

ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ПАҶУҶИШГОҶИ РУШДИ МАОРИФ
ба номи АБДУРАҲМОНИ ҶОМИИ
АКАДЕМИЯИ ТАҲСИЛОТИ ТОҶИКИСТОН

ISSN 2308-3662

ИЛМ ВА ИННОВАТСИЯ

(Маҷаллаи илмиву методӣ)

НАУКА И ИННОВАЦИЯ

(Научно-методический журнал)

№ 3-4 2017 (19)

**МУНДАРИЧА
СОДЕРЖАНИЕ
ИННОВАТСИЯИ ПЕДАГОГӢ
ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ИННОВАЦИЯ**

АЛИХАНОВА Д.Х. <i>Букварь и наглядные пособия при обучении грамоте.....</i>	5 – 6
БУРИЕВ Б. <i>Аҳамияти назми риёзӣ дар инкишофи қобилияти коммуникативии хонандагон дар таълими математика.....</i>	6 – 9
АХМЕДОВА Б.С. <i>Роль интернет-технологий в обучении иностранным языкам в неязыковом вузе.....</i>	9 – 12
МИРХОНОВА Н. <i>Таъсири бозиҳои ташиаккулдиҳанда дар камолоти зеҳнии томактабиён.....</i>	13 – 15
НОРОВА З.И. <i>Деятельность центров развития ребёнка как воспитательного учреждения.....</i>	15 - 20

**ТАЪРИХ ВА ҲУҚУҚ
ИСТОРИЯ И ПРАВО**

НАВРУЗОВА Г. Т. <i>Проблемы формирования национального самосознания студенческой молодежи в условиях развития демократического общества.....</i>	21 – 23
АЛИКУЛОВА С.Т. <i>Молодежь творческая и созидательная мощь.....</i>	23 – 25

**ФАЛСАФА ВА СИЁСАТШИНОСӢ
ФИЛОСОФИЯ И ПОЛИТОЛОГИЯ**

ЗИЁЕВ Х. М. <i>Нақши методи фалсафии «ояндабинии гузаита» дар ҳалли мушкилоти педагогӣ.....</i>	26– 32
МИРЗОЕВА Р. Д. <i>Финансовые ресурсы реализации государственной политики.....</i>	32 – 37

**ЗАБОНШИНОСӢ
ЛИНГВИСТИКА**

БОЛТАЕВА Г.Ф., ТАГОЕВА З. Д. <i>Русский язык - ключ к благополучию.....</i>	38 – 40
---	---------

**МЕТОДИКА
МЕТОДИКА**

ИМОМНАЗАРОВ Д. <i>Дастурамали низом ва меъёрҳои садҳолаи баҳодиҳӣ ба дониш, малака, маҳорат ва рафтори хонандагон.....</i>	41 – 58
ЛУТФУЛЛОЕВА П. <i>Порядок оценивания учебных достижений учащихся по английскому языку для 5-11 класс.....</i>	58 – 70
ЛУТФУЛЛОЕВА П. М. <i>Татбиқи низоми бисёрҳола дар фанни забони англисӣ.....</i>	70 – 74
КУЧАКШОЕВ Д. <i>Низом ва меъёри баҳогузори бисёрҳола ба дониш ва маҳорати хонандагон аз забони олмонӣ.....</i>	74 – 79

БАЙЗОЕВ А. Хусусиятҳои таълими алифбои ниёгон ва тарзи гузариши ба низомии садҳола аз ин фан.....	79 – 84
КАМОЛОВА Б. Баҳогузори ба фаъолияти таълими хонандагони синфҳои 5-11 аз фанҳои ҷомеашиносӣ (таърихи халқи тоҷик, таърихи умумӣ, асосҳои давлат ва ҳуқуқ, ҳуқуқи инсон, маърифати оиладорӣ, таърихи динҳо).....	84 – 89
БУРИЕВ Б. Баҳодиҳӣ ба салоҳиятҳои таълими хонандагон аз фанни математика.....	89 - 93
БУРИЕВ Б. Меъёрҳои баҳодиҳӣ ба салоҳиятҳои таълими хонандагон аз фанни нақшакашӣ.....	93 – 96
ДАВЛАТОВ А., КУЧАКШОЕВ Д. Меъёрҳои баҳодиҳӣ ба фаъолияти таълими шифоҳии хонандагон аз фанни физика.....	96 – 100
ЗУЛФОНОВ Б. УБАЙДОВ Ҳ. Баҳодиҳӣ ба фаъолияти таълими хонандагон аз фанни химия (шифоҳӣ).....	100 – 106
ЗУЛФОНОВ Б. УБАЙДОВ Ҳ. Баҳо ба малака ва маҳорати амалии хонандагон аз фанни биология.....	106 – 111
ЗУЛФОНОВ Б. УБАЙДОВ Ҳ. Меъёрҳои баҳо ба фаъолияти таълими хонандагон аз фанни экология.....	111 – 115
УБАЙДОВ Ҳ. Меъёрҳои баҳо ба фаъолияти таълими шифоҳии хонандагон аз фанни география.....	115 - 121
ҚОДИРОВ ШОДИБЕГ Меъёрҳои баҳо ба фаъолияти таълими хонандагон аз фанни асосҳои иқтисодиёт.....	122 – 123
ЛУТФУЛЛОЕВА П. Баҳодиҳӣ ба натиҷаҳои фаъолияти таълими хонандагон аз фанни «технология» (таълими меҳнат).....	123 – 125
ЗИЁЕВ Қ. ҲАКИМОВА Б. Баҳодиҳӣ ба фаъолияти таълими хонандагон аз фанни “омодагии ибтидоии ҷарбӣ” дар синфҳои 10-11.....	126 - 142

БУКВАРЬ И НАГЛЯДНЫЕ ПОСОБИЯ ПРИ ОБУЧЕНИИ ГРАМОТЕ.

АЛИХАНОВА Д.Х
*Зав. Кафедры иностранных языков
педагогического колледжа при
КТГУ имени Носира Хусрава*

Наглядность играет большую роль в обогащении словаря учащихся, в развитии их речи, в овладении грамматическим строем русского языка. При обучении грамоте необходимо иметь букварь, кассу (классную и индивидуальную) с разрезной азбукой и слогами, наборное полотно (классное и индивидуальное), различные картины (предметные, сюжетные, ситуативные), таблицы (гласных и согласных звуков, слов с трудными звуками и звукосочетаниями). Кроме того, желательны иметь лингафонное пособие, слайды, диски... В русских букварях для национальных школ устанавливается иной порядок изучения звуков и букв, чем в букварях для русских школ. В букварях для национальных школ звуки и буквы русского языка располагаются с учетом сравнительной типологии звуковых систем русского и родного языков, частотности употребления звуко-букв, степени их доступности учащимся школ данной национальности. При составлении букварей учитывается то, что дети уже умеют читать и писать на родном языке. Звуки, одинаковые со звуками родного языка, подаются уплотненно, по 3-4 на один урок, чтобы ускорить овладение чтением на русском языке. После изучения каждого трудного звука в букваре отводится специальная страница для упражнений в его дифференцировании от других, смешиваемых с ним звуков: ы-и, л-ль, б-в, п-ф. Кроме того, на всех последующих страницах букваря систематически повторяются трудные звуки, чтобы обеспечить правильное их произношение. Для букварного периода обучения подбираются слова с конкретным значением, являющиеся названиями близких и знакомых предметов и явлений с тем, чтобы сосредоточить внимание учащихся на изучаемом материале. В букваре приводится материал для разговорных уроков по каждой лексической теме, помещаются красочные картинки, в названиях которых содержится изучаемый звук. В букварной части последовательность введения слов в той или иной грамматической форме подчиняется порядку изучения звуков. Для послебукварной части предложения и тексты подобраны с таким расчётом, чтобы дети несколько раз могли повторить формы слов, подлежащих активному усвоению. В букварях помещаются тексты-диалоги, чтение которых будет способствовать развитию устной речи детей. Тексты для чтения охватывают определенное количество новых слов. Слова, подлежащие активному усвоению, повторяются на нескольких уроках подряд и затем периодически. В букварях имеются специальные тексты для работы над произношением. К этим текстам можно дать, примерно, такие задания: «Учись читать правильно», «Читай правильно выделенные слова», «Читай и пиши правильно». Как приложения к букварям даются разрезные азбуки и разрезные слоги. Работа с разрезной азбукой даст возможность организовать коллективную (со всем классом) и индивидуальную работу с каждым учеником. Работу с разрезной азбукой можно провести в форме игры, например игры в гласные. Учитель вызывает к доске четырёх учеников, вручает им карточки, в которых напечатаны слова с пропущенными гласными, и предлагает составить слова из букв разрезной азбуки. Выигрывает тот, кто первым составит слово на наборном полотне и прочитает его правильно. Так же в форме игры можно проводить коллективное составление слов. Учитель говорит, что сейчас класс будет работать с разрезной азбукой, организует соревнование между рядами. Он называет слова (например, парта, ручка, карандаш), а учащиеся составляют слова. Побеждает тот ряд, который правильно и первым составит слова. Победившему ряду вручается флажок. Быстрому запоминанию буквы и соответствующего ей звука помогает картинный алфавит. Он изготавливается так: на карточке помещается буква рядом с рисунком, обозначающим предмет, название которого начинается с соответствующего звука. Например: а - арбуз, б - барабан, в - вагон. Картинный словарь можно использовать и в целях обогащения словаря учащихся. Для этого нужно менять рисунки на карточках, например: а - аист, б - барабан, в - вагон. Хорошо иметь серию таких картинок и показывать их через эпидиаскоп.

На уроках грамоты можно использовать и картинное лото. Работа с ним проводится в форме игры. Картинное лото изготавливается следующим образом: карточка делится на шесть-восемь квадратов, на которых напечатаны слова или короткие предложения. Эти карточки

раздаются детям. У учителя находятся рисунки такого же размера, как квадратики на карточках учащихся. Учитель показывает рисунок, спрашивает: Что здесь нарисовано? (Дети отвечают: Девочка играет. Птичка летит.) Кому же этот рисунок? - спрашивает учитель. Дети быстро читают свои карточки. Поднимает руку тот ученик, который быстрее всех и правильно закроет рисунками надписи на своей карточке. Такая игра оживляет занятия и способствует выработке навыка беглого и сознательного чтения. На уроках обучения грамоте, особенно когда изучаются трудные звуки, полезно практиковать прослушивание дисковых записей. Так можно проводить различные упражнения. На диск записывается произношение учащихся и учителя. Дети прослушивают запись, сравнивают своё произношение с произношением учителя, сами определяют свои ошибки. Такие упражнения делают занятия интересными, активизируют учащихся. В условиях сельской школы, где отсутствует языковая среда, очень полезно прослушивание специально подготовленных записей. Записываются на диск лишь хорошо знакомые детям слова и типовые фразы. Такая работа приучает детей вслушиваться в чужую речь, способствует развитию фонематического слуха, усвоению произносительных норм.

Таким образом, умелое использование букваря, наглядных пособий и технических средств значительно повышает эффективность обучения чтению и письму на русском языке.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. Г. Г. Буржунов, З.П. Пахомова, Д.М. Тамбиева. Методика преподавания русского языка в начальной национальной школе. Издательство «Просвещение», 1980 г.
2. М.Т. Баранов, Т.А. Ладыженская, М.Р. Львов. Методика преподавания русского языка. Москва. «Просвещение», 1990 г.
3. Воителева Т.М. Теория и методика обучения русскому языку. Москва. Издательство «Дрофа», 2006 г.

АЛИФБО ВА МАВОДҲОИ ТАЪЛИМ БАРОИ САВОДНОКӢ

АЛИХОНОВА Д.Х

Дар мақолаи мазку оид ба маводҳои таълим барои донишомӯзӣ қайд карда шудааст. Маводҳои таълим дар баланд бардоштани инкишофи луғавии донишомӯзон нақши калиди мебозад.

Калидвожаҳо: Овоз, ҳарф, мактаб, калима, таълим, мавод.

PRIMER AND VISUAL AIDS FOR LITERACY TRAINING

ALIHONOVA D. H

In this article says about visual aids for students. Visibility plays a big role in enriching the vocabulary of students in the development of their speech in the possession of the grammatical system.

Key words: Sound, letter, school, word, visual.

АҲАМИЯТИ НАЗМИ РИЁЗӢ ДАР ИНКИШОФИ ҚОБИЛИЯТИ КОММУНИКАТИВИИ ХОНАНДАГОН ДАР ТАЪЛИМИ МАТЕМАТИКА

БАХТИЁР БУРИЕВ,

*ходими калони илмии Пажӯҳишгоҳи
рушди маориф ба номи Абдурахмони Ҷомии
Академияи таҳсилоти Тоҷикистон*

Дар марҳилаи ҳозира, ки талабот ба омодагии таҳсилоти умумии хонандагон зиёд гаштааст ва мақсади таълим на танҳо хонандагонро бо донишҳои амиқ мусаллаҳ гардонидан, балки дар онҳо такмил додани салоҳият, тарбияи дарки маданияти баланд ва тарзи муомилаи дуруст низ мебошад.

Методикаи муосир масъалаи синтези ҳамаи он дастовардҳои самарабахш ва муҳиме, ки дар системаи анъанавии таълим ба даст оварда шудааст ва баъзе фаъолияти амалиёти коммуникативӣ-альтернативиро, ки иштироки омили равонии таълимро таъмин месозанд, маҳсусан фаъолнокии нутқи хонандагонро баланд мебардоранд, ки он ба баланд шудани қобилиятҳои фардии хонандагон равона мегарданд, ба мадди аввал мегузорад.

Мувофиқи концепсияи эйтироф гардидаи Л.Ф.Виготский инкишофи чихатҳои нутқи дар инкишофи равонии умумии шахс нақши муҳим мебозад.

Малакаҳои муоширатӣ ҳангоми муомила ба монанди муомили умумӣ- ҷараёни бисёрпахлӯ буда, дар раванди ҳамкориҳои байни одамон аҳамияти муҳим дорад. Дар ин маънӣ ӯ ба ҳодисаи моддӣ шомил мегардад.

Иштирокчиён дар муомила натавонанд амалҳои ҷисмонӣ ё модии худро, ки ба материя вобаста аст, баён менамоянд, балки дар муомила фикрҳои худро баён мекунанд, орзу, ният, ақида ва изтироби худро ибраз мекунанд.

Бинобар ин, муомила ба иваз ва додан, координатсияи эҷоди навгониҳои ҳаёли, ки дар ҳар як фард дар шакли тасаввурот, қабул, фикрронӣ ва ғайра мебошад, ахборот мусоидат менамояд.

Мушкилоти муомилоти педагогии дарсҳои математикаро ба се гуруҳи асосӣ муттаҳид кардан мумкин аст: *ахборотӣ, муназзамӣ* ва *пурҳаяҷонӣ*.

Мушкилоти ахборотӣ ҳангоми ягон чизро хабар карда натавонистан, фикри худро баён карда натавонистан, муайян карда натавонистан, илова кардан, давом додани ҷавоб, ҷамъбасти фикр, оғоз намудани ҷумла, ёрӣ дар баёни фикр, муайян намудани чихатҳои «нозуқ»-и масъала, кӯтоҳбаёнӣ, пешгӯии ҷавобҳо ва масъалаҳои проблемавии «васеъ»-и эҷодӣ зоҳир мегарданд.

Мушкилиҳои муназзамӣ ҳангоми ба танзим дароварда натавонистани масъалаҳои фаъолнокии хонандагон намоён мегарданд.

Мушкилиҳои амалишавии ҳосиятҳои пурҳаяҷонӣ ҳангоми маъкул шуморида натавонистани фикри хонандагон, ҳамфикр шудан бо онҳо, қайд кардани дурустии ороиши забонӣ, беҳатогии гуфторҳо, таъриф кардан барои рафтори шоён, кори фаъол, ҳамфикр набудан бо баъзе ақидаҳо, норизо будан барои роҳ додан ба ҳатогӣҳо, барои вайрон кардани шеваи ҳалли тамринҳо ба таври манфӣ мутаассир шудан инъикос мегардад.

Дар дарсҳои математика хонандагон наҳамеша баромадҳои худро дуруст тасдиқ карда метавонанд, ҳулосаҳои умумӣ бароварда метавонанд, ё ин, ки бо ҳамдигар озодона муошират карда, маъноии математикӣ истилоҳдор баён карда наметавонанд. Вале дар баъзе мавридҳо онҳо ҳаракат мекунанд, ки гуфтори зиндаи маданияро бо имову ишорати ҳаётӣ, яъне бо усулҳои соддалавҳонаи ғайришифоҳии муомила иваз намоянд. Хонандагон ҳангоми ташаккули гуфтори мустақил, ки бо гуфтори хаттӣ ва шифоҳӣ умумигардонидани шудаанд, азият мекашанд. Хонандагон ҳангоми ҳалли мисолу масъалаҳо ва махсусан дар раванди ироаи иншо ва ё диктанти математикӣ ба ҳатогӣҳои зиёди нутқи, орфографӣ ва аломатҳои китобатӣ роҳ медиҳанд.

Бинобар ин, вазифаи таълими математика аз ташкили шароит барои муоширати забони салоҳиятдор ҳангоми дарс иборат мебошад.

Барои амалӣ намудани ин мақсадҳо ҳал намудани масъалаҳои зерин ногузир аст:

– тақмили малакаҳои хониши матнҳои таълимӣ, публистикӣ, бадеӣ;

– вобаста ба чихатҳои эстетикӣ забон омӯхтани таҳлили масъалаҳои матнии математикӣ, ҳолномаи олимони соҳаи математика ва ғайра;

– омӯзонидани нақли хаттӣ ва шифоҳии матн, тартиб додани масъалаҳои матнӣ, Синквейн, навиштани иншо, диктант ва ЭССЕ(иншоӣ кӯтоҳ)-и математикӣ.

Аммо хонандагони мо дар тараққиёти салоҳияти муоширатиашон камбудии чидӣ доранд. Сабабҳои он дар:

– паст гардидани дараҷаи маданияти хониш;

– паст гардидани дараҷаи захираи шахсии луғавӣ;

– дараҷаи пасти ташаккули асосҳои салоҳияти шахсӣ – фардии муоширатӣ мебошад.

Ин ҳама дар сифат ва натиҷаҳои хусусиятҳои нутқи, малакаҳои муоширати созандагӣ, ба муқарраршавии баъдинаи иҷтимоии хонандагон таъсири самараноки худро мегузорад.

Дар раванди таълими математика барои инкишофи нутқи хонандагон назми риёзӣ нақши махсусро мебозад. Усулҳои мухталифи таҳлили назми математикӣ мавҷуданд:

– «панҷдақиқа»гии синтаксисӣ ё математикӣ;

– «тахаюлотро кор фармо»;»

– «ҳамин тавр навис»;»

– «аз супориши иловагӣ то ЭССЕ»

– тартиб додани ҷадвал;

Ба ҳамагон аён аст, ки муодила – яке аз мафҳумҳои асосии илми математикӣ буда, дар ҳамаи давраҳои инкишофи он саҳми босазо гузоштааст. Алломаҳои асримиёнагии Шарқ дар

ҳалли бисёр масъалаҳои муҳими ҳаёти аз муодила истифода намудаанд ва меросии ганиеро оид ба ин масъала ба мо гузоштаанд.

Дар асарҳои олимони асримиёнагии Шарқ ду намуди ҳалли муодилаҳо: *назмӣ* ва *насрӣ* акс ёфтаанд. То асри XVIII аз формулаҳо истифода намебуданд. Алломаи забардасти асримиёнагии Шарқ Муҳаммад ал-Хоразмӣ дар рисолаи «Рисолаи ҷабру муқобала» («Тракта по алгебре») муодилаҳоро ба шаш гурӯҳ ҷудо намуд ва усулҳои гуногуни ҳалли онҳоро ба таври назм (риторика) нишон дод. Олим аввалин бор намудҳои муодилаҳоро тавсиф намуд.

Муҳаммад Начмиддинхон- яке аз асосгузори назми риёзиёти тоҷик, дар яке аз шеърҳои номҳои компонентҳои муодиларо, таърифи амалҳои асосии муодилаи алгебравӣ - барқароркунӣ («ҷабр») ва «муқобилгузорӣ» (муқобала) -ро меорад. Намунае аз шеър меорем:

*Анҷоси муодила се қисм аст,
Ҳар якро зикр ин исм аст:
Шайъу адад асту, мол насттар,
Дар ҳар ду муодилайн бингар,
Тарфе, ки дар ўст ҳарфи илло,
Такмил намову мисли онро
Бар тарфи дигар фузун, эй ҷабр,
Дар мусталаҳ аст номи ин ҷабр.
Ҳангоми муодала ту бишнос,
Афтад агар ин ки баъзе аҷнос.
Бо гафси таҷонус аз савият,
Дар ҳар тарафанд бе мазият.
Бояд ки зи ҳар ду сӯ//биронӣ,
Номаи чу муқобала бихонӣ*

Ал-Хоразмӣ шаш намуди муодилаҳоро ҷудо кард, Муҳаммад Начмиддинхон бошад, ҳалли муодилаҳои намуди якумро дар шакли назм нишон дод:

*Афтад чу адад адили амвол,
Тақсимаи кун ба аддади мол.
Он гоҳ бигир ҷазри хорич,
Барояд шайъ чу базри хорич.*

Дар ин назми риёзӣ сухан оид ба ҳалли муодилаҳои квадратии якномаълуми намуди $ax^2 = b$ меравад.

Ҳамин тавр, қобилиятҳои асосие, ки дар дарсҳои математика бо назм инкишоф додан мумкин аст, ба се гурӯҳ ҷамъ овардан мумкин аст:

1. Қобилияти фаъолияти маърифатӣ:

- таҳлил ва таркиб;
- муқоисанамой;
- дарки ашё;
- дарки қабул;
- тақсим намудани диққат;
- кӯчонидани диққат;
- афзун намудани ҳаҷми ахборот;
- ба хотиргирии ғайриихтиёрӣ;

2. Қобилияти баҳодихии – ҳиссиётӣ:

- баёни баҳодихии гуногун (баён намудан, таъриф додан)-и фактҳо, мулоҳизаҳо ва ғайраҳо.;

- ба баҳодии амалиёт ва гуфторҳои худ;
- ба қорҳои созандагӣ баҳри расидан ба мақсадҳои худ;
- ба қори мустақилона;
- ба қӯшишҳои иродавӣ аз рӯи талаботи вазъият;
- ба ҳиссиётҳои гуногун- хурсандӣ, хафагӣ, ифтихор ва ғайраҳо.
- ба мутобикшавӣ ба зухуроти ҳолатҳои айёни ва ноаёнӣ муносибати худ ба одамон;

3. Қобилиятҳои зарурӣ барои соҳаи амалӣ - азнавсозӣ.

Ин қобилиятҳо дар амалиётҳои зерини хонандагон эҳсос карда мешаванд:

- ба интиҳоб, интиҳоби ифодаҳо, мақсадҳои муошират;
- ба сохтани ибораҳо, калимаҳо;

Албатта, қобилиятҳои дар боло қайдгардида барои муваффақият ба даст овардани малакаҳои муошират мусоидат менамоянд, вале агар қобилияти омӯзишӣ инкишоф наёфта бошанд ва биллохира омодагии фаъолияти таълимӣ асоснок нашуда бошад, дар ин ҷараён

мушкилихо пайдо мешаванд. Механизми асосии асосноккунии эҷодии хонанда ин озодии эҷоди ӯ аст.

ЗНАЧЕНИЕ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ПОЭЗИИ В РАЗВИТИИ КОММУНИКАТИВНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ МАТЕМАТИКИ

БАХТИЁР БУРИЕВ

На уроках математики учащиеся не всегда могут свободно аргументировать свои выступления, делать обобщённые выводы или просто свободно и произвольно общаться друг с другом. Зачастую они стараются заменить живую, культурную речь стандартной житейской мимикой и жестами, т.е. примитивными невербальными способами общения. Ребята затрудняются в создании самостоятельных, связных, обобщённых устных и письменных высказываний. Ученики допускают большое количество речевых, орфографических и пунктуационных ошибок.

Ключевые слова: поэзия, способность, математика, коммуникативность, общение.

THE ROLE OF MATHEMATICAL POETRY IN THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE ABILITIES OF SCHOOLCHILDREN IN THE PROCESS OF LEARNING MATHEMATICS

In mathematics lessons students cannot always be free to argue their speeches, to make generalized conclusions, or just randomly chat freely with each other. Often they are trying to replace a living, the cultural standard of everyday speech and gestures, facial expressions, ie primitive non-verbal ways of communication. The children find it difficult to create independent, coherent, generalized oral and written statements. Students admit a large number of speech, spelling and punctuation errors.

Keywords: poetry, the ability, mathematics, communication.

РОЛЬ ИНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ В НЕЯЗЫКОВОМ ВУЗЕ.

АХМЕДОВА Б.С.

*ассистент кафедры «Языков»
ТГУ им. акад. М. С. Осими*

Сегодня в условиях всемирной глобализации развитие информационных технологий приводит к образованию новых способов использования Интернета. В настоящее время в мире наблюдается последовательное и устойчивое движение к построению информационного общества, которое призвано создавать наилучшие условия для максимальной самореализации каждого человека. Основаниями для такого процесса являются интенсивное развитие компьютерных и телекоммуникационных технологий и создание развитой информационно-образовательной среды. Использование информационных технологий ведет к преодолению возрастных, временных, и пространственных барьеров и дает возможность учиться в течение всей жизни. Лидером среди телекоммуникационных технологий стала всемирная сеть Интернет. [1]

Интернет помогает формировать навыки и умения разговорной речи, а также в обучении лексике и грамматике, предоставляет студентам возможность аутентичного общения с реальными собеседниками на актуальные темы, создает условия для получения необходимой информации, находящейся в любой точке земного шара: страноведческий материал, новости из жизни молодежи, статьи из газет и журналов и т. д. [3]

Возможности сети Интернет определяют различные задачи, которые можно решать в учебном процессе. Наиболее важными задачами, которые могут быть реализованы при обучении иностранному языку посредством Интернет-технологий в неязыковом вузе являются следующие: развитие умений иноязычного общения в разных сферах и

- ситуациях; формирование и совершенствование языковых навыков;

- Electronic copy available at: <http://ssrn.com/abstract=2360980> развитие навыков самостоятельной и исследовательской работы

- студентов за счет специально организованной деятельности с использованием Интернет-технологий, что способствует инициированию самостоятельной деятельности и ликвидации пробелов в знаниях, умениях и навыках; повышение мотивации и создание потребности в изучении

- иностранного языка; реализация индивидуального подхода посредством учета

- индивидуальных особенностей обучающихся за счет использования коммуникативных служб сети Интернет; формирование коммуникативных навыков и культуры общения.[1]

- Обучение с применением интернет-технологий требует дидактической системы, основанной на личностно-ориентированном подходе к образованию. Этот подход базируется на выработке критического и творческого мышления, которые можно формировать при наличии проблемного изложения материала, дополнительного поиска необходимой информации, сравнения противоположных точек зрения, поиска оригинального решения проблемы и так далее. [4]

Также одним из средств информационных технологий, которые объединяют все положительные свойства визуальных и вербальных средств обучения, являются мультимедийные средства. Они как бы переносят реальный мир в учебную аудиторию, давая возможность обучающимся воспринимать человеческое общение на изучаемом языке таким, каким оно есть в действительности, во всей сложности взаимоотношений и обстановки, окружающей людей. Интернет-технологии обучения не только значительно обогащают содержание обучения языковым материалом, но и обеспечивают аудиовизуальную наглядность употребления речевых образцов реальной коммуникации. Таким образом, одновременно снимаются трудности, связанные с предметом общения и средствами общения, препятствующими реализации коммуникативной потребности обучающихся. [2]

Сегодня различные средства мультимедийных технологий расширяют возможности преподавателя, оптимизируют изучение языков, делают его увлекательным процессом открытия неизведанного мира иностранного языка и культуры. Преподаватель может использовать Интернет как источник дополнительных материалов при подготовке к занятию. Материалы могут распечатываться и применяться на занятии. Конечно, таким образом используется только часть Интернет-ресурсов. Наиболее полно возможности Интернета раскрываются при использовании его в студенческой аудитории. Сейчас студенты, знакомые с техникой и владеющие компьютером, достаточно легко переходят к изучению иностранных языков в компьютерной среде. Например, студенты могут выполнять упражнения на отработку того или иного речевого умения, совершенствуют эти умения с помощью Интернет-ресурсов, где осуществляется поиск необходимой для выполнения индивидуального задания аутентичной литературы на иностранном языке. Другим видом работы может быть использование сайтов молодежного общения и электронной почты. Общение со сверстниками на иностранном языке помогает студентам лучше понять менталитет представителей иной культуры. Они могут также принимать участие в тестировании, в викторинах, конкурсах, олимпиадах, проводимых в сети Интернет и участвовать в видеоконференциях. С помощью Интернета можно получить информацию о последних событиях в мире и превратить кабинет в агентство новостей, а студентов – в репортеров. Такой вид деятельности формирует навыки беглого чтения и говорения на иностранном языке. Таким образом, студенты погружаются в искусственно созданную языковую среду, которую они затем используют для самостоятельной работы. [3]

Однако важно отметить, что результаты работы необходимо обсуждать с преподавателем на занятии и коллективно анализировать успешно выполненные задания, а также промахи и ошибки студентов. А для того, чтобы данное взаимодействие было эффективным при использовании Интернет-ресурсов в учебном процессе требуется предварительная подготовка преподавательских кадров. Сейчас преподаватель иностранного языка должен уметь хорошо ориентироваться в огромном количестве Интернет-ресурсов, которые обеспечивают овладение иностранным языком в единстве с культурой его носителей, и в значительной степени облегчают работу преподавателя и повышают эффективность учебного процесса. Преподаватель должен выбрать такие методы обучения иностранным языкам, которые позволили бы каждому студенту проявить свою активность, свое творчество. Задача преподавателя состоит в том, чтобы активизировать познавательную деятельность учащихся в процессе обучения иностранным языкам. Но при этом меняется его позиция: он перестает быть центром обучения, а становится консультантом и организатором процесса исследования, поиска, переработки информации создания творческих работ. Таким образом, при интеграции Интернет-ресурсов в учебный процесс у студентов формируется интерес к

изучению иностранных языков, появляется стремление самостоятельно найти и изучить необходимую информацию [3].

ИКТ предоставляют человеку безграничные информационные возможности и огромный спектр услуг. «Компьютер, снабженный соответствующим программным обеспечением, и средства телекоммуникаций вместе с размещенной на них информацией входят в ту группу средств коммуникационных технологий, с помощью которых мы не только узнаём о проблемах, происходящих вокруг нас, но и получаем дополнительную информацию, открываем для себя новые горизонты, пополняем багаж своих знаний, необходимых для изучения иностранных языков» [с.100, 6].

Применение компьютера в образовании рассматривается как важнейший инновационный подход к обучению и, по мнению некоторых ученых, именно «он войдет в XXI век как одна из наиболее эффективных и перспективных систем подготовки студентов» [с.34, 4].

Это следует из того, что информатизация и применение современных ИКТ в обучении(дистанционное обучение) позволят в перспективе создать инновационную систему образования.

В Республике Таджикистан и в большинстве стран мирового сообщества проблема информатизации образования рассматривается как одна из наиболее важных стратегических проблем развития цивилизации.

Это нашло отражение в национальных программах в области государственной политики Республики Таджикистан в сфере информатизации и развития образования:

государственная программа компьютеризации общеобразовательных школ Республики Таджикистан на 2011-2015 годы [5, с. 39];

государственная программа развития и внедрения информационно коммуникационных технологий в Республике Таджикистан, утвержденная

Постановлением Правительства Республики Таджикистан от «3» декабря 2004 года, № 468 [4, с.40];

государственная стратегия «Информационно-коммуникационные технологии для развития Республики Таджикистан», принятая Указом Президента РТ от 5 ноября 2003года, №1174 [7, с.42];

государственная программа развития образования Республики Таджикистан на 2006-2015 г.г. [7, с.41];

государственная национальная стратегия развития образования Республики Таджикистан на 2006-2015 г.г. [7, с.126].

В этих документах основной целью информатизации образования декларирована всесторонняя рационализация интеллектуальной деятельности и придание ей творческого характера посредством использования современных информационно-коммуникационных технологий. При этом важнейшей задачей признано повышение эффективности и качества подготовки высококвалифицированных, конкурентоспособных специалистов, соответствующих современным требованиям общества.

Достижение этой цели и решение соответствующих задач требуют массовой компьютерной грамотности и формирование информационно-коммуникационной компетентности путем модернизации и совершенствования образования. Так, например, Национальная стратегия развития образования Республики Таджикистан на период до 2015 года предусматривает информатизацию образования, обеспечение всеобщей компьютерной грамотности, разработку и введение новых ГОС по информатике на всех уровнях образования, внедрение компьютерных технологий обучения, 100% компьютеризацию общеобразовательных школ, создание общественных пунктов бесплатного доступа к сети Интернет для незащищенных слоев населения, внедрение системы открытого образования с применением дистанционных технологий обучения на всех его уровнях [8, с.126].

Информатизация всех уровней образования обеспечит повышение качества образования за счет повсеместного внедрения ИКТ в педагогический процесс. При этом информатизация учреждений организаций среднего образования предусматривает дальнейшую компьютеризацию с целью достижения мировых показателей по обеспеченности компьютерной техникой, подключения образовательных учреждений к сети Интернет, разработка и внедрение систем дистанционного обучения на всех уровнях образования, обеспечение учреждений среднего образования электронными образовательными изданиями и ресурсами, в соответствии с новыми ГОС.

В Республике Таджикистан для обеспечения соответствия национальных ГОС ВПО международным стандартам осуществлен переход на двухуровневую систему подготовки

специалистов с высшим профессиональным образованием (бакалавр - магистр).[1, с.48]

Список литературы:

- 1.Авганов С.С. Профессиональная подготовка будущего учителя иностранных языков на основе применения компьютерных технологий для общеобразовательных школ (на материалах английского языка): Автореферат диссертации д.п.н. - Душанбе, 2010.
- 2.Андреев А.А., Троян Г.М. Основы интернет - обучения. - М.: Московский международный институт эконометрии, информатики, финансов и права, 2003. - 68 с.
- 3.Андреев В.И. Педагогика высшей школы. Инновационно- прогностический курс. Учебное пособие. - Казань: Центр инновационных технологий, 2005. - 500 с.
- 4.Байденко В.И. Государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования нового поколения как комплексная норма качества высшего образования: общая концепция и модель / В.И.Байденко, Н.А.Селезнева – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2005.
- 5.Бородачев С.А. Модульное проектирование предметной области «Информатика» в образовательном пространстве педагогического университета // Территория науки. - 2007. - № 2. - С. 234-239.
- 6.Бурмистрова Е.В. Проектирование учебного процесса (с использованием дистанционных технологий в вузе): дис. канд. пед. наук / А.С. Бурмистрова. — Омск, 2005. - 271 с.
- 7.Таренко Л.Б. Дидактические условия применения информационно-коммуникационных технологий при подготовке будущих специалистов// Вестник ТИСБИ. – 2009. - №2. – [Электронный ресурс]: <http://old.tisbi.org/science/vestnik/2009/issue2/Educ/Tarenko.html>
- 8.Темербекова А.А. Формирование профессиональных компетенций будущего педагога с помощью информационно-коммуникационных технологий в обучении / А.А. Темербекова // Новые информационные технологии в науке и образовании. – 2005. – № 3.

В статье рассматриваются вопросы использования интернета в системе обучения иностранного языка обеспечение возможности создания для студентов условий формирования и развития лингвистических и коммуникативных навыков, максимально учитывая их потребности и особенности.

Ключевые слова: машина, интернет, группа дискуссии, технология, телекоммуникация, гипертекст, материалы, компьютер.

НАҚШИ ИНТЕРНЕТ – ТЕХНОЛОГИЯ ДАР СИСТЕМАИ ТАЪЛИМ

АХМЕДОВА Б.С.

Дар мақолаи мазкур муаллиф оид ба ҷи хел истифода бурдани интернет ва ҷи қадар аҳамият доштани он дар замони муосир ва таъсири он ба ҳати ҷавонони имруза ба ҳуби маълумот медихад. Таълим барои инсон ин асоси буда, омӯзиши забонҳо бо ин роҳ хело муҳим мебошад. Технологияи коммуникативӣ ҳамаи асосҳои мусбии омӯзишро пайваст карда манбаи мултимедия мебошад.

Калидвожаҳо: машин, интернет, гуруҳ, муҳокима, технология, алоқаи телефон, гиперматн, маводҳо, компьютер.

ROLE INTERNET-TECHNOLOGY IN LEARNING SYSTEM

АХМЕДОВА Б.С.

In the given article, the author gave information, how use internet and how it is important for modern time also the influence to human life as well. The education is the main for the modern young people and it is important to learn foreign languages by this way. Informational communicative technology is joined all positive features of education that are multimedia resources.

Key words: machine, internet, discussion groups, technology, telecommunication, hypertext, materials, computer.

ТАЪСИРИ БОЗИҲОИ ТАШАККУЛДИҲАНДА ДАР КАМОЛОТИ ЗЕҲНИИ ТОМАКТАБИЁН

МИРҲОНОВА Н.

*ходими калони илмии шуъбаи
муассисаҳои томактабӣ ва
таҳсилоти синфҳои ибтидоии
ПРМ ба номи Абдурахмони Ҷомии АТТ*

«Падару модароне, ки дар тарбияи фарзандон масъул мебошанд, пеш аз ҳама, бояд ба тарбияи ақлонӣ ва инкишофи зехнии онҳо аҳамияти махсус зоҳир намоянд»

Эмомалӣ Раҳмон

Тарбияи зехнӣ – раванди муайяни банақшагирифта буда, бо мақсади муайян намудани рушди фикрии кӯдак, дорои донишҳои зарурӣ шудан, мутобиқшавӣ дар муҳити атроф, ташаккули малакаҳои зехнӣ ва истифодаи онҳо дар ҳаёт пешбинӣ шудааст.

Асосгузори тарбияи ташаккули зехнии томактабиён Ф. Фребел, М. Монтессори чунин мешумориданд. «**Тарбияи зехнӣ** – дар педагогикаи томактабӣ нақши калидӣ дорад. Тарбияи томактабӣ ҳамчун омилҳои воқеии зинаи ташаккули камолоти зехнӣ махсус меёбад. Дар дастовардҳои илми олимони ватанию хориҷӣ рушди илми педагогика А.П. Усова, А.В. Запорожетс, Л.А. Венгер ва Н.Н. Подяков муайян карда шудааст, ки шароити ташаккули зехнии томактабиён хело васеъ аст. Мувофиқи нишондоди Ф. Фребел ва М. Монтессори кӯдак метавонад натанҳо моҳияти ашёро падидаҳои дарк намояд, балки вай қодир аст, ки тасаввуроти умумӣ оид ба асоси алоқаи падидаҳои табиӣ, ҳаёти, иҷтимоӣ, таҳқиқномаӣ ва ҳалли вазифаҳои гуногунро дошта бошад.

Муҳимияти махсуси актуалии мушқилоти мавзӯи тарбияи зехнии синни томактабӣ, ки дар педагогика ва психологияи муосир ба қайд гирифта шудааст, ин дур мондан аз тарбияи зехнӣ дар давраҳои томактабӣ ва зинаи аввали таҳсилот мебошад. Табиист, ки дониши муайян ва малакаю маҳорати гирифтаи кӯдакон дар ин давра барои рушди зехнию ақлонии кӯдакон мавқеи муҳим дорад. Дар баробари ин, рушди ҳамаҷонибаи зехнии томактабиён ҳамчун мукамалкунандаи фаъолияти онҳо дар калонсолӣ ба ҳисоб меравад. Ҳамчунин, замони муосир ба ташаккули тафаккури ҳамаҷонибаи томактабиён назари навро тақозо менамояд.

Аз ҳамин нуқтаи назар диди муҳаққиқони ватанию хориҷиро оид ба масъалаи тарбияи зехнии томактабиёнро дида баромада, дар асоси онҳо ҳулосаҳои зарурӣ мебарорем ва муайян месозем, ки кадом паҳлӯҳои муҳими он дар таҷрибаи педагогикаи муосир бояд мавриди истифода қарор гирад ва кадомаш таҷдиди назар шавад.

Камолоти зехнии томактабиён қисми таркибӣ ва муҳими рушди равонию ақлонии онҳо ба ҳисоб рафта, тайёри ба мактаб, таҳсил ва идомаи фаъолиятро дар тамоми ҳаёт таъмин менамояд. Рушди зехнӣ, ин ташаккули даркномаӣ, захираи дониш, инкишофи нутқ ва азхудномаии илм мебошад. Камолоти зехнӣ чунин хислати психологие мебошанд, ки усули осон ва тез азхудномаии илму ҳунар ва дар ҳар гуна маврид истифода бурдани онро таъмин месозад.

Ташаккули малакаҳои зехнии томактабиён яке аз муҳимтарин омилҳои тайёрии онҳо ба мактаб махсус меёбад. Муҳим нест, ки кӯдак ҳангоми дохил шудан ба мактаб чи қадар дониш дорад, муҳим он аст, ки вай дониши навро қабул карда метавонад, фикрронӣ менамояд, ҳулоса бароварда метавонад, мазмуни расм ё оид ба ягон ашё фикрашро баён карда метавонад?

Фаъолияти асосии кӯдакони синни томактабӣ – бозӣ мебошанд, ки ба ташаккули равонию ҷисмонии онҳо мусоидат намуда, фикрронӣ, хотира, тавачҷух, таҳхаҷлот, ҷасурӣ ва дигар малакаҳои онҳоро раванқ диҳад. Дар баробари ин бозӣ кӯдаконро бояд ба ҳаёти воқеи водор созанд.

Дар синну соли томактабӣ бояд тарбияи кӯдак фаълоне сурат гирифта, раванди тарбия мувофиқи нақша пурмаҳсул, конструктивӣ ва зерӣ фаъолияти эҷодкорӣ сурат гирад.

Тарбияи кӯдак бевосита бояд бо истифодаи ашёҳои сурат гирад. Кӯдак бояд шакл, андоза, ранг, ҳаҷми ашёҳоро муайян намуда, мавқеи онҳоро дар табиат донанд, дар фаъолияти худ ҳангоми зарурат мувофиқи синну сол истифода бурда тавонад.

Тарбия дар раванди таълим сурат мегирад. Дар ибтидо кӯдак ба бозӣҳои одди машғул мешавад, баъзе фаъолиятҳоро бо ашёҳои ношинос анҷом медиҳад, дар натиҷа оид ба онҳо тасаввурот пайдо намуда, бо моҳияти онҳо шинос мешавад. Ҳангоми бузург шудани синну

соли кӯдак раванди тарбия фаъол монда, тахаюлоташ рангин мегардад ва қобилияти ақлонию даркнамоияш фаъол мегардад. Ҳангоми тарбияи томақтабӣ бозиҳои «Аз садояш муайян намо», зехнӣ- шунавоӣ, «Барф», зехнӣ- биной ва дигар бозиҳо вобаста ба ташаккули дигар зехнӣ истифода бурда мешавад.

Дар баробари рушди даркнамоӣ дар синну соли томақтабӣ раванди мутамарказ намудани диққат фаъолна ташаккул дода мешавад. Дар хотимаи синну соли томақтабӣ диққат додан ба ашё ва муҳити атроф аз тарафи кӯдак бояд устувор гардад. Дар ин маврид диққати кӯдак ба ашёҳои зиёдтар ҷалб карда мешавад. Ин вақт иҷрои бозиҳои рӯйимизии «Расмро таҷассум намо» ва «Шерозаро оро деҳ» хело муфид мебошад. Кӯдакон имконият пайдо менамоянд, ки кори анҷомдодаи худро дида, оид ба фаъолиятҳои натиҷабардорӣ намоянд.

Бозӣ–машғулято оид ба сюжети расмҳо барои ташаккул ёфтани зехни томақтабиён моҳияти махсус дорад. Чунин бозиҳо имконият медиҳанд, ки кӯдакон муҳити атрофро дарк намоянд, фаъолияти мақсаднокро анҷом диҳанд, ҳозирчавобу мушоҳидакор бошанд ва фаъолияти эҷодӣ дошта бошанд. Ҳангоми пайваста мушоҳида намудани манзара кӯдак метавонад мазмуни муайянро тартиб диҳад, ашёҳоро гурӯҳбандӣ намояд ва ин ё он аломатҳои муштаракӣ ашёҳоро муайян намояд. Ин ҷо бозии «Чӣ дар аввал ва чӣ дар охир» метавонад ба мураббӣ кӯмаки қалон расонад. Бо ёрии ин бозӣ кӯдак метавонад мантиқан фикр намояд ва муайян кунад, ки дар замони гузашта чӣ гуна буд, ҳоло чӣ мешавад.

Бозӣ бо бозичаҳо низ моҳияти аввалиндараҷа дорад. Бо чунин бозиҳо кӯдак метавонад қисмҳои баданро фарқ намояд, рангро донд ва моҳияти ҳар як қисми баданро фаҳмад. Бо боло рафтани синну сол кӯдак метавонад ба осони ҳикояҳои хурди тасвирӣ оид ба бозичаҳо тартиб диҳад. Ин бозиҳо «Мурғоби бо мурғобичаҳо», «Ёб ва номашро гӯ» ва дигарон мебошад.

Ҳангоми бозиҳои ташаккулдиҳандаи хотира, томақтабиён алоқаи байни ашёҳоро меомӯзанд. Ин алоқамандии қоидаҳои бозӣ ва фаъолиятҳои ҳангоми иҷрои он мебошад. Ҳангоми иҷрои бозии муайян намудани хонаи қаҳрамонҳои афсонавӣ, кӯдак бояд нишонаҳои онҳоро дар хотир гирифта тавонад.

Дар бозиҳо оид ба ташаккули фикрҳои лаҳзаҳои махсуси раҳнамункунадаи фаъолият ба кӯдак имконият медиҳад, ки мақсадашро тариқи ягон амал, рафтор ё баёни фикр иброз дорад.

Дар дастурамали маъруф барои омӯзгорон ва волидайн «Бозиҳои ташаккулдиҳанда барои томақтабиён» бозиҳои махсуси гуногун оид ба рушди ақлонии кӯдакон гирд оварда шудааст. Ин бозиҳо ба рушди малакаю маҳорати ҷудо намудани ашё бо шаклҳо, рангҳо андозаҳо ва ғайра равона карда мешаванд. Мавҷуданд бозиҳои, ки ба кӯдакон мадад мерасонанд дигар аломатҳои ашёро муайян намоянд.

Аз ин хотир мо қалонсолон бояд аз синну соли хурдӣ сифатҳои маърифатиро тарбия намоем.

Адабиёт:

1. Таъкидҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон доир ба маориф ва маънавият. Душанбе. Ирфон. 2011.
2. Мачидова Б. Педагогикаи томақтабӣ. Душанбе. 2013.
3. Репина Т.А. Психологияи томақтабӣ. Хрестоматия. - М.: Академия, 1995.
4. Смирнова Е.О. Психологияи кӯдакон. - М.: Владос, 2003.
5. Ташхиси ташаккули маърифатнокии томақтабиён. Зери назари Л.А. Венгера, В.В. Холмовская. - М.: Педагогика, 1978.

РОЛЬ РАЗВИВАЮЩИХСЯ ИГР В РАЗВИТИИ ИНТЕЛЕКТУАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

МИРХОНОВА Н.

В статье говорится о том как развивающиеся игры могут влиять на детский интеллект и какие игры можно организовать в дошкольном возрасте. По мнению автора посредством развивающихся игр можно развивать кругозор, расширить знание, интеллектуальные способности.

Ключевые слова: интеллектуальные способности, формирование, деятельность, умственное воспитание.

ROLE DEVELOPING GAMES IN DEVELOPMENT ABILITIES OF CHILDREN OF PRESCHOOL AGE

In article it is told about that as developing games can influence children's intelligence and what games it is possible to organise at preschool age. According to the author by means of developing games it is possible to develop an outlook, to expand knowledge, mental abilities.

Keywords: *mental abilities, formation, activity, intellectual education.*

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЦЕНТРОВ РАЗВИТИЯ РЕБЁНКА КАК ВОСПИТАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ

НОРОВА З.И.

*соискатель Института развития образования
Академии образования Таджикистана*

Воспитание дошкольников можно назвать своеобразным фундаментом, с которого начинается строительство и развитие всего дальнейшего — характера, способностей, навыков.

Личность ребенка начинает формироваться именно в этот интересный и сложный период. И родителям, которых волнует воспитание в дошкольном возрасте, приходится многому учиться, чтобы быть готовыми к любым неожиданностям и сюрпризам.

Дошкольный возраст длится от 3 до 7 лет и условно его можно разделить на несколько периодов:

- Младший дошкольный возраст (3 – 4 года);
- Средний дошкольный возраст (4 – 5 лет);
- Старший дошкольный возраст (5 – 7 лет).

Начинается дошкольный возраст с кризиса трёх лет, по-другому его называют «Я сам!». Кризис 3 лет — один из самых ярких кризисных периодов нашей жизни. Он характеризуется всплеском повышенной самостоятельности ребёнка. В связи с этим возникает внутренний психологический конфликт между потребностями ребёнка быть самостоятельным, делать всё самому и его физическими возможностями (точнее невозможностями). Кроме того, с этого возраста повышаются и требования к ребёнку со стороны взрослых. Ему говорят «Ты уже большой», «Посмотри на своё поведение», «Ты должен» и т.д. Разрешается этот кризис благодаря тому, что взрослый раскрывает для ребёнка новые виды деятельности, благодаря которым ребёнок может проявить свою самостоятельность и инициативу, выразить себя.

За период дошкольного детства ребёнок достаточно быстро развивается физически. К дошкольному возрасту ребёнок становится физически крепче, улучшается координация движений, дети умеют не только ходить и бегать, к трём годам они уже могут прыгать, лазать по лестнице, ползать и т.д. Укрепляются мышцы и костная система. В дальнейшем все эти движения совершенствуются.

Воспитание дошкольников в центрах развития ребёнка можно условно разделить на два направления. Первое — подготовка к школе, что, без сомнения, необходимо. А второе — развитие в ребёнке определенных личностных качеств, призванных помочь ему в дальнейшей жизни. Конечно, тем родителям, чьи дети посещают центры развития ребёнка, детский сад, во многом легче. Там воспитанием дошкольников занимаются профессионалы. Однако в любом случае на плечи родителей ложится основная часть забот о дошкольном воспитании.

Воспитание дошкольников: подготовка к школе

Как определить, готов ли ваш ребенок к школе? Для этого существует множество тестов, однако все они так или иначе подразумевают утвердительные ответы на основные вопросы.

1. Выражает ли ребенок желание учиться?
2. Нравится ли ему изображать из себя школьника?
3. Хочется ли ребенку узнавать новое?
4. Присущи ли ребенку различные интересы?

Если дети проявляют стремление учиться, познавать мир, постигать что-то новое — значит, необходимо поддержать их в этом стремлении.

Чего нельзя делать в дошкольном воспитании?

Многие родители, решив посвятить последний год перед школой дошкольному воспитанию, допускают распространенные ошибки. Например, лишают ребенка «тихого часа» после обеда («чтобы привыкал»), устраивают домашние «уроки» с тетрадями, звонком и переменами, занимаются с ребенком по программе 1-го класса. Все это не только излишне в воспитании дошкольников, но и способно нанести определенный вред: ребенок, насильно вовлеченный в почти «взрослую» жизнь, теряет желание учиться и интерес к школьной жизни.

Что нужно делать в дошкольном воспитании?

Развитие детей дошкольного возраста подразумевает, что родители и воспитатели в центрах развития детей должны научить в первую очередь самостоятельно мыслить, делать выводы, размышлять, прислушиваться к другим людям. Большинству первоклассников это дается трудно, потому что в период дошкольного воспитания ими не были получены соответствующие навыки. При воспитании в дошкольном возрасте очень важно привить именно такие взгляды и привычки.

Развитие детей дошкольного возраста: мелкая моторика

Методика воспитания дошкольников во многом базируется на развитии мелкой моторики. В пальцах ребенка расположено огромное количество рецепторов. Они отправляют импульсы прямо в мозг, в центры, контролирующие развитие речи и согласованность движений пальцев рук. Эти центры находятся в непосредственной близости. Вот почему столь важно при дошкольном воспитании и обучении уделять достаточное внимание развитию мелкой моторики.

Работая ручками, пальчиками, ребенок активизирует некоторые отделы мозга и центры, «отвечающие» за развитие речи.

Многие родители, думая о методах воспитания дошкольников, ошибочно предполагают, что начинать их применять нужно не раньше, чем в 3–4 года. На самом деле дошкольное воспитание детей начинается с первых дней жизни. Развитию мелкой моторики способствуют даже самые простые занятия с «грудничком», которые можно проводить с первых дней его жизни. Хороший эффект при развитии и воспитании детей дошкольного возраста дает «пальчиковая гимнастика» — нужно сгибать и разгибать поочередно каждый пальчик малыша, осторожно массировать их, делать круговые движения по маленьким ладонкам. Развитие и воспитание детей дошкольного возраста должно сопровождаться такими несложными упражнениями, которые, если их повторять регулярно, отлично стимулируют точки, напрямую связанные с корой головного мозга.

Дошкольное воспитание детей, их развитие немислимо без тренировки рук и пальцев. Если вы задумываетесь о правильном воспитании детей младшего школьного возраста и их развитии, предоставьте им возможность перебирать какие-нибудь мелкие предметы (разумеется, под наблюдением взрослых, чтобы не было соблазна попробовать «на зубок», например, пуговицы). А для полной безопасности педагоги, специализирующиеся на воспитании дошкольников, рекомендуют пришить пуговицы к куску ткани. Кроме того, хорошей и полезной игрушкой станут маленькие и большие кубики из разных материалов (деревянные, пластмассовые), детали конструктора, счетные палочки и т. д.

В этом возрасте очень важно физическое воспитание детей. Оно заключается в том, что ребёнка необходимо научить заботиться о своём здоровье, получать удовольствие от физических упражнений. Одним из самых эффективных методов воспитания дошкольников будет Ваш личный пример поведения. О каком физическом воспитании может идти речь, если мама с папой весь выходной лежат на диване и смотрят телевизор?! Или проводят время сидя за компьютером?! Если ребёнок посещает центр развития ребёнка, то в будние дни там он будет делать утреннюю гимнастику. В выходной – Вы должны показывать личный пример. Посудите сами: если в детском центре говорят, что зарядку делать необходимо, что это полезно для здоровья, ребёнок видит там, как все приобщаются к этой полезной привычке, а дома? Родители совсем не хотят этого делать и... не делают! У ребёнка возникает противоречие: «А как правильно? Кто-то обманывает? Надо проверить!». И... проверяет... детскими шалостями, за которые несёт незаслуженное наказание! Поэтому

нужно постараться придерживаться привычного режима дня для ребёнка, делать зарядку вместе с ним, хотя бы 5 минут. И ребёнку будет хорошо и для родителей польза.

Занимаясь развитием детей дошкольного возраста, в Центрах развития ребёнка можно организовать игры которые сопутствуют ритмичные движения рук и пальцев. А сколько радости (а вместе с тем и пользы) доставляют младшим дошкольникам игры в «сороку-ворону», «ладушки», «идет коза рогатая»! Это тоже входит в понятие развития детей дошкольного возраста.

Особенности психологии дошкольников

Дошкольное воспитание детей подразумевает понимание родителями особенностей детской психологии. В этом возрасте происходит становление личности ребенка. Малыш постоянно общается не только с родителями и другими членами семьи, но и со сверстниками в детском центре и во дворе, с ребятами постарше и помладше. Иногда в процессе общения возникают различные сложности, вызванные неумением слушать других людей или отстаивать свое мнение.

Грамотное дошкольное воспитание детей — это постоянное наблюдение за ребенком, понимание особенностей взаимоотношений между детьми.

Дошкольное воспитание детей: от 4 до 6

Возраст от 4 до 6 лет психологи называют сравнительно спокойным периодом. Воспитание младших дошкольников 4–5 лет осуществляется относительно легко: малыш спокоен, послушен, хорошо спит и ест, не нуждается в ежечасной опеке. В центрах развития дети в этом возрасте гораздо самостоятельны и могут за себя «постоять». Если же в семье заметно что ребенок, например, плохо засыпает — попробуйте упорядочить вечерние действия и превратить отход ко сну в некий ритуал. Умывание-купание, переодевание, чтение или рассказывание сказки (верхний свет при этом необходимо выключить, оставив гореть торшер или ночник).

Дошкольное воспитание детей 6 лет

Воспитание и развитие ребенка 6 лет и старше подразумевает наличие большого терпения и умения договориться. И если в семье ребенка окружают любовь и забота, то несколько иначе обстоит дело в центре развития ребёнка. Сверстники не всегда столь же доброжелательны, как родители. Поэтому могут возникнуть трения, ссоры, конфликты. И все же более предпочтительными и интересными для ребенка являются именно контакты с детьми.

Уделяя развитию ребенка 6 лет большое внимание и руководствуясь программой воспитания дошкольников, нельзя забывать о том интересе к окружающему миру, который испытывают все без исключения дети в этом возрасте. Воспитатели центров развития должны быть готовы отвечать на бесконечные вопросы маленького «почемучки», не отмахиваясь от них, а стараясь найти информацию.

Осуществляя умственное воспитание ребенка дошкольника, взрослый должен отвечать на все вопросы ребёнка, как бы он от них не устал. Если Вы будете всё время отмахиваться от вопросов вашего ребёнка, произойдёт снижение познавательного интереса, который в дальнейшем сменится безразличием. Конечно, взрослому для этого нужно очень сильно «постараться», т.к. любознательность у дошкольников носит достаточно устойчивый характер, но некоторым это удаётся. Если же Вы будете удовлетворять потребность к познанию, то **познавательный интерес дошкольника** будет на достаточно высоком уровне, что в дальнейшем поможет при **подготовке ребёнка к школе**.

Кроме окружающего мира дошкольников начинает интересовать его внутренний мир, т.е. дети дошкольного возраста начинают проявлять **познавательный интерес** к самим себе, к своему организму, к своим чувствам и переживаниям — это называется **развитие самосознания дошкольников**. Развитие самосознания детей проходит ряд этапов: сначала дети отделяют себя от окружающего мира; затем начинают осознавать своё имя; далее у них формируется **самооценка**, которая **в дошкольном возрасте** зависит целиком и полностью от оценки взрослого; к трём годам дети осознают свой пол и пытаются вести себя в соответствии со своим полом; к 5 годам дети осознают себя во времени, например, могут сказать «когда я был совсем маленький, мама давала мне молочко из бутылочки»; и к 7 годам начинают осознавать свои права и обязанности, что очень важно для **подготовки детей к школе**.

Также развитое самосознание дошкольников помогает проявлению произвольности поведения, т.е. ребёнок к 7 годам уже умеет управлять своим поведением, чувствами, эмоциями, что также является *показателем готовности ребёнка к обучению в школе*.

С умственным воспитанием тесным образом связано *развитие воображения дошкольников*. Развитию воображения в дошкольном возрасте способствует накопленный запас знаний об окружающем мире, именно благодаря ему, дошкольники строят новые образы в своём воображении. Об уровне *развития воображения дошкольников* можно судить по их игре. Если ребёнок придумывает разнообразные интересные сюжеты, придумывает новые образы (персонажи или роли), использует предметы-заместители, то можно говорить о хорошо развитом воображении. Иногда кажется, что фантазиям дошкольников нет предела, они постоянно находятся в мире привлекающих их образов. Можно также определить, откуда ребёнок черпает эти образы для игр или художественного творчества: из фильмов, мультфильмов, книжных иллюстраций, сказок, рассказов и т.д. Некоторые взрослые ошибаются, думая, что воображение детей развито лучше, чем у взрослых. Это не так. *Воображение дошкольника* значительно беднее воображения взрослого. Для развивающейся личности – это основа, фундамент для развития интеллекта и эмоциональной сферы детей.

С умственным и физическим развитием дошкольников тесно связано важнейшее достижение дошкольного возраста – *развитие разных видов деятельности дошкольников*: игровой, трудовой и художественной. Отсюда можно рассматривать виды воспитания – трудовое, эстетическое и нравственное.

Трудовое воспитание дошкольников заключается в приобщении детей к самообслуживанию, хозяйственно-бытовому труду, общественному и умственному. *Трудовое воспитание дошкольников* начинается с приобщения ребёнка к самообслуживанию. К трём годам ребёнок старается всё делать сам: сам одевается, сам ест, сам причёсывается и т.д. И именно эти стремления должны перерасти в желание трудиться. Главное *средство трудового воспитания дошкольников* – это отношение взрослых к проявлению самостоятельности детей. Взрослые не должны подавлять самостоятельность дошкольников, а важно создать для ребёнка «ситуацию успеха», поощрять стремление ребёнка к самостоятельности. Например, если ребёнок ещё не умеет завязывать шнурки, следует обувать ему ботинки на липучках. Ребёнок будет чувствовать радость, а не огорчение, когда он сможет не только самостоятельно обуться, но и справиться с застёжкой. С двух лет дети способны есть самостоятельно, но это не всегда получается. Мелкая моторика и координация движений малышей ещё несовершенны и поэтому не всегда у них получается попасть ложкой в рот. Наберитесь терпения, не ругайте ребёнка за испачканную кофточку или стол. Когда у малыша всё получается, он радуется и стремится сделать ещё лучше. Создавайте условия для проявления самостоятельности. Давайте ребёнку одежду, которую он может одеть самостоятельно (штаны, колготки, тапки, носки и т.д.), подбадривайте своего малыша, говорите ему, что всё получится, что он уже взрослый, а все взрослые одеваются и кушают сами и т.д. Не раздражайтесь и не ругайте ребёнка, если у него чего-нибудь не получилось, наоборот, скажите, что «сейчас не получилось, не расстраивайся, получится завтра».

С 3 лет дети обожают помогать взрослым – поливать цветы, протирать пыль, мыть посуду, стирать, гладить и т.д. И здесь, также главное не подавить это стремления. Не ругайте ребёнка, если он вырывает у вас из рук веник и просит подмести пол. Пускай он это сделает. Переделаете потом, НО, когда малыш не увидит. Во время стирки поставьте ему отдельный тазик с носовыми платочками – разрешите помочь вам постирать. Или дайте постирать кукольную одежду, поверьте, ваш ребёнок будет на седьмом небе от счастья, что ему такое разрешили. А когда Вы моете посуду, а малыш просит помочь Вам, что Вы говорите?! «Отойди, а то всё перебьёшь!» или что-нибудь в этом роде. Позвольте вашему малышу помочь Вам, дайте ему полотенчик, пусть вытирает вымытую Вами посуду. А когда ребёнок подрастёт, и Вы разрешите помыть посуду самостоятельно под краном – это будет для него великой честью, а в дальнейшем перейдёт в почётную обязанность. К 7 годам можно завести какого-нибудь домашнего любимца, чтобы ребёнок ощущал всю ответственность трудовых действий. Но при условии, что Вы с ребёнком распределите обязанности по уходу за животным. И, конечно же, обязательно следует изучить условия содержания питомца.

Эстетическое воспитание дошкольников также связано в первую очередь с развитием разных видов деятельности детей. Главные *средства эстетического воспитания дошкольников* – это, во-первых, окружающая среда (научное название – развивающая среда). Все вещи должны лежать на своём месте, а значит, у каждой вещи должно быть место. Следует организовать развивающую среду таким образом, чтобы игрушки лежали в доступном для детей месте, а ещё очень важно, чтобы ребёнок мог также с лёгкостью убрать эти игрушки на свои места. Не разрешайте брать малышу игрушку, пока он не убрал ту, в которую только что играл.

Во-вторых – личный пример поведения. Ребёнок должен видеть опрятных родителей: причёсанных, в чистой одежде, одетых со вкусом и т.д.

В-третьих – *художественная деятельность дошкольников*, а точнее приобщение к ней. Для этого взрослые должны сами проявлять интерес к творческой деятельности: лепить, рисовать, делать аппликации вместе с детьми. Сейчас достаточно много новых направлений в художественном творчестве.

В-четвёртых – гигиенические навыки ребёнка. Приобщение малыша к опрятности, аккуратности, воспитание чувства вкуса.

В дошкольном возрасте активно усваиваются нравственные нормы поведения. В связи с этим осуществляется *нравственное воспитание дошкольников*. Наиболее действенным *средством нравственного воспитания дошкольников* будет подражание. Ребёнок подражает взрослым во всём: и внешнем виде, и в поведении, и даже эталоны оценки окружающего. Родители ежедневно обсуждают ситуации, которые произошли за день, применяя определённые оценочные слова: «хорошо», «плохо», «не прав», «уважает» и т.д. Дети должны видеть вокруг себя доброту, нежность, щедрость и другие нравственные качества. Кроме этого очень важно хвалить и поощрять детей за собственную доброту и щедрость. Тогда эти качества будут развиваться. В *нравственном воспитании дошкольников* очень важно научить ребёнка ставить себя на место другого человека.

Следует также отметить развитие отношений дошкольников со сверстниками. Дети дошкольного возраста начинают ценить общество друг друга. Начинают делиться чувствами, мыслями, пересказывают увиденные фильмы, мультфильмы, события из жизни. Возникает дружба. В этом возрасте нужно поддерживать дружеские и доброжелательные отношения с другими детьми – это очень важно для социального развития детей.

В заключении хотелось бы рассмотреть **механизм воспитания**:

Знания – чувства – мотивы – убеждения – поступки – привычки – поведение – результат (качество личности).

Литература:

1. Закон Республики Таджикистан «О дошкольном обучении и воспитании» Сборник (содержит 6 документов) «Офсет», Душанбе, 2016, с261 -262 ,264

2. Государственная программа развития сферы дошкольного образования на 2012-2016 годы в Республике Таджикистан, Сборник (содержит 6 документов) «Офсет», Душанбе, 2016, с 191-192

3. Министерство науки и образования Республики Таджикистан. Примерное положение дошкольного образовательного учреждения в Республике Таджикистан. Сборник (содержит 6 документов), «Офсет», Душанбе, 2016, с.341, 344,351.

4. Стандарт дошкольного образования. Сборник (содержит 6 документов) «Офсет», Душанбе, 2016, с 314,315

6. Национальная Концепсия образования Республики Таджикистан. «Матбуот», Душанбе, 2003 , с 13.

7. Вестник таджикского национального университета №3\1 (194) Статья Джавод Т.Ф. «Значение начального образования и необходимость научных изысканий в этой области» с258.

8. Подьяков С.Н. «Умственное воспитание детей дошкольного возраста», «Просвещение», Москва, 1988, с5.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЦЕНТРОВ РАЗВИТИЯ РЕБЁНКА КАК ВОСПИТАТЕЛЬНОГО УЧРЕЖДЕНИЯ

НОРОВА ЗАРИНА

В данной статье рассматривается деятельность центров развития ребёнка как воспитательного учреждения в Таджикистане. Значимость детских центров для подготовки к начальной ступени детей в школу. Особенно уделено внимание воспитательному процессу в котором эти центры играют важную роль в многостороннем развитии детей.

Ключевые слова: особенность, детские центры развития, значимость, организация обучения, воспитание, деятельность.

ACTIVITY CENTERS DEVELOPMENT CHILDREN AS EDUCATION NALLI INSTITUTION

NOROVA ZARINA

In given article is considered center developments child as education institution in Tagikistan. Value baby center for preparation to initial step children in school. It is particularity paid attention educationally process in which these centers play important role in many sided development children.

Key words: particularity, baby centers, center developments, development, value organization education, activity.

ФАЪОЛИЯТИ МАРКАЗҶОИ ИНКИШОФИ КЎДАКОН, ҶАМЧУН МУАССИСАИ ТАРБИЯВӢ

Дар мақолаи мазкур фаъолияти марказҳои инкишофи кӯдакон дар Тоҷикистон - ҷамчун муассисаи тарбиявӣ дарҷ гардидааст. Инчунин муҳимияти онҳо баҳри омодагии кӯдак ба зинаи ибтидоии таҳсилот оварда шудааст. Хусусан ба раванди тарбия дар марказҳои мазкур аҳамият дода шудааст, чунки дар рушди ҷамҷонибаи кӯдак тарбия нақши муҳим иҷро мекунад.

Калидвожаҳо: хусусият, марказҳои инкишофи кӯдакон, муҳимият, ташикли омӯзиш, тарбия, фаъолият.

**ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО
САМОСОЗНАНИЯ У СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ В
УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА**

НАВРУЗОВА ГУЛЬШАН ТУРСУНОВНА

*ассистент кафедры таджикского
и русского языков ФИЭТ900900978*

Во все времена главной целью воспитания считается повышение уровня национальных ценностей нации и воспитание подрастающего поколения к самостоятельной жизни. Без личностного воспитания, в духе развитого национального самосознания, невозможен прогресс общества. Традиционное воспитание подрастающего поколения имеет древние исторические корни, и на каждом историческом этапе оно происходило в рамках определенного содержания и своеобразной структуры. Основное содержание и основная цель воспитания на каждом историческом периоде направлены на развитие и повышение уровня духовной и культурной жизни народа, на подготовку подрастающего поколения к будущей достойной жизни. Общеизвестно, что в первобытном обществе основной целью людей было выжить в суровых жизненных условиях окружающего их мира, добыть пропитание, чтобы остаться в живых.

В период обновления общественной жизни движется и динамика развития национального самосознания, углубляется интерес к познанию культурного классического наследия, вырабатывается новое явление в сфере духовной культуры. Сегодня идет осмысление духовного наследия у всех народов, в том числе и у таджиков. Все это оказывает большое влияние на формирование национального самосознания, что служит развитию духовно-нравственных ценностей нации.

Сегодня в условиях демократизации общества, идеологического кризиса, идея возрождения Независимого Таджикистана, переход к современному, правовому и демократическому обществу послужило новым идейным примером для большинства его граждан. Одновременно с этим у людей повысился интерес к своим национальным ценностям. Резкий переход общества от одного состояния в другое, отсутствие серьезного внимания к назревшим проблемам, связанным с ростом национального самосознания осложняет межэтнические и межнациональные противоречия, тем самым становится источником опасных столкновений на этнической почве. Это можно увидеть на опыте Таджикистана, который пережил бессмысленную братоубийственную войну.

Следует отметить, что научно-технический прогресс, динамизм социальной жизни, расширение международных контактов, бурное развитие средств массовой информации привели к формированию нового системного качества - общечеловеческой культуры, вобравшей в себя мировые научные и производственно-технические достижения, равняясь на которые человечество строит общество, идет по пути утверждения этнокультурных традиций и культуры межнациональных отношений, основанных на интеграции национального самосознания, патриотизма и общечеловеческих ценностей. По этому поводу Лидер нации, основоположник мира, Президент Республики Эмомали Рахмон говорит: «...только действительно любящий свою Родину человек может по-настоящему обеспечить её безопасность и процветание...»[2:14].

На сегодняшний день в педагогической науке чувствуется недостаточность исследований, изучающих пути решения вопросов формирования национального самосознания у студенческой молодежи в условиях развивающегося общества. Структуру национального самосознания многие ученые и в большей степени простые люди, воспринимают как единство осознания национальной принадлежности, приверженность к национальным ценностям, стремление к суверенности. В своей научной работе С. Джононов отмечает: «...Национальное сознание в отличие от национального самосознания выражается в том, что национальное сознание есть связь личности со своей социальной общностью на уровне политической истории, политической общности или социальной памяти, тогда как национальное самосознание есть не механическая связь со своей социальной общностью, а осознанная форма признания своей общности и, главное, своей ответственности перед ней. Национальное самосознание в отличие от этнического самосознания отражает политический и этатический (гражданский) параметр, в котором этнические маркеры носят важный, но не

определяющий характер. Здесь важны национальные интересы, которые интересы нации и государства ставят выше интересов индивидуальности или какой-либо этнической группы, общины...»[1:19].

В решении проблем формирования национального самосознания этнокультурных и общечеловеческих ценностей важное место отводится творческому применению классического педагогического наследия Востока, воплощенного в произведениях выдающихся мыслителей Рудаки, Фирдоуси, Абу Али Ибн Сина, Носира Хусрава, Хафиза, Абдурахмана Джами, Ахмад Дониша и Садриддина Айни и др, которые внесли огромный вклад в обогащение и углублению новых аспектов педагогической науки.

Национальное самосознание включает в себя принадлежность к данной общности, любовь к родному языку, национальной культуре, приверженность к национальным ценностям, осознанное чувства национальной гордости и осознание общности интересов. Эти структурные компоненты национального самосознания находятся в постоянном развитии. Национальное самосознание является фактором, связывающим нацию в целое духовное и культурное пространство. Поэтому, важнейшей предпосылкой преодоления духовного кризиса общества является формирование в общественном сознании национальной идеи, отвечающей требованию времени, и воспитание ценностного отношения к историческому и культурному наследию народа, ее обычаям и традициям. Именно, это является основной задачей в деле воспитания национального самосознания у подрастающего поколения и студенческой молодежи. Национальное самосознание является важным гарантом, фактором самосохранения нации от разных форм (военной, духовно-культурной или экономической) экспансии, направленной на подрыв национальной независимости. Все названные выше проблемы связаны с самосознанием нации и требуют своего теоретико-методологического обоснования, построения общетеоретической базы, на которой должны быть сделаны выводы и практические рекомендации для дальнейшего укрепления и углубления национального самосознания, направленного на общечеловеческие, глобальные проблемы.

Исходя из этого, следует отметить, что вся система воспитательных работ образовательных учреждений должна быть направлена на то, что молодое поколение воспитывалось в духе национального самосознания, национальной гордости и патриотизма. Формирование национального самосознания студентов не только оказывает решающее влияние на основе положительных качеств личности, но и является главной задачей высшей школы и должно быть в центре ее воспитательной деятельности. Значительным ресурсом в деле формирования национального самосознания обладают различные общественные молодежные объединения. Особенность общественных объединений в том, что они создаются в неформальной среде и включают человека в систему общественных отношений и формируют в нем не только активную жизненную позицию, но и социальную ответственность за процессы происходящих в различных сферах деятельности человека.

Поэтому следует отметить, что в поле зрения каждого преподавателя должно находиться развитие у студентов творческих сил и способностей, формирование нравственных ориентиров, утверждение в нем гуманистических идеалов, развитие человечества.

Литература:

1. Джононов Саидамир. Автореферат «Формирование национального самосознания в условиях государственного строительства Таджикистана». Душанбе-2010, стр.-19
2. Национальная концепция воспитания Республики Таджикистан. Нормативно-правовые акты системы образования. Приложение журнала «Школа и общество» № 1(7) Душанбе – 2007, стр. 14,.
3. Олимов К. Государственная Независимость и Национальное самосознание. – Душанбе: «Эр-граф», 2013г., стр.-3

МАСЪАЛАҶОИ ТАШАККУЛИ ХУДШИНОСИИ МИЛЛИИ ДОНИШҚУЁН ДАР ШАРОИТИ ҶОМЕАИ ДЕМОКРАТӢ

НАВРӮЗОВА Г. Т.

Дар мақолаи зерин ҳадафи асоси баланд бардоштани сатҳу сифати насли нави ҷавон ба ҳайёти мустақилона мебошад. Худшиносии миллӣ омили оммавӣ ба тамоми халқи маънавӣ ва фарҳангӣ мебошад.

Калидвожаҳо: Тарбия, худшиносӣ, инкишоф, миллӣ, масъалаҳо, ҷавонон.

THE PROBLEMS OF THE FORMATION OF NATIONAL SELF-AWARENESS AMONG STUDENTS IN THE CONDITIONS OF THE DEVELOPMENT OF A DEMOCRATIC SOCIETY

NAVRUZOVA G.T

In this article the goal of education is to raise the level of national values of the nation and raise the younger generation to an independent life. The national self-consciousness is a factor linking the nation in the whole spiritual and cultural space.

Keywords: Education, self-awareness, development, nationality, problems, youth.

МОЛОДЕЖЬ ТВОРЧЕСКОЕ И СОЗИДАТЕЛЬНАЯ МОЩЬ

АЛИКУЛОВА С.Т.,
*ассистент кафедры таджикского и
русского языков ФЭИТ*

Провозглашение государственного суверенитета Республики Таджикистан стало важным событием для всего таджикского народа. Каждый год 27 июня таджикский народ празднует день Национального единства. Выступая перед интеллигенцией страны в преддверии международного праздника Навруз, Президент страны лидер нации, Эмомали Рахмон отметил, что «интеллигенция, как активная и могущественная сила общества, может сыграть крайне важную роль в формировании национального самопознания и самосознания, преданно защищать интересы нации и государства» [3;1]. Далее он подчеркнул, что «2017 год мы объявили годом молодежи и уверены, что вы, представители интеллигенции, поддержите инициативы созидательного поколения, пробудите в сердце каждого подростка и молодого человека национальную гордость и горячее чувство патриотизма...» [3;2].

Вопрос духовно- нравственного воспитания детей является одной из ключевых проблем, стоящих перед каждым родителем, обществом и государством. Одной из важнейших задач на этом пути является формирование благоприятной социальной среды и создания условий для воспитания, становления и самореализации личности.

В настоящее время особенно остро стоит вопрос о высокой квалификаций молодых учителей. Они должны быть творчески одаренными и всесторонне развитыми, стремиться к личному самосовершенствованию, развитию и проявлению своих способностей, выдвигая на передний план духовно – нравственные ценности в отношении к своим ученикам, к учащейся молодежи. Мы смело высказываем, что убеждение, составляет главную задачу воспитания писал великий русский педагог К.Д. Ушинский. Мы молодые учителя, должны осознавать, что во все времена основной задачей воспитания являлась подготовка подрастающего поколения к самостоятельной жизни. В результате развитие науки, техники, культуры происходит дифференциация педагогических знаний. В данное время в системе образование произошли изменения. Современные подростки наравне с педагогами отлично разбираются в новых технологиях и учитель обязан не только уметь пользоваться компьютером, но и умело и грамотно использовать его на своих уроках. Но для выполнения каких- либо заданий учитель привлекает учащихся с хорошими способностями. Современный преподаватель, работающий в вузах республики, должен быть в курсе интерактивного обучения.

Наиболее часто термин «интерактивное» обучение упоминается в связи с информационными технологиями, дистанционным образованием, использованием ресурсов интернета, а так же электронных справочников и учебников, работой в режиме онлайн. Русский педагог К.Д. Ушинский так охарактеризовал общественное значение профессии учителя:... его дело, скромное по наружности, - одно из величайших дел истории. На этом деле зиждутся государства и ими живут целые поколения.

Наша молодежь- творческая и созидательная мощь. И интеллигенция, как активная и могущественная сила общества, может сыграть крайне важную роль в формировании национального самопознания, преданно защищать интересы нации и государства – эти слова были произнесены Президентом республики Таджикистан на встречи с интеллигенцией страны.

Воспитание- главная сила способная дать обществу полноценную личность, эффективность воспитательного воздействия заключается в целенаправленности и квалифицированном руководстве. В современном мире существует многообразие целей воспитания и соответствующих им воспитательных систем. Цель воспитателя- это система

решаемых воспитанием задач. Задач обычно много - общих и конкретных. Педагог Я.И. Каменский безгранично верил в силу воспитания. Эпиграфом сочинение «Материнская школа» он взял слова Цицерона «основа всего государства состоит в правильном воспитании юношества».

Среди многих проблем, стоящих сегодня перед Республикой Таджикистан, проблема наркомании, как глобальная угроза здоровью населения и национальной безопасности, занимает одно из первых мест. Особенно губительно употребление наркотиков в молодежной среде. «Семья играет ведущую роль в развитии ребенка, здесь определяется стиль его жизни, жизненные стремления, планы и способы их достижений».[2;162].

Проблема воспитания осознанного негативного отношения к употреблению наркотиков среди современной молодежи все еще остается актуальной. Слабым звеном по – прежнему являются родители, школа и вуз, т.к. зачастую отсутствует комплексная система антинаркотической работы.

Окружение подростка играет определенную роль в социальном взрослении. Не смотря на все проблемы нашего времени, далеко не вся молодежь «испорчена», большая часть подростков морально устойчива. Но почти треть из них стали такими не благодаря семье, а благодаря друзьям и знакомым. Наша задача в любых случаях как можно дольше оберегать наших детей от этих опасностей. Существует тест на вероятность подростка к употреблению одурманивающих средств, среди которых на первом плане являются низкая устойчивость к физическим перегрузкам, неуверенность в себе, агрессивность, трудности общения со сверстниками на улицах, смена привычного образа жизни и т.д.

Должен быть найден механизм формирования у отдельной личности психологической защищенности от наркотиков, системы внутренних условий, определяющих способность личности самостоятельно сопротивляться воздействию стимулирующим потреблению наркотиков.[1;94].

Классный руководитель должен уметь эффективно строить взаимоотношение с каждым учеником в классе и его родителями, независимо от степени благополучия – неблагополучия, их возраста и статуса. Внешкольная сфера – сфера интенсивного формирования отношений подростков. Нам, взрослым, заходя на различные сайты, становится тревожно. Мы говорим не о житейских заботах, а о духовной власти над ними. Существенным признаком личности являются ее общественная активность и твердость идейно – политических взглядов и убеждений»[4;61].

«Первоочередная задача школы, отмечал В.А. Сухомлинский в том, чтобы распознать, выявить, раскрыть, взлелеять, выпестовать в каждом ученике его неповторимо – индивидуальный талант - значит поднять личность на высокий уровень расцвета человеческого достоинства»

К сожалению, сегодня подростки, их ценности, подвергаются мощному воздействию окружающей среды. Поэтому приоритетными задачами современной общеобразовательной школы и семьи является создание помощи подросткам в правильном выборе духовно – нравственных ценностей, ориентация на общечеловеческие и национальные ценности, построение такого воспитательного пространства, которое «формировало» бы жизнеспособность личности, т.е. способность выжить в условиях нынешней реальности не деградируя, а развиваясь в созидательном направлении.

Президент Таджикистана Эмомали Рахмон в своем выступлении говорил и о том, «что в период глобализации в разы увеличится необходимость почитание национальной культуры, повышение духовного уровня личности, воспитание и формирование нового поколения, которое возьмет на себя великую миссию строительства будущего общества. На нынешнем этапе интеллигенция должна понять интеллект и мировоззрение людей, особенно подростков молодежи» [3;2].

И мы, учителя, должны осознать это. Великий чешский педагог Я.А. Коменский сравнивал учителя «с полководцем, энергично ведущим наступление против варварства и невежества». Жизнь в педагогической профессии – это неустанный труд души. Учитель не только профессия, суть которой дать знания. Это великая миссия, предназначение которой – сотворение личности, утверждение человека в человеке.

Использованная литература:

1.Вахрушева И.Г. Блинова И.Ф. Путь к успеху. Пособие по работе с родителями для школы Казань УВК, 2007г-178с.

- 2.Мудрик А.В. Социализация человека: учеб.пособ для студ. высш. учеб. завед -2изд, испр и доп-М.; Изд. Центр, «Академия»- 2006- (304)С.
- 3.«Народная газета» №13от 22-марта 2017 года.с1-3.
- 4.Харламов И.Ф. Педагогика: Учебное пособие, 2-е изд-М.: Высшая школа, 1990- (576)С.
- 5.Э.М. Шан. Когда ваш ребеноксводит вас с ума: Пер санг- М: Педагогика, 1980 стр 255. (272С).

МОЛОДЕЖЬ ТВОРЧЕСКОЕ И СОЗИДАТЕЛЬНАЯ МОЩЬ

АЛИКУЛОВА С.Т.,

Муаллифи мақолаи мазкур оиди зарари маводи муҳаддир нисбати ҷавонон ва миллат масъалабардорӣ намуда оиди зарурияти омузонидани малака ва рафтори муосир дар вазъиятҳои хатарноки муосир ба наврасон, гузаронидани корҳои фаҳмондадиҳӣ (профилактикӣ) дар оилаҳои онҳо гуфта гузаштааст. Вазифаи муҳими педагог ва волидон аз дуруст ба роҳ мондани ахлоқи хуб, тарбия намудан ва баланд бардоштани сатҳи маънавии наврасон мебошад. Дар ин самт нақши асосиро нисбати тарбияи насли наврас зиёиён мебозанд.

Калидвожаҳо: Ҷавонон, тарбияи маънавӣ ва ахлоқӣ, тарзи ҳаёт, тартиби комплексӣ, ҳимояи равонӣ, шахсият, ҷаҳонбинӣ.

YOUTH CREATIVE AND FORMATIVE POWER

The author of the article deals problem about destroying drugs to youth people and for nation en total, saying about possibility timely training skills of behavior in dangerous situations as teenagers themselves, as about prolactin work with their families and parents include organizing rights moral education and increase spirit level of the modern teenager, the main vole belongs to educated in training teenagers generation.

Key words: Youth, spirit-moral education, style of life, complex system, physiologic life, complex system, physiologic defending, persona-lily, creation

**НАҚШИ МЕТОДИ ФАЛСАФИИ «ОЯНДАБИНИИ ГУЗАШТА»
ДАР ҲАЛЛИ МУШКИЛОТИ ПЕДАГОГӢ**

Х. М. ЗИЁЕВ

*директори Пажӯҳишгоҳи рушди маориф
ба номи Абдурахмони Чомӣ,
доктори илми фалсафа, профессор*

Дар мақола бо таъя ба «ретроника» - методи пайдо намудани ҳодисаҳои ба таври сунъӣ истисношуда ва барқарорсозии роҳи тайкарда ва нақши таърихӣ онҳо, чунин ҳодисаҳое, ки дар давраи мушаххаси таърихӣ манъ ва ё истисно гардида, бо сабаби ҷой надоштани он дар шуури таърихӣ мардум ба ҳаёти ҷомеаи тоҷик таъсири манфӣ расонидаанд, ошкор карда шудаанд. Дар ин росто аз ҳаёт ва осори Муҳаммади Ғазолӣ, ки мардумро ба канораҷӯӣ аз омӯзиши илмҳои табиатшиносӣ даъват намудааст, инчунин аз сарнавишти иҷтиҳод дар ислом, муносибат ба фитрӣ ё иқтисобӣ будани истеъдод ва ғайра мисолҳо оварда шуда, зарурати дар нисбати чунин зухурот бо истифода аз усулҳои ретроника ва ояндабинии гузашта гузаронидани таҳқиқоти амиқи илмӣ дар соҳаи педагогика барои ҳалли мушкилоти соҳаи таҳсилот таъкид ёфтааст.

Калидвожаҳо: ретроника, ретроанализ, ояндабинии гузашта, Ғазолӣ, иҷтиҳод, истисно кардан, изолятсияи маърифатӣ.

Гузаштаи ҳар халқу миллат барои бунёди имрӯзу фардои он нақши муҳимме дорад. Вале дар баробари ин ба инобат бояд гирифт, ки бозгашти комил ба гузашта, ҷунонки ҳуқуқшиноси фаронсавӣ Н. Рулан қайд намудааст, ҳеч гуна имкон надорад, ҳамчунон ки наметавон, баръакс, бе истинод ба ин гузаштаи таърихӣ ва бо роҳи нусхабардории ғайриоқилонаи моделҳои муосир имрӯзу фардои миллатро бунёд намуд (**3; 227**). Аз ин ҷост, ки омӯхтани сабақҳои таърих як василаи муҳими ҳалли мушкилот дар тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеаи муосир, аз ҷумла дар таълиму тарбияи насли наврас ва масъалаҳои дигари педагогӣ маҳсуб аст.

Аз ҷониби дигар, фалсафа, аз ҷумла, фалсафаи таҳсилот барои ҳалли масъалаҳои дар пешистода на танҳо ба омӯзиши таҷрибаи гузашта, балки ба усулҳои ояндабинӣ (прогностика) низ таъя мекунад. Ояндабинӣ пешгӯии замони ояндаро тавассути истифода аз методҳои илмӣ ё ба фазли бунёди модели илмӣ ҳодиса ва зухуроти оянда дар назар дорад. Ин амр одатан тавассути экстраполятсия равандҳо ва тамоюлоти технологӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ ба вуқӯ меафшонад. Экстраполятсия дар назар дорад, ки ҳангоми пешгӯиҳо ҳулосаҳое, ки дар асоси мушоҳидаи як қисмати зухурот ба даст омадаанд, ба қисматҳои дигари ин зухурот ҳам қорбасти мегарданд. Табиист, ки дар ин маврид на танҳо ҳар гуна ояндабиниҳо тавассути истифода аз воситаҳои бо ном фавқуттабӣ, балки пешгӯиҳо дар нисбати ояндаи наҷандон дур ва ё вариантҳои ба осонӣ пешгӯишавандаи ҳодисаҳо низ истисно карда мешаванд. Аз ин рӯ, ояндабиние, ки ба илм асос ёфтааст, ба он мусоидат мекунад, ки одамон ва сохторҳои иҷтимоӣ ҷомеа барои воридшавӣ ба равандҳое, ки дар оянда руҳ медаханд, омодагии қаблӣ дошта бошанд ва нақшаҳои дурнамои ҳешро таҳия созанд.

Ҳамин тавр, аз тафсириҳои ояндабинӣ (прогностика), ки дар боло омад, ба хубӣ пайдост, ки ин мафҳум танҳо бо замони оянда сару қор дорад. Вале ҷунонки аён аст, каме болотар аз ин дар бораи замони гузашта сухан рафт. Ин ҷо саволе ба миён меояд, ки ҷӣ гуна иртиботе байни ояндабинӣ ва гузашта вучуд дошта метавонад? Дар мадди аввал аҷиб намояд ҳам, ҷавоб ба ин савол мусбат буда, дар таҳқиқи мо маҳз доир ба ҳамин мавзӯ сухан меравад.

Дар робита бо мавзуи матраҳшуда қобили зикр аст, ки дар фалсафа мафҳуме бо номи «ретроника» мавриди истифода қарор дорад, ки онро одатан ҷун «методи пайдо намудани ҳодисаҳои ба таври сунъӣ истисношуда ва барқарорсозии роҳи тайкарда (нақши таърихӣ)-и чунин ҳодисаҳо» шарҳ медаханд. Дар ин зимн таъкид мегардад, ки «агар муаррихон ҳодисаи равшанеро аз гузашта қасдан номида мегарданд, пас кашфи ин ҳодиса натиҷаҳои ҷиддӣ барои имрӯз ба бор меорад» (**2**). Ҳамзамон, доир ба чунин ҳодисаҳое, ки аз таърихи гузашта истисно гардидаанд, байни баъзе муҳаққикон ақидае вучуд дорад, ки мавҷудият ё ва ё баръакс, мавҷуд набудани онҳо барои имрӯзу фардо бетафовут буда, онҳо танҳо аз нуқтаи назари академӣ метавонанд аҳаммияте дошта бошанд. Вале, ҷунонки муҳаққикони муосир исбот намудаанд, баъзе чунин ҳодисаҳо, ки ба таври сунъӣ аз таърих истисно шудаанд, «метавонанд ба

фаъолияти муосири инсоният ҳатто баъди ҳазорсолаҳо ҳам таъсир дошта бошанд» (2). Бо ҳамин сабаб пайдо намудан ва мавриди таҳқиқ қарор додани зухуроти истисногашта барои ҳама соҳаҳо, аз ҷумла барои ҳалли масъалаҳои муҳими педагогӣ хеле муфид аст.

Ноғуфта намонад, ки ретроника чун методи фалсафӣ дар таърихи илму фарҳанг бесобиқа ё беназир набуда, дар асоси методи дар назарияи шоҳмот мавҷудбуда – ретроанализ пайдо шудааст (ретроанализ ё таҳлили ретроградӣ ин таҳлили гаштҳои гузаштаи бозингарон дар шоҳмот барои дақиқ сохтани навбати гашт ё муайянсозии тағйири вазъи бозӣ, агар дар гаштҳои гузашта ба ҷойи як гашт аз ҷониби бозингар гашти дигаре амалӣ мегардид ва амсоли онро мефаҳмонад (9)). Вале қобили қайд аст, ки маҳз дар доираи истифодаи ретроника мафҳуми «ояндабинии гузашта» ба вучуд омад. Бо маънии мухтасар ва ё танги он ба воситаи ин метод ҳодисаҳоеро таҳлил мекунанд, ки онҳо аз ҷониби муҳаққиқон қасдан истисно гашта бошанд ҳам, ба имрӯзу оянда таъсири муайяне дошта метавонанд. Дар таҳқиқоти мо истилоҳи «ояндабинии гузашта» ба маънии васеъ истифода гардидааст, ки моҳияти асосии он дар поён шарҳ меёбад.

Тавре ки маълум аст, ҳар гуна ҳодиса ва зухуроти гузаштаре метавон ба се гуруҳи асосӣ тақсим намуд: ҳодисаҳо, ки дар таърихи гузашта хеле интишорёфта буданд ва ба таври айнӣ ё тавассути тарғибу ташвиқ эътирофшуда буда, барои оянда таъсири мусбат ва ё манфӣ гузоштаанд; ҳодисаҳо ва зухуроте, ки дар давраи мушаххаси таърихӣ бо сабабҳои муайян манъ ва ё истисно гардида, бо сабаби ҷой надоштани он дар шуури таърихӣ мардум онҳо низ ба ҳаёти ҷомеа таъсири гуногун расонидаанд; ҳодиса ва зухуроте, ки дар нисбати онҳо тӯли таърих бетафовутӣ мушоҳида гардида, аҳамияташон барои имрӯзу оянда дар сатҳи гуногун қарор дорад. Дар робита бо чунин тақсимбандӣ мо мафҳуми «ояндабинии гузашта»-ро ба маънии васеи он – таъсири фактҳои мавҷуда ва истисношудаи таърихӣ, ҳамчунин нейтралӣ ба имрӯзу фардои одамон ва ҷомеа истифода намуда, дар далелҳои овардаи худ асосан ба ду гуруҳи аввали ҳодиса ва зухуроти таърихӣ тақия намудаем.

Дар ибтидо бо овардани як мисоли оддӣ аз педагогикаи классикии тоҷик доир ба истисно намудани ҳодисаҳо ва зухурот дар таърих мехостем, ки масъалагузорию худро айёнитар созем. Чунонки маълум аст, дар асрҳои пешин то шогирди мадраса Ҳофизро нахонад, ба хондани Бедил намегузашт ва дар ин бора ханӯз дар саҳифаҳои «Мақолот»-и Шамси Табрезӣ (1171/1188-1245) омада буд, ки шогирд «чун ин дарс мухаммар нашуда бошад, ки ҳаргиз дарси дигар нагирад, ҳамон дарсро боз хонад» (5; 60). Аз нуктаи назари ретроника ин як мисоли «ҳодисаи ба таври сунъӣ истисношуда ё доғи сиёҳе дар сафҳаи таърих» (2) аст, ки то давраи гузаштан ба низоми кредитии таҳсилот дар педагогикаи тоҷик истисно гардида ё ноҳақиқат гирифта шуда, ба ғӯшаи фаромӯши рафта буд. Маҳз бо ҳамин сабаб дар ибтидои гузариш ба низоми кредитии таҳсилот пешниҳодҳои дар шакли зайл рӯи қор омаданд: «Дар ҷадвали дарсӣ як маротиба машғулияти лексионӣ ва мустақиман баъди он як маротиба машғулияти амалӣ гузошта шавад. Ин амр бо ду сабаби асосӣ бояд амалӣ карда шавад: аввалан, одатан агар донишҷӯ як фанро азхуд накунад, хондани фанни дигар имкон надорад, пас агар ӯ як мавзӯро низ азхуд накунад, гузариш ба мавзӯи дигар ғайриимкон аст... Сониян, муҳим фақат он нест, ки устод дар дарс чӣ мегӯяд, балки он низ муҳим аст, ки шогирд онро қабул кард ё не ва инро танҳо баъди гузаштани дарси амалӣ аз мавзӯи фаҳмидан имкон дорад» (1; 529).

Дар ин росто оид ба истисно намудани зухурот дар таърихи илм таҳлили фаъолияти файласуфи шинохта Абуҳомид Муҳаммади Ғазолӣ (1058-1111) низ хеле ҷолиб аст. Ба қавли донишманди шинохтаи тоҷик Мавлоно Ҷалолуддини Румӣ (1207-1273) «Имом Муҳаммади Ғазолӣ... алами илму бардошта..., агар ҳамчун Аҳмади Ғазолӣ заррае ишқаш будӣ, беҳтар будӣ» (4; 129). Вале, бо вучуди ин илмпарастии эътирофшудааш, Муҳаммади Ғазолӣ файласуфон – машшоиёни пайрави мутафаккири юнонӣ Арасту (384-322 то мелод) ва намояндагони дигар илмҳои ғайридиниро ҳамчун сабаби сустшавии дин бо ибораи ҷонибдорони «таълимот» ташхис дода, ақлгароии онҳоро зеро тозиёнаи танқид гирифтааст. Ӯ дар андешае буд, ки танҳо тавассути дин ва имону эътиқод, на ақл ба ҳақиқат расидан имкон дорад. Аз ин рӯ, илмҳоро ӯ ба муфид ва ғайримуфид тақсим карда, мардумро ба қанораҷӯӣ аз омӯзиши аксарияти илмҳои ғайридинӣ, хусусан илмҳои табиатшиносӣ даъват намудааст. Бо ҳамин сабабҳо, Абуҳомиди Ғазолӣ бо вучуди хизматҳои зиёдаш дар улуми динӣ, дар самти истисно кардани илмҳои табиӣ аз ҷаҳонбинии мардум на танҳо дар таърихи фарҳанги тоҷикӣ форс, балки дар тамоми тамаддуни исломӣ яке аз шахсиятҳои асосӣ, ки барои ояндаи ин фарҳанг нақши манфӣ низ ба ҷо гузоштааст.

Нақши манфии Ғазолӣ қабл аз ҳама бо он тақвият меёфт, ки осори ӯ оид ба зарари омӯзиши илмҳои табиӣ дар байни мардум хеле интишорёфта буданд. Аз ҷумла, китоби бар зидди ақлгароии файласуфон таълифкардаи ӯ – «Таҳофут-ул-фалосифа» («Инкори

файласуфон») асрҳои зиёде хеле машҳур буда, бо вучуди инкор гардидани ақидаҳои ин мутафаккир аз ҷониби Ибни Рушд (1126-1198) дар китоби «Таҳофут-ут-таҳофут» («Инкори инкори файласуфон») маҳбубияти худро гум накард. Аз ин рӯ, то ибтидои асри ХХ дар мадрасаҳои кишварҳои исломӣ таҳти ҳидоятҳои Абуҳомиди Ғазолӣ ва пайравони ӯ асосан ба омӯзиши Қуръону ҳадисҳои паямбарӣ, фикҳу дин ва дар мисоли минтақаи зисти тоҷикон, ба таълиму тадриси осори динӣ - «Ҳафтяк» (ҳафт ҷузви Қуръон), «Чоркитоб» ва асарҳои адабии Ҳофизӣ Шерозӣ (1325-1389/1390), Абдулқодири Бедил (1644-1721) ва ғайра машғул гардида, ба осори дар илмҳои табиатшиносӣ эҷодгардида аҳамияте дода намешуд.

Ҳолате, ки Абуҳомиди Ғазолӣ дар фарҳанги исломӣ, аз ҷумла дар соҳаи маорифи он ба вучуд овард, изолятсияро дар таърихи кишварҳои Ғарб ба хотир меорад. Дар ин минтақа ибтидо аз асри ХУП «изолятсияи тиббӣ» бо кушодани бемористонҳо барои беморони рӯҳӣ пайдо гардида, минбаъд то сатҳи «изолятсияи иҷтимоӣ» рушд ёфт, ки зимни он як қатор табақаҳои аҳоли бо мақсадҳои бо ном «таъмини тартибот» аз дигар кишварҳои ҷомеа бо ҷой додан дар марзҳои махсус изолятсия карда мешуданд. Ба қавли файласуфи фаронсавӣ Пол-Мишел Фуко (1926-1984) ин «изолятсияи иҷтимоӣ» ба натиҷаҳои манфӣ оварда, як қисмати бузурги мардумро аз иштирок дар ҳаёти ҷомеа маҳрум гардонид (7; 221). Дар қиёс бо ин зухурот дар кишварҳои ғарбӣ истисноии илмҳои табииро аз омӯзиш дар мадрасаҳои мамлакатҳои Шарқ, ки таҳти ақидаҳои донишмандоне чун Ғазолӣ сураат гирифт, метавон «изолятсияи илмӣ ё маърифатӣ» номгузорӣ кард, ки таъсири он ба ҷомеа то кунун ҳам мушоҳида карда мешавад.

Вобаста ба мисоли дар боло оварда таъкид бояд дошт, ки дар ретроника чунин тезисе вучуд дорад, ки ҳатман «қасе ҳамеша аз ин зухуроти қасдан истисношуда манфиат мебарад» (2). Табиист, ки истисноии аз ҷониби Абуҳомиди Ғазолӣ дар илми тоҷику форс ва исломӣ дар нисбати илмҳои табиатшиносӣ қорбастишуда на ба манфиати рушди илму техника, балки ба манфиати доираҳои танғазари илмҳои динӣ буд. Чунин истисноҳо, ки чун зухуроти алоҳидаву ягона ба назар мерасанд, оқибатҳои боз ҳам манфии маҷмӯӣ доранд, ки зарари андешаҳо аз ин қаторро ба зехни мардум даҳчанд мекунанд. Беҳуда нест, ки тибқи методологияи дар ретроника қабулшуда чунин ҳисобида мешавад, ки «кашфи як зухуроти қасдан истисношуда, чун қоида, ба кашфи як ва ё якчанд зухуроти дуҷумдараҷаи истисношуда меорад» (2). Далелҳо оид ба таъкиби мунтазами донишмандони табиатшинос дар фарҳанги исломӣ ин тезиси ретроникаро ба хубӣ собит месозанд.

Ҳамзамон, фаъолияти Абуҳомиди Ғазолӣ ва донишмандони пайрави ӯ тезиси дигари дар ибтидо зикршудаи ретроникаро, ки тибқи он зухуроти истисношуда баъди ҳазорсолаҳо ҳам метавонанд ба инсоният таъсир дошта бошанд, тақвият медиҳад. Кофист, ки дар ин самт ба вазъи рушди илмҳои табиӣ дар кишварҳои исломӣ, аз ҷумла дар Тоҷикистон баъд аз ҳашт саддаи фаъолияти чунин тарғибгарон, ки алайҳи илму ақлгароӣ бархостаанд, тавачҷуҳ намоем. Маҳз ба масъалаҳо аз чунин қатор ва ба вазъи рушди илмҳои табиӣ дар кишвар дахл намуда, дар суҳанронӣ ба муносибати Рӯзи дониш ва ифтиҳои бинои нави Академияи Вазорати қорҳои дохилӣ дар таърихи 30 августи соли 2017 Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қайд намуданд: «Аз рӯйи таҳлили нишондиҳандаҳои Маркази миллии тестӣ соли чорум аст, ки дар кластери яқум, яъне ихтисосҳои табииву техникаӣ нақшаи қабул иҷро нашуда, ҳавасмандӣ ба чунин ихтисосҳои муҳим кам ба назар мерасад. Аз ин рӯ, мо бояд дар мактабҳои миёна сифати таълими фанҳои дақиқро баланд бардорем ва тавачҷуҳи хонандагонро ба ин фанҳо бештар ҷалб созем» (8).

Чунин вазъи илмҳои табииро, ки имрӯз мо дар ҷомеаи муосири тоҷик мушоҳида мекунем, бешак бо истисноҳои дар гузашта ҷойдошта иртибот додану натиҷаи ҳузновари чунин амалҳо ҳисобидан мумкин аст. Маҳз бо ҳамин сабаб баъзан мутахассисони муайяне пешниҳод мекунанд, ки ба муддати якчанд сол қабули донишҷӯён ба ихтисосҳои гуманитарӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёна ва олии касбии ҷумҳурӣ манъ карда шавад, то ки ҷавонон ба ихтисосҳои табию риёзӣ ва техникавӣ технологӣ рӯ биоранд. Аз ин пешниҳод, ки асоси илмӣ надорад ва мисоли баръакс бошад ҳам, боз ҳамон бӯи истисно қардан ва изолятсияи иҷтимоӣ маърифатӣ меояд. Вале ин амр гувоҳи бар он медиҳад, ки дар ҳақиқат ҳам баъзе зухуроти гузаштаи мо ба рушди илмҳои замонавӣ табиӣ то ҳол ҳам таъсири манфӣ доранд.

Чун суҳан аз ретроника меравад, бояд таъкид намуд, ки дар таърихи тамаддуни исломӣ, аз ҷумла, дар фарҳанги тоҷик мавзӯи таъвил, тақлид ва иҷтиҳод низ дар самти омӯзиши истисно намудани зухурот ва «ояндабинии гузашта» хеле қобили тавачҷуҳ аст. Тавре ки маълум аст, дар улуми динии исломӣ Қуръон ва ҳадисҳои паямбарӣ мавриди таъбиру таъвил ва рукнҳои таълимоти исломӣ бошад, мавриди тақлиду иҷтиҳод қарор доштанд. Дар ин зимн таъбир маънии тафсиру шарҳи оятҳои қуръонӣ ва ҳадисҳоро дошт, ки барои фаҳмидани

маънии онҳо нигаронида шуда буд. Таъвил бошад, нисбат ба таъбир амиқтар буда, усули ақлонӣ ва рамзию маҷозии шарҳу тафсири Қуръон ва ҳадисҳоро фаро мегирифт.

Мафҳуми таъвил, ки аз калимаи «аввал» реша мегирад, ба маънии аввала ё ибтидоӣ расиданро дар тафсири ду манбаи муқаддаси дини ислом фаҳмонида, ҳам дар байни фақеҳон ва ҳам дар байни намояндагони фалсафаи расмии исломӣ - калом машҳур буд. Вале беш аз ҳама ба таъвил намояндагони тасаввуф ва исмоилия рӯ овардаанд. Дар мадди аввал ин ду мафҳум, яъне таъбиру таъвил ҳамчун усулҳои мусбат дар фаҳмиши моҳияти таълимоти динӣ ба назар мерасанд, вале дар асл онҳо маҳдудиятро пешбинӣ менамуданд. Ба ибораи дигар, на ҳар як шахси мусулмон ҳуқуқи мустақилона фаҳмидани таълимоти исломиро дошта, бояд дар таъбиру таъвил он ба шахсиятҳои муайян, ос рӯ таълимоти онҳо таъҷиб мекард. Ин далел низ истисно намудани инсонро аз раванди маърифат мефаҳмонад.

Баррасии моҳияти тақлиду иҷтиҳод дар таърихи улуми инсонӣ зухуроти истисноӣ маърифатиро дар ин фарҳанг боз ҳам равшантар ифшо мекунад. Тақлид, чунонки маълум аст, дар улуми исломӣ маънии пайравии комилро дар фаҳмиши масъалаҳои динӣ ба уламои ин соҳа бе пешниҳоди далелҳои исботкунанда дошта, ягон имкониятеро барои маърифати мустақилона ба шахс намерасонад. Иҷтиҳод (аз калимаи «ҷаҳд» - саъю кӯшиш) бошад, имконият фароҳам меовард, ки шахси иҷтиҳодкунанда ё кӯшишкунанда дар фаҳмиши масъалаҳои динӣ манбаъҳои фикҳию ҳуқуқӣ, баҳогузорӣ ба онҳо, усули исботнамоӣ, тарзи масъалагузорӣ ва амсоли онро мустақилона интиҳоб кунад. Албатта, зимни он талаб карда мешуд, ки иҷтиҳодкунанда забони арабӣ ва манбаъҳои исломиро ба ҳубӣ донаду бифаҳмад, Қуръон ва ҳадисҳоро аз бар намуда бошад, аз масъалаҳои фикҳу ҳуқуқи исломӣ ба пуррагӣ бохабар бошад, усулҳои исботкунӣ, далеловарӣ ва таъбиру таъвил ва амсоли онро ба ҳубӣ донад. Дар маҷмӯъ, иҷтиҳод ба пуррагӣ ба тақлид муҳолифат дошта, як падидаи мусбате дар таърихи улуми исломӣ буд.

Қобили зикр аст, ки моҳияти мусбати иҷтиҳодро дар фаҳмиши масъалаҳои динӣ эътироф карда, як қатор донишмандони тоҷик, аз ҷумла Мавлоно Ҷалолуддини Румӣ онро дар осори худ тараннум кардаанд. Мавлоно, масалан, вобаста ба маърифати ақлонии олам ба мавзӯи таъвил, тақлид ва иҷтиҳод дахл карда, таъкид намудааст, ки ақли инсонӣ на танҳо қобили таъвил Қуръон, балки қобили таъвил хештан низ ҳаст, ки он барои инсон дониши зиёде мерасонад. Тақлид, пайравии кӯр-кӯрона, имитатсияро бошад, мутафаккир дар ҳама ҳолатҳо дар зери тозиёнаи танқид қарор додааст. Муқаллид ё тақлидкор аз назари ӯ монанди қарест, ки дар як ҳазл ду бор меҳандад – бори аввал дар қатори дигарон ба тақлиди онҳо ва бори дигар ба фаҳми худ, он вақт, ки бо гӯши худ мешунавад ва ба иҷтиҳод, интерпретатсия мегузарад. Иҷтиҳод бо ақл барои Мавлоно сазовори тараннум аст. Тақлид қомилан зидди иҷтиҳод буда, дар ҳар ду навъи худ – тақлид дар усул ва тақлид дар фуруъ зидди дин аст. Аз ин рӯ, аз диди Мавлоно мӯъминин ҳақиқӣ ба олам бе тақлид назар мекунад:

*Чашм дорӣ, ту ба чашми худ нигар,
Мангар аз чашми сафеҳе бехабар.
Гӯш дорӣ, ту ба гӯши худ шунав,
Гӯши гӯлонро чаро бошӣ гарав?
Бе зи тақлиде назарро пеша кун,
Ҳам барои ақли худ андеша кун (4; 335).*

Чунонки мушоҳида мегардад, иҷтиҳод дар улуми исломӣ дар қарнҳои ибтидоии ташаккули ин дин як падидаи хеле мусбати маърифатӣ буд. Вале, мутаассифона, бо гузашти замон ва ташаккули пурра ёфтани чор мазҳаби асосии исломи суннӣ – ҳанафӣ, ҳанбалия, шофеия ва моликия, инчунин мактаби ҷаъфария дар исломи ший, сарнавишти иҷтиҳод хеле тира гардид. Аз таърихи ислом ба ҳубӣ маълум аст, ки дар асри XI мактабҳои маъруфи иҷтиҳод, ки дар шаҳрҳои Макка, Мадина, Куфа, Басра, Бейрут, Димишқ ва дигар минтақаҳо фаъол буданд, рӯ ба нестӣ оварданд. Баъд аз ин иҷтиҳод манъ гардида, талаб карда мешуд, ки дар фаҳмиши масъалаҳои динӣ танҳо ба таълимоти гузаштагон таъҷиб карда шавад. Ин сафҳаи торики дини исломро, ки имкониятҳои маърифатии мусулмононро маҳдуд намуд, донишмандону муаррихони соҳа одатан чун «баста шудани дарҳои иҷтиҳод» қаламдод мекунад. Ҳамзамон, қайд карда мешавад, ки ин маҳдудсозии иҷтиҳод сабаби асосии таназзули илм дар кишварҳои исломӣ гардид, ки то кунун ҳам идома дорад. Кушишҳои, ки аз ҷониби ислоҳотчиёни исломӣ ибтидо аз қарни XIX барои эҳёи иҷтиҳод андешида шуданд, натиҷаҳои мусбат надоданд. Ба ибораи дигар, манъи гаштани иҷтиҳод дар дини ислом, як зухуроти бузурги истисноӣ маърифатӣ гардид, ки олами исломиро садсолаҳо ба қафо кашид. Мутаассифона, ин ақибнишинии маҷбурии донишмандони исломӣ ба тамоми соҳаҳо, аз

чумла ба рушди таҳсилоту маориф зарбаи марғборе зад, ки оқибатҳои нохуши онро то ҳол ҳам эҳсос мекунем.

Дар баробари зухуроти дар боло зикршуда, дар таърихи илму фарҳанги мо як зумра ақидаву андешаҳои низ ҳукмрон будаанд, ки ҳамчун омили истиснокунанда ҳам дар даврони исломӣ, ҳам дар марҳилаи шӯравии рушди халқу миллатамон ба сатҳи илмомӯзӣ ва маърифатнокии мардумамон бе таъсир намондаанд. Ин ҷо, пеш аз ҳама муносибати донишмандони мо ба масъалаҳои донишҳои фитрӣ ва иқтисобӣ, инчунин фитрӣ ё иқтисобӣ будани истеъдод хеле муҳим аст. Чунонки маълум аст, илми муосир донишҳо ва истеъдодро дар маҷмӯъ иқтисобӣ шумурда, нақши таълиму тарбияро дар ташаккулу рушди онҳо калидӣ мешуморад. Албатта, зимни ин инкор карда намешавад, ки як ё якчанд омилҳои табиӣ ё фитрӣ низ дар ин масъала муҳим буда метавонанд. Вале ҳеч гоҳ илми муосир ба пуррагӣ табиӣ ё «худодод» будани донишу истеъдодро қабул надошта, онро чун «маҷмӯи қобилиятҳои дар раванди рушд касбкарда» (6) мешуморад, ки бо пояҳои мустақкам ва исботшудаи илмӣ асоснок гардидааст.

Мутаассифона, дар илми гузаштаи ҳеш ва аз ҳама таассуфовар, байни як қатор донишмандони муосири худ мо ақидаро дар бораи фитрӣ будани истеъдод мушоҳида мекунем. Ин гуна андешаҳо низ пеш аз ҳама ба истисноии раванди таълиму тарбия дар ташаккули шахсият оварда расонидаанд. Чунин мисолҳоро метавонем ҳатто аз осори бузургтарин намоёндагони илму адаби худ пешниҳод созем. Масалан, Мавлоно Ҷалолуддини Румӣ, ки дар боло сухан аз афкори пешқадами ӯ рафт, дар яке аз қиссаҳои худ дар «Маснавии маънавий» ақли шогирду устодро бо ҳам муқоиса карда, бар хилофи аҳли эътизол – муътазилия ақро фитрӣ медонад. Албатта чунин фаҳмиш ба истисноии таълиму тарбия ва паст кардани нақши онҳо дар ташаккули шахсият ишора мекунад:

*Ихтилофи ақлҳо дар асл буд,
Бар вифоқи сунниён бояд шунуд.
Бар хилофи қавли аҳли эътизол,
Ки уқул аз асл доранд эътидол.
Таҷриба-в таълим беиш кам кунад,
То якero аз яке аълам кунад.
Ботил аст ин, з-он ки ройи кӯдаке,
Ки надорад таҷриба дар маслаке,
Бардамид андешае з-он тифли хурд,
Пир бо сад таҷриба бӯйе набурд.
Худ фузун он беҳ, ки он аз фитрат аст,
То зи афзунӣ, ки чаҳду фикрат аст (4; 451).*

Бо ҳамин маънӣ дар яке аз ҳикояҳои «Ғулистон»-и Саъдии Шерозӣ низ истисноии таълиму тарбия дар тарбияи наврасон таъкид ёфтааст:

*Чун бувад асли гавҳаре қобил,
Тарбиятро дар ӯ асар боилад.
Ҳеч сайқал наку наёрад кард
Оҳанеро, ки бадгуҳар боилад.*

Таърихи педагогикаи тоҷик ва илми он дар маҷмӯъ, ки дар даврони шӯравӣ қисмате аз илму маорифи коммунистӣ ва моддиётпарвари як давлати абарқудрат буд, дар самти истисноии маърифатӣ аз даврони классикии фарҳанги мо, ки бо таълимоти дини ислом маҳдуд шуда буд, чандон тафовуте надорад. Чунин истисноҳои, ки таъсироти онҳо то кунун ҳам дар ҷаҳонбинии мардуми мо ва дар низоми маорифу таҳсилоти кишвар ба назар мерасанд, бо он робита доштанд, ки бо сабабҳои идеологӣ рӯ овардан ба таърихи гузашта, ки ба таълимоти марксистию ленинӣ мутобиқат надошт, қатъиян манъ буд. Аз ҷониби дигар, кӯшишҳо барои ташаккули халқи ягонаи шӯравӣ, мардуми тоҷикро аз аксарияти арзишҳои миллӣ ва забони модарӣ дур сохтанд. Бо ҳамин сабабҳо педагогикаи муосири тоҷикро зарур аст, ки таҳлили ретроградии ин давронро анҷом дода, он истисноҳоро, ки барои «ояндабинии гузошта» барои педагогика ва таҳияи дурнамои рушди он пояи устувори илмӣ бунёд мекунанд, мушаххас созад.

Бояд тазаккур дод, ки дар даврони шӯравӣ на танҳо истисноҳои сифатан ва миқдоран хеле бузург (масалан, истисноии фарогири таълимоту иделогияи ба таълимоти коммунистӣ бегона), балки истисноҳои дар мадди аввал ҷузъӣ низ ба назар мерасанд. Аз чумла, ба касе пӯшида нест, ки имрӯз дар тамоми зинаҳои таҳсилот мавзӯи пешгирии ҷавонону наврасон аз

гаравидан ба ҳаракатҳои ифротгароӣ ва террористӣ ба масъалаи аввалиндараҷаи тарбиявӣ табдил ёфтааст. Вале аксарияти ҳайати устодону омӯзгорони мо, ки тарбиятёфтаи маорифи даврони шӯравӣ ҳастанд, ягон донише ҳангоми таҳсил дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ё баъдидипломӣ оид ба ин масъала нагирифтаанд. Зеро, чунонки маълум аст, чунин зухуроте ба мисли «экстремизм» ва «терроризм» аз барномаҳои таълимӣ он замон ба пуррагӣ берун буданд. Ҳатто дар бузуггарин донишномаи шӯравӣ – «Энциклопедияи фалсафӣ» мафҳуми экстремизм умуман ҷой надорад. Як мушкилоти устодону омӯзгорони мо дар самти тарбияи ҷавонон бо ҷаҳонбинии алайҳи ифротгароиву зиёдаравӣ равонашуда маҳз аз чунин истисноҳои давраи шӯравӣ реша гирифта, аз нуқтаи назари ретроника талаб карда мешавад, ки бо мақсади «ояндабинии гузашта» ин ҳолигии маърифатӣ ҳар чи бештару беҳтар бо донишҳои замонавӣ дар мавзӯи матраҳшуда пур карда шавад.

Дар маҷмӯъ қобили зикр аст, ки педагогикаи шӯравӣ дар доираи идеологияи пешгирифтаи худ маҳдуд гардида, омӯзиши ҳар гуна таълимоти педагогии аз ҳудудҳои ин идеология берунро дастгирӣ намекард. Аз ин ҷост, ки таълимоти гуногун аз соҳаи таълиму тарбия, методологияҳои мухталифи таҳсилот, усул ва методҳои корҳои таълимию тарбиявӣ ва амсоли он, ки дар педагогикаи миллӣ ва ҷаҳонӣ роиҷ буданд, аз ҷониби мутахассисони мо истисно карда шудаанд. Дар замони муосир низ бо сабабҳои дигар, масалан дастрас набудани иттилоот, шояд баъзе чунин таълимотро мо истисно карда бошем. Аз ин рӯ, зарур аст, ки дар нисбати чунин зухурот низ мо бояд бо истифода аз усулҳои ретроника ва ояндабинии гузашта таҳқиқоти амиқи илмиро дар соҳаи педагогика амалӣ созем. Бо ин васила мо метавонем, ки ислоҳоти соҳаи маорифро, ки дар даврони истиқлолияти давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бомаром амалӣ шуда истодааст, на танҳо бо таъҷиб ба он афкори педагогии ниёгонамон, ки дар ҳури талаботи замони муосир аст, балки дар асоси беҳтарин дастовардҳо дар педагогикаи байналмилалӣ низ роҳандозӣ намоем.

Адабиёт:

1. Зиёев Х.М. Роҳҳои ҳамгирозии низоми анъанавӣ ва кредитии таҳсилот// Ғанҷинаи суҳан.- Барориши 4.- Душанбе: Донишқадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон, 2008.
2. Розов А. Ретроника - прогнозирование прошлого // [http://rumagic.com/ ru zar/sci_religion/ rozov/1/j1.html](http://rumagic.com/ru/zar/sci_religion/rozov/1/j1.html)
3. Рулан Н. Юридическая антропология.- М., 2000.
4. Румӣ Ҷалолудин. Маснавии маънавӣ. –Техрон, 2001.
5. Табрезӣ Шамс. Мақолот. -Техрон, 1349 ҳ.
6. Талант - врожден или приобретен? // <http://moi-portal.ru/blogi/123111-talant-vrozhden-ili-priobreten/>
7. Фуко М. История безумия в классическую эпоху.- Спб, 1997.
8. Эмомалӣ Раҳмон. Суҳанронӣ ба муносибати Рӯзи дониш ва ифтихои бинои нави Академияи Вазорати корҳои дохилӣ // <http://www.president.tj/node/16031>
9. Энциклопедический словарь. Москва: Советская энциклопедия, 1990.

РОЛЬ ФИЛОСОФСКОГО МЕТОДА «ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ПРОШЛОГО» В РЕШЕНИИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ

ЗИЁЕВ Х.М.

В статье на основе «ретроники» - метода обнаружения искусственно исключенных событий и восстановления треков, исторических следов таких событий, выявлены такие события, которые в конкретных исторических периодах были запрещены или исключены, и в силу их отсутствия в историческом сознании народа негативно повлияли на жизнь таджикского общества. В этом направлении приведены примеры из жизни и творчества Мухаммада Газали, призывавшего людей к самоотстранению от изучения естественных наук, а также из судьбы иджтихада или интерпретации в исламе, отношений к божественности или приобретенности таланта и т.д. На этой основе показана необходимость проведения глубоких педагогических исследований по отношению к подобным событиям с использованием метода ретроники и прогнозирования прошлого для решения проблем сферы образования.

Ключевые слова: ретроника, ретроанализ, прогнозирование прошлого, Газали, иджтихад, исключение, познавательная изоляция.

THE ROLE OF THE PHILOSOPHICAL METHOD ЭЫ "PREDICTING THE PAST" IN THE SOLUTION OF EDUCATIONAL PROBLEMS

ZIYOEV KH.M.

In this article on the basis of "retronike" - method of detecting artificially excluded developments and restoration of tracks of the historical traces of such events identified events in specific historical periods has been prohibited or excluded, and because of their lack in historical consciousness of the people has negatively affected to the Tajik society. In this direction, leaded examples from the life and work of Muhammad al-Ghazali, wich called people to self-removal from the study of natural sciences as well as from the fate of ijihad or interpretation in Islam, relationship to divinity or purchaseness of talent, etc. On this basis author shows the need for deep pedagogical research in relation to such events using the retronike's method and predicting the past for solving of problems of education.

Keywords: retronike, retro-analysis, forecasting past, Ghazali, ijihad, exclusion, educational exclusion.

ФИНАНСОВЫЕ РЕСУРСЫ РЕАЛИЗАЦИИ Г ОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ.

МИРЗОЕВА РОБИЯ ДЖУМАЕВНА

*Магистрант 2 курса факультета государственного,
муниципального управления и экономики народного хозяйства,
Российская академия народного хозяйства и государственной
службы при Президенте Российской Федерации,
Орловский филиал*

Ключевую роль в системе управления финансовыми потоками высшей школы играет бюджет вуза. На основе анализа различных толкований этого понятия отечественными и зарубежными исследователями авторская трактовка исходит из того, что бюджет вуза – это система образования и расходования средств, предназначенных для достижения миссии и выполнения стратегии, сформулированных учредителями вуза.

Бюджет – это основной финансовый документ вуза, в котором отражаются все его доходы и расходы строго в соответствии с действующей нормативно-правовой базой и социально-экономической политикой государства. Бюджет интегрирован в образовательную деятельность вуза как некоммерческой организации и имеет ряд особенностей. К ним относятся временная определенность, периодичность составления, многовариантность, пригодность для принятия управленческих решений. [7]

Рациональное использование бюджетных средств в системе образования до настоящего времени остается одной из базовых проблем, потому что от решения этой проблемы во многом зависит достижение стратегических целей и модернизации системы образования.

Финансирование образовательной деятельности государственных учреждений высшего и послевузовского профессионального образования осуществляется за счет средств бюджета государственным органом управления образованием или органами исполнительной власти, в ведении которых находятся эти учреждения, в соответствии с государственными заданиями на подготовку специалистов, переподготовку и повышение квалификации работников, исходя из установленных государственных, в том числе ведомственных, нормативов финансирования.

Деятельность негосударственных учреждений профессионального высшего образования финансируется их учредителем (учредителями) в соответствии с договором между ними. По договору между учредителем (учредителями) и учреждением высшего профессионального образования эта деятельность может осуществляться на условиях частичного или полного самофинансирования. [1]

В настоящее время финансирование высшего образования осуществляется из трех источников: госбюджет, частные фонды (плата за обучение) и другие ресурсы, которые состоят из доходов вузов, получаемых от научных и производственных контрактов, предоставление широкого спектра образовательных услуг, а также международных фондов.

Переход страны к рыночным отношениям сказался и на сфере образования, в результате чего доля внебюджетных средств, полученных в результате коммерческой деятельности, возросла. На законодательном уровне вузам разрешено предоставлять платные услуги, но лишь в пределах государственно установленных образовательных программ и стандартов. Государственные вузы получают внебюджетные средства путем организации курсов

повышения квалификации или благодаря реализации научных разработок на договорной основе.

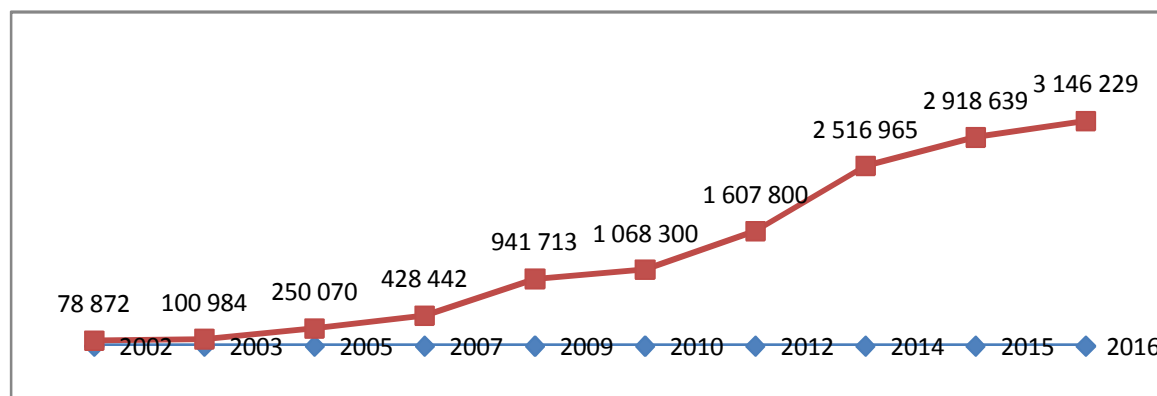
Главным источником внебюджетных средств во всех вузах является оплата студентов за учебу. Сумма оплаты за обучение, в зависимости от специальности, вуза, формы обучения и местонахождения вуза колеблется от 4500 сомони (500 долл.) на педагогических специальностях до 14000 сомони (2000 долл.) на юридическом факультете Таджикского Национального Университета за год. Разница между стоимостью обучения на педагогических специальностях и государственные расходы в сфере образования на одного студента незначительна. Однако, разница стоимости обучения на юридическом факультете Таджикского национального университета и государственными расходами в сфере образования на одного студента, достаточно значительны, почти в 20 раз меньше.

К чему же привело увеличение доли платного образования? В первую очередь стоит учитывать довольно высокую цену на высшее образование и довольно низкий доход основной части населения страны. По сути, дети из малоимущих семей, среди которых много умных и одаренных, не имеют возможности получить профессиональное высшее образование, так как конкурс на бюджетные места очень высок, а позволить платное обучение не имеется возможности. С другой стороны, если рассматривать семьи с достаточным доходом, процесс поступления в вуз значительно упрощается, а это негативно сказывается на старании будущих студентов и в конечном результате выражается в подготовке низкоквалифицированных работников. Практика показывает, что выпускники вузов, в большинстве своем, для быстрого включения в трудовой процесс на современных и высокотехнологических предприятиях, не обладают удовлетворительными знаниями и умениями.

Анализ свидетельствует, что ежегодно финансирование сектора образования Республики Таджикистан увеличивается по отношению к ВВП и государственному бюджету. В 2015 году сектору образования было выделено 2 млрд. 918,6 млн. сомони, что составляет 5,5% от ВВП и 19,1% от государственного бюджета (см. диаграмму 1). Если проанализировать финансирование образования страны за последние несколько лет, то можно убедиться, что финансирование данного сектора увеличилось в разы. Например, в 2016 году финансирование сектора образования Таджикистана увеличилось в 39 раз по сравнению с 2002 в 6,8 раз по сравнению с 2007 и в 2,7 раз по сравнению с 2010 годами. [4]

Финансирование сектора образования республики Таджикистан 2002-2016 ГГ. (ТЫС. СОМОНИ)

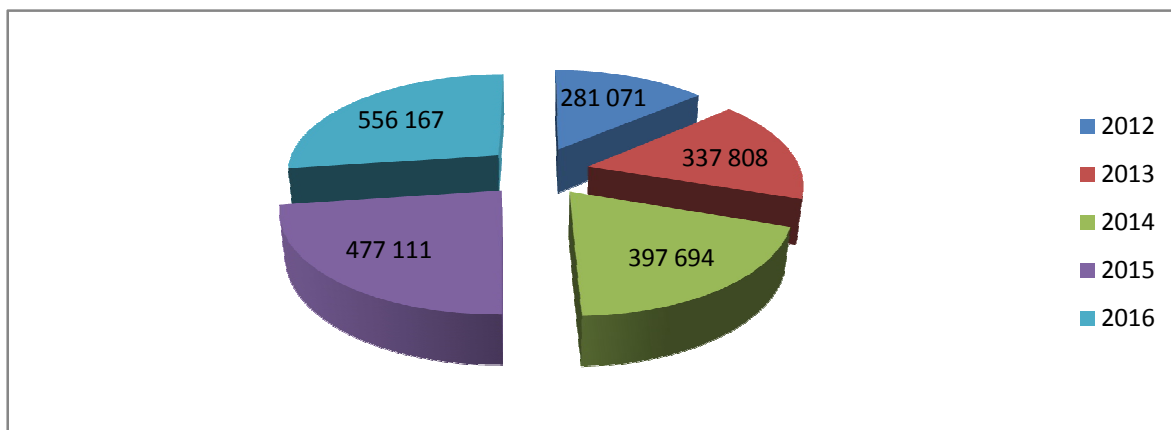
Диаграмма 1

Финансирование высшего профессионального образования 2012-2016 (тыс. сомони)

Таблица 1

	2010	2016	Увеличение
Высшее профессиональное образование	177 982	556 167	3,1 раза

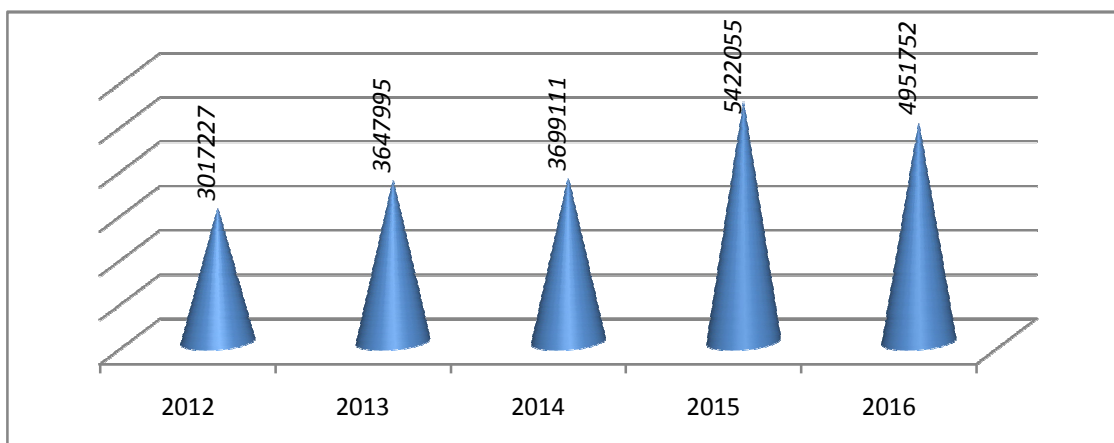
111

Источник: расчеты автора

Если сравнить показатели финансирования высшего образования, то можно убедиться, что этот показатель год за годом увеличивается. Это означает, что министерство образования и науки большое внимание уделяет научно-исследовательским и опытно-конструкторским работам, выполняемым в вузовских научных учреждениях. Если в 2012 году на эти цели было выделено 3 017 227 сомони, то в 2016 году 4 951 752 сомони.

Финансирование научно-исследовательских работ 2012-2016 (тыс. Сомони)

Диаграмма 3

Кадровые ресурсы государственной политики развития высшего образования.

Как подчеркивает в своем послании Президент Республики Таджикистан Э. Рахмон, «Основной сутью государственной политики в сфере образования является непрерывная реформа системы обучения всех уровней, цель, которая заключается в радикальном улучшении системы обучения, воспитания и подготовки кадров».

Действительно, кадры – это национальное богатство любой страны.

Исторический опыт свидетельствует, что из всех ресурсов государства (материальных, природных, финансовых) кадровый ресурс, т.е. человеческий, является самым значимым. Кадровый потенциал общества рассматривается в качестве ключевого фактора не только социально-экономического развития, но и фактора, определяющего эффективность государственного управления в стране.

Государство вырабатывает и реализует свою внешнюю и внутреннюю политику – экономическую, социальную, культурную, военную и т.д. Но главным направлением государственной политики является кадровое, поскольку кадровые процессы и отношения пронизывают все сферы жизнедеятельности, и только от людей – кадров с их профессионализмом и опытом зависит успех дела в любой области. [8]

Как известно, подготовка специалистов с высшим и средним образованием в Таджикистане, как и других республиках Средней Азии, получила развитие в советское время. Она имела свои особенности: первоначально создавались педагогические техникумы и училища, готовящие учительские кадры для национальных школ, выпускники которых затем могли бы поступить в высшие учебные заведения. При этом в первые годы советской власти кадры с высшим образованием из лиц местной национальности готовились только за пределами республики.

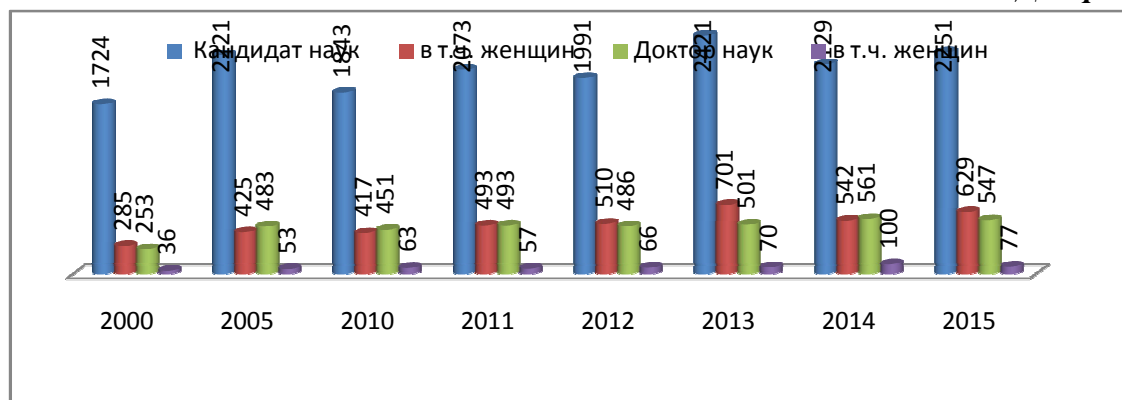
Благодаря вузам, в данное время ускоряется процесс совершенствования профессионально-квалификационной структуры общества, неуклонно возрастает насыщенность отраслей народного хозяйства высококвалифицированными кадрами.

Работники университетов и институтов оказывают большую и всестороннюю научно-методическую помощь органам народного образования, способствуют развитию общеобразовательной средней специальной школы, принимают живейшее участие в подготовке кадров, играют важную роль в развитии культуры и упрочении моральных устоев общества. Словом, высшая школа представляет собой важное звено народнохозяйственного комплекса страны, мощное средство ускорения темпов социально-экономического и культурно-технического прогресса, главный источник формирования и развития народной интеллигенции.[3]

Кадры высшей школы - это сейчас одна из острейших проблем, которая требует особого внимания и заботы со стороны государства. Как известно, для подготовки высококвалифицированных специалистов требуется привлечение соответствующих специалистов-педагогов и необходимые материально-технические расходы. Вместе с тем, в плане привлечения специалистов-педагогов наблюдаются серьезные трудности. Одна из трудностей - это недостаток в вузах высококвалифицированных преподавателей. Вот как выглядит картина обеспеченности вузов страны квалифицированными кадрами:

Численность кандидат и доктора наук в вузы республике Таджикистан

Диаграмма 4

Источник: Стат. Сборник Министерство образования и наука. 2015.

Рассматривая проблему обеспечения вузов высококвалифицированными кадрами, нельзя не затронуть вопросы переподготовки преподавателей и подготовки научных кадров – кандидатов и докторов наук. В связи с ухудшением социального положения, сотрудников сферы образования в целом, и профессорско-преподавательского состава вузов в частности, все труднее становится привлекать молодых талантливых людей к научной работе. Как показывает опыт работы в вузах, более талантливая молодежь, которая успешно заканчивает вузы, начинает работать в высокооплачиваемых организациях. Некоторые способные выпускники используют гранты международных организаций и продолжают учебу в магистратуре вузов зарубежных стран.

На перспективу приоритетное внимание будет уделено развитию высшего образования, улучшению качества подготовки специалистов. Численность студентов вузов к 2017 г. составит 132 тыс. человек.против 77,7 тыс. человек в 2000 году. Контингент студентов увеличится в 1,7 раза.

Предусматривается создание послевузовских институтов и краткосрочных курсов по переподготовке специалистов, повышению их квалификации.[2]

Подготовка кадров в Республике Таджикистан на период до 2015 г. (тыс. человек)

Таблица 2

Показатели	2000 г.	2005 г.	2010 г.	2015 г.	Темп роста			
					2005 г. к 2000 г.	2010 г. к 2005 г.	2015 г. к 2010 г.	2015 г. к 2000 г.
Прием студентов в высшие учебные заведения, всего:	16,3	25,2	26,2	27,5	154,6	103,9	104,9	168,7
в том числе на договорной основе	7,1	15,0	15,2	15,5	211,1	101,3	101,9	218,3
Прием учащихся в средние профессиональные учебные заведения- всего	9,1	10,2	11,0	11,9	112,1	107,8	108,2	130,8
Показатели	2000 г.	2005 г.	2010 г.	2015 г.	Темп роста			
в том числе на договорной основе	0,3	1,5	1,9	2,1	500,0	126,7	110,5	700,0
Количество выпускаемых специалистов ВУЗов - всего:	13,6	13,7	20,2	21,0	100,7	147,4	103,9	154,4
в том числе на договорной основе	5,8	6,5	12,0	12,2	112,0	184,6	101,6	210,3
Количество выпускаемых специалистов средние профессиональные учебные заведения- всего	6,9	7,4	8,6	8,9	107,2	116,2	103,4	129,0
в том числе на договорной основе	0,8	0,9	1,2	1,4	112,5	133,3	116,7	125,0
Контингент студентов в ВУЗах	77,7	120,9	125,7	132,0	155,5	103,9	105,0	169,8
в том числе на договорной основе	34,0	72,0	72,9	74,4	211,7	101,2	102,0	218,8
Контингент учащихся средние профессиональные учебные заведения – всего	25,3	27,1	28,0	29,2	107,1	103,3	104,3	115,4
в том числе на договорной основе	0,6	2,5	2,9	3,0	416,0	116,0	103,4	500,0
Подготовка кадров через систему начальных профессиональных учебных заведений	16,9	19,0	21,3	25,0	112,4	112,1	117,3	147,9
Выпускники	14,8	17,6	19,9	23,1	118,9	113,1	116,1	156,1

Таким образом, государственная политика в области высшего образования в Республике Таджикистан направлена на достижение основных целей в области подготовки высококвалифицированных специалистов с высшим образованием.

Вхождение Республики Таджикистан в мировое сообщество, подписание международных конвенций и актов, интеграция в системе образования, взаимобмен студентами и научными кадрами, признание адекватности дипломов и многие другие вопросы, связанные с системой подготовки кадров в вузах, открыли путь к широкому международному сотрудничеству, которое необходимо всесторонне развивать. Этому реально способствуют финансовые и кадровые ресурсы, занимающие одно из главных мест в реформе высшего образования в стране.

**RESOURCES AND MECHANISMS FOR THE IMPLEMENTATION
OF THE STATE POLICY FOR THE DEVELOPMENT OF HIGHER
EDUCATION IN THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN**

MIRZOEVA R.J.

The peculiarities of the state policy in the field of higher professional education are determined by the nature of the modernization of Tajik society, the legal norms, values, and demand in highly qualified specialists adopted in it. The development and effective implementation of such a policy can be implemented through the identification of problematic aspects, resource potential, opportunities for improvement.

Keywords: state policy, higher education system, resource support, improvement of implementation mechanisms.

ЗАХИРАИ МАБЛАҒУЗОРИИ СИЁСАТИ ДАВЛАТ

МИРЗОЕВА Р.

Дар мақолаи мазкур муаллиф оид ба маблағузории сиёсати давлат маълумот додааст. Сиёсати давлат дар соҳаи таҳсилоти олии дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои расидан ба ҳадафҳои асосӣ дар соҳаи омодаسازی мутахассисони соҳибихтисос равона шудааст.

Калидвожаҳо: Давлат, сиёсат, баланд, маълумот, захира, мадад, беҳтар кардан.

Библиографический список:

1. Закон Республики Таджикистан "О высшем и послевузовском профессиональном образовании" (от 22.04.2009, №1314) // <http://mmk.tj/ru/legislation/legislation-base/constitution/>
2. Программа экономического развития Республики Таджикистан на период до 2015 года.

3. Абдуллолаев С. Высшая школа Таджикистана, 1931-1991 гг. Душанбе, 1996.
4. Донахонов И. Инвестиции в образование как фактор развития человеческого капитала. Душанбе, 2015.
5. Таъкидҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомали Раҳмон доир ба маориф ва маънавиёт. Душанбе, Ирфон, 2011.
6. Саидов Н. Исрофилиё Ш. Маорифи Тоҷикистон дар замони Истиқлол\Илм ва инноватсия.2015.№1-2,с.6-15.
7. Храмова Т. М. Бюджетирование в управлении финансовыми ресурсами вуза. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. М., 2015.18с.
8. Шедий М. В. Государственная кадровая политика и механизм ее реализации. Орел, 2006. 112 с.

РУССКИЙ ЯЗЫК - КЛЮЧ К БЛАГОПОЛУЧИЮ

БОЛТАЕВА Г.Ф.,
учитель русского языка,
кафедра языков ТИФК им. С. Рахимова

ТАГОЕВА З.Д.,
учитель русского языка,
кафедра языков ТИФК им. С. Рахимова

Русский язык является языком межнационального общения.
Конституция Республики Таджикистан глава 1, статья 2.

Молодежь – будущее мира! Знание русского языка имеет большую роль на создание устойчивых связей и коммуникаций, развитие молодежных инициатив, и проектов, поддержку интеграционных процессов в молодежной среде

Этот вопрос для каждого студента таджикского института физической культуры очень важен. Каждый спортсмен должен изучать русский язык – язык мира и дружбы.

- Я хочу стать хорошим спортсменом, тренером для своей родины Таджикистан!

- Я хочу учить русский язык и хотел бы лучше говорить по русски!

По нашему мнению современный спортсмен должен хорошо знать русский язык.

Знание русского языка необходимо для общения с другими народами.

При изучении русского языка – спортсмены общаясь между собой, передают друг другу любые мысли и свои высказывания.

Русский язык в современном мире нужен всегда и по всюду, нужен между народами, спортсменами на соревнованиях, на международных встречах. Не зная русского языка трудно освоить что-либо, потому что спортсмен нуждается в общении обмене опытом, литературе и выступлениях на соревнованиях.

Так как на русском языке очень много книг, рекомендации, рекомендации нужны для того, чтобы улучшить свое мастерство. Для спортсмена русский язык нужен повсюду, в беседе друг с другом и научиться навыком у методиста или тренера, для беседы на олимпиадах и фестивалях, умение говорить правильно, дать интервью по радио и телевидению. Иметь хорошие контакты и предложение, чтобы улучшить свои спортивные результаты и свои достижения.

К примеру:

Вспомним мудрые напутствия “Наш язык – На меч,

Наш свет, Наша любовь, Наша гордость,

Язык мой – друг мой.

Русский язык один из самых богатейших и сильных языков мира.

Каждый спортсмен должен много читать газет и журналов, часто слушать радио, больше смотреть спортивные каналы и телепередачи, стараться как можно больше разговаривать между друзьями, знакомыми, соседями и родственниками. На русском языке. Нужно овладеть русской речью. Владеть речью – значит уметь хорошо говорить, слушать, писать, читать и понимать друг друга.

Хорошее владение русским языком для спортсмена – это уже шаг вперед.

Спортсмен говорящий хорошо т.е. грамотно всегда привлекает окружающих. Значительную сторону в изучении русского языка является работа с новыми словами. Каждый день необходимо учить несколько новых слов. Работать со словарем. Побольше читать книги. Давайте вспомним высказывания великого русского поэта А.С. Пушкина “Ученье – свет”.

Русский язык изучают во всем мире, овладение русским языком это овладение высотами современной науки и техники. У нас в Таджикистане по всюду создаются курсы по изучению русского языка для взаимоотношения современных людей, строить между ними крепкую дружбу и особенно сотрудничества. Каждого спортсмена можно узнать и охарактеризовать только с лучшей стороны. Сыграть в игру.

Например:

Есть такая с нею или с нее и можно характеризовать себя с доброй стороны.

Начала всегда и везде – это все светлое, доброе, сочувствие, милосердие, сострадание, благодарность, благородство, разум чувства – любовь и симпатия.

Добрыми могут быть дела, имена, мысли и решения.

Давайте подумаем!

Доброе – значит хорошее!

Похвалим себя!

Гордая Аккуратный

Успешная Забавный

Любимая Идеальный

Настойчивая Заботливый

Оригинальная

Решительная

Активная

Например: Положительные черты характера: “ доброжелательный, отзывчивый, великодушный, сильный, нежный, целеустремленный, щедрый, милосердный, скромный, добрый, приятный, спокойный, серьезный, честный, лучший, порядочный, веселый, жизнерадостный, смелый, добродушный, стремительный, старательный, справедливый, порядочный, самостоятельный, мудрый, активный и . т . д.

Для того, чтобы стать хорошим успешным спортсменом нужно быть целеустремленным и трудолюбивым а чтобы стать чемпионом, рекордсменом и победителем нужно доказать свои способности побеждать, иметь волевой характер, силу воли а самое главное чтобы у каждого человека должна быть цель, настойчивость, большое желание побеждать и всегда быть во всем уверенным в себе. Только тогда придет успех и удача. Движущая сила должна быть у каждого спортсмена – быть уверенным в себе, решительным, чтобы осуществить свою мечту.

Что необходимо студенту, чтобы он правильно учился, хорошо сидел на лекциях, был внимательным, порядочным, доброжелательным и добросовестным. Прежде всего они должны стремиться во всем, учиться и трудиться только тогда они могут жить во благо Родины, в дальнейших быть благополучным семьянинами. У каждого есть свое мнение и цель, одни считают жить и творить добро те в совершенстве творческие личности которые обязательно думают о том, что в дальнейшем построить дом, создать семью, посадить дерево, и вырастить ребенка. Другие проживают только сегодняшним днем, не думая о том, что будет завтра, совершая дурные поступки.

Прежде всего каждый должен быть человеком – это чувствовать свою ответственность. Чувствовать стыд перед нищетой. Каждый из нас создан для счастья, благополучной и сытой жизни. Каждый спортсмен должен гордиться своей победой и победой одержанной товарищами.

Для того чтобы хорошо учиться каждый студент должен уметь быть сдержанным, пунктуальным, способный творить добрые дела, умение общаться. В наше время часто можно встретить студентов, которые вставляют в речь всякие « лишние » слова, вульгарные слова и выражения, жаргоны. Это свидетельствует о том, что студент не уважает свой родной или другой язык.

Чтобы сделать речь выразительной, остроумной, эмоциональной, можно использовать народные выражения, пословицы и поговорки.

У каждого из нас должны быть положительные отношения такие, как: доброжелательность, сердечность, справедливость, сочувствие и приветливость.

- Если хочешь, чтобы тебя уважали, отнесись с уважением к другим. Чтобы правильно распределить время, подумай, какие дела для тебя обязательны. Во первых, это учебные занятия. Во вторых это выполнение домашних заданий. Время, которое остается после выполнения обязательных дел, называется свободным временем. Свободное время нужно для отдыха, для развития и занятия физкультурой: Каждый день нужно делать зарядку, выполнять физическую работу, заниматься спортом, больше двигаться и только тогда ты сможешь стать настоящим спортсменом.

Ты – студент. И учеба сегодня твой основной труд. Можно сказать твоя профессия. А чтобы овладеть профессией, надо освоить много ее секретов. А еще надо проявлять старание развивать в себе силу воли, настойчивость. Твоя отметка это результат твоего труда. Чем больше труда, тем больше хороших отметок и результатов. Если студент учится слабо, не успевает в учебе, то нужно заняться развитием речи, побольше читать, разгадывать кроссворды, играть в шахматы, разучивать новые слова, стихи, беседовать с друзьями на разные темы.

Очень скоро студент заметит, что стал лучше учиться и разговаривать на русском языке. Умение учиться – это и умение распределять свое время, владеть своим вниманием, выполнять задания по любому предмету. Одна из русских пословиц звучит так: «Мир освещается солнцем, а человек – знанием».

Литература:

1. Сафаров Ш.А. Национальные игры как цивилизация Таджикского народа.- Душанбе, 2012 319с.
2. Козлова Т.В. Физкультура для всей семьи. –Москва, 1990. 459с.
3. Виноградова Н.Ф. Обществоведение: Гражданин, общество, государство. Москва 2003 141с.
4. Здоровый образ жизни. (пособие для уч-ся общеобразовательных учреждений) – Душанбе, 2008. 88с.

ЗАБОНИ РУСӢ – КАЛИДИ МУВАФФАҚИЯТ

Дар мақолаи мазкур муаллиф чи тавр донишҷуени донишкадаи тарбияи ҷисмонии Тоҷикистон бо забони русӣ гуфтугу намоянд, суҳан меравад. Ҳангоми омӯзиши забони русӣ варзишгарон метавонанд, бо ҳамдигар суҳбат намоянд, инчунин дар олимпиадаҳо ва мусобиқаҳо ба таври дуруст дар радио ва телевизион баромад намоянд.

***Калидвожаҳо:** варзишгар, забони русӣ, мақсаднок, меҳнатдуст, тарбияи ҷисмонӣ, саломатӣ.*

RUSSIAN LANGUAGE – KEY TO THE WELL-BEING

In this article the author examines how students of the Tajik Institute of Physical Culture should speak Russian language athletes communicate with each other talking with each other and also in Olympiads and festivals should correctly give interviews on radio and television.

***Keywords:** athlete, Russian language, single-minded, hard-working, physical education, health.*

**ДАСТУРАМАЛИ
НИЗОМ ВА МЕЪЁРҲОИ САДҲОЛАИ БАҲОДИҲӢ
БА ДОНИШ, МАЛАКА, МАҲОРАТ ВА РАФТОРИ ХОНАНДАГОН**

Д. ИМОМНАЗАРОВ

*мудири шӯъбаи омузиши стандарт,
накша, барномаҳои таълим, китобҳои дарсӣ
ва таҳлили масъалаҳои маорифи
Пажӯҳишигоҳи руидаи маориф ба номи Абдурахмони Ҷомии
Академияи тасилоти Тоҷикистон*

Маориф дар даҳсолаи дуҷуми қарни XXI ба захираи муҳимтарини рушди иқтисодию иҷтимоии кишварҳо, баланд бардоштани некӯахлоқӣ ва рушду такомули инфиродии шахрвандон мубаддал гардидааст.

Дар замони муосир рушди ҷомеа, таъмини амнияти ҷамъият ва давлат, сифати зиндагии мардум, расидан ба сатҳи ҷаҳонии иқтисодӣ, азхудкунии имкониятҳои нави технологӣ ва умуман рушди иҷтимоӣ мустақиман аз сатҳи рушди устувори маориф, ташкили ҷараёни мурағабӣ босифати таълиму тарбияи талабагону донишҷӯён, ҷомеа, хулоса – аз сатҳи саводнокӣ миллат вобаста аст.

Гузашта аз ин, асри XXI асри пешрафти босуръати илму техника ва технология, зуҳури самтҳои нави илм ва дар маҷмӯъ, таҳаввулоти ҷидии илмиву техникӣ буда, ҳадафи асосӣ гузариши илму маориф, фарҳанг ва иқтисодӣ ба роҳи инноватсионии тараққиёт **технологияи нави таълим** арзёбӣ мегардад.

Ҳамзамон ислоҳоти мақсадноку пайгирона, ки дар фаъолияти Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон имрӯзҳо мавқеи муҳимро ишғол кардааст, нишон медиҳад, ки таҷдиди назар намудани системаи баҳодихӣ ва ба талаботи рушди таҳсилоти замони муосир мувофиқ намудани он зарурати замон арзёбӣ мегардад. Чунин зарурат аз он бармеояд, ки системаи панҷбаллаи мавҷуд имконоти арзишбӣ, таҳхис, ҳавасмандсозӣ ва пешбиниро дар раванди таълиму тарбия аз даст додааст. Дар системаи баҳогузори мазкур, ки аслан ҷаҳорбалӣ аст, имконоти ба назар гирифтани вежагиҳои фард ба эътибор гирифта нашудаанд. Дар он андоза ва меъёрҳои дақиқи баҳогузори фанӣ вучуд надорад, ки дар навбати худ боиси воқеӣ набудани баҳо ва тобеият ба мақоми омӯзгор мегардад.

Ислоҳоти фаъолияти назорату баҳогузори сифати таҳсилот чунин маънӣ дорад, ки баҳри омода намудани шогирдон ба меъёрҳои муосири арзёбии сифати дониш, рақобатпазирии он дар марҳилаи кунунӣ ва ворид гардидани маорифи кишвар ба низоми ягонаи таҳсилоти ҷаҳонӣ гузариш ба системаи нави баҳодихӣ ба дастовардҳои таҳсилӣ ногузир мегардад. Илова бар ин, баҳогузори омодагии талабагон ҷузъи ҷудонашавандаи ҷараёни таҳсилот ба шумор рафта, ҳамчун баёнғари доимии натоиҷ ва дастоварду пешрафтҳои таҳсилӣ имконоти назорат ва тасҳеҳи ҷараёни таълиму фароҳам меорад.

Системаи баҳодихӣ ба дастовардҳои таълимӣ натиҷаҳои ҳама гуна фаъолиятҳои таълимӣ хонанда, ҷараёни азхудкунии маводи таълимӣ ва ҳам зоҳиршавии вижагиҳои фардиро ба эътибор мегирад.

Шароити педагогии раҳфтоҳи истифодашаванда паҳлуҳои зеринро дар бар мегирад:

- истифодаи меъёрҳои воқеӣ барои арзёбии пешрафти таълим, ки бо назардошти нишондиҳандаҳои барои талабагон дастрасу фаҳмо ва дар шакли фаъл баёншуда муқаррар гардидаанд;

- истифодаи супоришҳои аз назари сатҳ ва шакл гуногун дар ҷараёни баҳодихӣ;

- таъмини интихоби воқеии сатҳи фардии дастовардҳои таълимӣ;

**1. МАҚСАД ВА ВАЗИФАҲОИ ГУЗАРИШ БА НИЗОМ ВА
МЕЪЁРҲОИ НАВИ БАҲОДИҲӢ**

1.1. Зарурати гузариш ба низоми нави баҳодихии садҳола

Зарурати гузариш ба низоми нави баҳодихӣ дар марҳилаи кунунӣ аз чанд ҷиҳат ногузир аст: **аввала**, дар раванди баҳогузори мавҷуда асосан аз се баҳо 3 (миёна), 4 (хуб), 5 (аъло) истифода мебаранд. **Дуҷум**, онҳо барои баҳогузори намудани дониши воқеии хонандагон кофӣ нестанд, **сеюм**, баҳои “2” кам ва “1” тамоман гузошта намешавад; дар низом ва баҳогузори 5 - ҳола гузоштани баҳоҳои «+4», «+3», «-3» ва ғайра ба мушоҳида мерасад, ки аз доира ва имкониятҳои танги он шаҳодат медиҳад; **чорум**, низом ва меъёрҳои амалкунандаи баҳогузори

ба мусобиқа байни хонандагон бо ҷудокунии онҳо ба гурӯҳҳои “аълохонҳо”, “хубхонҳо” “сеҳонҳо” ва “духонҳо” таъдил ёфтааст, ки он ба ҳолатҳои психологӣ хонандагон таъсиргузор аст; **панҷум**, низом ва меъёрҳои баҳогузории амалкунанда ба омӯзгор имкон намедихад, ки ба натиҷаи ниҳой ва комёбиҳои таълимӣ хонанда ба таври воқеӣ баҳо диҳад. Супоришҳое, ки аз тарафи хонандагон иҷро карда мешаванд, аз ҳамдигар фарқ доранд ва ин тафовутҳо дар баҳогузории 5- ҳола муайян кардан ғайриммкон аст. Масалан, агар 8 хонанда аз 30 нафар аз ягон ҷанба баҳои “5” гиранд, дониши кадоме аз онҳо беҳтар аст, муайян намудани фарқиати он тавассути баҳогузории мавҷуда ғайриммкон мегардад. Дар ин сурат омӯзгорон (дар дафтари қайди ҳеш) чи тавре, ки дар боло қайд гардида, баҳои 5+, 5-, 4+, 4-, 3+ ва 3- мегузоранд;

Гузашта аз ин, таъсири меъёрҳои баҳодихӣ мавҷуда ба дониши хонандагон дар марҳилаи кунунӣ дар таълимгоҳҳо нисбӣ буда, сатҳи дараҷаи дониши воқеӣ хонандагонро нишон дода наметавонад. Омӯзгор ба дониши хонандагон танҳо дар муқоиса баҳо медиҳад. Яъне (бидуни низом ва меъёрҳои амалкунанда) дониши як талаба ба дониши талабаи дигар муқоиса карда мешавад. Дар ин маврид баҳо танҳо натиҷаи таҳлили муқоисавӣ як андоза сатҳи дониши хонандаро инъикос мекунад халос; дар системаи баҳодихӣ амалкунанда омӯзгорон танҳо ба дараҷа ва ҳаҷми мазмуну мундариҷаи иттилоотӣ ҳифзшудае, ки худашон пешниҳод кардаанд, баҳо мегузоранд, хонандагони имрӯза бошанд, аз дигар манбаъҳои дониш, ба монанди шабакаи Интернет, адабиёти ахборотию иттилоотӣ, электронӣ, лугатҳои гуногун, рӯзномаю маҷаллаҳо, муҳити атроф дар маҷмӯъ аз манбаъҳои гуногун дониш истифода мекунад. Мутаассифона, аксарияти омӯзгорон ба ин омилҳо кам тавачҷуҳ зоҳир менамоянд.

Меъёрҳои баҳодихӣ мавҷуда ба таври лозима ба хонандагон имконияти ба сатҳи комили рушд, амалиётҳои судманд комёб гардидан ва ба таъмини ташаккули инфиродӣ қобилиятҳои илмию таҳқиқотӣ, ташаббускорӣ шароити мусоид фароҳам оварда наметавонад.

Арзёбии натиҷаи таҳлили талабагон ҳамчун ҷузъи муҳими раванди педагогӣ дониста мешавад. Он бояд дараҷаи муваффақиятҳои аҳдофи таълим - шаклгирии дониш, маҳорат, малака, салоҳиятҳои асосии талабагон, муайян кардани дараҷаи рушди онҳо, хусусияти инфиродӣ ва шоистваҳои шахсиро муқаррар намуда, ҳамчунин ба интиҳоби доираи фаъолияти таҳлили ҳар як хонанда замина гузорад. Системаи баҳогузории дастовардҳои таълимӣ талабагон омилҳои муҳимтарини яқинорчагии фазои таҳсилот буда, воситаи асосии таҳқиқ ва ислоҳи вазъиятҳои проблемавӣ ва ташкили равоити мутақобила дар таълим, инчунин татбиқи принципҳои бунёдии таҳсилот ба шумор меравад.

1.2. ҲАДАҲОИ АСОСИИ ГУЗАРИШ БА НИЗОМИ НАВИ БАҲОГУЗОРӢ

Ҳадафҳои ворид намудани системаи нави баҳогузорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон асосан инҳоянд:

- воридсозии ислоҳот дар низоми мазкур бо назардошти таъмини раванди мақсадноку самарабахши назорат ва идораи босуботи сифати таҳсилот, таъмини иштирокчиёни раванди таҳсилот бо бонки иттилоотӣ (натиҷа) оид ба комёбиҳои таълимӣ ҳар як хонанда;
- ҷорӣ намудани системаи нави баҳогузорӣ ба дастовардҳои таълимӣ инфиродӣ хонанда ва тавассути он таъмин намудани таҳсилоти босифат;
- амалӣ намудани талаботи ягонаи барномаҳои таълим дар ҳамаи зинаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ;
- таъмини фазои ягонаи низом ва меъёрҳои баҳогузории воқеӣ;
- таъмини дастрасии иттилооти заруриро дақиқ дар бораи натиҷаҳои ниҳонӣ комёбиҳои таълимӣ хонандагон;
- дараҷаи дарки масъулияти волидайн баҳри қабули қарори ҳаётан муҳим оид ба идома додани таҳсили минбаъда ё шугли меҳнатӣ фарзандон;
- таъмини қабули қарорҳои асоснокшудаи идорӣ ҷиҳати иҷрои низом ва меъёрҳои баҳогузорӣ дар системаи таҳсилот;
- таъмини ҳамкориҳои судманди таълимгоҳ, оила ва ҷомеа баҳри ҳавасмандсозии хонандагон ба донишомӯзӣ.

1.3. ВАЗИҲОИ ТАТБИҚИ НИЗОМ ВА МЕЪЁРҲОИ НАВИ БАҲОДИХӢИ САДҲОЛА

- таъмини **воқеият ва шаффофияти** баҳодихӣ ба комёбиҳои таълимӣ хонанда;
- таъмини **асоснокӣ ва шаффофияти** баҳогузорӣ дар ҷараёни таҳсилот ва корҳои санҷишӣ;

- таъмини *этиборнокии сифатҳои инфиродии шахсият* ҳангоми баҳогузори дастовардҳои таълимӣ;
- мусоидат намудан ба баланд бардоштани дастовардҳои инфиродӣ ва таъмини *худомӯзии хонандагон*;
- *баланд бардоштани ҳифзи иҷтимоии* шахсият;
- ташкили шароит барои *ҳавасмандсозии* фаъолияти таълимию маърифатӣ, истифодаи доираи инфиродии таҳсилии хонандагон;
- таъмини барқарорӣ *робитаи доимӣ* байни омӯзгор, хонанда, волидайн, маъмурият ва ҳайати педагогии муассисаи таълимӣ баҳри яқдорчагии чараёни таълим;
- ташкили *фазои мусоиди равонӣ* дар чараёни баҳогузорӣ, роҳ наодан ба ҳолатҳои харобкунандаи асаби хонанда;

1.1. ВАЗИФАҲО (ФУНКСИЯҲО) – И АСОСИИ НИЗОМ ВА МЕЪЁҲОИ НАВИ БАҲОДИҲИИ САДҲОЛА

Системаи воридшавандаи баҳогузори дастовардҳои таълимии хонандагон дар чараёни таҳсилот *вазифаҳои* муайянеро иҷро мекунад:

- *вазифаҳои меъёрӣ* - бақайдгирии таносуби натиҷаҳои ба дастовардаи ҳар як талабаро, ки тибқи талаботи стандарт ва барномаҳои таълим тасдиқ гардидаанд, таъмин месозанд;
- *вазифаи назоратӣ* - дар марҳилаҳои гуногуни таълим имкон медиҳад, ки сатҳи дастовардҳои таълимии хонандагон ҳаҷун натиҷаҳои инфиродии таҳсилӣ воқеъбинона муайян карда шаванд;
- *вазифаи тасҳеҳӣ* (ислоҳкорӣ) - омӯзгорро дар чараёни таълим барои истифодаи равишҳо ва васоити ба сатҳи дастовардҳои хонандагон мусоидаткунанда роҳнамоӣ мекунад; имкон медиҳад, ки фаъолияти ислоҳкорӣ омӯзгор ба муваффақияти ҳатмии сатҳи омодагӣ нигаронида шавад ва ҳамзамон таносуби он бо стандарти таҳсилот, стандартҳои фанӣ ва шароити гуногунсатҳи таълим нигоҳ дошта шавад;
- *вазифаи таъхисӣ* - бақайдгирии тағйирот, таҳлил ва ислоҳи дастовардҳои таълимии ҳар як хонандаро дар бар мегирад. Ин вазифа ба тартиб ва ороиши супоришоти муайянкунандаи сатҳи фаъолияти омӯзишӣ ва истифодаи васоити тарбиявӣ иртиботи мустаҳкам дорад ва имкон медиҳад, ки дастовардҳои ҳар як хонанда таҳлилу баррасӣ гардида, фаъолияти маърифатии онҳо тасҳеҳ шавад;
- *вазифаи рефлексивӣ (амали ғайришхтӣ)* – имкон медиҳад, ки на танҳо фаъолияти маърифатии хонанда рушд ёбад, балки рушди худтанзимкунӣ, худбаҳодиҳии муваффақиятҳои таълимӣ, тағйироти шахсиро таъмин намояд;
- *вазифаи ҳавасмандкунӣ* - дар баҳогузори мусбӣ захмати сарфшуда ва натиҷаи ба дастовардаи хонанда, бақайдгирии чараёни муваффақиятҳои ӯ аз тариқи истифодаи васеи ишора ва ҳолҳо тибқи сатҳи муқарраргардида ифода мешавад. Ҳамчунин баҳисобгирии сифатҳои инфиродӣ ва шоистваҳои шахсӣ далелнокӣ, ҳавасмандӣ ба таълим ва кӯшиши расидан ба муваффақиятҳои навро тақвият мебахшад.

1.2. РАҲЁФТИ НИЗОМИ НАВИ БАҲОДИҲИ

Системаи баҳогузори дастовардҳои таълимӣ раҳёфтҳои зерини ҳали мушкилотро амалӣ месозад:

- *муносибати ба фард нигаронидашуда*, ки баҳисобгирӣ ва рушди имкониятҳои воқеии шахсияти ҳар як хонандаро тавассути истифодаи ченак(андоза) ва меъёрҳои гуногунсатҳи фарқкунандаи баҳогузори дастовардҳои таълимӣ дар бар мегирад;
- *муносибати фаъолонае*, ки ба ошкор намудани имкониятҳо ва маҳоратҳои шахс дар шароити ташкили фаъолияти пурсамари мустақилонаи хонанда равона карда шудааст;
- *муносибате*, ки барои ҳифзи саломатӣ мусоидат мекунад ва ҳали вазифаҳои ҳифзу таҳкими саломатии иҷтимоиву равонии хонандагонро тавассути ташкили муҳити равонии мусоидаткунанда ҳангоми арзишҳои умумии чараёни таълим таъмин мекунад.

Шароити педагогии татбиқи низом ва меъёрҳои баҳодиҳии- 100 ҳола ба таври зайл амалӣ гардонида мешаванд:

- истифодаи меъёрҳои воқеӣ *барои арзишҳои муваффақиятҳои таълимӣ*, ки бо назардошти нишондиҳандаҳои барои талабагон дастрас ва фаҳмо ва дар шакли фаъл баёншуда муқаррар гардидаанд;
- истифодаи супоришҳои аз назари сатҳ ва шакл гуногун ва ба нишондиҳандаҳои ҷудошуда мутаносуб дар чараёни баҳогузорӣ;

- таъмини интихоби **воқеии сатҳи фардии дастовардҳои таълимӣ** идрок, ҳавасмандӣ ба таълим, ҳифзи мувозинати эҳсос ва эътимод ба имконоти шахсии хон Таъмини шартҳои мазкур дар раванди таълиму тарбия ба болоравии сатҳи анда мусоидат карда метавонад.

Барои гузаронидани фаъолияти назоративу баҳодихии низоми нави бисёрҳолаи баҳогузори дастовардҳои таълимии хонандагон чорӣ карда карда мешавад.

Баҳогузори намудани натиҷаи таҳсилот бояд тибқи талаботи Стандарти давлатӣ тариқи зайл амалӣ гардад:

- **баҳодихии натиҷаи омӯзиши фанҳо** - азхудкунӣ, маҳорат ва малака;

- **натиҷаи фаъолияти фанӣ - баҳодихии натиҷаҳои фанӣ** - салоҳиятҳои асосӣ ҳамчун воситаҳои арзишманди фаъолият, ки дар аснои ҳаллу фасл намудани мушкилот дар раванди таҳсилот ва вазъияти воқеии ҳаёти истифода бурда мешаванд;

- **натиҷаҳои иҷтимоиҳои хонандагон** ҳамчун азхудкунии системаи меъёрҳо, тамоил ва арзишҳои мебошад, ки ба хатмкунанда имконияти ба сифати узви комилхукуқи ҷомеа буданро таъмин менамоянд.

Низоми баҳогузори **дастовардҳои таълимии хонанда** дар бар мегирад:

- баҳодихии мустақилонаи берунаи натиҷаҳои азхудкунии барномаҳои таълимӣ;

- баҳодихии дохилии натиҷаҳои азхудкунии барномаҳои таълимӣ.

Баҳодихии берунаи натиҷаи азхудкунии барномаҳои таълимӣ аз ҷониби мақомоти идории давлатии соҳаи маориф дар аснои назорати давлатии вазъи таҳсилот амалӣ гардонида мешавад.

Мақсади баҳодихии беруна барқарор намудани мувофиқати натиҷаҳои ба дастовардаи хонандагон ва комёб гардидани онҳо ба дастовардҳои чашмдошт, ки дар Стандарти давлатии таҳсилот, барномаҳои таълимӣ ва инчунин баҳогузори сифати омодагии хатмкунандагон дар сатҳи миллии пешбинӣ гардидааст.

Назорати давлатии дастовардҳои таълимии хонандагон хангоми ба анҷом расидани таҳсил дар зинаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дар шакли назорати фосилавии давлатӣ (зинаи ибтидоӣ) ва аттестатсияи давлатии чамбастӣ (зинаи асосӣ ва болоӣ) гузаронида мешавад.

Барои баҳодихии беруна санҷиши дараҷаи азхудкунии дониш, маҳорату малака ва салоҳиятнокии, системаи супоришоти аз нигоҳи мазмун, тарзи сохтор ва шакли санҷиш стандарткунонидашуда, ки аз тарафи мақомоти марказии иҷроияи ҳокимият ё Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳияи гардидааст, истифода бурда мешавад.

Баҳодихии дохилии натиҷаи азхудкунии барномаи таълимӣ дар раванди таҳсилот бевосита аз тарафи муассисаҳои таълимӣ гузаронида мешавад.

Мақсади баҳодихии дохилӣ барқарор намудани мувофиқати воқеии дастовардҳои шахсии хонандагон бо натиҷаҳои чашмдошти таълимӣ, ки тибқи барномаи таълим пешбинӣ шудаанд.

Объектҳои баҳодихии дастовардҳои таълимии хонандагон инҳоянд:

- ҷавобҳои хаттӣ ва шифоҳии хонандагон, аз ҷумла саволномаҳои тестӣ;

- иҷрои корҳои амалӣ, санҷишӣ, лабораторӣ;

- корҳои эҷодӣ: лоиҳаҳои таълимӣ (корҳои лоиҳавӣ), маърузаю рефератҳо ва ғ;

- варақаҳои кории портфолио (мачмӯи корҳо)

Баҳодихии дохилӣ тавассути супоришҳои ғайристандартӣ, ки омӯзгорон барои муайян намудани сатҳи дастовардҳои таълимии хонандагон оид ба фанҳои таълимӣ дар самти азхудкунии дониш, маҳорат, малака ва салоҳиятнокии истифода менамоянд, амалӣ мегардад.

Баҳодихии дохилӣ назорати мунтазамро баҳри комёб гардидан ба натиҷаҳои таҳсилоти чашмдошт (банақшагирифташуда) ва воридсозии тағйироти саривақтӣ ба онҳо тибқи **нишондодҳои таъхисӣ** таъмин менамояд.

Таъхис ҳамчун мачмӯи амалиёти омӯзгор баррасӣ гардида, нигаронида мешавад ба: муқаррар намудани мувофиқати натиҷаҳои таълими фардии хонандагон тавассути банақшагирии натоиҷи таълим;

- муайян намудани сатҳи дастовардҳои омӯзиши хонандагон;

- назорати чараёни рушди фаъолияти таълимии толибилмон дар рафти азхудкунии мазмуну муҳтавои барномаҳои таълимӣ.

Баҳодихии дохилӣ ба шаклҳои **ҷамбасткунанда ва ташаккулдиҳанда** (чорӣ) ҷудо мешавад. Баҳодихии ташаккулдиҳанда барои ошкор намудани қафомонӣ дар азхудкунии ҷузъи мушаххаси мундариҷаи таҳсилот бо мақсади мукамалгардонӣ ва бартарафсозии самарабахши онҳо пешбинӣ шудааст ва баҳои мазкур дар раванди омӯзиши мазмуну

муҳтавои мавзӯҳои алоҳида (модул) тибқи барномаҳои таълимӣ ва дар аснои гузаронидан корҳои хаттию шифоҳӣ дар раванди таълим гузошта мешавад.

Баҳои **чамъбаस्तкунанда** барои қайд намудани сатҳи дастовардҳои таълимии хонандагон дар анҷоми омӯзиши мазмуни мушаххаси таҳсилот ҳамчун баҳои чамъбастии давра, марҳилаҳои рейтингӣ, солона ва аттестатсия гузошта мешавад.

Сатҳи истифодаи тамоили таҳсилоти фардӣ, зоҳиршавии пешравӣ дар таҳсилот, рафти фаъолияти пажӯҳишӣ ва лоиҳавӣ (тарроҳӣ), ташаккули воситаҳои фаъолияти, ки салоҳиятҳои асосӣ, рушди шахсият ва қобилияти пешрафтро ташкил медиҳанд, дар **портфолиои** хонанда нишон ва ба қайд гирифта мешаванд.

Портфолио ҳамчун шакли мақсаднок, муназзам ва пайвастаи баҳодихӣ ва худбаҳодихӣ ба натиҷаҳои таълимии давраи муайяни омӯзиш баррасӣ карда мешавад. Истифодаи намудҳои гуногуни портфолио (портфолиои натиҷаҳои фардӣ, портфолиои фаъолияти лоиҳавӣ, портфолиои фанӣ) пешбинӣ мегардад.

Баҳодихии чамъбасти ба дониши хатмкунандагони ҳамаи зинаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ бояд инҳоро дар бар гирад:

- гузаронидани санҷишҳои назоратӣ (дар шакли санҷишҳои хаттӣ ва тестӣ дар ҳар марҳилаҳои рейтингии нимсолаҳо, солона ва аттестатсияи чамъбастии давлатӣ);

- пешниҳоди портфолио - **мачмӯи ҳисобто** из ҷониби хатмкунандагон оид ба дастовардҳои шаклан гуногуни фаъолияти арзишманди иҷтимоӣ.

Ҳангоми баҳодихӣ раҳёфти сатҳии пешниҳоди натиҷа истифода бурда мешавад. Натиҷаи таҳсилот дар доираи сатҳи дастовардҳои таълимие, ки азхудкунии барномаи таълим аз ҷониби хонандагон муайян карда мешавад, баррасӣ карда мешавад. Гузариш ба низоми нави баҳогузори устувор гардонидани мазмуни ҳар як дараҷаи дастовардро дар бар мегирад. Яъне ҳатман муайян намудани дараҷаи азхудкунии дониш, маҳорат ва паҳлуҳои салоҳиятнокии хонандагон (ин ё он сатҳи ба дастоварда) пешбинӣ карда мешавад.

Бузургии (параметр) «**дараҷаи дастовардҳои таълимӣ**» чунин нишондиҳандаҳоеро мисли дараҷаи таносуби натиҷаҳои инфиродии ба дастомада ва интизороти дар барнома пешбинишудаи таълим, дараҷаи азхудкунии мазмун, навӣ фаъолияти омӯзишӣ, дараҷаҳои мустақилият дар омӯзиш, ташаккули салоҳиятҳои асосии хатмкунандаи ҳар як зинаи таҳсилоти миёнаи умумӣ дар бар мегирад.

Баҳодихӣ ба дастовардҳои таълимии хонандагон **меъёрӣ** ба ҳисоб меравад.

Ҳангоми **баҳогузори меъёрӣ** барои ҳар як соҳаи таҳсилот дар зинаҳои алоҳида меъёрҳои умумии сатҳи дастовардҳои хонандагон муайян карда мешаванд.

Барои баҳодихии дастовардҳои таълимии хонандагони синфҳои 2-11-и мактабҳои таҳсилоти умумӣ низоми 100 - ҳолаи баҳодихӣ қорӣ карда мешавад. Дар синфҳои 1 ба дастовардҳои таълимӣ баҳои рақамӣ гузошта намешавад.

Гузаронидани хонандагон аз як зина ба зинаи навбатӣ (бидуни синфи 1) ё аз синф ба синф ба шарте анҷом дода мешавад, ки онҳо ҳадди ақали сатҳи дониши назариявӣ амалим заруриро аз худ карда бошанд. Санҷиши дастовардҳои таълимии сатҳи ҳатмии хонандагон бе ҳеч гуна шарт амалӣ карда мешавад. Он ҳамчун асоси аттестатсияи инфиродии хонандагон ҳангоми ҳаллу фасли дараҷаи азхудкунии барномаи таълимӣ хидмат мекунад.

Сатҳи ҳатмии ҳадди ақали омодагии таълимӣ, ки аз ҷониби аксарияти хонандагон аз худ карда мешавад, **36- ҳолро ташкил медиҳад ва он баҳои гузариши** арзёбӣ гардида, баҳои кофӣ (мусбӣ) доништа мешавад.

1.5.1. Дар синфҳои 1 ба дастовардҳои таълимии хонанда баҳои рақамӣ гузошта намешавад.

2. МОҲИЯТИ НИЗОМИ САДХОЛА

Низоми баҳодихии бисёрҳола тақозо мекунад, ки низоми нав - инъикоскунандаи мачмӯи маҳоратҳои зеҳнӣ, равонӣ, эмотсионалӣ ва касбии хонанда бошад. Баҳои умумӣ аз мачмӯи фаъолияти хонанда (иштироки фаёлони дар дарсҳо, иҷрои вазифаю супоришҳои хонагӣ ва фаёлноки дар раванди дарсҳо, рафтор, санҷишҳои тестӣ, корҳои санҷиши хаттӣ, амалӣ, лабораторӣ, смабакгардонӣ (сифҳои 5-9), корҳои эҷодӣ, таҳқиқотӣ, лоҳиявӣ (синфҳои 10-11) таркиб меёбад.

2.1. Тақсимоти ҳолҳо:

Ҳолҳо дар низоми садҳолаи баҳодихӣ ба таври зерин тақсим карда мешаванд:

➤ **Иштирок ба дарс** **10- ҳол**

Ҳангоми баҳодихии иштирок ба дарс омилҳои зерин ба назар гирифта мешаванд:

- ҳозир будан дар дарс то 5-ҳол
- таъминот бо маводи таълим то 5-ҳол

➤ **Риояи қоидаҳои талабагӣ** - **20-хол**

Ҳангоми баҳогузорӣ ба рафтори хонанда омилҳои зерин ба назар гирифта мешаванд:

- рафтори (ахлоқи) хонанда дар муҳити синф, таълимгоҳ; то 10 - хол

- риояи талаботҳои санитарӣ - гигиенӣ то 10 - хол

➤ **Иҷрои супоришҳои хонагӣ** - **40 – хол:**

Дар раванди пуршиши вазифаи хонагӣ ба эътибор гирифта мешаванд:

- миқдори супоришҳои иҷрошуда - то 20 хол

- мустақилият дар иҷрои супоришҳо - то 20 хол

➤ **Фаъолнокӣ дар дарс** **30- хол:**

Фаъолнокӣ дар дарс аз рӯйи омилҳои зерин ҳолгузорӣ карда мешавад:

- иҷрои супоришҳои шифоҳӣ ва хаттӣ, пешниҳоди ҷавобҳо дар раванди дарс - то 10 - хол;

- пешниҳоди ҳулосаҳо, фикрҳои ҷолиб оид ба мавзӯъ - то 10 хол;

- истифодаи манбаъҳои гуногуни иловагии иттилоотӣ оид ба мавзӯъ - то 10 хол

-

2.2. ШАРҲИ ТАҚСИМОТИ ХОЛҲО

Баҳодихӣ ба иҷрои *вазифаи хонагӣ 40 - холро* пешбинӣ менамояд, ки он ба ду қисм ҷудо мешавад:

- **20 - холи** он барои баҳогузорӣ ба миқдори супоришҳои иҷрошуда:

- **20 холи дигар** ба салоҳияти фаъолияти мустақилонаи хонанда дар иҷрои супориш.

Барои *фаъолнокии хонанда* дар раванди дарсҳо **30-хол** муайян шудааст ва ин ҳолҳо барои баҳогузории амалиёти самарабахши хонанда дар раванди иҷрои супоришҳои синфӣ, иштироки бевоситаи ӯ дар азҳудкунии маводи назариявии таълим ва татбиқи амалии он, пешниҳоди фикрҳои ҷолиб, варианти ҷавобҳо, салоҳияти истифода аз манбаъҳои иловагии донишомӯзӣ истифода бурда мешаванд.

Фаъолнокӣ дар дарс аз рӯйи омилҳои зерин ҳолгузорӣ карда мешавад:

- салоҳияти иҷрои супоришҳои шифоҳӣ ва хаттӣ, пешниҳоди ҷавобҳо дар раванди дарс оид ба мавзӯи нав - **то 10 - хол;**

- салоҳияти пешниҳоди ҳулосаҳо, андешаҳо оид ба мавзӯъ - **то 10 хол;**

- салоҳияти истифодаи манбаъҳои гуногуни иловагии иттилоотӣ оид ба мавзӯъ - **то 10 хол**

Дар маҷмӯъ барои иҷрои вазифаи хонагӣ ва фаъолнокии хонанда дар раванди дарсҳо **70 -хол ҷудо карда мешавад**, ки дар ҷараёни омӯзиш он хеле муфид арзёбӣ мегардад. Чунин тарзи тақсими ҳолҳо дар раванди низоми нави баҳогузорӣ хонандаро, *аввалин*, ба азҳудкунии донишҳои назариявии ҳар як мавзӯи мушаххас ва рушди салоҳиятҳои татбиқи амалии он водор месозад ва шавқмандии ӯро ба донишомӯзӣ ба маротиб зиёд менамояд, *дуюм*, таваҷҷуҳи хонандаро ба гирифтани аксари ҳолҳои пешбинишуда ба таври доимӣ ҷалб менамояд, *сеюм*, дар раванди санҷиши вазифаи хонагӣ ва бақайдгирии фаъолнокии хонандагон дар раванди таълим барои ивазкунии фикру андешаҳо, идеяҳои нав, ҳамкориҳои онҳо (омӯзиш аз якдигар) имконият бештар таъмин мегардад. Муҳимтар аз ҳама ҷудо намудани аксарияти ҳолҳо ба баҳогузорӣ намудани вазифаи хонагӣ ва фаъолнокии хонанда дар раванди аз худ намудани иттилооти нав таҳкурсии дониши шахсии хонандаро устувор (тариқи худомӯзӣ) ва ба он илова намудани донишҳои навро аз ҷониби ҳар як хонанда дар раванди таълим ва берун аз он имконпазир ва осон мегардонад. Иҷрои супоришҳои хонагӣ ва фаъолгардонии амалиёти хонанда дар ҷараёни омӯзиш худ пеш аз ҳама фаъолияти рушддиҳандаи раванди тафаккур, қобилияту истеъдод ба ҳисоб меравад.

Ҳамзамон иҷрои вазифаи хонагӣ яке аз қисмати ҳатмии фаъолияти ҳаррӯзаи мустақилонаи хонанда маҳсуб ёфта, барои муайян намудани сатҳи рушди салоҳияти хонанда, сифати иҷрои супориши хонагӣ аз ҷониби ӯ мавриди санҷиш қарор дода мешавад. Одатан хонадагоне, ки вазифаи хонагиро дар вақти муайяншуда иҷро накардаанд, ҳолҳои паст мегиранд, фаъолияти минбаъдаи онҳо таҳти назорати маъмурият, омӯзгорон ва падару модарон қарор мегирад. Илова бар ин, хонанда метавонад дар сурати мунтазам иҷро накардани вазифаи хонагӣ ва соҳиб гардидан ба холи камтарин ба корҳои ислоҳотии таълимӣ (машғулиятҳои иловагӣ) фаро гирифта шавад.

Дар асоси сифати иҷрои вазифаи хонагӣ хонанда баҳо мегирад ва он ба журнали синф гузаронида мешавад. Дар охири ҳар як марҳилаи рейтингӣ баҳои миёнаи умумӣ бароварда мешавад, ки ба ҳолҳои умумӣ бештар таъсиргузор мегардад.

Омӯзгор дар раванди таълим ҳатман аз хонанда иҷрои вазифаи хонагӣ, баҳусус, салоҳияти мустақилонаи хонандаро дар иҷрои амалии супориш талаб менамояд ва хонанда бояд варианти иҷрои супоришхоро дар шакли сиёҳнавис, ё ба таври шифоҳӣ бо далелҳои муътамад ба омӯзгор пешниҳод созад ва роҳҳои ҳалли супоришхоро шарҳу тавсиф диҳад. Дар сурати пешниҳод накардани далелҳои асоснок хонанда баҳои мусбӣ гирифта наметавонад.

Барои **иштирок дар дарсҳо 10-хोल пеибинӣ** гардидааст, ки он барои ҳавасмандсозии хонандагон ба таълим омили муҳим арзёбӣ мегардад, зеро иштироки мунтазами хонанда дар раванди таълим имкон медиҳад, ки заминаи воқеии инкишоф ва истифодаи имкониятҳои захнии ӯ тавассути азхудкунии мазмуну муҳтавои ҳар як мавзӯи дарс таъмин гардад. Иштироки ҳаррӯзаи хонанда дар татбиқи донишҳои назариявӣ дар амал ба он мусоидат мекунад ва дар маҷмӯъ ташаккули салоҳиятҳои таълимии хонанда таъмин мегардад ва ӯ барои дарки арзишу мақоми худ шароит ва имконият пайдо мекунад.

Ҳамзамон **иштирок ба дарсҳо** ҳатмӣ буда, агар бо ягон сабаб хонанда дар дарс иштирок накарда бошад ҳам, зарурати азхудкунии маводи таълим аз байн намеравад. Ба хонанда дар шароити баҳодихӣ аз рӯйи низоми нав имконият дода мешавад, ки ӯ ҳолҳои аздастдодаро тавассути супоридани санҷишҳои тестӣ (марҳилаҳои фосилавӣ, рейтингӣ, солона) дар давоми соли таҳсил барқарор созад. Муҳимтар аз ҳама иштироки ғаёб дар раванди дарсҳо дар шароити татбиқи низоми нави баҳодихӣ ба хонанда имконияти рушди қобилиятҳои зеҳнӣ, маърифатнокии илмиро таъмин месозад.

Ба **рафтори хонанда** дар раванди таълим **10-хол** гузошта мешавад, ки он аз тавачҷуҳи иловагӣ ба тарбияи доимии хонанда дар муҳити мактаб дарак медиҳад. Дар раванди ҳолгузорӣ кардани рафтори хонанда риояи қоидаҳои талабгӣ ва гигиенаи шахсӣ дар муҳити дарс ва таълимгоҳ низ ба эътибор гирифта мешавад.

3. НАМУНАИ

ҚОЛАБИ (МАТРИТСАИ) МЕЪЁРҲОИ БАҲОДИҲИИ ШИФОҲӢ БА ДОНИШ, МАЛАКА ВА МАҲОРАТИ (САЛОҲИЯТИ) ХОНАНДАГОН. ЗИНАИ АСОСИИ ТАҲСИЛОТ (СИНҲОИ 5-9)

Дараҷаи 1.

Нокифоя - 0 - 35 ҳол

➤ Салоҳияти (дониш, маҳорат, малака) хонанда (аз рӯйи меъёри А):

Хонанда:

- мазмуни маводи таълимро мустақилона баён карда наметавонад;

- супориши таълимии муқаррариро аз рӯйи намунаи омӯзгор ӯ бо душворӣ иҷро мекунад;

- дар раванди иҷрои супориш ба ҳатоҳои саршумори ҷиддӣ роҳ медиҳад.

➤ Салоҳияти ҳалли мушкилот (аз рӯйи меъёри В):

- мушкилотро дарк мекунад, вале онро танҳо бо кумаки омӯзгор ва хонандагони синф бартараф месозад;

- натиҷаи ғаёбияти худро дар шакли хеле маҳдуд баён ва шарҳ медиҳад.

➤ Салоҳияти истифодаи манбаъҳои иловагии иттилоотӣ (аз рӯйи меъёри С):

- супоришро танҳо бо истифода аз як манбаъ ва бо кумаки омӯзгор иҷро мекунад ва дар рафти он ба ҳатоҳои ҷиддӣ роҳ медиҳад;

- ҷавоби супоришхоро аз манбаъҳои иттилоотӣ мустақилона дарёфт карда наметавонад.

➤ Салоҳиятҳои робитавӣ (иртиботӣ, аз рӯйи меъёри D):

а) Робитаи ҳаттӣ:

- аз уҳдаи иҷрои супоришҳои пешниҳодшуда бо кумаки хонандагони синф бо душворӣ мебарояд;

- дар раванди иҷрои қорҳои ҳаттӣ ва шифоҳии муқаррарӣ аз кумаки дигар хонандагони синф истифода мекунад;

- ба риояи қоидаҳои имло хеле кам тавачҷуҳ зоҳир мекунад;

- ба ҳатоҳои ҷиддӣ роҳ медиҳад.

б) Робитаи шифоҳӣ:

- мазмуни маводи таълимро дар шакли маҳдуд ва бетартибона баён мекунад;

- дар раванди посухдиҳӣ аксаран аз матни маводи таълим (хониши он) истифода мебарад;

- захираи маҳдуди луғавӣ дорад, дар нутқ калимаҳои гуфтугӯии зиёдро истифода мебарад.

в) Робитаи самарабахш

- дар раванди муҳокима асосан аз рӯйи нишондоди омӯзгор амал менамояд;
- дар раванди дарки моҳияти мавзӯ ба таври доимӣ бо хонандагони синф ҳамкорӣ намекунад.

Дарачаи 2,

кофӣ- 36-39 ҳол, миёна - 40-43 ҳол, қаноатбахш - 44- 47 ҳол:

➤ **Салоҳияи (дониш, маҳорат, малақа) хонанда (аз рӯйи меъёри А):**

Хонанда:

- мазмун ва мафҳумҳои асосии маводи таълимро ба таври умумӣ баён мекунад;
- аломату хусусиятҳои хоси маводи таълимро бо кумаки омӯзгор номбар мекунад;
- супоришҳои шаклан гуногунро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим иҷро мекунад;

- фикрашро оид ба мазмуни маводи таълим бо кумаки омӯзгор баён месозад;
- тартиби иҷрои баъзе супоришҳоро риоя намекунад;
- ба истифодаи нутқи гуфтугӯӣ роҳ медиҳад ва баъзан лаҳҷаро истифода мебарад;
Дониши назариявӣ ва амалиашро дар ҳаҷми зерин намоиш медиҳад:

- андак камтар аз ҳадди ақал: **(36- 39- ҳол);**

- дар ҳаҷми ҳадди ақал **(40- 43 ҳол);**

- андак бештар аз ҳадди ақал **(44-47 ҳол)**

➤ **Салоҳияти ҳалли мушкилот (аз рӯйи меъёри В):**

- мушкилоти азхудкунии моҳияти мавзӯро аксаран ба таври мустақилона ва баъзан бо кумаки омӯзгор бартараф месозад;

- ба саволи додашуда дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим ҷавобро пешниҳод месозад, бо кумаки омӯзгор баъзе далелҳо меорад;

- мушкилот ва дастовардҳои таълимии худро бо кумаки омӯзгор бо баъзе душвориҳо таҳлил мекунад.

➤ **Салоҳияти истифодаи манбаъҳои иттилоотӣ (аз рӯйи меъёри С):**

- дар раванди иҷрои супоришҳои мураккаб аз манбаъҳои маҳдуди иловагии иттилоотӣ бо кумаки омӯзгор истифода мебарад;

- дар бартарафсозии мушкилоти раванди татбиқи дониши назариявӣ дар амал аз кумаки омӯзгор истифода мекунад;

➤ **Салоҳиятҳои робитавӣ (иртиботӣ, аз рӯйи меъёри D):**

а) Робитаи ҳаттӣ:

- дар раванди иҷрои супоришҳо бо дигар хонандагони синф ҳамкорӣ мекунад;

- нақшаи фаъолияти таълимию тарбиявии худро бо кумаки омӯзгор таҳрезӣ менамояд;

- ҳатоҳои содирнамудаашро дар ҳамкорӣ бо хонандагони синф бартараф месозад;

б) Робитаи шифоҳӣ:

- ҷавоби супоришҳои шифоҳиро ба таври умумӣ ва намунаи татбиқи онҳоро бо кумаки омӯзгор пешниҳод месозад;

- дар раванди аз худ кардани мавзӯ дар сатҳи маҳдуд аз воситаҳои иттилоотии ёрирасон истифода мекунад;

- ба истифодаи забони гуфтугӯӣ роҳ медиҳад;

в) Робитаи самарабахш:

- варианти ҷавоби худро дар синф ба хонандагон пешниҳод месозад, онро бо ҷавобҳои дигар хонандагони синф муқоиса менамояд, мазмуни маводро асосан таҳлил мекунад, то андозае бо кумаки омӯзгор такмил медиҳад.

Дарачаи 3,

хуб 48-51 ҳол, хубтар – 52-55 ҳол,хубтарин 56-59 ҳол:

➤ **Салоҳияи (дониш, маҳорат, малақа) хонанда (аз рӯйи меъёри А):**

Хонанда:

- мазмуни маводи таълимро андак бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим аз худ мекунад;

- далелҳои асоснокро дар исботи фикр бо андак кумаки омӯзгор пешниҳод месозад;

- мустақилона дар вазъиятҳои маъмул ва ғайримаъмул (ғайримуқаррарӣ) андешаашро асосан дуруст баён мекунад;

- маводи омӯхтаро бо андак кумаки омӯзгор номбар, таҳлил, хулосабарорӣ ва ҷамъбасти мекунад;

- мушқилоти мавзӯро бо кумаки муайяни омӯзгор баргараф менамояд;

Дониши назариявӣ ва амалиашро ба таври зерин намоиш медиҳад:

- дар ҳаҷми андак зиёдтар аз ҳадди ақал: **(48-51-хोल)**;

- дар ҳаҷми бештар аз ҳадди ақал **(52-55-хोल)**;

- камтар аз ҳаҷми пурраи талаботи барномаи таълим **(56-59-хोल)**

➤ **Салоҳияти ҳалли мушқилот (аз рӯйи меъёри В):**

- мушқилоти иҷроӣ супоришҳои ҳаррӯзаи таълимиро дар асоси таҳлили вазъият бо кумаки андаки омӯзгор номбар ва баргараф месозад;

- мушқилоти раванди дарки мазмун ва моҳияти маводи таълимиро вобаста ба мақсад мустақилона ё бо кумаки андаки омӯзгор баргараф месозад;

- пешравиҳои ҷабҳияти ҳешро асосан таҳлил ва мушқилотро номбар мекунад.

➤ **Салоҳияти истифодаи манбаъҳои иттилоотӣ (аз рӯйи меъёри С)**

- манбаъҳои иловагии иттилоотиро оид ба дарки моҳияти мавзӯ ва истифодаи он дар амал бо кумаки муайяни омӯзгор дарёфт ва истифода мебарад ва то андозае мустақилият нишон медиҳад;

- супоришҳои муқаррарӣ, эҷодиро тавассути истифодаи манбаъҳои иловагӣ бо андак кумаки омӯзгор иҷро мекунад ва хусусияти онҳоро асосан шарҳу тафсир медиҳад;

- аз якҷанд манбаъҳои иловагии иттилоотӣ истифода менамояд.

➤ **Салоҳиятҳои робитавӣ (иртиботӣ, аз рӯйи меъёри D)**

а) Робитаи ҳаттӣ:

- аз уҳдаи иҷроӣ супоришҳои муқаррарии ҳаттӣ ва шифоҳӣ дар ҳамкорӣ мебарояд;

- мундариҷаи мавзӯ ва мафҳумҳои мураккабро дар ҳамкорӣ бо хонандагони синф дарк мекунад, мафҳумҳои асосиро шарҳ медиҳад;

- дар нутқи ҳаттӣ баъзан калимаю ибораҳои гуфтугӯӣ истифода мекунад.

б) Робитаи шифоҳӣ:

- хулосаи мазмуни маводи шифоҳии муқаррарӣ ва эҷодиро ба таври инфиродӣ ва дастаҷамъона ҷамъбасти мекунад, натиҷаи онро асосан дуруст муаррифӣ менамояд;

- маълумоти иловагиро оид ба маводи таълим асосан дуруст пешниҳод месозад, аз ҷавоби асосноки дигарон дониши худро ғанӣ месозад;

- дар нутқи баъзан ба истифодаи калимаю ибораҳои гуфтугӯӣ роҳ медиҳад;

в) Робитаи самарабахш:

- баҳри ба мақсад расидан бо ҳамсинфонаш ҳамкорӣ мекунад;

- оид ба моҳияти маводи таълим ва роҳҳои татбиқи онҳо савол медиҳад ва ба саволҳо посух пешниҳод месозад;

- варианти ҷавоби худро бо варианти ҷавоби дигар хонандагони синф муқоиса мекунад, онҳоро бо андак кумаки омӯзгор тақмил медиҳад ва дақиқ менамояд;

- дар ҷуфтҳо, гурӯҳҳои хурду калон асосан ба таври самарабахш ҷабҳияти менамояд;

Дариҷаи 4,

аъло – 60-62 ҳол, олий – 63-66 ҳол, олитарин – 67-70:

Салоҳияти (дониш, маҳорат, малака) хонанда (аз рӯйи меъёри А):

Хонанда:

- маводи таълимиро дар сатҳи талаботи барномаи таълим аз худ мекунад, оид ба мазмуни маводи таълим ва роҳҳои татбиқи онҳо баҳс мекунад, хулосаҳоро ҷамъбасти ва далелҳои асоснокро пешниҳод месозад;

- дар раванди дарки мавзӯ салоҳияти истифодаи воситаҳои айёни, таблитса ва нақшаҳоро намоиш медиҳад;

- сабабҳои монандӣ ва фарқияти маводи таълимиро номбар мекунад;

- хулосаи ҷолибро оид ба мазмуни маводи таълим иброз менамояд ва фикрҳои навро оид ба ворид сохтани тағйирот ба он пешниҳод месозад;

Дониши назариявӣ ва амалиашро ба таври зерин намоиш медиҳад:

- дар ҳаҷми андак камтар аз талаботи пурраи барномаи таълим: **(60-62-хол)**;

- дар ҳаҷми пурраи талаботи барномаи таълим(63- 66 ҳол);
- аз ҳаҷми талаботи пурраи барномаи таълим дониши зиёдтарро намоиш медиҳад(67-70 - ҳол)вадори қобилияти таҳқиқотӣ-озмоишӣ мебошад;
- **Салоҳияти ҳалли мушкилот (меъёри В):**
 - мушкилоти иҷроӣ супоришҳои мураккаби раванди омӯзишро ҷустуҷӯ менамояд ва фикрҳои ҷолибро дар бартараф намудани онҳо пешниҳод месозад;
 - натиҷаи амалро шарҳу тафсир медиҳад ва далелҳои асоснок пешниҳод месозад;
 - дар пешгирии мушкилоти таълим бо хонандагони синф ҳамкориҳои судманд анҷом медиҳад;
- **Салоҳияти истифодаи манбаъҳои иттилоотӣ (аз рӯйи меъёри С):**
 - манбаъҳои иловагии иттилоотро баҳри дарки мавзӯи дуруст интихоб ва истифода мебарад;
 - салоҳияти ҳалли масъалаҳои баҳснокро тавассути омӯзиши манбаъҳои иловагӣ ва ҳамкорӣ бо хонандагони синф дар гурӯҳҳо дарёфт ва ҳалли муваффақонаи онҳоро пешгӯӣ мекунад.
- **Салоҳиятҳои робитагӣ (иртиботӣ, аз рӯйи меъёри D)**
 - а) Робитаи ҳаттӣ:**
 - салоҳияти иҷроӣ супоришҳои ҳаттиро дар ҳамкорӣ бо хонандагон намоиш медиҳад;
 - салоҳияти дарки моҳияти маводи таълими сатҳи душворро дар ҳамкорӣ бо хонандагони синф, гурӯҳҳои хурду калон намоиш медиҳад;
 - ба баъзе камбудҳои ҷузъӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона бартараф месозад.
 - б) Робитаи шифоҳӣ:**
 - дар шарҳи мундариҷаи маводи шифоҳӣ аз ҳамкорӣ бо гурӯҳҳо истифода мекунад;
 - фикрашро ба таври шифоҳӣ мантиқан дуруст, дақиқ ва фаҳмо баён месозад, фикрҳои ҷолиби дигаронро низ ба эътибор мегирад;
 - мустақилона ва дар ҳамкорӣ воситаҳои ғайримуқаррарӣ, маводи аёниро омода месозад, муаррифӣ менамояд ва онҳоро истифода мебарад;
 - салоҳияти истифодаи забони адабиро намоиш медиҳад.
 - в) Робитаи самарабахш:**
 - андешаи судманди худ ва дигаронро ҷонибдорӣ менамояд;
 - дар ҳамкорӣ мушкилоти дарк ва истифодаи маводи таълимро дар амал бартараф месозад;
 - натиҷаи таҳлили ҷаҳолияти ҷорӣ ва фосолавӣ ва рейтингро ба таври инфиродӣ ва дастаҷамъона дуруст ҷамъбаст менамояд;
 - варианти ҷавобҳои худро бо варианти ҷавобҳои дигар аъзоёни гурӯҳ (синф) муқоиса мекунад, хулоса мебарорад ва онҳоро ташаккул медиҳад;
 - саволҳоро оид ба муайян намудани фикру андешаҳои дигар хонандагони синф пешниҳод месозад;
 - нақшаи ояндаи ҷаҳолияти хешро таҳрезӣ менамояд.

4. НАМУНАИ ҚОЛАБИ (МАТРИТСАИ) МЕЪЁРҲОИ БАҲОДИҲИИ ШИФОҲӢ БА САЛОҲИЯТНОКИИ (ДОНИШ, МАЛАКА ВА МАҲОРАТИ) ХОНАНДАГОН. ЗИНАИ СЕЮМИ ТАҲСИЛОТ (СИНФҲОИ 10-11)

**Дарачаи 1,
нокифоя - 0 - 35 ҳол (35%)**

➤ **Салоҳияти (дониш, маҳорат, малака) хонанда (аз рӯйи меъёри А):**

Хонанда:

- мазмуни маводи таълимро дар сатҳи ҳадди ақали талаботи стандарт мустақилона аз худ намекунад;
- далелҳо, мафҳумҳои асосиро бо кумаки омӯзгор дарк мекунад, мисолҳои одиро аз китоби дарсӣ бо душворӣ иҷро мекунад;
- ба ҳатоҳои ҷиддӣ ва сершумор роҳ медиҳад;
- **Салоҳияти ҳалли мушкилот (аз рӯйи меъёри В):**
 - мушкилоти одиро дар раванди иҷроӣ супоришҳои таҳти назорати бевоситаи омӯзгор ва кумаки хонандагони синф бартараф месозад;

- хусусияти хос ва мафҳумҳои асосии маводи таълимро номбар карда наметавонад;
- салоҳияти татбиқи дониши назариявиро дар амал намоиш дода наметавонад;

➤ **Салоҳияти истифодаи манбаҳои иттилоотӣ (аз рӯи меъёри С):**

- аз манбаҳои иловагии иттилоотӣ истифода намебарад;
- дар коркарди иттилооти дастрас ба хатоҳои зиёд роҳ медиҳад;
- аз як манбаи иттилоотӣ дар сатҳи хеле маҳдуд истифода мебарад.

➤ **Салоҳиятҳои робитавӣ (иртиботӣ, аз рӯи меъёри D):**

а) Робитаи хаттӣ:

- супоришҳои муқаррарии хаттиро бо кумаки бевоситаи омӯзгор ва хонандагони синф иҷро мекунад;
- меъёрҳои амалкунандаи корҳои хаттӣ ва санҷиширо асосан риоя мекунад, аммо ба хатоҳои зиёди ҷиддӣ роҳ медиҳад;
- меъёрҳои забони адабиро дар раванди иҷрои корҳои хаттӣ риоя намекунад;

б) Робитаи шиғоҳӣ:

- мазмуни маводи таълимро дар ҳаҷми хеле маҳдуд баён мекунад;
- бо хонандагони синф дар бартараф намудани хатоҳои содиршуда ҳамкорӣ намекунад;
- дар баҳсу мунозираҳои хонандагони синф қариб ширкат намеварзад;
- захираи лугавии маҳдуд дорад, дар ифодаи фикр душворӣ мекашад.

в) Робитаи иртиботӣ:

- барои пешбурд ва дастгирии суҳбат (дар сатҳи мавзӯи дарс) ва роҳҳои татбиқи он дар амал бо ҳамсинфон марок зоҳир намекунад;
- ба кумаки ҳамсуҳбат ниез дорад, вале на ҳамеша аз он истифода мебарад;
- бо дигар хонандагон кам маслиҳату ҳамкорӣ мекунад, дар изҳори андеша ва овардани далел ба душворӣ дучор мегардад.

Дарачаи 2,

кофӣ- 36-39 хол, миёна - 40-43 хол, қаноатбахш - 44- 47 хол:

➤ **Салоҳияи (дониш, маҳорат, малака) хонанда (аз рӯи меъёри А):**

Хонанда:

- маводи таълимро дар сатҳи ҳадди ақал аз худ мекунад, мазмуни онро ба таври умумӣ баён мекунад;
- салоҳияти бо далелҳо исбот кардани фикрро оид ба мавзӯ бо кумаки омӯзгор дар сатҳи маҳдуд намоиш медиҳад;
- мазмуни маводи таълим, мафҳумҳои мураккабро бо кумаки омӯзгор ё хонандагон ба таври умумӣ шарҳ медиҳад;
- маводи таълимро муқоиса, сабабҳои монандӣ ва фарқият онро ба таври умумӣ муайян мекунад;
- мустақилиятро дар раванди иҷрои корҳои амалӣ дар ҳаҷми ҳадди ақал намоиш медиҳад;
- ба хатоҳои ҷиддӣ ва на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад;

Дониши назариявӣ ва амалиро дар ҳаҷми зерин намоиш медиҳад:

- дар ҳаҷми камтар аз ҳадди ақал: **(36- 39- хол);**

- дар ҳаҷми ҳадди ақал **(40- 43 хол);**

- андак бештар аз ҳадди ақал **(44-47 хол)**

➤ **Салоҳияти ҳалли мушкилот (аз рӯи меъёри В):**

- мушкилоти азхудкунии мундариҷаи мавзӯро дар ҳамкорӣ бо хонандагон бартараф месозад;
- роҳҳои ба натиҷа расиданро асосан бо кумаки хонандагон ва омӯзгор мақсадгузори мекунад,
- мушкилоти сарфи вақтро ба нақша мегирад ва истифодаи самараноки онро бо кумаки омӯзгор то андозае ба роҳ меонад;
- сабабҳои пешравӣ, камбудӣҳо ва роҳҳои бартарафсозии онҳоро дар ҳамкорӣ бо хонандагон ва кумаки омӯзгор муайян менамояд.

➤ **Салоҳияти истифодаи манбаҳои иттилоотӣ (аз рӯи меъёри С):**

- манбаҳои иттилоотиро дар ҳаҷми маҳдуд оид ба мавзӯи пешниҳодшуда дастрас менамояд ва истифода менамояд;
- маълумотро аз манбаҳои иттилоотии мухталиф роҷеъ ба мавзӯ дар ҳамкорӣ бо хонандагон ва кумаки омӯзгор ба қайд мегирад;

- мазмуну маводи дохили манбаро (китоби дарсӣ) дар сатҳи ҳадди ақали талаботи стандарт шарҳ медиҳад.

➤ **Салоҳиятҳои робитавӣ (иртиботӣ) (аз рӯйи меъёри D):**

а) Робитаи хаттӣ:

- ҳадди ақали супоришҳои муқаррарии хаттиро дар ҳамкорӣ бо хонандагон ва кумаки омӯзгор иҷро мекунад;

- мазмуни маводи таълим ё супоришҳои дигари хаттиро ба таври умумӣ мантиқан дуруст ва бо кумаки хонандагон баён месозад;

- хулосаи супоришҳои хаттиро ба таври умумӣ ва бо кумаки муайяни омӯзгор ва ё хонандагони синф пешниҳод менамояд;

б) Робитаи шифоҳӣ:

- мазмуни маводи таълими шифоҳиро дар ҳаҷми ҳадди ақал ба таври мустақилона ва дар ҳамкорӣ бо хонандагони синф баён мекунад;

- бо хонандагони синф дар бартараф намудани ҳатоҳои содиршуда ҳамкорӣ мекунад, дар баҳсу мунозираҳо ширкат меварзад, ҷавобро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи стандарт пешниҳод месозад;

- захираи луғавии маҳдуд дорад, дар ифодаи фикр душворӣ мекашад.

- дар нутқ ба истифодаи забони гуфтугӯӣ роҳ медиҳад.

в) Робитаи самарабахӣ:

- дар дохили гурӯҳҳои хурду калон асосан ҳамкорӣ мекунад;

- оид ба мавзӯ савол медиҳад, ҷавоби аъзоёни гурӯҳро гӯш мекунад, натиҷаҳо дар ҳаҷми бо хонандагон ба таври умумӣ ҷамъбаст мекунад;

- андешаҳои ҷолиби дигаронро қабул мекунад ва дар сатҳи муайян ибрози андеша менамояд;

- сабабҳои норасоии раванди омӯзиши хеш ва ҳамсинфонашро асосан дуруст муайян мекунад.

Дарачаи 3,

хуб - 48-51 ҳол, хубтар - 52-55 ҳол, хубтарин - 56-59 ҳол:

➤ **Салоҳияти (дониш, маҳорат, малака) хонанда (аз рӯйи меъёри А):**

Хонанда:

- мазмуни маводи омӯхтаро асосан аз худ менамояд ва истифода мебурад, онро бо кумаки андаки омӯзгор асосан дуруст ҷамъбаст ва хулосабарорӣ менамояд, далелҳои муайяни боварибахш пешниҳод месозад;

- аломату хусусиятҳои маводи таълим, мафҳумҳои мураккабро номбар мекунад, шарҳ медиҳад;

- салоҳиятҳои таълимии фанӣ қобилияти зехнии хешро рушд медиҳад ва баъзан ба кумаки омӯзгор рӯ меорад;

- мустақилона дар вазъиятҳои маъмул (муқаррарӣ) ва ғайримаъмул (ғайримуқаррарӣ) андешаашро оид ба мавзӯ асосан дуруст баён мекунад;

Дониши назариявӣ ва амалиашро ба таври зерин намоиш медиҳад:

- дар ҳаҷми андак зиёдтар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим: **(48-51 -ҳол);**

- дар ҳаҷми бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим **(52 -55-ҳол);**

- камтар аз ҳаҷми пурраи талаботи барномаи таълим **(56 - 59 -ҳол)**

➤ **Салоҳияти ҳалли мушкилот (аз рӯйи меъёри B):**

- мушкилотро мустақилона ва дар ҳамкорӣ бо хонандагони синф асосан дуруст муайян, сабабҳои онро таҳлил ва роҳҳои бартараф намудани онро пешниҳод месозад;

- фаъолияти ҳаррӯзаи таълимии худро баҳри бартараф сохтани мушкилот назорат мекунад;

- нақшаи пешрафти таълимӣ ва натиҷаҳои ҷашмдошти татбиқи дониши худро дар амал дуруст назорат менамояд;

- сабабҳои пайдоиши мушкилотро асосан дуруст таҳлил мекунад;

➤ **Салоҳияти истифодаи манбаъҳои иттилоотӣ (меъёри C):**

- ҷавоби супоришро аз манбаъҳои иловагии иттилоотӣ асосан дастрас менамояд ва истифода мебарад;

- дар дарки мавзӯ ва дарёфти роҳҳои татбиқи он аз манбаъҳои муайяни иловагӣ истифода менамояд;

- сабаб, монандӣ ва ихтилофоти маводи таълимро бо истифода аз маводи иловагӣ ва ёрирасон дарк мекунад ва онҳоро шарҳ медиҳад;

- андешахоҷашро рушд медиҳад, мантиқан дуруст, фаҳмо, дақиқ ва асоснок баён месозад;

➤ **Салоҳиятҳои робитавӣ (иртиботӣ, аз рӯйи меъёри D):**

а) Робитаи хаттӣ:

- супоришҳои хаттии муқаррариро ба таври индивидуалӣ ва дар ҳамкорӣ бо хонандагони синф асосан дуруст иҷро мекунад;

- меъёрҳои иҷрои қорҳои муқаррарии хаттиро тибқи намуна риоя мекунад;

- салоҳияти баёни мазмуни маводи таълимии хаттиро бо риояи баёни пайдарҳамии мантиқӣ намоиш медиҳад;

- салоҳияти истифодаи забони адабиро асосан намоиш медиҳад, вале баъзан дар супоришҳои хаттӣ ба истифодаи забони гуфтугӯӣ роҳ медиҳад.

б) Робитаи шифоҳӣ:

- калима, ибора ва ҷумлаҳоро дар баёни фикр асосан дуруст интиҳоб ва истифода мебарад;

- дар раванди дарсҳо алоқа ва хусусиятҳои хоси дохилии маводи таълимро номбар ва шарҳ медиҳад;

- натиҷаи амалро бо кумаки андаки омӯзгор муаррифӣ (презентатсия) менамояд;

- хатоҳои содиршударо, ки ба дарки иттилоот халал намерасонанд, мустақилона ислоҳ мекунад;

- салоҳияти қор дар гурӯҳҳои хурду калонро намоиш медиҳад.

в) Робитаи иртиботӣ:

- одоби муоширатро дар ҳамкорӣ бо дигар хонандагони синф риоя менамояд;

- ба саволҳои пешниҳодшуда посух медиҳад ва саволҳои худро роҷеъ ба мавзӯи пешниҳод месозад;

- вариантҳои ҷавоби дигаронро меомӯзад, муқоиса мекунад, рушд медиҳад ва ҷавоби худро низ пешниҳод месозад, натиҷаро қайд мекунад (кумаки андаки омӯзгор);

- роҳҳои бартараф намудани мушкилотро ба таври мустақилона ва ё дар ҳамкорӣ бо хонандагони синф дарёфт менамояд.

Дарачаи 4,

аъло- 60 - 62 ҳол, оли - 63- 66 ҳол, олитарин - 67-70 ҳол:

➤ **Салоҳияти (дониш, маҳорат, малакаи) хонанда (аз рӯйи меъёри A):**

Хонанда:

- мазмуни маводи таълим, мафҳумҳои мураккаб ва асосии онро шарҳ медиҳад;

- дар баҳсу мунозираҳо оид ба мазмуну муҳтавои маводи таълим фикрашро иброз менамояд ва аз иттилооти иловагӣ ба таври самарабахш истифода мебарад;

- супоришҳои гуногунро, ки дорои якҷанд роҳи ҳал мебошанд, иҷро менамояд;

- натиҷаи амалро таҳлил, хатоҳоро номбар мекунад, баҳо медиҳад, хулоса мебарорад;

- ба хатои ҷузъӣ роҳ медиҳад;

- маводи назариявӣ ва амалии фанро дар ҳаҷми андак камтар аз талаботи пурраи барномаи таълим медонад (**60-62- ҳол**);

- хулосаро оид ба мазмуни маводи таълим ҷамъбаст менамояд, аз манбаъҳои гуногуни дониш далелҳо пешниҳод месозад;

- аз воситаҳои айёни, таблитса ва нақшаҳо дар раванди омӯзиш истифода мебарад;

- ба андак хатои ҷузъӣ роҳ медиҳад, онро мустақилона ислоҳ мекунад;

- дониши назариявӣ ва амалиашро дар ҳаҷми пурраи талаботи барномаи таълим пешниҳод месозад (**63- 66- ҳол**);

- аз сатҳи талаботи барномаи таълим дониши назариявӣ ва амалии беитарро намоиш медиҳад, аз манбаъҳои гуногуни иттилоотӣ мустақилона истифода менамояд ва ба ягон хато роҳ на медиҳад (**67-70 -ҳол**); ба фикрҳои мавҷуда иловаҳо ворид месозад ва роҳи ҳалли мушкилотро пешниҳод месозад; малакаи тафаккури, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфтaro намоиш медиҳад.

➤ **Салоҳияти ҳалли мушкилот (аз рӯйи меъёри B):**

- мушкилоти муқаррарӣ ва эҷодии раванди таълимро бартараф месозад;

- мушкилоти иҷро ва татбиқи маводи таълим дар амал ва роҳҳои бартараф сохтани онро пешниҳод месозад;

- мушкилоти интихоби шакли таҳқиқи маводи таълимро дастгирӣ ва роҳҳои тақмили онро бо нишондоди андаки омӯзгор пешниҳод менамояд;
- натиҷаи бадастомадаро бо назардошти ҷашмдошт таҳлил ва муқоиса мекунад;
- баргараф сохтани мушкилотро ояндабинӣ мекунад;
- **Салоҳияти истифодаи манбаъҳои иттилоотӣ (аз рӯйи меъёри С):**
- манбаъҳои иловагии иттилоотиро интихоб ва истифода мебарад, манбаъҳои истифодашударо тавзеҳ мебахшад;
- хулосаи манбаъҳои иловагии алоҳидаро оид ба мавзӯи истифода ва хулосаи онро асоснок мекунад;
- сабаб, монандии маводи таълимро дарк мекунад ва онро шарҳ медиҳад;
- роҳҳои баргараф намудани ихтилофи назарро оид ба моҳияти маводи таълим ва роҳҳои татбиқи он пешниҳод менамояд;
- аз манбаъҳои иттилоотии гуногун мақсаднок истифода мебарад.
- **Салоҳиятҳои робитавӣ (иртиботӣ, аз рӯйи меъёри D):**
- а) Робитаи хаттӣ:**
- супоришҳои хатии пешниҳодшударо пурра мустақилона иҷро мекунад;
- маводи таълимро ба таври инфиродӣ ва бо хонандагони синф иҷро, таҳлил, муқоиса менамояд ва пайдарпайии мантиқӣ мебахшад;
- андешаҳои худро инкишоф медиҳад, асоснок менамояд ва татбиқ мекунад, андешаҳои дигаронро ба эътибор мегирад;
- захираи луғавии худро намоиш медиҳад, ба ғалати андаки ҷузъӣ роҳ медиҳад ва онро мустақилона баргараф месозад.
- б) Робитаи шифоҳӣ:**
- мазмуну моҳияти мавзӯро пурра мекушояд, онро дуруст истифода менамояд;
- мантиқан дуруст ва дастрас изҳори андеша менамояд, андешаи дигаронро меомӯзад, ба эътибор мегирад;
- маводи таълимро дар сатҳи баланд муаррифӣ менамояд, забон, тарзи баён ва ороишоти онро вобаста ба мақсад мувофиқ менамояд;
- муносибати эҷодкоронаро ба интихоби шакли муаррифии маводи таълим зоҳир менамояд;
- ба саволҳо посух мегӯяд ва далелҳои раднопазири иловагӣ оид ба исботи фикр пешниҳод месозад;
- ба шумораи ками сахви сухан роҳ медиҳад, ки он ба дарки маънӣ ҳалал ворид намесозад.
- в) Робитаи самарабахӣ:**
- ба ҳадафҳои хеш дар ҳамкорӣ муваффақ мегардад;
- ба саволҳои пешниҳодшуда посух медиҳад, савол пешниҳод месозад;
- ба таклифҳои пешниҳодшуда баҳои воқеӣ медиҳад;
- дар ҳамкорӣ бо дигарон, аз ҷумла дар ҳайати гурӯҳ самаранок фаъолият мекунад;
- маҳорати баргараф намудани мушкилотро ба таври мустақилона ва ё дар ҳамкорӣ бо дигар хонандагони синф намоиш медиҳад;
- фикрҳои ҷолиби дигаронро меомӯзад, муқоиса мекунад, рушд медиҳад ва фикрҳои худро низ пешниҳод месозад;
- норасоӣ ва хилофотро муайян месозад ва барои баргараф сохтани онҳо нақшаи худро таҳрези менамояд.

5. НИЗОМИ САДҲОЛА:

БАҲОДИҲӢ БА ДОНИШ, МАЛАКА ВА МАҲОРАТИ ХОНАНДАГОН

Чи тавре, ки дар намунаи қолаби (матритсаи) меъёрҳои баҳодихии шифоҳӣ ба салоҳиятнокии (донииш, малака ва маҳорати) хонандагон дар зинаҳои дуҷум ва сеюми таҳсилот нишон дода шудааст, низоми нави баҳодихии 100-ҳола дар доираи **ҷор дараҷаи салоҳиятҳои таълимӣ** бо назардошти хусусиятҳои таълимии фанни муайян тибқи талаботи Стандарт ва барномаҳои таълими фанҳои мушаххас амалӣ гардонида мешавад.

Низом ва меъёрҳои нави садҳолаи баҳодихӣ аз низоми амалқунандаи 5-ҳола қомилан фарқ дорад.

Мувофиқи **меъёри А баҳогузорӣ** ба сифати иҷрои супориши хонагӣ, фаъолнокии дар дарсҳо, санҷишҳои шифоҳӣ ва хаттӣ, корҳои мустақилона, санҷишӣ, амалӣ, диктант, имло, корҳои лабораторӣ ва ғайраҳо амалӣ мегардад. Дар натиҷаи баҳодихӣ сатҳи дастовардҳои

таълимии хонанда муайян мегардад ва бо назардошти хатоҳои содиршуда дониши воқеии ӯ холгузорӣ карда мешавад.

Дар раванди боҳодихӣ ба салоҳиятҳои асосии *меъёри А* салоҳиятҳои хонанда аз рӯи *меъёрҳои В, С ва D* низ ба эътибор гирифта мешаванд.

Меъёри В салоҳиятҳои хонандаро ҳангоми ҳалли мушкилот (проблемаҳо) дар раванди азхудкунии маводи таълим муайян мекунад. Меъёри мазкур ҳангоми иҷрои супоришҳои муқаррарии хатгию шифоҳӣ, аз ҷумла супоришҳои таҳқиқотӣ, лоиҳавӣ (барои хонандагони дорои қобилиятҳои баланди зеҳнӣ), санчишҳои тестӣ, сакбақгардонӣ, салоҳиятнокии инфиродӣ, ҳалли супоришҳои салоҳиятнок истифода бурда мешавад ва дар гузоштани баҳои асосӣ (*меъёри А*) ба эътибор гирифта мешавад.

Баҳодихӣ аз рӯи *меъёри С* салоҳиятҳои натиҷаи кори хонанда бо иттилоотҳои гуногун (истифодаи онҳо) дар раванди иҷрои супоришҳои шифоҳӣ, хаттӣ, санчӣ, лабораторӣ, амалӣ, амалишавии лоиҳа, таҳқиқоти илмӣ ва ғайра ҳангоми иҷрои супоришҳои муқаррарӣ ва салоҳиятнок ба қайд гирифта мешаванд. Албатта, пеш аз ҳама дар раванди баҳогузорӣ маҳорати кор бо манбаҳои дохили китоби дарсӣ ва иттилоотҳои иловагӣ (дар вақти баҳогузори асосӣ аз рӯи *меъёри А*) ба эътибор гирифта мешавад.

Мувофиқи *меъёри D* *салоҳиятҳои иртиботии хонандагони* ҳамаи зинаҳои таҳсилоти умумӣ муайян карда мешаванд. Объектҳои баҳодихӣ: супоришҳои муқаррарии шифоҳӣ ва хаттӣ, муаррифии ҳалли супоришҳои салоҳиятнок, лоиҳаҳо, иштирок дар кори гурӯҳӣ, муколама (саволу ҷавоб), мубоисаҳо, назорати фаъолияти хонанда дар машғулиятҳо ва салоҳияти ҳамкорӣ бо дигар хонандагон ва ғайра.

Иҷрои вазифаҳои хонагӣ аз рӯи фанни таълимӣ, ки ҳалли супориш ва масъалаҳоро фаро мегирад, бо роҳи гузоштани ҳолҳо мувофиқи *меъёри А* бо назардошти сифати иҷрои вазифаи хонагӣ ва фаъолнокӣ пешбинӣ гардидааст. Агар вазифаҳои хонагӣ гуногундараҷа набошанд, он гоҳ ҳолҳои дараҷаи ақали сатҳи паст (бо назардошти хатоҳои содиршуда аз 0 то 35 ҳол)-ро ташкил медиҳанд. Дар ин ҳолат хонанда дар муҳлати аз тарафи омӯзгор пешбинишуда миқдори муайяншудаи супоришҳои хаттӣ ва шифоҳиро иҷро намуда месупорад.

Мувофиқи *меъёрҳои А* салоҳиятҳои ҳар як зинаи амалиёти зоҳирии хонанда, ки аз ҷониби омӯзгор ба қайд гирифта мешаванд, тавсиф дода мешаванд. Масалан, дар *дараҷаи I-и нокифоя (то 35- ҳол)* хонанда кушиши баланд бардоштани сатҳи дониш, малака ва маҳорат (салоҳияти хеш) намекунад ва салоҳияти мустақилонаи иҷрои супоришҳои амалиро дар сатҳи ҳадди ақал нишон намедиҳад. Амалиёти хонанда аз рӯи намуна таҳти роҳбарӣ ва назорати бевоситаи омӯзгор амалӣ мегардад.

Дар *дараҷаи II-и кифоя, миёна ва қаноатбахш (36-47 ҳол)* амалиёти хонанда хусусияти ислохотӣ дорад. ӯ мундариҷаи бунёдии фанро дар сатҳи ҳадди ақал аз худ менамояд, яъне дониши назариявӣ ва амалии худро дар сатҳи миёна такмил ва тафсир медиҳад. Дониши азхудкардаро дар асоси намунаҳои пешниҳодшудаи омӯзгор истифода мебарад. Хонанда баҳри расидан ба ҳадафҳои ниҳой мекушад ва нисбати фан дар сатҳи миёна шавқмандӣ зоҳир менамояд.

Дараҷаи III-и хуб, хубтар ва хубтарин (48-59 ҳол) фаъолияти самараноки хонандаро дар бар мегирад. Амалиёти ӯ дар ин дараҷа низ хусусияти ислохотӣ дорад. Хонанда мустақилона ё бо кумаки андаки омӯзгор дар ҳолатҳои муқаррарӣ қобилияти истифодабарии донишҳои назариявӣ ва амалии худро намоиш медиҳад ва натиҷаҳои бадастовардашударо дар амал тадбиқ менамояд. Дар баробари он донишомӯз ба натиҷаҳои зарурии пешбинишудаи фанни таълимӣ муваффақ мегардад, инчунин ӯ супоришҳои нисбатан мураккабро, ки дорои якчанд варианти ҷавоб мебошанд, иҷро мекунад. Дар амалиёти хонанда шавқмандӣ ба таълими фан ва ноил гардидан ба натиҷаҳои пешбинишуда назаррас аст.

Дар дараҷаи *IV-и аъло ва олии (60-67 - ҳол)* кушиши хонанда ноил шудан ба натиҷаи пурраи банақшагирифташудаи таълим ва аз он бештарро мебошад. Хонандаи дорои дараҷаи аъло ё олии дониши назариявии худро дар доираи талаботи барномаи таълим рушд медиҳад ва маҳорати истифодаи онро дар амал намоиш медиҳад. Дар исботи фикри хеш далалҳои раднопазирро пешниҳод мекунад.

Дониши хонандаи дорои *дараҷаи олитарин (67-70 -ҳол)* аз талаботи барномаи таълим бештар арзёбӣ гардида, фаъолияти сатҳи баланди таълимӣ, таҳқиқотӣ, лоиҳавӣ ва эҷодӣ намоиш медиҳад. Ба идеяҳои мавҷуда иловаҳо ворид месозад ва дар ҳалли проблемаҳо фикру ақидаашро пешниҳод месозад. Манбаҳои зиёди иловагиро мутолиа менамояд, ба таври

худомӯзӣ дониши хешро саёқал медихад. Малакаи тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта дорад.

Илова ба ин, қолаби (матритса) супориш- ченакҳо барои муайян кардани сатҳи гуногуни дастовардҳои таълимии хонандагон аз рӯи меъёрҳои баҳодихии бисёрҳола ба омӯзгорон пешкаш карда мешавад, то ки омӯзгор тавонад дар раванди баҳогузорӣ дар низоми нав аз он ба осонӣ истифода кунад (нигаред ба ҷадвали 1).

Ҷадвали 1

5.1. Қолаби (матритсаи) супориш – ченакҳо барои муайян кардани дараҷаҳои гуногуни дастовардҳои таълимии хонандагон

Дараҷаи дастовардҳои Таълимӣ	Намуди супоришҳои таълимӣ	Супориш-ченакҳо дар шакли тестӣ
I Нокифоя аз 0 – 35 ҳол	Супоришҳои одӣ (якамала) барои: - сарфаҳм рафтан, - навсозӣ кардан, - ошқор намудан, - номбар ва тавсиф кардан, - муқоиса ва фарқ кардан, - ҷобачогузорӣ, - таҷрибагузаронии одӣ аз рӯи намуна.	1.Супоришҳои шакли пӯшидаи иборат аз савол ва ҷавобҳои дорои: - ҷавоби алтернативӣ; - иқонияти интиҳоб аз вариантҳои ҷавобҳо 2.Супоришҳои содаи амалӣ.
II Кофӣ (кофӣ, миёна, каноатбахш) аз 36- 47 ҳол	Супоришҳои сода ва мураккаб барои: - дарк намудан ва сарфаҳм рафтан; - муқоиса намудан, - таснифот гузаронидан; - хулоса баровардан, - алоқамандӣ муайян кардан; - ҷудо кардани мундариҷа ва моҳияти асосӣ; - баён намудани сабаб ва натиҷаҳо; - ба танзим даровардан; - ба нақшаи муқаррарӣ гирифтан; - муайян кардани сабабҳои ходисаҳо; - ҷашмдошти натиҷаи супоришҳои муқаррарӣ ва озмоишии дорои якҷанд амал	1.Супоришҳои шакли пӯшидаи дорои: - имқонияти интиҳоби ҷавобҳо; - имқонияти барқароркунии пайдархамӣ; - имқонияти барқароркунии мувофиқат; 2.Супоришҳои шакли кушода (ҷавоби тайёр надоранд): - барои илова кардан. 3.Супоришҳои амалӣ (озмоишӣ)
III (хуб, хубтар, хубтарин) аз 48- 59 ҳол	Супоришҳои таркибӣ барои: - хулоса баровардан, - муайян кардани алоқамандӣ; - ҷудо кардани фарқҳои мавҷуда; - таҳлил ва ҷудокунӣ (синтезкунӣ); - татбиқ намудан; - исбот кардан; - муқоиса кардан; - гузаронидани масъалаҳои озмоишӣ иборат аз зермасъалаҳо бо алоқаи маъмули тарафайн;	1.Супоришҳои шакли кушода бо: - ҷавоби озод, мухтасар, кушода; - ҷавоби озод, муфассал, кушода; 2. Супоришҳои амалӣ (таҷрибавӣ, лоихавӣ, таҳқиқотӣ)
IV (аъло, олий, олитарин) аз 60 - 70 ҳол	Супоришҳои таркибӣ барои: - таҳлил ва синтезкунӣ; - моделкунӣ; - тафаккур; - пешниҳоди эҷодкоронаи дониш; - тасдиқ ва пешниҳоди фарзияҳо; - асосноккунии далелҳо; - муқосақунӣ ҳангоми ҳалли масъалаҳои ҳаётан муҳим; - барқарор намудани алоқаи ҳамкорӣ, таъсири мутақобила; - муайян кардани сабабҳо; - дарёфти роҳҳои маъмулии ҳалли мушкилот; - таҳлил ва шарҳи натиҷаҳои таҳқиқот; - амалӣ намудани баҳодихӣ; - пешгӯӣ кардан; - масъалаҳои ғайримаъмулӣ, аз ҷумла алоқанд бо лаҳзаҳои муҳими	1.Супоришҳои шакли кушода бо ҷавобҳои муфассал; 2. Супоришҳои амалӣ (озмоишӣ); 3. Супоришҳои таҳқиқотӣ ва эҷодӣ

	ҳаёти; -масъалаҳои ҷашмдошт ва озмоишии дорои зермасъалаҳо бо алокаи норавшан;	
--	---	--

Адабиёт:

1. Амонашвили Ш.А. Обучение. Оценка. Отметка. – Москва: «Знание», 1980. – 96 с.
2. Байденко А. Компетенции в профессиональном образовании // Высшее образование в России. – 2004. – № 11. – С. 3-13.
3. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно – воспитательного процесса. – М.: Просвещение, 1982. – 192 с.
4. Болотов В.А., Сериков В.В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 8-14.
5. Глоссарий терминов рынка труда, разработки стандартов образовательных программ и учебных планов. Европейский фонд образования. ЕФО, 1997
6. Дьяченко В.К. Общие формы организации процесса обучения. – Красноярск: Просвещения, 1984. – 185 с.
7. Дониши хонандагонро кӣ муайян мекунад. Аз ин рӯ меъёри ягонаи баҳогузорӣ зарур аст. Мураттиб М.Рустам. Ҳафтавори «Омӯзгор», 8 сентябри соли 2007, с. 11.
8. Дубова М.В. О возможностях реализации компетентностного подхода в начальном общем образовании // Современная педагогика. 2015. № 3 [Электронный ресурс]. URL: <http://pedagogika.snauka.ru/2015/03/332>
9. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия.-М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004
10. Имомназаров Д. Проблема контроля и оценки деятельности школьников в условиях дифференцированного обучения // Вестник таджикского национального университета. – Душанбе-2013.- № 3/4 (115).-С. 215 - 220. ISSN 2074 - 1847.
11. Имомназаров Д. Теоретические аспекты контроля и оценки деятельности школьников в условиях дифференцированного обучения // Вестник таджикского национального университета. – Душанбе-2013.- № 3/5 (118),.-С. 294-299. ISSN 2074 - 1847.
12. Имомназаров Д. Зарурат, мушкилот ва ҷашмдошти гузариш ба низом ва меъёрҳои бисёрҳолаи баҳоидиҳӣ ба дониш, малака, маҳорат ва рафтори хонандагон // Паёми Донишгоҳи миллии. – Душанбе-2013.- № №3/8(101).- С. 93-101. ISSN 2074 - 1847.
13. Имомназаров Д. Гузариш ба низомии тестӣ ва низому меъёрҳои 10, 20, 100 холаи баҳоидиҳӣ ба дониш, маҳорат ва малакаи хонадагон- тақозои замон. Маҷаллаи Маорифи Тоҷикистон № 5, 2015.
14. Қарори Ҳукумати ҶТ дар бораи «Стандарти давлатии таҳсилоти умумӣ дар ҶТ», № 494 аз 1.08.2015. Дар китоби «Ахбороти Вазорати маорифи ҶТ». – Душанбе: 2015, с.123-130.
15. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2012, №334 “Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2020”. Душанбе, 2012.
16. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф». – Душанбе: Шарқи озод, 2013. - с. 1- 41.
17. Консепсияи миллии маълумоти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Қарори Ҳукумати ҶТ. аз 3 майи с. 2002, № 200. Дар китоби «Ахбороти Вазорати маорифи ҶТ». – Душанбе, 2003.
18. Лутфуллоев М.П. Дарс. – Душанбе: «Маориф», 1995. – 192 с.
19. Мухторов З. Проблемы оценивания. Маҷ. «Мақтаб ва ҷомеа», 2003, № 3. – с. 20-23.
20. Урок – основная форма организации учебно – воспитательного процесса в общеобразовательной и профессиональной школе. Под ред. Х.Буйдакова. – Душанбе, 1989. – 53 с.
21. Шоев Н. Особенности оценки качества воспитания, обучения и образования в целостном педагогическом процессе. Маҷ. «Мақтаб ва ҷомеа», 2005 2(7), с. 26-35.
22. Зубайдов У.З. «Таълими тафриқа ва муктаби муосир» -Душанбе,2013.-304.
23. Шарифов, Ф. таълими ҳамгиро: проблема, раҳёфт ва андешаҳо. Қ.1.- Душанбе 1999. - С. 35.
24. Шарифов, Ф., Каримова И.Х. Педагогика. - Душанбе: Ирфон, 2008 - 284 с.
25. Шнейдерман, М.В. Системная дифференциация знаний как средство индивидуализации обучения учащихся: дис. канд. пед. наук / - М., 2000.- 153 с.

ИНСТРУКЦИЯ ПРАВИЛ И НОРМА 100- БАЛЛЬНОЙ ОЦЕНКИ ДЛЯ ЗНАНИЙ, УМЕНИЙ И НАВЫКИ УЧЕНИКОВ

Д. ИМОМНАЗАРОВ

В данной статье рассматривается инструкция правил и норма 100 балльной системы оценок знаний и умений учеников, о взаимосвязях теоритических и практических навыков учащихся в обучении предмета. По мнению автора нужно подготовить учеников к новым стандартам знаний и новую систему обрзования.

Ключивые слова: *Обучение, оценивать, ученик, деятельность, инструкция, усвоение, материалы.*

THE INSTRACTION OF THE RULES AND MEASURE OF 100 GRADES FOR THE KNOWLEDGE OF THE SKILLS OF STUDENTS

D. IMOMNAZAROV

In this article discusses the instruction of rules and the measure of the 100 – point system of evaluate the knowledge and skills of students about the interrelationships of students theoretical and practical skills in teaching the subject.

Keywords: *Education, evaluate, pupil, instruction, activity, material.*

ПОРЯДОК ОЦЕНИВАНИЯ УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ УЧАЩИХСЯ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ ДЛЯ 5-11 КЛАСС

ЛУТФУЛЛОЕВА П

*Старший научный сотрудник ИРО
имени А.Джоми АОТ*

Контрольный диктанг:

<i>Виды ошибок</i>	<i>Пунктуационный</i>	<i>Грамматический</i>	
<i>Количество баллов</i>	<i>1 балл</i>	<i>2 балла</i>	
<i>Изложение:</i>			
-	<i>за содержание 70 баллов;</i>		
-	<i>за грамотность 30 баллов</i>		
<i>Виды ошибок</i>	<i>Пунктуационный</i>	<i>Грамматический</i>	<i>Стилистический</i>
<i>Количество баллов</i>	<i>1 балл</i>	<i>2 балла</i>	<i>3 балла</i>

НОРМЫ ОЦЕНКИ УСТНОЙ И ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ

Ученикам в большинстве даётся общая оценка, которая показывает их способности в обучение английского языка. Совсем бесполезно говорить об общем оценке на способности. В изучении языка, так как один ученик проявляет себя хорошо в прослушивании, но плохо в письмо, другой ученик может говорить свободно и бегло, но делает много грамматических ошибок и тому подобное. С целью проверки успеваемости нам придется проверять отдельные навыки и способности ученика.

Сама собой разумеется, что если ошибок так много, что смысла предложения нельзя понять, то подобную практику следует считать неудовлетворительной. Наиболее распространённые ошибки - это ошибки в произношение. И всё же вряд ли было бы целесообразным любую ошибку в произношении принимать во внимание при контроле умения говорить.

При оценке умение высказываться на иностранном языке оценивается:

- умение правильно с точки зрения фонетики произносить слова, словосочетания и предложения;
- умение правильно с точки зрения грамматических норм изучаемого языка строить предложения;
- знание изученных слов и словосочетаний.

Письменные работы должны быть проверенны с точки зрения оценивания с позитивным способом, так как оно обоснованно на вдохновение ученика, чем наказание ученика, в результате чего он потеряет интерес к изучению языка (TeachEnglishbyAdrianDoff "Trainershandbook ст. 266). Проблема норм оценок речи учащихся нуждается ещё в серьёзном

изучении. Нет ещё сколько нибудь объективных научно обоснованных данных по этому вопросу. В этой области сделано пока еще очень мало и исходя из опыта предлагается следующая примерная нормативная оценка на умение.

Устная речь

За ответы на вопросы по тексту, картине или ситуации:

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0–35	Недостаточно	- не умеет передавать содержание прочитанного, не владеет необходимыми речевыми навыками; допускает грубые ошибки в содержании и языке изложения.
36-39	Посредственно	- учебный материал усваивает посредственно; содержание учебного материала в основном излагает не полностью; значение слов и нужных терминов объясняет; отвечает на вопросы текста, но допускает при этом ошибки (не более 7-х ошибок);
40-43	Достаточно	- в основном учебный материал усваивает; содержание учебного материала излагает на последовательно; отвечает на вопросы текста, но допускает в изложении материала ошибки (не более 6-х ошибок).
44-47	Удовлетворительно	- содержание учебного материала излагает с некоторыми неточностями; в основном учебную информацию усваивает; отвечает на вопросы текста, но допускает в изложении материала некоторые ошибки (не более 5 ошибок).
47-51	Хорошо	- пересказывает содержания учебного материала; отвечает на поставленные вопросы; в основном содержание учебного материала излагает не последовательно; допускает незначительные смысловые и логические ошибки в передаче (анализе) содержания текста (не более 4-х ошибок).
52-55	Достаточно хорошо	- содержания учебного материала пересказывает, при разъяснения смысла терминов и закономерностей встречается с трудностями; отвечает на поставленные вопросы; содержание учебного материала излагает в основном последовательно; допускает незначительные ошибки (не более 3-х) смысловых недочетов в передаче (анализе) содержания произведения.
56-59	Очень хорошо	- пересказывает содержания учебного предмета, но при разъяснения смысла терминов и закономерностей встречается с трудностями, однако сам их исправляет; допускает незначительные ошибки (не более 2-3-х ошибок); отвечает на поставленные вопросы; содержание учебного материала излагает последовательно; допускает смысловые недочеты в передаче (анализе) содержания произведения.
60-62	Отлично	- отвечает на вопросы, пересказывает и раскрывает содержание прочитанного; понимает и пересказывает основной смысл текста и некоторых его языковых особенностей; допускает незначительные логические недочеты в передаче содержания прочитанного, допуская отдельные ошибки (не более 2-х ошибок), которых самостоятельно исправляет.
63-66	Великолепно	- отвечает на вопросы, пересказывает прочитанного; соблюдая последовательность; понимает основной смысл прочитанного; обобщает пересказ учебного материала и делает собственные выводы, допускает при этом незначительные ошибки (не более 1 ошибки).
67-70	Превосходно	- отвечает на вопросы, пересказывает и полностью раскрывает содержание прочитанного; даёт подробный пересказ отдельных эпизодов, соблюдая последовательность; понимает основной смысл прочитанного; обобщает полный пересказ учебного материала и делает собственные выводы.

Чтение

Примерная скорость чтения следующие:

- 3-4 классы – 45-50 слов в минуту;
- 5-6 м классы – 60-100 слов в минуту;
- 7-8 классы – 100- 150 слов в минуту;
- 9-10-11 классы – 15—200 слов в минуту

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0–35	Недостаточно	- читает с грубыми нарушениями основных требований к чтению; не обнаруживает осознанности в чтении большей части текста и допускает серьезные отклонения от других требований к чтению
36-39	Посредственно	- читает в основном правильно, осознанно, но недостаточно выразительно и с ошибками в приношении.
40-43	Достаточно	- читает в основном правильно, но недостаточно выразительно и с незначительными ошибками в приношении.
44-47	Удовлет	- читает в основном правильно, однако не досточно выразительно, осознанно и

	Ворительно	бегло.
47-51	Хорошо	- читает правильно, сознательно и выразительно с недостаточной беглостью и должной выразительностью.
52-55	Достаточно хорошо	- читает осмысленно, правильно, бегло и выразительно, но допускает некоторые ошибки в произношениях слов;
56-59	Очень Хорошо	- читает осмысленно, правильно, бегло и выразительно, однако допускает незначительные ошибки в произношениях слов;
60-62	Отлично	- читает правильно, сознательно и выразительно; допускает незначительные ошибки в произношениях английских слов при чтении.
63-66	Великолепно	- читает правильно, сознательно и выразительно, отвечающим основным нормам английского литературного произношения; допускает незначительные ошибки.
67-70	Превосходно	- читает правильно, сознательно и выразительно, отвечающим основным нормам английского литературного произношения, недопускает ошибки.

Продуцируемая речь

(рассказ, повествование, рассказ-описание, рассказ по картинке и пр.)

1. 3-5 фраз в 2-4 классах;
2. 6-8 фраз в 5-9 классах;
3. не менее 10-12 фраз в 10-11 классах

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0 - 35	Недостаточно	- не может выразить свою мысль по изучаемой теме; в высказываниях не может раскрыть тему и допускает более 10 ошибок
36-39	Посредственно	- в высказываниях не полностью раскрывает смысл темы и допускает более 9 ошибок.
40-43	Достаточно	в высказываниях не полностью раскрывает тему и допускает более 8 ошибок.
44-47	Удовлет ворительно	- в высказываниях обнаруживается незначительное отклонение от темы, и допускает 7 ошибок.
47-51	Хорошо	- в монологических высказываниях тему раскрывает, но допускает отдельные отклонения от темы и допускает не более 6 ошибок.
52-55	Достаточно хорошо	- тему раскрывает в монологических высказываниях, но допускает отдельные незначительные отклонения от темы и не более 5 ошибок
56-59	Очень хорошо	- повествует или описывает монологические высказывания в основном соответствующей теме, но допускает незначительные отклонения от темы и не более 4 ошибок.
60-62	Отлично	- монологические высказывания в устном повествование или описание соответствует теме; достточно раскрывает её, но допускает при этом не более 3-х ошибок.
63-66	Великолепно	- повествует или описывает монологические высказывания полностью соответствующей теме, достточно и полно раскрывает её, но допускает при этом не более 2-х ошибок.
67-70	Превосходно	- устно повествует или описывает монологические высказывания полностью соответствующей теме, достточно и полно раскрывает её, недопускает ошибки.

Диалогическая речь

Баллы	Уровень	Уровень компетентности
0 - 35	Недостаточно	- не умеет участвовать в диалоге (разговоре) по заданной теме, образцу или явно недостаточен по объёму и полноте реплик.
36-39	Посредственно	- уметь составлять диалог, соответствующий образцу или ситуации, достточный по объёму, но в котором недостаточно реплик – стимулов и допущенные 6-8 ошибки.
40-43	Достаточно	- умеет участвовать в диалоге, который соответствует образцу или ситуации, являясь в основном достточный по объёму реплик – вопросов, но в котором недостаточно реплик- стимулов или допущенных 6-7 речевых ошибок.
44-47	Удовлет Ворительно	- умеет составлять диалог, который соответствует образцу или ситуации, являясь полный по объёму реплик – вопросов, но в котором недостаточно реплик-стимулов или допущенных 6 речевых ошибок.
47-51	Хорошо	- умеет построить диалог (разговор) по заданной ситуации (теме), предлагает фраз, стимулирующих предложение (развитие) диалога, а в старших классах – самостоятельную оценку фактов, поступков и т.д.; испытывает некоторые затруднения при выборе реплик – вопросов) или при наличие не более 6-5 реплик.
52-55	Достаточно хорошо	- умеет построить диалог по заданной ситуации (теме), предлагает фраз, стимулирующих предложение (развитие) диалога, а в старших классах – самостоятельную оценку фактов, поступков и т.д.; испытывает некоторые затруднения при выборе реплик – вопросов) или при наличие не более 5-4 реплик.

56-59	Очень хорошо	- умеет построить диалог (разговор) по заданной ситуации (теме); достаточный по объёму, содержащий необходимые для собеседника реплики - стимулы; испытывает затруднения при наличии отдельных затруднений при выборе реплик – вопросов) или при наличии не более 4-4 реплик.
60-62	Отлично	- умеет построить диалог по заданной ситуации (теме); достаточный по объёму, содержащий необходимые для собеседника реплики - стимулы (с переобладанием развернутых реплик - вопросов, при наличии в нем не более 3-4 ошибки.
63-66	Великолепно	- умеет построить диалог (разговор) по заданной ситуации, предусмотренных для данной ступени обучения; достаточный по объёму, содержащий необходимые для собеседника реплики - стимулы с переобладанием развернутых реплик - вопросов, при наличии в нем не более 2-3 ошибки.
67-70	Превосходно	- умеет построить диалог полностью соответствующий образцу, достаточный по объёму, содержащий необходимые для собеседника реплики - стимулы с переобладанием развернутых реплик - вопросов, при наличии в нем не более 1 ошибки.

Ответы на вопросы

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0 - 35	Недостаточно	- не умеет отвечать на поставленные вопросы (90%); допускает более 3-х речевые ошибок; не владеет необходимыми речевыми навыками.
36-39	Посредственно	- в основном отвечает на вопросы, но допускает ошибки; допускает также неточности в речевом оформлении высказывания.
40-43	Достаточно	- отвечает на вопросы, но при этом допускает ошибки; допускает также неточности в речевом оформлении высказывания.
44-47	Удовлетворительно	- в основном отвечает на поставленные вопросы учебного материала, но не достаточно глубоко; допускает в изложении (анализе) материала неточности и незначительные ошибки в речевом оформлении высказывания.
47-51	Хорошо	- отвечает на вопросы учебного материала при недостаточной полноте некоторых из них; допускает не более 5-х речевых ошибок.
52-55	Достаточно хорошо	- отвечает на вопросы учебного материала, ответы на некоторых из них не полные; понимает основной смысл высказывания; допускает не более 4-х речевых ошибок.
56-59	Очень Хорошо	- отвечает на вопросы, дает полный ответ почти на все вопросы; допускает 3-х речевых ошибок.
60-62	Отлично	отвечает на вопросы учебного материала достаточно полно; допускает не более 2-х речевых ошибок.
63-66	Великолепно	- отвечает на вопросы учебного материала достаточно убедительно; допускает не более 1 речевой ошибки.
67-70	Превосходно	- отвечает на вопросы учебного материала достаточно убедительно; на допускает речевую ошибку.

Письменная речь (3-й класс)

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0 - 35	Недостаточный	- не умеет писать 3 - х фраз в минуту
36-39	Посредственно	- умеет писать 3-х фраз в минуту с ошибками.
40-43	Достаточно	- умеет писать 3 - х фразы в минуту без ошибки.
44-47	Удовлетворительно	- умеет писать более 3-х фраз в минуту.
47-51	Хорошо	- умеет писать 2-х фраз в минуту
52-55	Достаточно хорошо	- умеет писать 2-х фраз в минуту с незначительными ошибками
56-59	Очень хорошо	- умеет писать более 2-х фраз в минуту
60-62	Отлично	- умеет писать 3-х фраз в минуту
63-66	Великолепно	- умеет писать более 3-х фраз в минуту с незначительными пометками
67-70	Превосходно	- умеет писать более 4-х фраз в минуту без ошибок

Монологическая речь (3-4 фразы)

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0 - 35	Недостаточный	- не умеет произносить 1 фразу в минуту
36-39	Посредственно	- умеет произносить 1 фразу в минуту с ошибками
40-43	Достаточно	умеет произносить 1 фразу в минуту без ошибки
44-47	Удовлетворительно	- умеет писать более 1 фразу в минуту
47-51	Хорошо	- умеет произносить 2-х фраз в минуту
52-55	Достаточно хорошо	- умеет произносить 2-х фраз в минуту с незначительными ошибками
56-59	Очень хорошо	- умеет произносить более 2-х фраз в минуту

60-62	Отлично	- умеет произносить 3-4 фраз в минуту с незначительными ошибками.
63-66	Великолепно	- умеет произносить более 3-4 фраз в минуту
67-70	Перевосходно	- умеет произносить 3-4 фразы в минуту без ошибок

Устная речь

Владение 100 лексических единиц к концу года

Объем высказывания не менее при диалогической речи 2-3 ролик правильно оформленных в языковом отношении.

4 -класс

Письменная речь

5-6 фраз и различные виды диктантов

Баллы	Уровень компетентности	Степень компетентности
0-40	Недостаточно	- не умеет писать более 1 фразы, допускает при этом ошибки
41-47	Посредственно	- умеет писать 2-1 фразы с некоторыми ошибками.
48 – 54	Достаточно	- умеет писать 2-1 фразы с незначительными ошибками.
55-60	Удовлетворительно	- умеет писать более 2-1 фразы без ошибки.
61-67	Хорошо	- умеет писать 4-3 фразы с некоторыми ошибками.
68-74	Достаточно хорошо	- умеет писать 4-3 фразы в минуту с незначительными ошибками
75-80	Очень хорошо	- умеет писать более 4-3 фразы без ошибки.
81-87	Отлично	- умеет писать 5-6 фраз с некоторыми ошибками.
88-94	Великолепно	- умеет писать более 5-6 фраз с незначительными пометками
95- 100	Перевосходно	- умеет писать более 5-6 без ошибки

Устная речь

Владение 100 лексическими единицами (включая лексику 3 класса, всего 200 лексических единиц.

Скорость чтения в слух и про себя не менее 150 печатных знаков в минуту.

Диалогическая речь: 4-5 реплик, правильно оформленных в языковом отношении.

Монологическая речь: 5-6 фраз, правильно оформленных в языковом отношении.

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0 –35	Недостаточный	- 1 фразу с ошибкой
36-39	Посредственно	- 2-1 фразы, не достаточно правильно оформленных в языковом отношении.
40-43	Достаточно	2-1 фраз, в основном правильно оформленных в языковом отношении.
44-47	Удовлетворительно	- более 2-1 фраз правильно оформленных в языковом отношении.
47-51	Хорошо	- 4-3 фраз не достаточно правильно оформленных в языковом отношении.
52-55	Достаточно хорошо	- 4-3 фразы в основном правильно оформленных в языковом отношении.
56-59	Очень хорошо	- более 4-3 фразы правильно оформленных в языковом отношении.
60-62	Отлично	- 5-6 фраз не достаточно правильно оформленных в языковом отношении
63-66	Великолепно	- более 5-6 фраз в основном правильно оформленных в языковом отношении.
67-70	Перевосходно	- более 5-6 фраз полностью правильно оформленных в языковом отношении

5-класс

Письменная речь

За полное овладение алфавита, графику и орфографии и пределах знакомого лексического материала

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0 –35	Недостаточно	- не умеет писать 1 фразу с ошибкой
36-39	Посредственно	- умеет писать 2-3 фразы с некоторыми ошибками
40-43	Достаточно	умеет писать 2-1 фраз с незначительными ошибками
44-47	Удовлет-ворительно	- умеет писать более 2-3 фраз в минуту
47-51	Хорошо	- умеет писать 4-5-6 фразы в основном с правильными письменным описанием ситуации и наличие некоторыми ошибками.
52-55	Достаточно хорошо	- умеет писать 4-5-6 фразы с правильными письменным описанием ситуации с незначительной ошибкой.

56-59	Очень хорошо	- умеет писать более 4-5-6 фразы с правильными письменным описанием ситуации.
60-62	Отлично	- умеет писать 7 фраз с правильными письменным описанием ситуации с отдельными ошибками.
63-66	Великолепно	- умеет писать 7 фраз с правильными письменным описанием ситуации с незначительной ошибкой.
67-70	Перевосходно	- умеет писать более 7 фраз с правильными письменным описанием ситуации

Устная речь

Словарный запас- лексика и фразеологические сочетания составляет 300 (включая лексику 3-4 классов)

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0 - 35	Недостаточно	- умеет читать 1 фраза с ошибкой.
36-39	Посредственно	- умеет читать 3-2 фразы с некоторыми ошибками.
40-43	Достаточно	- умеет читать 3-2 фраз в минуту с незначительной ошибкой.
44-47	Удовлетворительно	- умеет читать более 3-2 фразы
47-51	Хорошо	- умеет читать 4-5 фраз в минуту с незначительными ошибками
52-55	Достаточно хорошо	- умеет читать 4-5 фразы в минуту с незначительными ошибками
56-59	Очень хорошо	- умеет читать более 4-5 фразы в минуту
60-62	Отлично	- умеет читат 6-7 фраз в минуту некоторыми ошибками
63-66	Великолепно	- умеет читат более 6-7 фраз в минуту с незначительной ошибкой
67-70	Превосходно	умеет читать более 6-7 фраз в минуту

6 класс

Письменная речь:

Учащиеся должны уметь правильно писать слова, успеваемые продуктивно.

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0 -35	Недостаточно	- не умеет писать 2 фразы в минуту.
36-39	Посредственно	- умеет писать 4-3 фразы с некоторыми ошибками.
40-43	Достаточно	умеет писать 4-3 фразы с несущественными ошибками.
44-47	Удовлетворительно	- умеет писать более 4-3 фраз без ошибки.
47-51	Хорошо	- умеет писать 5-6-7 фраз в минуту с некоторыми ошибками.
52-55	Достаточно хорошо	- умеет писать 5-6-7 фраз в минуту с незначительными ошибками
56-59	Очень хорошо	- умеет писать более 5-6-7 фразы без ошибки.
60-62	Отлично	- умеет писать 8-9 фраз в основном с правильными письменным описанием ситуации.
63-66	Великолепно	- умеет писать 8-9 фраз в основном с правильными письменным, но с незначительной ошибкой.
67-70	Перевосходно	- умеет писать более 8-9 фраз с правильными письменным описанием ситуации, без ошибки

Устная речь:

Лексическая сторона речи: 300-350. Словарный запас 400 слов (включая лексику 3-4-5 классов)

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0 -35	Недостаточно	- умеет читать 1-2 предложений с ошибкой
36-39	Посредственно	- умеет читать 3 предложений с некоторыми ошибками
40-43	Достаточно	- умеет читать 3 предложений с незначительной ошибкой.
44-47	Удовлетворительно	- умеет читать более 3 предложений без ошибки.
47-51	Хорошо	- умеет читать 3-4-5 предложений с некоторыми ошибками.
52-55	Достаточно хорошо	- умеет читать 3-4-5 предложений с незначительной ошибкой.
56-59	Очень хорошо	- умеет читат более 3-4-5 предложений без ошибки.
60-62	Отлично	- умеет читат 4-5 предложений с некоторыми ошибками.
63-66	Великолепно	- умеет читат 4-5 предложений с незначительной ошибками.
67-70	Перевосходно	- умеет читать более 4-5 предложений без ошибки.

7 класс

Письменная речь

Учащиеся должны уметь написать элементарное письмо своему другу.

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0–35	Недостаточно	- не умеет писать 1 предложение без ошибки.
36-39	Посредственно	- умеет писать 2 предложений с некоторыми ошибками.
40-43 44-47	Достаточно Удовлетворительно	умеет писать 2 предложений с незначительными ошибками. - умеет писать более 2 предложений без ошибки.
47-51	Хорошо	- умеет писать 3 - х предложений с некоторыми ошибками.
52-55	Достаточно хорошо	- умеет писать 3 - х предложений с незначительной ошибкой.
56-59	Очень хорошо	- умеет писать более 3 - х предложений без ошибки.
60-62	Отлично	- умеет писать 4-5 предложений с некоторыми ошибками
63-66	Великолепно	- умеет писать 4-5 предложений с несущественными ошибками.
67-70	Перевосходно	- умеет писать более 4-5 предложений без ошибки

Устная речь

Лексическая сторона речи: 500 слов. Словарный запас составляет 600 слов и устойчивых словосочетаний.

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0–35	Недостаточно	- не может читать 1 предложений с ошибками.
36-39	Посредственно	- умеет читать 3-2 предложений в минуту с некоторыми ошибками.
40-43	Достаточно	- умеет читать 3-2 предложений в минуту с некоторыми ошибками.
44-47	Удовлетворительно	- умеет читать более 3-2 предложений с незначительными ошибками.
47-51	Хорошо	- умеет читать 4-5 предложений в минуту с некоторыми ошибками
52-55	Достаточно хорошо	- умеет читать 5-4 предложений в минуту с незначительными ошибками.
56-59	Очень хорошо	- умеет читать более 5-4 предложений без ошибки.
60-62	Отлично	- умеет читать 6 предложений в минуту с некоторыми ошибками.
63-66	Великолепно	- умеет читать 6 предложений в минуту с незначительной ошибкой
67-70	Перевосходно	- умеет читать более 6 предложений без ошибки.

8 класс

Письменная речь

Учащиеся должны уметь написать короткое содержание прослушанного текста и письмо другу.

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0–35	Недостаточно	- умеет писать 1 предложений с ошибками
36-39	Посредственно	- умеет писать 3-2 предложений с некоторыми ошибками.
40-43 44-47	Достаточно Удовлетворительно	умеет писать 3-2 предложений с незначительной ошибкой - умеет писать более 3-2 предложений без ошибки.
47-51	Хорошо	- умеет писать 5-4 предложений с некоторыми ошибками.
52-55	Достаточно хорошо	- умеет писать 5-4 предложений с незначительными ошибками.
56-59	Очень хорошо	- умеет писать более 5-4 предложений без ошибки.
60-62	Отлично	- умеет писать 6 предложений предложений с несущественными ошибками
63-66	Великолепно	- умеет писать 6 предложений с некоторыми ошибками.
67-70	Превосходно	- умеет писать более 6 редложений без ошибки.

Устная речь:

Лексическая сторона речи: 500 слов, словарный запас составляет 800 слов и устойчивых словосочетаний.

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0–35	Недостаточно	- умеет читать 1 предложение с ошибками.
36-39	Посредственно	- умеет читать 3-2 предложения с некоторыми ошибками

40-43	Достаточно	- умеет читать 3-2 предложения с незначительными ошибками.
44-47	Удовлетворительно	- умеет читать более 3-2 предложений без ошибки.
47-51	Хорошо	- умеет читать 6-5-4 предложений с некоторыми ошибками
52-55	Достаточно хорошо	- умеет читать 6-5-4 предложений с незначительными ошибками.
56-59	Очень хорошо	- умеет читать 6-5-4 предложений без ошибки.
60-62	Отлично	- умеет читать 7-8 предложений с некоторыми ошибками.
63-66	Великолепно	- умеет читать 7-8 предложений в минуту с незначительными ошибками.
67-70	Превосходно	- умеет читать более 7-8 предложений без ошибки.

9 класс

Письменная речь

Учащиеся должны уметь написать письмо коротко и поздравления

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0-35	Недостаточно	- умеет писать 1 предложение с ошибкой
36-39	Посредственно	- умеет писать 3-2 предложения с некоторыми ошибками.
40-43	Достаточно	умеет писать 3-2 предложений с незначительными ошибками.
44-47	Удовлетворительно	- умеет писать более 3-2 предложения без ошибки.
47-51	Хорошо	- умеет писать 6-5-4 предложений с некоторыми ошибками.
52-55	Достаточно хорошо	- умеет писать 6-5-4 предложений с незначительными ошибками.
56-59	Очень хорошо	- умеет писать более 6-5-4 предложений без ошибки.
60-62	Отлично	- умеет писать 7-8 предложений с некоторыми ошибками.
63-66	Великолепно	- умеет писать 7-8 предложений с несущественными ошибками
67-70	Превосходно	- умеет писать более 7-8 предложений без ошибки.

Устная речь:

Лексическая сторона речи 800 слов Словарный запас I составляет 1000 слов и словосочетаний. Скорость чтения 300-350 знаков в минуту

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0-35	Недостаточно	- умеет читать 1 предложение с ошибками.
36-39	Посредственно	- умеет читать 2-3 предложений с некоторыми ошибками.
40-43	Достаточно	- умеет читать 2-3 предложений с незначительной ошибкой.
44-47	Удовлетворительно	- умеет читать более 2-3 предложений предложения без ошибки.
47-51	Хорошо	- умеет читать 8-7 предложений в минуту с некоторыми ошибками.
52-55	Достаточно хорошо	- умеет читать 8-7 предложений с незначительными ошибками.
56-59	Очень хорошо	- умеет читать 8-7 предложений в минуту без ошибки.
60-62	Отлично	- умеет читать 9 предложений в минуту с некоторыми ошибками.
63-66	Высшее	- умеет читать 9 предложений в минуту с незначительной ошибкой.
67-70	Превосходно	умеет читать более 9 предложений без ошибки.

10 класс

Письменная речь:

Учащиеся должны уметь написать короткое поздравление, письмо, выразить пожелания, используя изученный материал.

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0-35	Недостаточно	- умеет писать 2-1 предложение с ошибками.
36-39	Посредственно	- умеет писать 5-4-3 предложений с некоторыми ошибками.
40-43	Достаточно	умеет писать 5-4-3 предложений с незначительной ошибкой.
44-47	Удовлетворительно	- умеет писать более 5-4-3 предложений без ошибки.
47-51	Хорошо	- умеет писать 8-7-6 предложений с некоторыми ошибками.

52-55	Достаточно хорошо	- умеет писать 8-7-6 предложений с незначительными ошибками.
56-59	Очень хорошо	- умеет писать более 8-7-6 предложений без ошибки.
60-62	Отлично	- умеет писать 9-10 предложений с некоторыми ошибками.
63-66	Великолепно	- умеет писать 9-10 предложений с незначительными ошибками.
67-70	Превосходно	- умеет писать более 9-10 предложений без ошибки.

Устная речь

Лексическая сторона речи 900 лексических единиц. Словарный запас составляет 1100 слов и устойчивых словосочетаний.

Объём высказывания 9-10 грамматически правильно оформленных предложений.

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0-35	Недостаточно	- умеет читать 2-1 предложение с с ошибками.
36-39	Посредственно	- умеет читать 5-4-3 предложений .с некоторыми ошибками.
40-43	Достаточно	- умеет читать 5-4-3 предложений с незначительной ошибкой.
44-47	Удовлетворительно	- умеет читать более 5-4-3 предложений без ошибки.
47-51	Хорошо	- умеет читать 8-7-6 предложений с некоторыми ошибками.
52-55	Достаточно хорошо	- умеет читать 8-7-6 предложений с незначительными ошибками.
56-59	Очень хорошо	- умеет читать 8-7-6 предложений без ошибки.
60-62	Отлично	- умеет читать 9-10 предложений с некоторыми ошибками.
63-66	Великолепное	- умеет читать 9-10 предложений с незначительными ошибками.
67-70	Превосходно	- умеет читать более 9-10 предложений без ошибки.

11 класс

Письменная речь:

Учащиеся должны уметь написать о свободном времени, увлечениях, о традициях и праздниках используя изученный материал

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0-35	Недостаточно	- умеет писать 3-2-1 предложение с ошибками.
36-39	Посредственно	- умеет писать 7-6-5-4 предложений с некоторыми ошибками.
40-43	Достаточно	умеет писать 7-6-5-4 предложений с незначительными ошибками.
44-47	Удовлетворительно	- умеет писать более 7-6-5-4 предложений без ошибки.
47-51	Хорошо	- умеет писать 9-8 предложений с некоторыми ошибками.
52-55	Достаточно хорошо	- умеет писать 9-8 предложений с незначительными ошибками.
56-59	Очень хорошо	- умеет писать более 9-8 предложений без ошибки. без ошибки.
60-62	Отлично	- умеет писать 12 предложений с некоторыми ошибками.
63-66	Великолепно	- умеет писать 12 предложений с незначительной ошибкой.
67-70	Превосходно	- умеет писать более 12 предложений без ошибки.

Устная речь:

Лексическая сторона речи 1000 лексических единиц. Словарный запас составляет 1200 слов и устойчивых словосочетаний. Объём монологического высказывания 10- 12 предложений

Баллы	Уровень	Степень компетентности
0-35	Недостаточно	- умеет читать 2-3 предложение с ошибками.
36-39	Посредственно	- умеет читать 6-5-4 предложений с некоторыми ошибками.
40-43	Достаточно	- умеет читать 6-5-4 предложений с незначительной ошибкой.
44-47	Удовлетворительно	- умеет читать более 6-5-4 предложений без ошибки.
47-51	Хорошо	- умеет читать 9-8-7 предложений с некоторыми ошибками.
52-55	Достаточно хорошо	- умеет читать 9-8-7 предложений с некоторыми ошибками.
56-59	Очень хорошо	- умеет читать 9-8-7 предложений без ошибки.
60-62	Отлично	- умеет читать 10-12 предложений в минуту с некоторыми ошибками.
63-66	Великолепно	- умеет читать 10-12 предложений с незначительными ошибками.
67-70	Превосходно	- умеет читать более 10-12 предложений без ошибки.

**МЕЪЁРҲОИ БАҲОГУЗОРӢ БА ФАЪОЛИЯТИ ТАЪЛИМИИ
ХОНАНДАГОНИ СИНҲОИ 5-11 АЗ ФАНИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ**

ЛУТФУЛЛОЕВА П.

Дар мақолаи мазкур оид ба меъёри баҳогузори натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагон аз фанни забони англисӣ муайян карда шудааст.
Калидвожаҳо: *калима, мавод, баҳо, намуд, ҳол, лугат.*

**ASSESSMENT FOR THE COMPETENCE OF THE
EDUCATION OF PUPILS 5-11 CLASS IN ENGLISH LANGUAGE**

LUTFULLOEVA P.

In this article examines the assessment of the competence of students and the result of their activities in English language and also the practical work of students.

Key words: *word, material, assessment, mark, view.*

Замимаи 1

ҚАЙДИ ХОЛҲО ДАР ЖУРНАЛИ СИНФ

Номи фан _____

№ Т/р	Ном ва насаби хонанда	Апрел												
		2	4	6	8	10 К.Х	12	24 К.х	Мархилаи I Рейтинги I	Рафтору одоб	Иштирок дар дарсо	Ҳоли умумӣ :	Саволномаҳои тестӣ	Ҳоли ҷамъбасти
1	Каримов Парвиз	45	Ғ		40	30		30	39	10	10	30	30	60
2	Абдуллоев Акрамҷон	Ғ	50			45	57	60	53	10	10	37	25	62
3	Собиров Мухаммад		80		80	80		75	79	10	10	49	50	99
4	Нуров Хуршед	Ғ		50		42	50	50	48	10	10	34	30	64
5	Хуррамов Собир	42	Ғ	40		40		45	44	10	9	32	20	52
6	Нуриддинов Сайфиддин	45	Ғ		40	30		30	39	10	10	30	30	60

НАМУНАИ БАҲОГУЗОРИИ БИСЁРҲОЛА ДАР ДАҲРАИ КОРИИ ОМУЗГОР

Синфи Номи фан _____		Ном ва насаби омӯзгор _____													
Таърихи рӯз		01.04.2016						02.04.2016				30.10.2015			
Тартиби рақам	Мазмуни фаъолият Ному насаб	Иштирок дар дарс	Иҷрои вазифаҳои хонагӣ ва фаъолноки	Рафтору одоб	Ҷамъ	Иштирок дар дарс	Иҷрои вазифаҳои хонагӣ ва фаъолноки	Рафтору одоб	Ҷамъ	Мархилаи I, рейтинг I	Иштирок дар дарс	Рафтору одоб	Ҳоли умумӣ:2	Саволномаҳои тестӣ	Ҳоли ҷамъбасти

2	Абдуллоев Акрамчон	9		5	14	10	80	7	94	54	10	6	70	45	75
3	Собиров Муҳаммад	10	65	7	72	8	40	8	56	58	9	8	38	40	78
4	Нуров Хуршед	8		9	17	10	67	7	84	51	9	8	34	30	64
5	Хуррамов Собир	10	80	10	100	10	80	10	100	80	10	10	50	50	100

Ҷадвали 4

НАМУНАИ ҚАЙДҲО ДАР РЪЗНОМАИ ХОНАНДА

Р/х	Номгӯи таълимӣ	Фанҳои	Вазифаи хонагӣ	Холҳо				Имзои омӯзгор
				ВХФ	ИХ	РХ	ХУ	
Душанбе	Забони англисӣ			60	10	10	86	
	Забони модарӣ			60		6	76	
	Математика			50	8	10	78	
Ҷешанбе								
Ҷамағӣ ҳолҳо дар давоми ҳафта								

Қайдҳои махсус

Роҳбари синф

Падару модар

Дар ин ҷо ВХФ-вазифаи хонагӣ ва фаъолнокӣ, ИХ- иштироки хонанда, РХ- рафтори хонанда, ХУ-ҳолии умумӣ.

Ҳолҳои умумӣ ба таври зерин ҳисоб карда мешаванд: Ҳолии умумии (маҷмӯӣ) хонанда ва натиҷаи санҷишҳои тестии марҳилаҳои рейтингӣ дар сатҳи 50% ба 50 % ҳисоб карда мешаванд.

Ҳисобу китоб ба тариқи формулаи математикӣ ба чунин шакл сурат мегирад:

$$XXX = ХИД + ХСДХ + ХР + ХСГ + ХКЭТЛ$$

Дар ин ҷо XXX - ҳолии ҳаррӯзаи хонанда, ХИД – ҳолии иштирок дар дарсҳо, ХСДХ – ҳолии сатҳи дониши хонанда, ХР – ҳолии рафтор, ХСГ-ҳолии сабақгардонӣ (синфҳои 5-9), ХКЭТЛ – ҳолҳои корҳои эҷодӣ, таҳқиқотӣ, лоиҳавӣ (синфҳои 10-11),

Ҳолии марҳилаи рейтингӣ яқум чунин ҳисоб карда мешаванд:

$$ХМ_1P_1 = \frac{\sum_{i=1}^n (XXX)_n}{n} \cdot 0,5$$

Дар ин ҷо $ХМ_1P_1$ – ҳолии марҳилаи яқуми рейтингӣ яқум, $(XXX)_n$ – ҳолҳои ҳаррӯзаи хонанда, n - миқдори умумии ҳолҳо

Барои ҳисоб намудани ҳолии натиҷаи санҷиши тестӣ чунин формуларо истифода мебарем:

$$ХСТМ_1 = ХНСТ \cdot 0,5$$

Дар ин ҷо $ХСТМ_1$ – ҳолии санҷиши тестии марҳилаи яқум, $ХНСТ$ - ҳолии натиҷаи санҷиши тестӣ

Ҳолии умумии марҳилаи яқум ($ХУМ_1$) бошад, ба суммаи $ХМ_1P_1$ ва $ХСТМ_1$ баробар аст:

$$ХУМ_1 = ХМ_1P_1 + ХСТМ_1$$

Айнан ҳамин тавр, барои марҳилаи дуюм ҳолии умумиро баровардан мумкин аст.

Барои муайян намудани ҳолии умумии нимсолаи яқум чунин формуларо истифода мебарем:

$$ХУН_1 = \frac{ХУМ_1 + ХУМ_2}{2}$$

Дар ин ҷо $ХУН_1$ – ҳолии умумии нимсолаи 1, $ХУМ_1$ –ҳолии умумии марҳилаи яқум, $ХУМ_2$ – ҳолии умумии марҳилаи дуюм.

Барои нимсолаи дуҷум низ айнан ба монанди нимсолаи якум ҳолҳо ҳисоб карда мешаванд.

Ҳолҳои солона ба тариқи зерин ҳисоб карда мешавад:

$$XC = \frac{XUH_1 + XUH_2}{2}$$

Ҳолҳои ҷамъбастии хонандагон аз ҷанҷи ба аттестатсия пешниҳодшуда дар асоси ҳолҳои аттестатсия ва солонаи ҷанҷи мазкур гузошта мешавад. Масалан,

$$XЧ = \frac{XAT+XCX}{2}$$

Дар ин ҷо $XЧ$ -ҳолҳои ҷамъбастии хонанда

XAT – ҳолҳои аз аттестатсия бадастовардашуда,

CX - ҳолҳои солонаи хонанда.

Барои осон кардани кори омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти умумӣ дар тақдирҳои низоми бисёрҳола ба низоми дигари баҳодиҳӣ, аз ҷумла амалкунандаи 5-ҳола ҷадвали 4,5 пешниҳод карда мешаванд. Ҳангоми шарҳи тафовути низоми мавҷуда шартан вазъи воқеии баҳогузорӣ, яъне, истифода аз аломатҳои мусбат ва манфӣ низ ба эътибор гирифта шудааст, ки аз доираи танги имконоти низоми амалкунандаи 5-ҳола шаҳодат медиҳад.

Ҷадвали 4

Мувофиқати низоми баҳогузори 5-ҳола ба 100 –ҳола

Низоми 5-ҳола	Низоми 100-ҳола	%-и салоҳияти азхудкунӣ	Калимагӣ	Ҳарфӣ
5	67-70	67-70%	Олигарин	A+
	63-66	63-66%	Оли	A
	60-62	60-62%	Аъло	A-
4	48-51	48-51%	Хубтарин	B+
	52-55	52-55%	Хубтар	B
	48-51	48-51%	Хуб	B-
3	44-47	44-47%	Кофӣ	C+
	40-43	40-43%	миёна	C
	36-39	36-39%	қаноатбахш	C-
1-2	35	35%	Нокифоя	F

30 - ҳол (30%) ба хонанда барои иштирок ба дарсҳо (10- ҳол), сабақгардонӣ (10-ҳол) ва рафтор (10 - ҳол) гузошта мешавад, ки 100-ҳол (100%) - и фаъолияти ўро ташкил медиҳад.

Ҷадвали 5

Меъёрҳои баҳодиҳии 100-ҳола. Муайян намудани ҳолҳо вобаста ба зинаҳои баҳодиҳӣ тавассути ҷадвали мазкур.

5 –ҳола	Сатҳи дониш аз рӯи зинаҳои баҳодиҳӣ	100 –ҳола	%-и салоҳияти азхудкунӣ	Ҳарфӣ	калимагӣ
5+	Зинаи 10	67-70	67-70%	A+	олигарин
5	Зинаи 9	63-66	63-66%	A	Аъло
5-	Зинаи 8	60-62	60-62%	A-	Оли
4+	Зинаи 7	48-51	48-51%	B+	хубтарин
4	Зинаи 6	52-55	52-55%	B	Хубтар
4-	Зинаи 5	48-51	48-51%	B-	Хуб
3+	Зинаи 4	44-47	44-47%	C+	қаноатбахш
3	Зинаи 3	40-43	40-43%	C	миёна
3-	Зинаи 2	36-39	36-39%	C-	Кофӣ
2-1	Зинаи 1	35	35%	D/F	нокифоя

30 - ҳол (30%) ба хонанда барои иштирок ба дарсҳо (10- ҳол), сабақгардонӣ (10-ҳол) ва рафтор (10 - ҳол) гузошта мешавад, ки дар маҷмӯъ 100-ҳол (100%) - и фаъолияти ўро ташкил медиҳад.

Нутқ (синфи 3 – 4) 68 соат
Нутқи диалогӣ: Талабаҳо бояд ба тайёрии пешакӣ сӯҳбат доир намуда, суолҳои гуногун ва ҷавобҳои мувофиқро истифода наоянд, ки дар ҳудуди маводи барномавии забон ва дар ҷорҷӯбаи мавзӯ сохта шудаанд мавриди қарор диҳанд. Нутқи сӯҳбати онҳо аз 4 то 7 ҷумла аз лиҳози забонӣ дуруст иборат бошад.

Нутқи монологӣ: Талабаҳо бояд бе тайёрии пешакӣ мантиқан ва паиҳам вобаста ба вазъият фикри худро баён кунанд, хабарҳои даҳонӣ ва тасвириро оид ба мавзӯ дар ҳудуди материали барномавии забонии синфҳои 3 - 4 мавриди истифода қарор диҳанд. Ҳаҷми баёнот на бештар аз 8 - 10 ибораи аз ҷиҳати забонӣ дуруст шакл гирифта бошад.

ТАТБИҚИ НИЗОМИ БИСЁРҲОЛА ДАР ФАННИ ЗАБОНИ АНГЛИСӢ

ЛУТФУЛЛОЕВА П. М

ҳодими калони илмии ПРМ ба номи

Абдурахмони Ҷомии

Академияи таҳсилоти Тоҷикистон

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёмҳои худ ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати омӯзиши забонҳои русиву англисӣ эътибори хоса дода, ҳамеша таъкид менамоянд, ки дар замони муосир донишҷӯи забонҳои хориҷӣ яке аз талаботҳои аввалиндараҷа мебошад. Албатта, пешниҳод гаштани “Барномаи давлатии тақмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ барои солҳои 2015 – 2020” хеле саривақтӣ мебошад, зеро он водор месозад, ки кулли омӯзгорон ва муттасаддиёни фанни забонҳои русию англисӣ дар асоси он китобҳои дарсӣ, замираву роҳнамо, барномаю стандартҳои фаннӣ ва дастурҳои таълимию методӣ таҳия намуда, мавриди амал қарор диҳанд, то ки дар оянда сифати таълими фанҳои мазкур боз ҳам хубтару беҳтар ва дониши хонандагону донишҷӯён баланд гардад.

Тавре ба ҳамагон маълум аст, забон пешбарандаи ҷомеа мебошад ва забони англисӣ, ки ба гурӯҳи забонҳои хиндуаврупоӣ дохил мешавад, яке аз забонҳои бонуфузтарин ба ҳисоб меравад, ки ҳоло дар тамоми дунё паҳн шудаву забони муоширати мардумон гаштааст. Дар раванди инкишоф ёфтани робитаҳои иқтисодӣ, муносибатҳои бозоргонӣ ва идоракунии фаъолияти хоҷагидорӣ бо техникаю технологияи иттилоотӣ иртиботӣ донишҷӯи забонҳои хориҷӣ шарт ва зарур мебошад. Забони англисӣ забони муносибатҳои байналхалқӣ ва иқтисодӣ буда, ҳоло дар тамоми муассисаҳои таълимии кишвар ва зинаҳои таҳсилот ҳамчун воситаи муошират ва идоракунии техникаю технология омӯзонида мешавад.

Соҳаи маориф аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун яке аз самтҳои афзалиятноки рушди мамалакат эътироф гардида, дар ин самт ҳамасола тадбирҳои зиёд андешида мешавад. Илова ба бунёди муассисаҳои таълимии нав, таҷдиди инфрасохтор, инчунин ба сифат, мазмуну самарабахшии мундариҷа ва ҷараёни таълим низ тавачҷуҳи қобили назар зоҳир мегардад. Таҳияи стандарт ва барномаҳои нави таълимӣ метавонад сатҳу сифати таҳсилоти миёнаи умумиро баланд бардоранд.

Талаботи барномаҳои давлатӣ дар ҶТ ин мувофиқа намудани китобҳои дарсӣ ва барномаҳо ба стандарти давлатӣ, гузариш ба рейтингӣ сифати дониш, омодагии омӯзгорон ба таълими навин, гузаштан ба низоми нави баҳогузори бисёрҳола ва ғайра маҳсуб меёбад. Бо мақсади баҳогузори шаффоф, баҳои воқеӣ додан ба дониш, маҳорат ва малакаи хонандагон гузариш ба баҳогузори бисёрҳола айни муддаост. Дар ин маврид баҳогузори бисёрҳола на танҳо ба дониш, маҳорат ва малакаи хонандагон, балки ба рафтор, иштироки фаъол дар дарс, сару либоси мактабӣ, ашӯи хониш баҳогузори қарда мешавад.

Гузашта аз ин, иқдоми навбатии Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон дар масъалаи гузариш ба низоми нави бисёрҳолаи баҳогузори ба салоҳиятҳои хонанда воқеан қадами навбатӣ дар устувор гардонидани соҳибистиклолии кишвар, рушди иқтисоди сиёсӣ иқтисодӣ, фарҳангию иҷтимоӣ тавассути баланд бардштани сифати таҳсилот, аз ҷумла ба воситаи гузариш ба низоми садҳолаи баҳодихӣ арзёбӣ мегардад.

Қарни бисту як қарни техникаю технологияи навин мебошад, аз ин лиҳоз дар асоси стандарти ҷаҳонӣ системаи маориф бояд рушду нумӯъ ёбад, барои паси сар намудани мушкilot ба омӯзгорон тақмили ихтисос гузаронидан лозим меояд ва тамоми барномаҳои давлатӣ доир ба маориф қабул ва дар МТМУ бояд ҷорӣ қарда шавад. Барои гузаштан ба ягон низоми бетадқиқот ва озмоиш ғайриимкон аст. Озмоиш нишон медиҳад, ки барои қабули низоми нави баҳогузори (100 ҳола) омӯзгор ба мушкilotи зиёде дучор меояд. Масалан: зиёд будани шумораи хонандагони МТМУ, нарасидани вақт барои баҳогузори бисёрҳола, нарасидан ва дастрас набудани технологияи иттилоотӣ, вазъи пасти иқтисодию иҷтимоии аҳоли. Барои осон намудани мушкilotи омӯзгоронмутахассисон бояд пеш аз ҳама, ба тартиб додани дастурҳо, ташкили семинарҳо, гузаронидани мизҳои муддавар бо омӯзгорони шаҳру ноҳияҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ташкили вохӯри бо волидайн ва хонандагонро ба роҳ

монанд. Агар мо ҳамаи паҳлӯҳои низоми нави баҳогузори мувофиқи дастурамал иҷро намоем сатҳи сифати дониши хонандагон баланд мешавад. Бартари низоми нав дар он аст, ки он тафовутҳои сатҳи омодагии таълимгирандаро пурра инъикос мекунад. Масалан, агар дар синф 5 нафар баҳои олии гиранд, яъне холи баландро соҳиб шаванд, дар баробари ин ҳолҳои бадастовардаи онҳо аз якдигар фарқ мекунад, яъне яке холи баландтар, яке пасттар мувофиқи меъёри дониши гирифтааш баҳогузорӣ мешавад. Гузариш ба низоми бисёрҳолаи баҳогузорӣ барои омӯзгору хонанда имконияти зиёде фароҳам меоварад. Муаллим дар ин низом моҳияти ҳар як ҳолро муайян карда, дар сурати пайдо шудани шубҳа аз ҷониби волидону хонанда баҳои умумии шогирдро эзоҳ дода метавонад.

Чуноне мутахассисон дар муассисаҳои таълимӣ таҳлилу натиҷагирӣ намуданд, омӯзгорон, хонандагон ва волидайн ба мушкилиҳои нигоҳ накарда, низоми навро ҷонибдорӣ менамоянд. Зеро тавассути низоми нави бисёрҳола дониши хонанда пурра аз тарафи муаллим арзёбӣ карда мешавад. Хонанда кӯшиш менамояд, ки дар дарсҳо қафо намонад, ҳар рӯз ғаёл бошад, дар ҳолати ғойб будан ӯ метавонад тавассути сабақгардонӣ холи аз дастдодаашро баргардонад, ҳуллас ҳавасмандии хонандагон дар ҳолгирӣ аён аст, ки ин албатта дар мушоҳида пас аз татбиқи низоми нав мушоҳида мегардад, ҳатто омӯзгорон мегӯянд, ки бештари хонандагон ба дарсҳо шавқи бештар пайдо намуда, бо тайёрии ҷиддӣ меоянд. Мушоҳидаҳо нишон доданд, ки ҳар як хонанда дар ҷамъбасти дарс баҳои воқеии худро гирифта, дар ҳолати норозӣ будан аз баҳо метавонад, бо саволҳои иловагӣ ҳол ё худ баҳоашро баландтар гардонад.

Албатта чун ҳама кор дар ибтидо душвор аст, татбиқи низоми нав дар муассисаҳои таълимӣ низ аз омӯзгор кӯшишу ғайрати зиёдро талаб мекунад. Масалан чуноне дар боло гуфта шуд, ин низом талаб мекунад, ки хонанда ҳаматарафа аз тарафи омӯзгор омӯхта шавад, яъне ҳам интизомаш ва ҳам донишаш. Баъзе омӯзгорон кифоя набудани вақтро дар низоми нав мебинанд, чунки онҳо дар он ақидаанд, ки мушоҳидаи талаботҳо аз рӯи низоми нав, пурсиши вазифаи ҳонагӣ, риояи сару либос, гузаштани мавзӯи нав, баҳогузорӣ ва ғайра вақти зиёдро мегирад. Вале ин боз ҳам аз ҳуди омӯзгор вобаста аст ва албатта шарт нест, ки ҳар як хонанда ҳар дарс пурсида шавад.

Вазорати маориф ва илм инчунин дар радифи низоми бисёрҳола, низоми нави таълимро дар амал татбиқ менамояд, ки он ба ташаккули рушди салоҳиятнокии хонандагон дар истифодаи амалии дониш, малака ва маҳорат мусоидат хоҳад кард.

Натиҷаҳои салоҳиятнокии хонандагон тавассути низоми миллии арзёбӣ санҷида шуда, натиҷаҳои он барои дуруст ва самаранок ба роҳ мондани раванди таълим истифода мешавад. Чун низоми бисёрҳола дониши мукамал гирифтани хонандаро талаб мекунад, оид ба таълими салоҳиятноки аз фанни забони англисӣ мо ба омӯзгорони фанни забони англисӣ барои синфҳои 3 – 4 роҳнамо ва ба хонандагон замима ба китоби дарсӣ омода намудем, ки дар ин дастурҳо супоришҳо аз қабилӣ аз ёд кардани шеърҳо, ёфтани чистонҳо, иҷрои машқҳо, навиштани машқи хат ва ғайра илова шудааст, ки истифода аз он қори омӯзгоронро батадриҷ осон мегардонад. Яъне ин ду низом агар дар оянда дар ҳамбастагӣ татбиқ гардад ва аз тарафи омӯзгор дуруст истифода карда шавад, онҳо албатта дар таълими забони англисӣ муваффақ хоҳанд шуд.

Салоҳиятҳо, ки тавассути низоми нави бисёрҳола ба даст оварда мешавад: маҳорати иҷрои машқҳои амалӣ, ташкили ҷараёни мустақилонаи омӯзиши забони англисӣ, иҷрои мустақилонаи машқҳои душвор, маҳорати истифода аз сарчашмаҳои гуногун аз қабилӣ: адабиёти хориҷӣ ва ё истифодаи луғатҳо, маҳорати сӯҳбат кардан дар ҳар ҳусус, ибрази ақидаи худ ва бо факту далелҳо исботи он, маҳорати гӯш кардани шахсони дигар ва ба назар гирифтани ақидаҳои онҳо, маҳорати сӯҳбатро идома додан бо ҳамшарикон, маҳорати коллективона иҷрои мушкилотҳо, алоқамандии мавзӯи нав бо мавзӯҳои пеш, худомӯзӣ ва худташаққули, маҳорати муқоиса, ҳулоса, исбот, фаҳмондан, санҷидан ва ҳулоса кардан бо забони англисӣ ва ғайра мебошанд.

Салоҳиятнокии касбии хонанда хангоми таълими фанни забони англисӣ:

Бояд донад:

- номи мавзӯ ва дарсро аз худ намояд ва онро шарҳ диҳад;
- дар бораи мавзӯ тасаввурот дошта бошад;
- вазифаи ҳонагиро пурра аз бар карда бошад.

Бояд иҷро намояд:

- вазифаи ҳонагиро иҷро намояд;
- дар дафтар мавзӯ ва дарсро қайд намояд;
- супоришҳои омӯзгорро пурра иҷро намояд;
- вазифаҳои иловагии худро иҷро намояд ва китоби иловагӣ (хониш) хонад.

Бояд тавонад:

- вазифаи хонагии худро шарҳ дода ва ё фаҳмонда тавонад;
- аз маводҳои дарсӣ вазифаро аз бар намуда, дуруст хонда ва ё нақл карда тавонад;
- луғатҳо ва мафҳумҳои заруриро шарҳ дода тавонад;
- ба воситаи технологияи иттилоотӣ тавзеҳот пешниҳод карда тавонад ва ё филм, слайд, матнҳоро ба шаклҳои мухталифи барномаҳои компютерӣ ороиш дода тавонад;
- конспект кардани мавзӯҳоро иҷро карда тавонад;
- дар бораи мавзӯи дилхоҳ иншо, нақли хаттӣ, эссе навишта тавонад;
- бо риояи қоидаҳои забони адабии англисӣ, аз рӯи мавзӯи аз худкарда бехато мақсади худро рӯйи қоғаз оварда тавонад;
- бо хусни хатти зебо ва риояи тартиби навишти ҳарфҳо дуруст навишта тавонад;
- моҳирона перомуни ҳар мавзӯи дилхоҳ сухан карда тавонад;
- ҳангоми гапзани оҳангнокӣ ва талаффузи дурусти калимоти забони англисиро иҷро карда тавонад.

Инчунин омӯзгорони фанни забони англисӣ ҳангоми баҳогузори бояд зиёдтар ба комёбиҳои хонанда диққати ҷиддӣ дода, дар равиши дарс аз мисолҳо, порчаҳои текстӣ, варақчаҳо, расмҳо ва албатта аз тахтаи электронӣ истифода баранд, то ки дар натиҷа аз ҷавобҳои хонанда қаноатманд шуда, ҳаматарафа баҳои ӯро муайян карда тавонанд. Сатҳи комёбиҳои ноилгаштаи хонандагон бо мақсади фаҳмидани дониши хонандаи суҷхону хубхон мебошад. Албатта кӯмак аз ҷониби омӯзгор дар ҷараёни таълим ба ташаккули илмомӯзию забномӯзии хонанда хатмист, зеро инро бояд ба назар гирифт, ки забон хоричист ва он хусусияти хоси худро дорад. Ҳангоми баҳогузори омӯзгор имконияти неруи хонанда, маҳорату истеъдод, дастовардҳо ва мушкилотҳо, ҳатто сифатҳои шахсии ҳар як хонандаро бояд ба назар гирад. Хонандагон низ дар омӯзиши забони англисӣ малакаҳои ҳарфзани, шунида фаҳмидан ва хонда навиштанро чун мақсади ниҳони омӯзиш аз бар менамоянд.

Низоми нав имкон медиҳад, то ки муаллим дар алоқамандӣ бо омӯзгорони соҳибтаҷриба, бо истифода аз усулҳои нав ва хусусан аз истифода бо технологияи муосирдарси худро ба роҳ монад. Алалхусус дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дар ҷараёни таълими забони хоричӣ мафҳумҳои дониш, малака ва маҳорат низ мавқеи хоса доранд, бо истифода аз низоми нави баҳогузори омӯзгори соҳибзавқу боистеъдод метавонад ба хонандагон дарси ҷолиди диққат дода, дар натиҷа дониши онҳоро баҳогузори намояд.

Китобнома:

1. Дастурамал оид ба озмоиши низоми садҳолаи баҳогузори ба сатҳи дониш, маҳорату қобилият ва рафтори хонанда”. Душанбе, 2015.

**ВВЕДЕНИЕ НОВОЙ МНОГОБАЛЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ОЦЕНИВАНИЯ
НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА**

ЛУТФУЛЛОЕВА П. М.

Автор статьи пишет о необходимости введения новой многобалльной (100 – балльной) системы оценивания на уроках английского языка. По её мнению путём проведения новой системы оценивания можно поднять качество знания и улучшить языкознание учащихся образовательных учреждений республики.

Ключевые слова: многобалльная система оценивания, реформа, английский язык, знание, языкознание.

100 – BALL SYSTEM ESTIMATION AT THE ENGLISH LESSONS

LUTFULLOEVA P.M.

The author writes about the need to introduce new 100 ball system estimation (100 - point scale) at English lessons. In his opinion by conducting a new assessment system can improve the quality of knowledge and to improve the linguistics students of educational institutions of the republic.

Keywords: 100 ball system estimation (100 - point scale), reform, English language, knowledge, linguistics.

**БАҲОГУЗОРӢ
БА ФАӢОЛИЯТИ ХОНАНДАГОН АЗ ФАННИ “ЗАБОНИ АНГЛИСӢ”**

Ҳо.пхо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0 - 35	Дараҷаи 1 Нокифоя	Хонанда: -дониши назариявии фанни мазкурро аз худ намекунад; дар овардани далелҳо ба хатоҳои зиёд роҳ медиҳад; ҳарфхоро намешиносад ва талаффуз қарда наметавонад. -нокифоя аз 0 то 35%-и мазмуни маводи таълимии назариявӣ ва амалиро иҷро мекунад;
36-39	Дараҷаи 2 Қофӣ	-дониши назариявии фанни мазкурро дар сатҳи муайян аз худ мекунад; дар овардани далелҳо ба баъзе хатой (на он қадар ҷиддӣ -3 адад ва ҷиддӣ то 3 адад) роҳ медиҳад, вале онро бо кӯмаки омӯзгор ислоҳ мекунад; ҳарфхоро дар умум мешиносад ва хонда метавонад, маводи таълимро бе ҷамъбасту ҳулосабарорӣ номбар мекунад; супориши таълимии муқаррариро иҷро мекунад; дар талаффузи баъзе ҳарфҳо ба хатоҳо роҳ медиҳад; Дараҷаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: -қофӣ:36%-39%-и маводи таълимро медонад ва мустақилият дар иҷрои он нишон медиҳад.
40-43	Миёна	- дониши назариявии фанни мазкурро дар сатҳи муайян аз худ мекунад; дар овардани далелҳо ба баъзе хатой роҳ медиҳад, вале онро бо кӯмаки омӯзгор ислоҳ мекунад, маводи таълимро бе ҷамъбасту ҳулосабарорӣ номбар мекунад; супориши таълимии муқаррариро иҷро мекунад; матнҳои нисбатан хурдро меҳонад вале баъзан ба хатоҳо роҳ медиҳад; Дараҷаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: -миёна: аз 40% 43%-и маводи таълимро медонад ва мустақилият дар иҷрои он нишон медиҳад.
44-47	Қаноатбахш	- дониши назариявии фанни мазкурро дар сатҳи муайян аз худ мекунад; дар овардани далелҳо ба баъзе хатой роҳ медиҳад, вале онро бо кӯмаки омӯзгор ислоҳ мекунад; маводи таълимро бе ҷамъбасту ҳулосабарорӣ номбар мекунад; супориши таълимии муқаррариро иҷро мекунад; Матнҳо меҳонад вале баъзан ба хатоҳо роҳ медиҳад; Дараҷаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - қаноатбахш:аз 44% 47%-и маводи таълимро медонад ва мустақилият дар иҷрои он нишон медиҳад.
48-51	Дараҷаи 3 Хуб	- маводи омӯхташударо дар вазъияти шинос ва ношинос истифода мебарад, маҳорату малакаи фаннии худро мустақилона нишон дода метавонад; мазмуни маводи таълимии омӯхтаро аз худ мекунад; бо кӯмаки омӯзгор ҳулоса мебарорад; ба ду- се ғалат ҳангоми иҷрои супоришҳо роҳ медиҳад; Дараҷаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: -хуб: аз 48 % 51 %-и натиҷаи мушоҳидаро ҷамъбаст ва ҳулосабарорӣ менамояд.
52-55	Хубтар	- маводи омӯхташударо дар вазъияти шинос ва ношинос истифода мебарад, маҳорату малакаи фаннии худро мустақилона нишон дода метавонад; мазмуни маводи таълимии омӯхтаро асосан мустақилона баён мекунад; бо кӯмаки омӯзгор ҳулоса мебарорад; ба як-ду ғалат ҳангоми иҷрои супоришҳо роҳ медиҳад; Дараҷаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: -хубтар: аз 52%-55%-и маводи таълимро медонад ва мустақилият дар иҷрои он нишон медиҳад.
56-59	Хубтаин	- маводи омӯхташударо дар вазъияти шинос ва ношинос истифода мебарад, маҳорату малакаи фаннии худро мустақилона нишон дода метавонад; мазмуни маводи таълимии омӯхтаро асосан мустақилона баён мекунад; бо андак кӯмаки омӯзгор ҳулоса мебарорад; ба як-ду ғалат ҳангоми иҷрои супоришҳо роҳ медиҳад; матнҳои нисбатан қалонро озодона меҳонад. Дараҷаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: -хубтарин:аз 56% то 59%-и маводи таълимро медонад ва мустақилият дар иҷрои он нишон медиҳад.
60-62	Дараҷаи 4 Аъло	-маводи омӯхташударо дар вазъияти шинос ва ношинос истифода мебарад, маҳорату малакаи фаннии худро мустақилона нишон дода метавонад; мазмуни маводи таълимии омӯхтаро асосан мустақилона баён мекунад; матнҳои нисбатан қалонро озодона меҳонад ва бо кӯмаки омӯзгор ҳулоса мебарорад; Дараҷаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - олии:аз 60% то 62 %-и маводи таълимро медонад ва мустақилият дар иҷрои он нишон медиҳад.

63-66	Олӣ	<p>- маводи омӯхташударо дар вазъияти шинос ва ношинос истифода мебарад, маҳорату малакаи фаннии худро мустақилона нишон дода метавонад; мазмуни маводи таълимиро пурра аз худ мекунад; бе кӯмаки омӯзгор хулоса мебарорад; матнҳои нисбатан калонро озодона меҳонад ва худ хулоса мебарорад. Дараҷаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад:</p> <p>- аъло: аз 63% то 66 %-и маводи таълимиро меҳонад ва дар иҷрои он мустақилият нишон медиҳад.</p>
67-70	Олигарин	<p>- маводи омӯхташударо дар вазъияти шинос ва ношинос истифода мебарад, маҳорату малакаи фаннии худро мустақилона нишон дода метавонад; мазмуни маводи таълимиро омӯхтаро асосан мустақилона ва пурра баён мекунад;</p> <p>матнҳои нисбатан калонро озодона меҳонад ва худ хулоса мебарорад;</p> <p>Дараҷаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад:</p> <p>- беҳтарин: аз 67 % то 70 %-и маводи таълимиро меҳонад ва дар иҷрои он мустақилият нишон медиҳад.</p>

Дар вақти иҷрои маъёрҳо ба нишон расида лекин ба ҳатогиҳо роҳ дода шавад ҳолҳо аз рӯи ҷадвали баҳогузорӣ кам карда мешавад.

НИЗОМ ВА МЕЪЁРИ БАҲОГУЗОРИИ БИСЁРҲОЛА БА ДОНИШ ВА МАҲОРАТИ ХОНАНДАГОН АЗ ЗАБОНИ ОЛМОНӢ

КУЧАКШОЕВ Д.

*ҳодими калони илмӣи ПРМ ба номи
Абдурахмони Ҷомӣ
Академияи таҳсилоти Тоҷикистон*

Диктанти контролӣ

<i>Намуди ғалатҳо</i>	<i>Имлоӣ</i>	<i>Грамматикӣ</i>
<i>Шумораи ҳолҳо</i>	<i>2 ҳол</i>	<i>4 ҳол</i>
<i>Нақли ҳафтӣ:</i>		
<i>Барои мазмун 50 ҳол;</i>		
<i>Барои саводнокӣ 20 ҳол</i>		
<i>Намуди ғалатҳо</i>	<i>Имлоӣ</i>	<i>Грамматикӣ</i>
<i>Шумораи ҳолҳо</i>	<i>2 ҳол</i>	<i>4 ҳол</i>

Нутқи шифоҳӣ

Баҳо ба саволу ҷавоб аз рӯи матн, расм ва ситуетсия:

Ҳолҳо	Дараҷа	Дараҷаи салоҳиятноки
0-35	Дараҷаи 1 Нокифоя	- мазмуни хондагиашро нақл карда наметавонад, малакаи зарурии нутқӣ нест; ғалатҳои дағал дар мазмун ва забони иншо мавҷуданд.
36-39	Дараҷаи 2 Кофӣ	- маводи таълимиро бо баҳои миёна азхуд мекунад; мазмуни маводи таълимиро нопурра баён мекунад; мазмуни калимаҳо ва ибораҳои заруриро мефаҳмонад; ба саволҳои матн ҷавоб медиҳад, вале зимни он ғалатҳо содир мекунад (на зиёд аз 7 ғалат).
40-43	Миёна	- асосан маводи таълимиро азхуд мекунад; мазмуни маводи таълимиро пай дар пай баён мекунад; ба саволҳои матн ҷавоб мегардонад, аммо хангоми баёни мавод баъзе ғалатҳо содир мекунад (на зиёд аз 6 ғалат).
44-47	Қаноат- бахш	- мазмуни маводи таълимиро бо баъзе нофаҳмиҳо баён мекунад; асосан иттилооти таълимиро азхуд мекунад; ба саволҳои матн ҷавоб мегардонад, аммо баъзе ғалатҳо содир мекунад (на зиёд аз 5 ғалат).
48-51	Дараҷаи 3 Хуб	- мазмуни маводи таълимиро нақл мекунад; ба саволҳои пешниҳодшуда ҷавоб медиҳад; мазмуни маводи таълимиро асосан пай дар пай баён мекунад; ғалатҳои мантиқан на он қадар муҳим содир мекунад (на зиёд аз 4 ғалат).
52-55	Хубтар	- мазмуни маводи таълимиро баён мекунад, хангоми фаҳмонидани маънои ибораҳо ва қоидаҳо ба мушқилот вомехӯрад; ба саволҳои пешниҳодшуда ҷавоб медиҳад; мазмуни маводи таълимиро асосан пай дар пай баён мекунад; ғалатҳои мантиқан на он қадар муҳим содир мекунад (на зиёд аз 3 ғалат).
56-59	Хубтарин	- мазмуни маводи таълимиро баён мекунад, хангоми фаҳмонидани маънои ибораҳо ва қоидаҳо ба мушқилот вомехӯрад, вале ҳамон замон худ ислоҳ мекунад; ғалатҳои мантиқан на он қадар муҳим содир мекунад (на зиёд аз 3 ғалат); мазмуни маводи таълимиро асосан пай дар пай баён мекунад; ғалатҳои мантиқан на он қадар муҳим содир мекунад

60-63	Дарачаи 4 Олӣ	- ба саволҳои пешниҳодшуда ҷавоб медиҳад, мазмуни матни хондашударо нақл мекунад; мазмуни асосии матн, баъзе хусусиятҳои забони онро мефаҳмад ва нақл мекунад; ғалатҳои мантиқан на он қадар муҳим содир мекунад (на зиёд аз 2 ғалат), ки онро ҳам мустақилона ислоҳ мекунад.
64-67	Аъло	- ба саволҳои пешниҳодшуда ҷавоб медиҳад, мазмуни асосии матни хондашударо мефаҳмад ва нақл мекунад; пайдарпаиро риоя мекунад; маводи таълимиро ҷамъбаст ва натиҷабардорӣ мекунад, хулосаҳои худро баён мекунад, зимни он ғалатҳои на он қадар муҳим содир мекунад (на зиёд аз 1 ғалат).
68-70	Беҳтарин	- ба саволҳои пешниҳодшуда ҷавоб медиҳад, мазмуни матни хондашударо пурра кушода медиҳад; порчаҳои ҷудогонаро мушаххас нақл карда метавонад, зимни он пайдарпаиро риоя мекунад; ба мазмуни асосии матни хондашуда сарфаҳм меравад; маводи таълимиро ҷамъбаст ва натиҷабардорӣ мекунад, хулосаҳои худро баён мекунад.

Хониши

Хониши намунавии суръатнок:

- Синфҳои 3-4 – 45-50 калима дар 1 дақиқа

Холҳо	Дарача	Дарачаи салоҳиятнокӣ
0-35	Дарачаи 1 Нокифоя	-бо риоя накардани якчанд талаботи хониш меҳонад; ба маънои матн сарфаҳм намеравад ва тамоман чизи дигарро аз талабот берун баён мекунад.
36-39	Дарачаи 2 Кофӣ	- асосан дуруст беғалат меҳонад, сарфаҳм меравад, аммо на он қадар ифоданок меҳонад ва ҳангоми талаффуз ғалатҳо содир мекунад.
40-43	Миёна	-асосан беғалат меҳонад, вале ифоданокиаш кофӣ нест ва зимни талаффуз ғалатҳои на он қадар муҳим содир мекунад.
44-47	Қаноатбахш	- асосан беғалат меҳонад, вале на он қадар ифоданок, мазмунашро фаҳмида, раво меҳонад.
48-51	Дарачаи 3 Хуб	- асосан беғалат меҳонад, мазмунашро фаҳмида, раво меҳонад, ифоданокиаш хуб.
52-55	Хубтар	- фаҳмида меҳонад, дуруст, раво ва ифоданок, вале зимни талаффузи калимаҳо ба баъзе ғалатҳо вомехӯрад;
56-59	Хубтарин	- фаҳмида меҳонад, дуруст, раво ва ифоданок, вале зимни талаффузи калимаҳо ба ғалатҳои сахл вомехӯрад;
60-63	Дарачаи 4 Олӣ	- фаҳмида меҳонад, дуруст, раво ва ифоданок, хубтар сарфаҳм меравад, вале зимни талаффузи калимаҳо ба ғалатҳои сахл вомехӯрад;
64-67	Аъло	- фаҳмида меҳонад, дуруст, раво ва ифоданок, хубтар сарфаҳм меравад, ба нормаҳои талаффузи адабии забони олмонӣ риоя мекунад, ғалатҳои камтарини сахл содир мекунад.
68-70	Беҳтарин	- дуруст, фаҳмида ва ифоданок меҳонад, ки он ба нормаҳои адабии забони олмонӣ ҷавобгӯ аст, ғалат содир намекунад.

Нутқи шифоҳӣ

(нақл, хабар, нақл-тасвир, нақл аз рӯи расм.)

4.3-5 ибора дар синфҳои 2-4;

Холҳо	Дарача	Дарачаи салоҳиятнокӣ
0-35	Дарачаи 1 Нокифоя	- фикри худро доир ба мавзӯ баён карда наметавонад; дар нақлҳои худ мавзӯро кушода дода наметавонад ва зиёда аз 10 ғалат содир мекунад
36-39	Дарачаи 2 Кофӣ	- дар нақлҳои худ на ҳамаи мазмуни онро кушода дода метавонад ва аз 9 зиёд ғалат содир мекунад.
40-43	Миёна	-дар нақлҳои худ на ҳамаи мазмуни онро кушода дода метавонад ва аз 8 зиёд ғалат содир мекунад
44-47	Қаноатбахш	- дар нақлҳои худ аз мазмуни мавзӯ каме дуртар меравад, аз 7 зиёд ғалат содир мекунад
48-51	Дарачаи 3 Хуб	- дар нақли якҷониба (монолог) мавзӯро кушода дода метавонад, вале аз мазмуни мавзӯ каме дуртар меравад ва аз 6 зиёд ғалат содир мекунад .
52-55	Хубтар	- дар нақли якҷониба (монолог) мавзӯро кушода дода метавонад, вале аз мазмуни мавзӯ каме дуртар меравад ва на зиёд аз 5 ғалат содир мекунад.
56-59	Хубтарин	- тибқи мавзӯ нутқи якҷониба мекунад, вале аз мазмуни мавзӯ хеле кам дур меравад ва на зиёд аз 4 ғалат содир мекунад.

60-63	Дарачаи 4 Олӣ	- нақли якҷониба шифоҳан ба мавзӯ мувофиқ аст; мазмуни онро ба дарачаи кофӣ кушода медиҳад, на зиёд аз 5 ғалат содир мекунад.
64-67	Абло	- нақли якҷониба шифоҳан ба мавзӯ пурра мувофиқ аст; мазмуни онро пурра кушода медиҳад, на зиёд аз 4 ғалат содир мекунад.
68-70	Беҳтарин	- нутқи якҷониба шифоҳӣ пурра ба мавзӯ мувофиқ баён карда мешавад, мазмуни онро пурра ва кофӣ баён мекунад, ғалат содир намекунад.

НУТҚИ ДУҶОНИБА

Холҳо	Дарача	Дарачаи салоҳиятноқӣ
0-35	Дарачаи 1 Нокифоя	- тибқи мавзӯ дар сӯҳбат иштирок карда наметавонад, он ба ҳаҷм ва паҳноии матн ва луқмаҳо мувофиқ нест.
36-39	Дарачаи 2 Кофӣ	- тибқи талабот ва мавзӯ ва ҳаҷм нутқи дучониба созмон медиҳад, вале дар он луқмаҳо тибқи талабот нокофиянд ва 6-8 ғалат содир мекунад.
40-43	Миёна	- дар сӯҳбат иштирок карда метавонад, ки он ба намуна ва мавзӯ мувофиқ аст, вале дар он луқмаҳо нокофиянд ва 6-7 ғалат содир мекунад.
44-47	Қаноатбахш	- дар сӯҳбат иштирок карда метавонад, ки он ба намуна ва мавзӯ мувофиқ аст, вале дар он луқмаҳо нокофиянд ва 6 ғалати нутқи содир мекунад.
48-51	Дарачаи 3 Хуб	- тибқи мавзӯ намунаи нутқи дучониба созмон дода метавонад, ибораҳо пешниҳод мекунад, ки ба мазмуни нутқи дучониба мазмун зам мешавад, вале дар интиҳоби савол ва луқмапартоӣ баъзе мушқилот вомехӯрад.
52-55	Хубтар	- тибқи мавзӯ намунаи нутқи дучониба созмон дода метавонад, ибораҳо пешниҳод мекунад, ки ба мазмуни нутқи дучониба мазмун зам мешавад, вале дар интиҳоби савол ва луқмапартоӣ баъзе мушқилот вомехӯрад ва луқма аз 5-4 зиёд нест.
56-59	Хубтарин	- тибқи мавзӯ намунаи нутқи дучониба созмон дода метавонад, ибораҳо пешниҳод мекунад, ки ба мазмуни нутқи дучониба мазмун зам мешавад ва ҳаҷми кофӣ аст, вале дар интиҳоби савол ва луқмапартоӣ баъзе мушқилот вомехӯрад, луқмапартоӣ 4 зиёд нест.
60-63	Дарачаи 4 Олӣ	- тибқи мавзӯ намунаи нутқи дучониба созмон дода метавонад, ибораҳо пешниҳод мекунад, ки ба мазмуни нутқи дучониба мазмун зам мешавад, вале дар интиҳоби савол ва луқмапартоӣ баъзе мушқилот вомехӯрад, ки аз луқмапартоӣ ва саволгузорӣ ба ҳамсӯҳбат зарур аст (он аз луқмаҳои кофӣ на зиёд аз 3-4 ғалат иборат аст).
64-67	Абло	- тибқи мавзӯ намунаи нутқи дучониба созмон дода метавонад, ибораҳо пешниҳод мекунад, ки ба мазмуни нутқи дучониба мазмун зам мешавад, вале дар интиҳоби савол ва луқмапартоӣ баъзе мушқилот вомехӯрад, ки аз луқмапартоӣ ва саволгузорӣ ба ҳамсӯҳбат зарур аст (он аз луқмаҳои кофӣ на зиёд аз 2-3 ғалат иборат аст).
68-70	Беҳтарин	- тибқи мавзӯ намунаи нутқи дучониба созмон дода метавонад, ибораҳо пешниҳод мекунад, ки ба мазмуни нутқи дучониба мазмун зам мешавад, вале дар интиҳоби савол ва луқмапартоӣ баъзе мушқилот вомехӯрад, ки аз луқмапартоӣ ва саволгузорӣ ба ҳамсӯҳбат зарур аст (он аз луқмаҳои кофӣ на зиёд аз 1 ғалат иборат аст).

БА САВОЛҲО ҶАВОБ

Холҳо	Дарача	Дарачаи салоҳиятноқӣ
0-35	Дарачаи 1 Нокифоя	- ба саволҳои пешниҳодшуда ҷавоб дода наметавонад (90%); аз 3 зиёд ғалатҳои нутқи содир мекунад, малакаҳои нутқи зарурӣ надорад.
36-39 40-43	Дарачаи 2 Кофӣ	- ба саволҳо асосан ҷавоб медиҳад, вале ғалатҳо содир мекунад, баъзе нофаҳмиҳо зимни созмон додани нақл содир мешаванд.
	Миёна	- ба саволҳо асосан ҷавоб медиҳад, вале ғалатҳо содир мекунад, баъзе нофаҳмиҳо зимни созмон додани нақл содир мешаванд, дар он ғалатҳо мушоҳида мешаванд.
44-47	Қаноатбахш	- асосан ба саволҳои пешниҳодшуда тибқи мавзӯ ҷавоб медиҳад, вале на он қадар чуқур, зимни созмон додани нақл ноамиқиҳо ва ғалатҳо мушоҳида карда мешаванд.
48-51	Дарачаи 3 Хуб	- асосан ба саволҳои пешниҳодшуда тибқи мавзӯ ҷавоб медиҳад, вале на он қадар чуқур, зимни созмон додани нақл ноамиқиҳо ва ғалатҳо мушоҳида карда мешаванд. Ғалатҳо аз 5 зиёд нест.
52-55	Хубтар	- асосан ба саволҳои пешниҳодшуда тибқи мавзӯ ҷавоб медиҳад, ҷавоб ба баъзе аз онҳо пурра нест, мазмуни нақли худро мефаҳмад, вале на он қадар чуқур, зимни созмон додани нақл ноамиқиҳо ва ғалатҳо мушоҳида карда мешаванд, аз 4 ғалат зиёд нест.
56-59	Хубтарин	- асосан ба саволҳои пешниҳодшуда тибқи мавзӯ ҷавоб медиҳад, қариб ба ҳамаи саволҳо пурра ҷавоб медиҳад, 3 ғалати нутқи содир мекунад.

60-63	Дарачаи 4 Олӣ	- ба саволҳои маводи таълимӣ пурра тибқи мавзӯ ҷавоб медиҳад, на зиёд аз 2 ғалати нутқӣ содир мекунад.
64-67	Аъло	- ҷавобҳои ба саволҳои учебно-методӣ ба таври қаноатбахш ҳақиқатӣ ва қисман ҳақиқатӣ мебошанд; доғҳо ба шумор 1-2 рақамҳои нутқӣ.
68-70	Беҳтарин	- ба саволҳои пурра ва боваринок ҷавоб медиҳад, ғалати нутқӣ содир намекунад.

Диктанти контролӣ:

<i>Намудҳои ғалат</i>	<i>Имловӣ</i>	<i>Грамматикӣ</i>	
<i>Миқдори ҳолҳо</i>	<i>2 ҳол</i>	<i>4 ҳол</i>	
<i>Нақли хаттӣ</i>			
<i>Ба мазмун 50 ҳол;</i>			
<i>Ба саводнокӣ 20 ҳол</i>			
<i>Намудҳои ғалат</i>	<i>Имловӣ</i>	<i>Грамматикӣ</i>	<i>Стилистикӣ</i>
<i>Миқдори ҳолҳо</i>	<i>2 ҳол</i>	<i>4 ҳол</i>	<i>3 ҳол</i>

Нутқи хаттӣ (синфи 3)

Ҳолҳо	Дарача	Дарачаи салоҳиятноки
0-35	Дарачаи 1 Нокифоя	- дар 1 дақиқа 3 ибора навишта наметавонад
36-39	Дарачаи 2 Кофӣ	- дар 1 дақиқа 3 ибора навишта метавонад, вале бо ғалатҳо.
40-43	Миёна	-дар 1 дақиқа 3 ибора бегалат навишта метавонад
44-47	Қаноатбахш	- дар 1 дақиқа зиёда аз 3 ибора навишта метавонад.
48-51	Дарачаи 3 Хуб	- дар 1 дақиқа 3 ибора навишта метавонад.
52-55	Хубтар	- дар 1 дақиқа 3-4 ибора навишта метавонад, бо ғалатҳои на онқадар муҳим
56-59	Хубтарин	- дар 1 дақиқа зиёда аз 3-4 ибора бегалат навишта метавонад.
60-63	Дарачаи 4 Олӣ	- дар 1 дақиқа 3-5 ибора бегалат навишта метавонад.
64-67	Аъло	- дар 1 дақиқа 3-5 ибора бегалат навишта метавонад ва аз ӯҳдааш хуб мебарояд
68-70	Беҳтарин	дар 1 дақиқа 6 ибора бегалат навишта метавонад

Нутқи якҷониба (3-4 ибора)

Ҳолҳо	Дарача	Дарачаи салоҳиятноки
0-35	Дарачаи 1 Нокифоя	дар 1 дақиқа 1 ибора талаффуз карда наметавонад
36-39	Дарачаи 2 Кофӣ	- дар 1 дақиқа 1 ибора талаффуз карда метавонад
40-43	Миёна	-дар 1 дақиқа 1 ибора бегалат талаффуз карда метавонад
44-47	Қаноатбахш	- дар 1 дақиқа зиёда аз 1 ибора бегалат талаффуз карда метавонад
48-51	Дарачаи 3 Хуб	- дар 1 дақиқа 2 ибора бегалат талаффуз карда метавонад
52-55	Хубтар	- дар 1 дақиқа 2 ибора бегалат, бурро, ӯҳдабароёна талаффуз карда метавонад
56-59	Хубтарин	- дар 1 дақиқа 2 ибора бегалат, бурро, ӯҳдабароёна бо сифати хуб талаффуз карда метавонад
60-63	Дарачаи 4 Олӣ	- дар 1 дақиқа 3-4 ибора бегалат, бурро, ӯҳдабароёна талаффуз карда метавонад
64-67	Аъло	- дар 1 дақиқа 5 ибора бегалат, бурро, ӯҳдабароёна талаффуз карда метавонад
68-70	Беҳтарин	- дар 1 дақиқа 6 ибора бегалат, бурро, ӯҳдабароёна бо сифати баланд талаффуз карда метавонад

Синфи 4

Нутқи хаттӣ 5-6 ибора намудҳои гуногуни диктант

Ҳолҳо	Дарача	Дарачаи салоҳиятноки
0-35	Дарачаи 1 Нокифоя	- аз 1 ибора зиёд навишта наметавонад, зимни он ғалатҳо бисёранд.
36-39	Дарачаи 2 Кофӣ	- аз 1-2 ибора зиёд навишта метавонад, зимни он ғалатҳо ҳастанд.
40-43	Миёна	- аз 2-3 ибора зиёд навишта метавонад, зимни он каме ғалатҳо ҳастанд
44-47	Қаноатбахш	- аз 2-3 ибора зиёд навишта метавонад, зимни он ғалатҳо нестанд.

48-51	Дарачаи 3 Хуб	- аз 2-3 ибора зиёд навишта метавонад, зимни он ғалатҳо нестанд.
52-55	Хубтар	- аз 2-3 ибора зиёд навишта метавонад, зимни он ғалатҳо нестанд.
56-59	Хубтарин	- аз 2-3 ибора зиёд навишта метавонад, зимни он ғалатҳо нестанд.
60-63	Дарачаи 4 Оли	- аз 5-6 ибора зиёд навишта метавонад, зимни он ғалатҳо нестанд.
64-67	Аъло	- ибораҳои зиёд навишта метавонад, зимни он ғалатҳо нестанд.
68-70	Беҳтарин	- ибораҳои зиёд беғалат навишта метавонад.

Нутқи шифоҳӣ

Азхудкунии 100 воҳидҳои луғавӣ (аз он ҷумла луғати синфи 3, ҳамагӣ 200 воҳидҳои луғавӣ).

Суръати хониши боовоз ва беовоз на кам аз 150 ҷузвҳои чопӣ дар 1 дақ.

Нутқи дучониба: 4-5 лукма, ки аз ҷиҳати забонӣ беғалатанд.

Нутқи якҷониба: 5-6 ибора, ки аз ҷиҳати забонӣ беғалатанд.

Холҳо	Дарача	Дарачаи салоҳиятноки
0-35	Дарачаи 1 Нокифоя	- 1 ибора бо ғалатҳои зиёд
36-39	Дарачаи 2 Кофӣ	- 2-1 ибораҳо, аз ҷиҳати забонӣ нодуруст сохта шудаанд.
40-43	Миёна	-2-1 ибора, асосан ҷиҳати забонӣ дуруст охта шудааст.
44-47	Қаноат-бахш	-зиёда аз 2-1 ибора, асосан ҷиҳати забонӣ дуруст охта шудааст
48-51	Дарачаи 3 Хуб	-4-3 ибора аз ҷиҳати забонӣ дурустиаш нокофист.
52-55	Хубтар	-4-3 ибора аз ҷиҳати забонӣ асосан дурустиаш кофист.
56-59	Хубтарин	-4-3 ибора аз ҷиҳати забонӣ дурустиаш кофист
60-63	Аъло	-5-6 ибора аз ҷиҳати забонӣ дурустиаш нокофист
64-67	Дарачаи 4 Оли	-зиёда аз 5-6 ибора аз ҷиҳати забонӣ дурустиаш кофист
68-70	Беҳтарин	-зиёда аз 5-6 ибора аз ҷиҳати забонӣ дурустиаш пурра кофист

Нутқи шифоҳӣ:

Ҷабҳаҳои луғавии нутқ: 300-350. Захираи луғавӣ 400 калима (аз он ҷумла луғати синфҳои 3-4)

Холҳо	Дарача	Дарачаи салоҳиятноки
0-35	Дарачаи 1 Нокифоя	-1 ибора бо ғалатҳои зиёд
36-39	Дарачаи 2 Кофӣ	-2-1 ибораҳо, аз ҷиҳати забонӣ нодуруст сохта шудаанд.
40-43	Миёна	-2-1 ибора, асосан ҷиҳати забонӣ дуруст охта шудааст.
44-47	Қаноат-бахш	-зиёда аз 2-1 ибора, асосан ҷиҳати забонӣ дуруст охта шудааст
48-51	Дарачаи 3 Хуб	- 4-3 ибора аз ҷиҳати забонӣ дурустиаш нокофист.
52-55	Хубтар	- 4-3 ибора аз ҷиҳати забонӣ асосан дурустиаш кофист.
56-59	Хубтарин	- 4-3 ибора аз ҷиҳати забонӣ дурустиаш кофист
60-63	Дарачаи 4 Оли	- 5-6 ибора аз ҷиҳати забонӣ дурустиаш нокофист
64-67	Аъло	- зиёда аз 5-6 ибора аз ҷиҳати забонӣ дурустиаш кофист
68-70	Беҳтарин	- зиёда аз 5-6 ибора аз ҷиҳати забонӣ дурустиаш пурра кофист

НОРМАИ МНОГОБАЛЛНАЯ ОЦЕНКА ЗНАНИЙ, УМЕНИЙ И НАВЫКОВ УЧАЩИХСЯ В ПО НЕМЕЦКОМУ ЯЗЫКУ

КУЧАКШОЕВД

В статье говорится о уровне знаний и навыках учащихся, результат их деятельности по немецкому языку и определяет основную форму качества образования его эффективности в общеобразовательных школах.

Ключевые слова: оценка, материал, знание, предмет, язык, словарь, фраза.

THE NORMS FOR ASSESSING THE ABILITIES AND SKILLS OF STUDENTS IN GERMAN LANGUAGE

KUCHAKSHOEV D.

In this article, the author reviews the norms for assessing the knowledge and skills of students and the result of their activities in German language and determines the practical knowledge of students on this table.

Key words: *assessment, material, knowledge, language, words, phrase.*

ХУСУСИЯТҲОИ ТАЪЛИМИ АЛИФБОИ НИЁҒОН ВА ТАРЗИ ГУЗАРИШ БА НИЗОМИ САДХОЛА АЗ ИН ФАН

БАЙЗОЕВ АЗИМ

*ходими калони илмии
ПРМ ба номи А. Ҷомии Академияи
таҳсилоти Тоҷикистон*

Тавре зикр кардем, ҳамагон маҳдудиятҳои низоми ҷорӣ баҳогузорӣ ва афзалиятҳои низоми навро эътироф мекунам, аммо, аз ҷониби дигар, дар шароити мавҷуда татбиқи самараноки ин низоми зерӣ шубҳа мегузоранд. Аз ин ҷо саволе ба миён меояд, ки роҳи ҳалли масъала кадом аст ва ҷӣ тавр метавон дар ҷунин шароит ба омӯзгорон ёри амалӣ расонд, то ки онҳо низ бо дилгармӣ ба ин кор миён банданд? Бояд дар назар дошт, ки дар татбиқи низоми нави баҳогузорӣ муҳимтарин нақшо маҳз омӯзгор мебозад, аз ин рӯ, танҳо дар сурате метавон ба натиҷаҳои дилхоҳ расид, ки омӯзгор худааш, бо дарки нозукиҳо ва аҳамияти он, камари Ҳиммат бандад.

Ба андешаи мо, роҳи ҳалли нисбатан осону самараноки ин масъала вучуд дорад. Беҳтарин шарикӣ ҳамкор ва ёвари омӯзгор дар низоми нави баҳогузорӣ бояд китоби дарсӣ бошад, китобе, ки бо дарназардошти хусусиятҳои ин низоми таҳия мешавад. Барои равшантар шарҳ додани ин масъала мо мехоҳем хусусиятҳои китоби дарсии навро дар мисоли китоби “Алифбо ва матни ниёгон” тавзеҳ диҳем.

Ҳар як фан хусусиятҳои хоси худро дорад. Аз ҷумла, ҳадафи асосии фанни алифбои ниёгон ба хонандагон ёд додани тарзи навишт ва хондани алифбои арабиасоси тоҷикӣ (классикӣ) аст. Он омӯзиши забони дигарро дар назар надорад. Бинобар ин мақсади дигари таълими ин фан дар баробари омӯзиши алифбо аз худ кардани лугатҳост. Санҷиши имлои алифбои ниёгон бештар бо роҳи ҷорӣ кардани диктантҳо ба даст меояд. Маҳз бо дарназардошти ин нуқтаҳо ҷорӣ кардани низоми садҳола баҳогузорӣ ба мақсад мувофиқ аст.

Дар муқаддимаи китоби дарсӣ ба омӯзгорон маълумоти муфассал роҷеъ ба афзалиятҳои низоми нав оварда шуда, тарзи баҳогузорӣ аз ин фан шарҳ дода мешавад.

Тартиби баҳогузорӣ аз ин фан ҷунин сурат мегирад:

1. Баҳои ҳақиқии хонанда дар ҳар давраи санҷишӣ тибқи муқаррароте, ки дар аввали дастурамал омадааст, гузошта мешавад. Яъне, ҳисоби миёнаи баҳоҳои дар ҷараёни таълим гирифтаи хонанда ба низоми панҷоҳбалла баргардонида мешавад ($3,2 = 32$, $3,6 = 36$, $4,3 = 43$, $4,9 = 49$ ва ғ.). масалан, агар хонанда дар ин давра ду баҳои 4 ва як баҳои 5 дошта бошад, баҳои ҳақиқии \bar{y} ба $(4+4+5):2=4,3$, яъне 43 баробар мешавад.

2. Пас аз ҳар панҷ-дах мавзӯъ дарси санҷишу тест пешниҳод мешавад. Он аз ду қисм–диктант (кори хатӣ) ва саволҳои тестӣ иборат аст. Барои тест саволҳои гуногун вобаста ба мавзӯҳои гузашта пешниҳод мешавад. Шакли усулҳои пешниҳоди тестҳо низ метавонад гуногун бошад. Миқдори умумии ҳолҳои саволҳои тестӣ ҳадди аксар 20 ҳолро ташкил медиҳад. Барои ҳар хато аз ин ҳисоб миқдори муайяни ҳолҳо кам карда мешавад. масалан, агар хонанда дар интиҳоби ҷавобҳои саволҳо, ки миқдори умумии онҳо аз 10 иборат аст, ба ду иштибоҳ роҳ дода бошад, \bar{y} соҳиби $(20 - 4) = 16$ ҳол мешавад.

3. 30 ҳоли боқимонда барои иштирок дар дарсҳо (давомот), иҷрои вазифаҳои хонагӣ ва рафтори хонанда (барои ҳар кадом навъи фаъолият-дахҳоли) гузошта мешавад. ҳисоби ҳолҳо барои давомот ҷунин сурат мегирад: миқдори ҳоли умумӣ (10)-ро ба миқдори соатҳои таълимӣ дар давраи муайян (тестӣ) тақсим мекунем ва арзиши иштирок дар ҳар як дарсро меёбем. Масалан, агар санҷиш пас аз 5 соати таълимӣ баргузор гардад, ин ҷунин маъно дорад, ки хонанда барои иштирок дар ҳар дарс соҳиби 2 ҳол мешавад. Ҳамин тариқ, агар хонанда аз 5 дарс дар яқояш иштирок накарда бошад, соҳиби 8 ҳол мешавад. Барои иҷрои вазифаҳои хонагӣ ва рафтор низ ҷунин амалро иҷро мекунем. Агар хонанда дар ин муддат як бор

вазифаи хонагиро ичро накарда бошад, \bar{u} соҳиби 8 хол мешавад. Ниҳоят, агар хонанда тартибу интизомро дар ин давра як маротиба вайрон карда бошад, соҳиби 8 хол мегардад.

Ҳамин тариқ, дар мисоли додашуда баҳои умумии хонанда чунин мешавад: баҳои ҳақиқӣ дар ҷараёни таълим – 43 хол, саволҳои тестӣ – 16 хол, давомот – 8 хол, иҷрои вазифаи хонагӣ – 8 хол, рафтор – 8 хол, дар маҷмӯъ – 83 хол, ё худ, тибқи низоми пешина баробари 5 аст. Баргариини ин низом дар он аст, ки дар сурати баҳои якхела (4) гирифтани якҷанд хонанда (81, 84, 89, 93, 95...) низ сатҳи дониши онҳо дақиқтар ифода меёбад.

Зимнан, хонандагон барои ба даст овардани ҳолҳои аздастрафта бо роҳи сабақгардонӣ метавонанд онҳоро барқарор кунанд.

1. Тавре зикр кардем, дар таълими алифбои ниёгон тарзи дуруст навиштани хондани калимаҳо хеле муҳим аст. Аз ин рӯ, ҷорӣ намудани диктантҳои даврагӣ дар таълими ин фан нақши муҳим мебозад. Матни диктантҳо барои синфи 7 аз 25 калима (ғайр аз калимаҳои такроршуда ва ёридиханда) иборат аст. ҳар як калима имкони гирифтани 4 ҳолро фароҳам месозад. Яъне, баҳои умумӣ на аз рӯи миқдори хатоҳо, балки ба ҳаҷми кори анҷомгирифта гузошта мешавад. Ба ибораи дигар, барои ҳар як калимаи хато навишташуда аз маҷмӯи умумии ҳолҳои диктант (100) 4 ҳолро тарҳ намудан лозим аст. Масалан, агар хонанда дар диктант ба ҷор иштибоҳ роҳ дода бошад, баҳои \bar{u} (100 – 16) ба 84 баробар мешавад.

2. Пас аз гузаронидани дарси санҷишӣ ва диктант баҳои умумии хонандаро аз рӯи низоми садҳола муайян мекунем: (83 (баҳои умумии ҷараёни таълим) + 84 (баҳои кори ҳақиқӣ/диктант)) : 2 = 167:2 = 83,5.

3. Баҳои рейтингӣ, нимсола ва солони аз рӯи ҳисоби миёнаи баҳои дар давраҳои санҷишӣ бадастоварда ва баҳои тести ниҳой бароварда мешаванд.

Бо ин тарзи пешниҳодшуда ҳуди хонанда, падару модари \bar{u} ва ҳар ҳамсинфи дилхоҳ низ баҳои ҳақиқиро муайян карда метавонанд. дар натиҷа, дар низоми баҳогузорӣ шаффофият ва адолат барқарор шуда, ҳама гуна ҳодисаҳои номатлуби даҳолати шахс ба баҳо аз байн меравад.

ТАҲЛИЛИ ВАЗЪИ КУНУНӢ ВА НОРАСОИҲОИ ОН

биёед, ба дафтари синфи имрӯза ба таври намуна назар андозем:

№	НН	3	5	6	10	12	13	17	19	20	БУ
1	А	F	3			4	F		4		4
2	Б	5			5			5			5
3	В			2	F	3	F	2		3	3
4	Г				5			5		5	5
5	Д		5	F		4		F	5		5

дар ин ҷо: нн – ному насаби хонанда, рақамҳои сатри аввал – санаҳои гузаронидани дарс, бу – баҳои умумии хонанда дар давраи додашуда, а, б, в, г – ному насаби ишоратии хонандагон, ф – ишораи дарс ҳозир набудан (ғайбат) аст.

Пай бурдан душвор нест, ки баҳои умумӣ, ки аз ҳисоби баҳои гузошташуда бароварда мешавад, баҳои ҳақиқӣ нест. агар баҳои ҳақиқӣ (бх) гузоштани бошем, он бояд чунин бошад:

№	НН	3	5	6	10	12	13	17	19	20	БУ	БХ
1	А	F	3			4	F		4		4	3,7
2	Б	5	F		5			5			5	5,0
3	В			2	F	3	F	2		3	3	2,5
4	Г	4			5			5		5	5	4,8
5	Д		5	F		4		F	5		5	4,7

дар баробари ин, дар низоми мавҷудаи баҳогузорӣ боз мавридҳои зерин ба назар гирифта намешавад:

- омодагии хонанда дар рӯзҳои, ки ҷавоб надод (баҳо нагирифт), ё дар дарс иштирок накард;
- иҷрои вазифаи хонагӣ;
- рафтору одоб;
- иштирок дар дарсҳо;
- сабақгардонӣ

Пас, мантиқан, ҳадафи мо бояд он бошад, ки чӣ гуна ин норасиҳоро бартараф кунем. Дар ҳақиқат, хонандагон на ҳар рӯз ҷавоб медиҳанд ва баҳо мегиранд. Баъзе хонандагони хушёр одат кардаанд, ки як рӯз ба дарс тайёри дида, баҳо мегиранд, сипас, се ё чор дарси дигар

(то расидани “навбати баҳогири”)-и фориғбол мешаванд. ҳамчунин фаъолиятҳои онҳо оид ба 1) иҷрои вазифаи хонагӣ; 2) рафтору одоб; 3) ҳозир будан ба дарсҳо ва 4) имкони сабақгардонӣ қардан низ бояд ба назар гирифта шавад.

РАВАНДИ ТАТБИҚИ НИЗОМИ САДҲОЛА

1. баҳоҳои ҳақиқиро бо гирифта партофтани аломати вергул ба панҷоҳҳола табдил медиҳем:

№	НН	БХ	50-ҳола
1	А	3,7	37
2	Б	5,0	50
3	В	2,5	25
4	Г	4,8	48
5	Д	4,7	47

2. Барои санҷиши умумии дониши хонандагон пас аз ҳар як даври муайян, вобаста ба фанни таълимӣ ва мавзӯҳои китоби дарсӣ **соати санҷиши тестӣ** ташкил мекунем. Саволҳои тестӣ бояд ҳамаи мавзӯҳои гузаштаре дар бар гиранд. миқдори саволҳои тести пешниҳодшуда метавонад гуногун (5, 10, 20, 40) бошад, аммо натиҷаи ҳолгузори ба ҷавобҳо яқсон боқӣ мемонад: он бояд ҳадди аксар 20 ҳолро ташкил диҳад. яъне, агар 5 саволи тестӣ пешниҳод шавад, ба ҳар ҷавоби дуруст 4 ҳол, агар 10 тест пешниҳод шавад, ба ҳар ҷавоби дуруст 2 ҳол, агар 20 савол пешниҳод шавад, ба ҳар ҷавоби дуруст 1 ҳол ва агар 40 савол пешниҳод шуда бошад, ба ҳар ҷавоби дуруст 0,5 ҳол гузошта мешавад. Масалан, агар хонандаи д аз 20 саволи пешниҳодшуда ба 17 тои он ҷавоби дурустро интихоб қарда бошад, соҳиби 17 ҳол ($20 - 3$) мешавад. чунин санҷишҳо хонандагонро маҷбур месозанд, ки ҳамаи мавзӯҳоро аз худ намоянд ва бо ҳамин фориғболии онҳоро, ки фақат барои баҳо гирифтани омода мешаванд, аз байн мегарданд.

Ҳамин тариқ, миқдори умумии ҳолҳои бадастоварда то ҳадди аксар 70 ҳол баробар шуда метавонад. дар мисоли мо хонандаи д соҳиби 64 ҳол ($47 + 17$) мегардад.

3.30 ҳоли боқимондари ба се навъи фаъолияти хонанда – 1) иҷрои вазифаи хонагӣ, 2) ҳозир будан ба дарсҳо ва 3) рафтору одоб, ба ҳар кадом 10 ҳоли тақсим мекунем. ҳамин тариқ, агар хонандаи д дар давраи санҷишӣ, ки аз 10 соати дарсӣ иборат аст, се маротиба вазифаи хонагиро иҷро нақарда бошад, соҳиби 7 ҳол ($10 - 3$), агар ду маротиба ба дарс ҳозир нашуда бошад, соҳиби 8 ҳол ($10 - 2$) ва агар як маротиба одобу рафтори хонандагиро вайрон қарда бошад, соҳиби 9 ҳол ($10 - 1$), ё худ, дар маҷмӯъ соҳиби 24 ҳол мегардад. ин ҳолҳоро ба миқдори ҳолҳои бадастовардаи ӯҷамъ қарда, баҳои умумии хонандари аз рӯи низоми садҳола муайян мекунем: $47 + 17 + 24 = 88$.

4. Сабақгардонӣ яке аз муҳимтарин роҳҳои ҳавасмандсозии хонандагон аст. Он ба ҳар хонанда имкон медиҳад, ки ҳолҳои аздастрафтаашро бозпас гирад. Масалан хонандаи д дар ҳамин давра ду маротиба ба дарсҳо иштирок нақарда буд. ӯ метавонад мавзӯи дарсро мустақилона аз худ намуда, ба омӯзгор пешниҳод кунад. дар ин маврид ба ҷойи 8 ҳол боз 10 ҳолро ба даст меорад. айнан чунин қорро бо иҷрои вазифаи хонагӣ низ анҷом додан мумкин аст.

БАҲОГУЗОРӢ БА ҚОРҲОИ ХАТӢ

Яке аз муҳимтарин масъалаҳо дар низоми нав баҳогузори ба қорҳои хатӣ (диктант, иншо, нақли хатӣ, қорҳои хатӣ аз математика, иҷрои супоришҳо аз санъату расмкашӣ ва ғ.) аст. Дар низоми мавҷуда ба қорҳои хатӣ аз рӯи низоми панҷҳола баҳо гузошта мешавад (аз ҷумла, ба иншо ду баҳо гузошта мешавад).

мушкилоти асосӣ дар ин маврид чист?

➤ барои омӯзгори имрӯза аз рӯи низоми садҳола баҳогузори қардани қорҳои хатӣхеле мушкил аст. ӯ наметавонад, ки дар кадом ҳолат 62 ҳол гузошта мешавад, 81 қай гузошта мешавад, 94 қай ҳел гузошта мешавад ва ғайра.

➤ муҳаққиқ (озмӯишгар) низ наметавонад методи содаву фаҳмои баҳогузори аз рӯи низоми садҳола ба қорҳои хатӣ пешниҳод кунад.

Дар пешниҳоди мо ин қор чунин сурат мегирад: сараввал ба хонандагон тибқи меъёрҳои мавҷуда баҳогузори мекунем. Масалан, аз иншо 4 нафар баҳои 5, 7 нафар баҳои 4, 8 нафар баҳои 3 ва 6 нафар баҳои 2 мегиранд. Омӯзгори асил хуб дарк мекунанд: ҳамаи хонандагоне, ки баҳои 5 гирифтаанд, баробар нестанд. Пас, баҳоҳои панҷро тибқи салоҳиди худ ба баҳои ҳақиқӣ табдил медиҳад: 4,5; 4,7; 4,8 ва 5,0. сипас ин баҳоҳоро ба панҷоҳҳола табдил дода (45, 47, 48 ва 50), ба 2 зарб мезанад, ки дар натиҷаи баҳои ҳақиқии хонанда тибқи низоми садҳола ба даст меояд (90, 94, 96 ва 100). ин қорро бо баҳоҳои 4, 3 ва 2 низ анҷом медиҳем.

Акнун барои баровардани баҳои умумии хонанда аз рӯйи натиҷаи иштироки ӯ дар давраи санчишӣ ва ҳам аз рӯйи натиҷаи кори хаттӣ ду баҳоро ба ҳам ҷамъ намуда, ба адади 2 (баҳои ҳақиқии ҷараёни таълим ва баҳои кори хаттӣ) тақсим мекунем: $(94 + 96) : 2 = 95$.

Ҳамин тариқ, натиҷаҳои умумии баҳои хонандагонро дар як давраи санчишӣ ба тариқи зер тасвир кардан мумкин аст:

№	НН	БҲ	СТ	РО	ВХ	ИД	БУҶТ	КХ	БУ
1	А	37	14	9	9	9	78	82	80
2	Б	50	18	10	10	9	97	93	95
3	В	25	12	9	9	8	63	65	64
4	Г	48	15	10	10	10	93	95	94
5	Д	47	20	10	10	9	96	98	97

дар ин ҷо: нн – ному насаб, бх – баҳои ҳақиқӣ дар ҷараёни таълим, ст – баҳои санчиши тестӣ, ро – баҳои рафтору одоб, вх – баҳои иҷрои вазифаи хонагӣ, ид – баҳои иштирок дар дарсҳо, бучт – баҳои умумии ҷараёни таълим, кх – баҳои кори хаттӣ ва бу – баҳои умумии хонанда дар давраи санчишӣ аст.

баҳоҳои рейтингӣ, нимсола ва солона низ ба ҳамин тариқ бароварда мешавад.

ТАЛАБОТ БА ОМУЗГОР ДАР ГУЗАРОНИДАНИ САНЧИШҲОИ ТЕСТӢ

Талаботе, ки ба омӯзгор дар мавриди татбиқи низоми нави баҳогузорӣ пешниҳод мешавад, он қадар мушкилу сангин нест. ба ибораи дигар, мароми ҳозираи фаъолияти омӯзгор идома меёбад. Фақат дар баробари фаъолияти ҳаррӯза ӯ дар дафтари махсуси омӯзгор доир ба самтҳои фаъолияти шогирдонаш баъзе қайду ишораҳои иловагиро ворид месозад (риоя нашудани одоби мактабӣ, сабақгардонӣ ва ғ.). гузашта аз ин, ҳаҷми дафтар (журнал)-и синф қалон намешавад, рӯзномаи хонандаро низ тағйир додан зарурат надорад.

Муҳимтарин қоре, ки омӯзгор бояд бо масъулияти том анҷом диҳад, гузаронидани дарсҳои санчишӣ (тестӣ) аст. Барои ин, дар баробари истифода аз тестҳои намунавӣ ҳар фан ҳуди ӯ низ бояд саволҳои тестино эҷодкоруна таҳия кунад. Тестҳо бояд гуногун бошанд ва ҳамаи мавзӯҳои таълимиро фаро гиранд. Тестҳои таҳияшуда на камтар аз як ҳафта пеш ба хонандагон дастрас карда мешаванд. Барои он ки кӯр-кӯруна, бо роҳи азёдкунии одӣ тайёр шудани хонандагон пешгири шавад, ҳангоми пешниҳоди саволҳои тестӣ дар рӯзи санчишӣ вариантҳои ҷавобро дигаргун намуда, пешниҳод кардан лозим аст. Миқдори тестҳои таҳияшуда ҳар чӣ қадар бештар бошад, ҳамон қадар хуб аст – он хонандаро водор месозад, ки мавзӯҳоро пурра аз худ кунад. Вале шарт нест, ки ҳамаи тестҳо барои санчиш пешниҳод шаванд. Ғайр аз ин, дар сурати бисёр будани миқдори тестҳои санчишӣ дар вариантҳои имконпазир гуногун низ ташкил кардан мумкин аст.

ҶАДВАЛИ БАҶГАРДОНИШИ БАҶОҶО

Табдилдиҳии ин низомро бо низомҳои дигари баҳогузорӣ бо ҷадвали зерин нишон додан мумкин аст (ҳангоми шарҳи низоми мавҷуда шартан вазъи ҳақиқии баҳогузорӣ, яъне, истифода аз аломатҳои мусбат ва манфӣ низ ба эътибор гирифта шудааст):

ҳозира	10-ҳола	20-ҳола	100-ҳола	Ҳарфӣ	Калимагӣ
5	10	19-20	95-100	А+	олитарин
	9	17-18	88-94	А	оли
	8	15-16	81-87	А-	Аъло
4	7	13-14	75-80	В+	Хубтарин
	6	11-12	68-74	В	Хубтар
	5	9-10	61-67	В-	Хуб
3	4	7-8	55-60	С+	кофӣ
	3	5-6	48-54	С	миёна
	2	3-4	41-47	С-	Қаноатбахш
1-2	1	1-2	0-40	D/F	ғайриқаноатбахш

Шарҳи калимагии баҳоҳо шартӣ буда, он метавонад дар раванди озмоиш ва қабули қарори ниҳой тақмил дода шавад.

ОМОДА КАРДАНИ ПАДАРУ МОДАРОН ВА ХОНАНДАГОН БА НИЗОМИ НАВ ДАР ДАВРАИ ГУЗАРИШ

Яке аз фаъолиятҳои муҳими мактабу омӯзгорон дар давраи гузариш ба низоми нави баҳогузори кори фаҳмондадиҳӣ ва огоҳонӣ бо падару модарон ва худи хонандагон аст.

Падару модарон. нишон додани афзалиятҳои низоми нави баҳогузори, аз як тараф, ба фаҳмиши низоми нав аз ҷониби волидон мусоидат кунанд, аз тарафи дигар, масъулияти онҳоро барои қору назорат кардани фарзандонашон бештар мегардонад. Падару модарон бояд хуб дарк кунанд, ки бо низоми мавҷудаи баҳогузори мо афзалияту бартариҳои кӯдаки онҳоро нисбат ба дигарон дақиқ нишон дода наметавонем. Ғайр аз ин, вақте падару модарон мефаҳманд, ки қобиливу оромӣ, боодобиву масъулиятшиносӣ ва иҷрои муназаами вазифаи хонагӣ низ ба баҳои умумии фарзандашон таъсир мерасонад, барои ислоҳи фарзандони худ кӯшиши бештаре ба харҷ хоҳанд дод. дарки низоми нави қабули имтиҳоноти хатм ва дохилшавӣ ба мактабҳои олии (ҷорӣ шудани низоми тести ягона), ки сатҳи донишу қобилият ва рушди тафаккури наврасонро дар ҷойи аввал мегузорад ва итминони онҳоро барои бо дониши худ (на пулу тағо) ба комёбӣ ноил шудани фарзандонашон бештар мегардонад, таваччуқи онҳоро ба низоми нави баҳогузори ба маротиб бештар хоҳад кард. чизи дигари муҳим барои падару модарон он аст, ки тавассути ин низоми нави маълуми хоҳишҳои шахсии фарзанди худро хуб дарк мекунанд ва ӯро барои гирифтани ҳамон ихтисоси қобили қабул ё интиҳоби касби дӯстдошта омода мекунанд.

Хонандагон. ба назар мерасад, ки аз ҳама кори мушқил, вале дар айни замон муҳим тарзу усули фаҳмондани низоми нави баҳогузори ба худи хонандагон, махсусан, онҳост, ки ба низоми мавҷуда саҳт одат кардаанд. ба ҳар гурӯҳи хонандагон месазад, ки бо забони содаву фаҳмои худи онҳо (бо назардошти синну сол ва зинаи таҳсил) муносибат кунем. муҳимтар аз ҳама фаҳмондани ин нуқта аст, ки дар синф духону панҷони мутлақ, бачаи гандаю нағз, касалу солим нест, балки ҳама баробар буда, мувофиқи имкониятҳои бояд саъю кӯшиш ва қору кунанд. хонандагон бояд хуб донанд, ки кори ислоҳнашаванда нест, ҳар хато, ҳар баҳои паст ҳатман ислоҳ мешавад. умуман, барои бачагони синфҳои ибтидоӣ даст кашидан аз баҳои бад ва дар синф такроран мондани онҳо бештар аст. ташкили кори инфиродӣ ва ҷалби падару модарон (наздиқон) барои ислоҳи камбудии кӯдаки хурдсол нисбат ба низоми мавҷудаи сарзанишу маҳкум ба нодонӣ натиҷаи бештаре хоҳад дод.

ҶАДВАЛИ БАРГАРДОНИШИ БАҲОҲО

табдилдиҳии ин низомиро бо низоми дигари баҳогузори бо ҷадвали зерин нишон додан мумкин аст (ҳангоми шарҳи низоми мавҷуда шартан вазъи ҳақиқии баҳогузори, яъне, истифода аз аломатҳои мусбат ва манфӣ низ ба эътибор гирифта шудааст):

Ҳозира	10-ҳола	20-ҳола	100-ҳола	Ҳарфӣ	Калимагӣ
5	10	19-20	95-100	A+	олигарин
	9	17-18	88-94	A	оли
	8	15-16	81-87	A-	Аъло
4	7	13-14	75-80	B+	Хубгарин
	6	11-12	68-74	B	Хубтар
	5	9-10	61-67	B-	Хуб
3	4	7-8	55-60	C+	кофӣ
	3	5-6	48-54	C	миёна
	2	3-4	41-47	C-	Қаноатбахш
1-2	1	1-2	0-40	D/F	ғайриқаноатбахш

шарҳи калимагии баҳоҳо шартӣ буда, он метавонад дар раванди озмоиш ва қабули қарори ниҳой такмил дода шавад.

ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ КЛАССИЧЕСКОГО АЛФАВИТА И ПЕРЕХОД К 100- БАЛЛЬНОЙ СИСТЕМЕ ЭТОГО ПРЕДМЕТА

БАЙЗОВ А

Автор данной статье рассматривает особенности обучения классического алфавита и переход к 100- балльной системе, новая система оценивания может поднять качество знаний и компетентности учащихся образовательных учреждений республики.

Ключевые слова: оценка, учитель, порядок, материал, учащийся, балл.

FEATURES OF TEACHING THE CLASSICAL ALPHABET AND THE TRANSITION TO THE 100- POINT SYSTEM OF THIS SUBJECT

BAYZOEVA

The author of this article considers the features of learning classic alphabet and transition to 100 point system, new system estimation can pick up the quality of knowledge and expertise students educational institutions.

Key words: *assessment, teacher, order, material, student, point.*

БАҲОГУЗОРӢ

БА ҶАЪОЛИЯТИ ТАЪЛИМИИ ХОНАНДАГОНИ СИНФҲОИ 5-11 АЗ ҶАНҶОИ ҶОМЕАШИНОСӢ (ТАЪРИХИ ХАЛҚИ ТОҶИК, ТАЪРИХИ УМУМӢ, АСОСҲОИ ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ, ҲУҚУҚИ ИНСОН, МАЪРИФАТИ ОИЛАДОРӢ, ТАЪРИХИ ДИНҲО)

КАМОЛОВА Б.

*ҳодими калони илмӣ ПРМ
ба номи Абдурахмони Ҷомӣ
Академияи таҳсилоти Тоҷикистон*

Натиҷаи дастовардҳои таълимии хонандагон аз ҷанҷҳои ҷомеашиносӣ, аз ҷумла таърихи халқи тоҷик, таърихи умумӣ, асосҳои давлат ва ҳуқуқ, ҳуқуқи инсон, маърифати оиладорӣ, таърихи динҳо дар синфҳои 5-11 дар асоси талаботи стандарти давлатии таҳсилоти умумӣ, стандарти ҷанҷӣ ва барномаҳои таълимии ҷанҷҳои мазкур муайян карда мешавад.

Қисми асосии санҷиши азхудкунии маводи назариявӣ ва амалӣ дар асоси талаботи барномаи таълимӣ, ки онро хонандагон алақай омӯхтаанд, таҳия мегардад.

Ҳангоми баҳодихӣ ба натиҷаи ҷаъолияти таълимии хонандагон аз ҷанҷҳои номбурда **донишҳои назариявӣ ва маҳоратҳои амалии хонандагон** аз рӯи самтҳои зерин муайян карда мешавад:

- сатҳи азхудкунии маводи назариявӣ ва амалӣ тибқи талаботи барномаи таълимӣ;
- маҳорати мустақилона истифода бурдани маводи таълимӣ дар ҳолати шинос ва ношинос;
- ҳулосаҳои асоснок, шууроно ва босаводона оид ба маводи таълимии омӯхташуда;
- зоҳир намудани ҷаъолияти азхудкунӣ, мустақилият дар вақти иҷрои вазифаҳои назариявӣ ва амалӣ;
- сатҳи баҳодихии хонандагон ба ҳодиса ва воқеаҳои асосӣ;
- дониши мушаххаси хонандагон дар бораи маҳорати муқоисаи воқеаю ҳодисаҳо, сарчашмаю аснодҳои гуногун ва ғайра;
- сатҳи ташаккули малакаҳои таффақури мантиқӣ, инкишофи тасавуроти ҷазоӣ, таффақури меҳнатии хонандагон

Ҳолҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи 1 Ноқифоя	Хонанда: - салоҳияти баёни мундариҷаи мавзуро мустақилона намоиш дода наметавонад; хусусияти ҳоси мавзуро шарҳ додла наметавонад; маводи таълимро бе кумаки асосии омӯзгор таҳлил карда наметавонад, ба хатоҳои сершумори ҷиддӣ роҳ медиҳад; салоҳияти кор бо харитаҳои гуногунро намоиш дода наметавонад;
36-39	Дараҷаи 2 Қофӣ	- салоҳияти баёни мундариҷаи маводи таълим ва хусусияти мавзуро бо кумаки омӯзгор дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; баъзе аломатҳоро фарқ мекунад; супориши пешниҳодшударо дар асоси факту ҳодисот муқоиса, таҳлил, сабабҳои монандӣ ва фарқияти онро бо кумаки омӯзгор муайян мекунад; ба хатои ҷиддӣ ва на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор баргараф месозад;

40-43	Миёна	- салоҳияти баёни мундариҷаи маводи таълим ва хусусияти мавзуро бо кумаки омӯзгор дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; супориши пешниҳодшударо дар асоси факту ҳодисот муқоиса, таҳлил, сабабҳои монандӣ ва фарқияти онро бо кумаки омӯзгор баён мекунад; ба хатои ҷиддӣ ва на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор баргараф месозад; салоҳияти кор бо харита, атлас ва дигар маводи ёрирасон дар ҳаҷми ҳадди ақал намоиш медиҳад;
44-47	Қаноатбахш	- салоҳияти баёни мундариҷаи маводи таълим ва хусусияти мавзуро бо кумаки омӯзгор дар ҳаҷми андак бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; супориши пешниҳодшударо дар асоси факту ҳодисот муқоиса, таҳлил, сабабҳои монандӣ ва фарқияти онро бо кумаки омӯзгор баён мекунад; ба баъзе хатои ҷиддӣ ва на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор баргараф месозад; салоҳияти кор бо харита, атлас ва дигар маводи ёрирасон дар ҳаҷми андак бештар аз ҳадди ақал намоиш медиҳад; - 44-47% -и маҳорати баёни маводи назариявӣ ва амалии супоришҳои пешниҳодшударо намоиш медиҳад;
48-51	Хуб	- салоҳияти ҷамъбаст намудани мундариҷаи маводи таълими омӯхтаро бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад; аломатҳои муҳими маводи таълимро мустақилона ҷудо намуда, таҳлилу баррасӣ ва хулосагирӣ бо кумаки андаки омӯзгор анҷом медиҳад; хангоми саволу ҷавоб ё иҷрои дигар супоришҳо ба баъзе хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад;
52-55	Хубтар	- салоҳияти ҷамъбаст намудани мундариҷаи маводи таълими омӯхтаро бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад; мисолҳои мушаххас дар исботи андешаҳои худ пешниҳод месозад; мазмуни маводи таълими омӯхтаро асосан дуруст баён ва ҷамъбаст мекунад; аломатҳои муҳими маводи таълимро номбар мекунад; хангоми саволу ҷавоб ё иҷрои дигар супоришҳо ба баъзе хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад;
56-59	Хубтарин	- супориши пешниҳодшударо дар асоси факту ҳодисот муқоиса, таҳлил, сабабҳои монандӣ ва фарқияти онро бо кумаки омӯзгор баён мекунад; мулоҳиза ва андешаҳои худро бо кумаки андаки омӯзгор ва пешниҳоди далелҳои исбот мекунад; мувофиқӣ ва номувофиқии маводи таълимро дарёфт ва асосан мустақилона ҷамъбаст менамояд; аз харита, атлас, схема ва таблитсаҳо истифода мекунад;
60-62	Дарҷаи 4 Аъло	- салоҳияти ҷудо намудани маводи асосӣ ва дуоиминдараҷаро аз ҳамдигар дар раванди таълим намоиш медиҳад; салоҳияти мустақилона интиҳоб ва таҳлил намудани мундариҷаи маводи таълим ва амалиёти судмандро баҳри татбиқи он дар ҳолатҳои маъмул намоиш медиҳад; мулоҳиза ва андешаҳои худро бо далелҳои мушаххас бо кумаки андаки омӯзгор пешниҳод месозад; аз харита, атлас, схема ва таблитсаҳо истифода мекунад; ба яқ-ду хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ менамояд;
63-66	Олӣ	- мундариҷаи маводи таълимро дар ҳаҷми талаботи барномаи таълим пурра баён менамояд; салоҳияти хулосабарорӣ ва ҷамъбаст намудани хусусиятҳои хоси маводи таълимро намоиш медиҳад; аз манъбаҳои гуногуни иттилоӣ далелҳои меорад; аз таблитса, харита, атлас, харитаҳои контурӣ ва нақшаҳо хуб истифода менамояд; маводи асосӣ ва дуоиминдаро аз ҳамдигар ҷудо менамояд; мулоҳиза ва андешаҳои худро бо далелҳои мушаххас исбот мекунад; ба хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ менамояд;
67-70	Олтарин	- мундариҷаи маводи таълимро аз ҳаҷми талаботи барномаи таълим бештар баён менамояд; салоҳияти хулосабарорӣ ва ҷамъбаст намудани хусусиятҳои хоси маводи таълимро намоиш медиҳад; аз манъбаҳои гуногуни иттилоӣ далелҳои муътамад меорад; аз таблитса, харита, атлас, харитаҳои контурӣ ва нақшаҳо хуб истифода менамояд; маводи асосӣ ва дуоиминдаро аз ҳамдигар ҷудо менамояд; ба хатоӣ роҳ намедиҳад; мустақилона амалиёти судмандро баҳри татбиқи дониши назариявӣ дар амал дар ҳолатҳои ғайристандартӣ (ғайримуқаррарӣ) интиҳоб менамояд; фикрҳои ҷолибро иброз менамояд ва идеяҳои навро пешниҳод месозад; аз сарчашмаҳои гуногун (китобҳои дарсӣ, манъбаҳои дигари иттилоотӣ ва ғайра) далелҳои пешниҳод менамояд, аз харита, атлас, схема ва таблитсаҳо истифода мекунад; малакаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта дорад.

МЕЪЁРҲОИ БАҲОДИҲӢ БА МАЛАКА ВА МАҲОРАТИ МУОШИРАТИ (ИРТИБОТӢ) ХОНАНДАГОН

Намуди мазкури баҳодихӣ салоҳияти баён карда тавонистани фикру андешаи хонандаро дар шакли хаттӣ ва шифохӣ муайян месозад. Дониш, малака ва қобилияти тафаккури мантиқӣ дар мавриди иштирок дар муаррифии шифохӣ, тасвири ва сахнаӣ намоиш дода мешавад.

Меъёри баҳодихӣ аз рӯи малакаҳои иртиботӣ (коммуникативӣ) чунинанд:

Холҳо	Дараҷаи салоҳиятҳо	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи 1 Нокифоя	Хонанда: - аксарияти ғояҳоро дар раванди муаррифӣ носаҳеҳ инъикос менамояд; мавзӯи маводи муаррифишавандаро бо сифати паст пешниҳод мекунад; дар раванди муаррифӣ намудани маводи пешниҳодшуда меъёрҳои аз тарафи умум қабулшудаи рафтору одобрӣ риоя намекунад;
36-39	Дараҷаи 2 Кифӣ	- итилоотро бо кумаки омӯзгор мушаххас ва ҷамъбаст мекунад; мундариҷаи маводи таълимро бо кумаки омӯзгор баён мекунад ва далелҳои на он қадар қавӣ пешниҳод месозад; салоҳияти баргардонидани маводи таълим ба нақшаҳо, ҷудо намудани иттилоот аз нақшаҳо, расмҳо ва ғайраро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; ғояҳои асосиро дар раванди муаррифии мавод бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад; ба баъзе ҳаҷми ҷиддӣ ва на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад.
40-43	Миёна	- салоҳияти иҷрои супоришҳои хараҷҳои баёнотдоштаро бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад; истифодаи таҷҳизоти таълимӣ озмоиширо бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад; ғояҳои асосии маводи таълимро дар раванди муаррифӣ пешниҳод месозад, ба баъзе ҳаҷми ҷиддӣ ва на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад; салоҳияти коркарди маводи таълимӣ муаррифишавандаро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; меъёрҳои қабулшудаи ташкил ва гузаронидани муаррифиро асосан риоя мекунад; дониши назариявӣ ва амалии худро дар раванди муаррифии мавзӯ бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад; дар раванди амалиёт ба ҳаҷми ҷиддӣ ва дуҷуминдараҷа роҳ медиҳад;
44-47	Қаноатбахш	- ғояҳоро дар раванди муаррифӣ дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим муайян менамояд; салоҳияти коркарди мавзӯи муаррифишавандаро дар сатҳи ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; меъёрҳои қабулшудаи ташкил ва гузаронидани муаррифиро асосан риоя мекунад; дониши назариявӣ ва амалии ҳадди ақали худро дар раванди муаррифии мавзӯ намоиш медиҳад; дар раванди амалиёт ба ҳаҷми ҷиддӣ ва дуҷуминдараҷа роҳ медиҳад;
48-51	Дараҷаи 3 Хуб	- салоҳияти мустақилона баён намудани фикри худро дар вазъиятҳои шинос (муқаррарӣ) ва ношинос (ғайримуқаррарӣ) оид ба мундариҷаи маводи омӯхташуда бо кумаки андаки омӯзгор пешниҳод месозад ва салоҳияти татбиқи онро намоиш медиҳад; салоҳияти бо далелҳо исбот намудани андешаҳои пешниҳодкардаашро бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад; салоҳияти ҷамъбаст намудани маводи таълимӣ омӯхташударо намоиш медиҳад; аксарияти нуктаҳои далелҳоро роҷеъ ба мавзӯи мантиқӣ бо кумаки андаки омӯзгор асосан дуруст баён мекунад; дар раванди амалиёт ба ҳаҷми ҷиддӣ ва он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад;
52-55	Хубтар	- салоҳияти бо далелҳо исбот намудани андешаҳои пешниҳодкардаашро бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад; салоҳияти ҷамъбаст намудани маводи таълимӣ омӯхташударо намоиш медиҳад; аксарияти нуктаҳои далелҳоро роҷеъ ба мавзӯи мантиқӣ бо кумаки омӯзгор асосан дуруст баён мекунад; салоҳияти мустақилона баён намудани фикри худро дар вазъиятҳои шинос (муқаррарӣ) ва ношинос (ғайримуқаррарӣ) оид ба мундариҷаи маводи омӯхташуда бо кумаки омӯзгор пешниҳод месозад ва салоҳияти татбиқи онро намоиш медиҳад; дар раванди амалиёт ба баъзе ҳаҷми ҷиддӣ ва дуҷуминдараҷа роҳ медиҳад; зерсупоришҳо бо алоқаи устувори мутақобилаи тарафайн иҷро мекунад.
56-59	Хубтарин	- мундариҷаи аксари ғояҳои маводи таълимро дар раванди муаррифии мавзӯ бо кумаки андаки омӯзгор пешниҳод месозад; салоҳияти мустақилона баён намудани фикри худро дар вазъиятҳои шинос (муқаррарӣ) ва ношинос (ғайримуқаррарӣ) оид ба мундариҷаи маводи омӯхташуда бо кумаки андаки омӯзгор пешниҳод месозад ва салоҳияти татбиқи онро намоиш медиҳад; салоҳияти бо далелҳо исбот намудани андешаҳои пешниҳодкардаашро бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад; салоҳияти ҷамъбаст намудани маводи таълимӣ омӯхташударо намоиш медиҳад; аксарияти нуктаҳои далелҳоро роҷеъ ба мавзӯи мантиқӣ бо кумаки омӯзгор асосан дуруст баён мекунад; дар раванди амалиёт ба ҳаҷми ҷиддӣ ва он қадар ҷиддӣ ва дуҷуминдараҷа роҳ медиҳад;
60-62	Дараҷаи 4 Аъло	- салоҳияти мустақилона баён намудани фикри худро дар вазъиятҳои шинос (муқаррарӣ) ва ношинос (ғайримуқаррарӣ) оид ба мундариҷаи маводи омӯхташуда дар ҳаҷми талаботи барномаи таълим пешниҳод месозад ва салоҳияти татбиқи онро намоиш медиҳад; мундариҷаи аксари ғояҳои маводи таълимро дар раванди муаррифии мавзӯ бо кумаки андаки омӯзгор пешниҳод месозад; салоҳияти бо далелҳо исбот намудани андешаҳои пешниҳодкардаашро намоиш медиҳад; салоҳияти ҷамъбаст намудани маводи таълимӣ омӯхташударо намоиш медиҳад; дар раванди амалиёт ба ҳаҷми ҷиддӣ ва он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад;

63-66	Оли	- салоҳияти мустақилона баён намудани фикри худро дар вазъиятҳои шинос (муқаррарӣ) ва ношинос (ғайримуқаррарӣ) оид ба мундариҷаи маводи омӯхташуда дар ҳаҷми талаботи барномаи таълим пешниҳод месозад ва салоҳияти татбиқи онро намоиш медиҳад; хулосаи маводи муаррифинамудаашро дар раванди гузориш баён ва ҷамъбаст мекунад; аз манъбаҳои гуногуни иттилотӣ далелҳо меорад; воситаҳои айёни, таблитса ва нақшахоро истифода менамояд; салоҳияти мустақилона баён намудани фикри худро дар вазъиятҳои муқаррарӣ ва ғайримуқаррарӣ намоиш медиҳад; салоҳияти бо далелҳо исбот намудани андешаҳои пешниҳодкардаашро намоиш медиҳад; салоҳияти ҷамъбаст намудани маводи таълимии омӯхташударо намоиш медиҳад; дар раванди амалиёт ба хатои андак роҳ медиҳад;
67-70	Олигарин	-салоҳияти мустақилона баён намудани фикри худро дар вазъиятҳои шинос (муқаррарӣ) ва ношинос (ғайримуқаррарӣ) оид ба мундариҷаи маводи омӯхташуда дар ҳаҷми бештар аз бештар аз талаботи барномаи таълим пешниҳод месозад ва салоҳияти татбиқи онро намоиш медиҳад; хулосаи маводи муаррифинамудаашро дар раванди гузориш баён ва ҷамъбаст мекунад; аз манъбаҳои гуногуни иттилотӣ далелҳо меорад; воситаҳои айёни, таблитса ва нақшахоро истифода менамояд; салоҳияти мустақилона баён намудани фикри худро дар вазъиятҳои муқаррарӣ ва ғайримуқаррарӣ намоиш медиҳад; салоҳияти бо далелҳо исбот намудани андешаҳои пешниҳодкардаашро намоиш медиҳад; салоҳияти ҷамъбаст намудани маводи таълимии омӯхташударо намоиш медиҳад; дар раванди амалиёт ба хато роҳ намедиҳад, малакаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии худро дар раванди муаррифии мавзӯ намоиш медиҳад.

Баҳодихӣ ба донишу малака ва маҳорати хонандагон тавассути саволномаҳои тестӣ

Баҳодихӣ ба донишу малака ва маҳорати хонандагон тариқи саволномаҳои тестӣ (сарфи назар аз синф) чунин муқаррар карда мешавад. Онро дар мисоли 100 саволномаҳои тестӣ нишон медиҳем (шумораи саволномаҳои тестӣ гуногун буда метавонанд).

Холҳо		Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дарачаи 1 Нокифоя	Хонанда: - аз 100 саволнома ба 35 савол ҷавоби дуруст медиҳад.
36-39	Дарачаи 2. Кофӣ	- аз 100 саволнома ба 41- 47 савол ҷавоби дуруст пешниҳод мекунад.
40-43	Миёна	- аз 100 саволнома ба 48-54 савол ҷавоби дуруст пешниҳод мекунад.
44-47	Қаноатбахш	- аз 100 саволнома ба 55-60 савол ҷавоби дуруст пешниҳод мекунад.
48-51	Дарачаи 3. Хуб	- аз 100 саволнома ба 61 – 80 савол ҷавоби дуруст пешниҳод мекунад.
52-55	Хубтар	- аз 100 саволнома ба 68 – 74 савол ҷавоби дуруст пешниҳод мекунад.
56-59	Хубтарин	- аз 100 саволнома ба 75 – 80 савол ҷавоби дуруст пешниҳод мекунад.
60-62	Дарачаи 4. Оли	- аз 100 саволнома ба 81 – 87 савол ҷавоби дуруст пешниҳод мекунад.
63-66	Аъло	- аз 100 саволнома ба 88 – 94 савол ҷавоби дуруст пешниҳод мекунад.
67-70	Бехтарин	- аз 100 саволнома ба 95 – 100 савол ҷавоби дуруст пешниҳод мекунад.

БАҲОГУЗОРӢ БА ФАЪОЛИЯТИ ТАЪЛИМИИ ХОНАНДАГОН АЗ ФАНИ СУРУД ВА МУСИҚӢ СИНФИ 5-6

Холҳо	Дарачаҳои салоҳият	Тасвири дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дарачаи 1, нокифоя	Хонанда: - ба қобилияти эҷодӣ ва зебопарастӣ, ташаккули шавку хавас ва муҳаббат ба суруд ва мусиқӣ, меҳнатдӯстию дигар хусусиятҳои ҳиссиёт тавачҷуҳ намекунад; маҳорати худро дар сатҳи муқаррарӣ намоиш намедиҳад; ба мазмуни шеър сарфаҳм намеравад; ба хатоҳои зиёд роҳ медиҳад.
36-39	Дарачаи 2, кофӣ	- ба мазмуни матни суруд ва мусиқӣ дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим сарфаҳм меравад; садои мусикиро аз ғайримусиқӣ, садои баланду паст, ғафсу борикро бо кумаки омӯзгор фарқ мекунад; дар мубоҳиса, муколама ва омӯзиши луғатҳо сахми дуруст намегирад; ба мазмуни шеър бо душворӣ сарфаҳм меравад; дар сароидани суруд бо оҳанг ба баъзе мушкилот дучор меояд; асбобҳои мусикиро бо кумаки омӯзгор истифода менамояд; ; ба хатоҳо (4 адад хатоҳои ҷиддӣ ва 3 адад хатоҳои на он қадар ҷиддӣ) роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
48-54	Миёна	- мазмуни матни сурудро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим баён мекунад; садои мусиқии баланду паст, ғафсу борикро бо кумаки омӯзгор аз ҳамдигар фарқ мекунад, дар гуфтугӯ, мубоҳиса, муколама ва омӯзиши луғатҳо сахм мегирад; сурудро бо оҳанг месарояд, вале ба баъзе мушкилот дучор меояд; асбобҳои мусикиро бо кумаки омӯзгор истифода менамояд; ; ба хатоҳои (3 адад хатоҳои ҷиддӣ ва 3 адад хатоҳои на он қадар ҷиддӣ) роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.

44-47	Қаноатбахш	- мазмуни матни сурудро дар ҳаҷми андак зиёдтар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим баён мекунад; ба характери мусиқӣ асосан сарфаҳм меравад; садои баланду паст, ғафсу борикро бо кумаки омӯзгор фарқ мекунад, дар раванди иҷрои суруд бо оҳанг ба баъзе мушкилот дучор меояд; асбобҳои мусиқиро бо кӯмаки омӯзгор истифода бурда мебарад; ба хатоҳои (3 адад хатои ҷиддӣ то 2 адад хатои на он қадар ҷиддӣ) роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
48-51	Дарачаи 3, Хуб,	- мундариҷаи матни сурудро асосан пурра баён мекунад; созу зарби мусиқӣ ва оҳангҳои халқиро медонад; сурудҳои халқӣ, классикӣ, бисёрвоязӣ ва эстрадиро асосан иҷро мекунад; маҳорати сароидани сурудҳои замонавӣ ва жанрҳои гуногуни мусиқиро намоиш медиҳад; вале бо кумаки омӯзгор онҳоро бартараф месозад; суръати оҳанги шундашударо муайян менамояд; дар бораи жанр, мазмуни он фикри худро баён мекунад; ба хатоҳои (2 адад хатои ҷиддӣ ва 2 адад хатои на он қадар ҷиддӣ) роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
52-55	Хубтар	- мазмуни матни сурудро баён мекунад; овози соҳҳои мусиқӣ, намудҳои ҳамсароӣ, ансамблро фарқ мекунад; мусиқии гуногунро гӯш карда, дар бораи жанр, мазмуни он фикри худро баён мекунад; маҳорати сароидани гуногуни мусиқиро медонад ва маҳорати сароидани онҳоро намоиш медиҳад; бо кумаки омӯзгор онҳоро бартараф месозад; суръати оҳанги шундашударо муайян менамояд; созу зарби мусиқӣ ва оҳангҳои халқиро намоиш медиҳад; ба матни додашудаи шеър мувофиқи салоҳият ва лаёқати худ оҳанг эҷод мекунад; ба хатоҳои (2 адад хатои ҷиддӣ ва то 1 адад хатои на он қадар ҷиддӣ) роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
56-59	Хубтарин	- мазмуни имаводир таълимро баён мекунад; созу зарби мусиқӣ ва оҳангҳои халқӣ, матни сурудҳои замонавӣ ва жанрҳои гуногуни мусиқӣ ва маҳорати сароидани онҳоро намоиш медиҳад; бо кумаки омӯзгор онҳоро бартараф месозад; суръати оҳанги шундашударо муайян месозад, дар бораи суруд фикри худро баён мекунад; мусиқҳои гуногунро гӯш карда фикри худро баён карда тавонанд; ба матни додашудаи шеър мувофиқи салоҳият ва лаёқати худ бо баъзе хатоҳои андак оҳанг эҷод мекунад; ба хатоҳои (1 адад ва ҷиддӣ то 2 адад) роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
60-63	Дарачаи 4 Олӣ	- мундариҷаи заминавии фанро аз худ кардааст ва онро намоиш медиҳад; созу зарби мусиқӣ ва оҳангҳои халқиро аз ҳамдигар фарқ мекунад; матни сурудҳои классикӣ ва замонавиро медонад, садоҳои мусиқӣ ва ғайримусиқӣ, пасту баланд, ғафсу борик (махин)-ро аз ҳамдигар фарқ мекунад; ҳангоми ҷавоб додан баъзе хатоҳо содир менамояд; ҳангоми сароидани суруд аз рӯи оҳанги додашуда ва шарҳи луғатҳо бо як 1 хатои ҷиддӣ ва 1 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад; малалақаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта дорад.
64-67	Аъло	- мундариҷаи заминавии фанро аз худ кардааст ва онро намоиш медиҳад; созу зарби мусиқӣ ва оҳангҳои халқиро аз ҳамдигар фарқ мекунад; матни сурудҳои классикӣ ва замонавиро медонад, садоҳои мусиқӣ ва ғайримусиқӣ, пасту баланд, ғафсу борик (махин)-ро аз ҳамдигар фарқ мекунад; ҳангоми ҷавоб додан баъзе хатоҳо содир менамояд; ҳангоми сароидани суруд аз рӯи оҳанги додашуда ва шарҳи луғатҳо бо як 1 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад.
68-70	Олитарин	мундариҷаи заминавии фанро аз худ кардааст ва онро намоиш медиҳад; созу зарби мусиқӣ ва оҳангҳои халқиро аз ҳамдигар фарқ мекунад; матни сурудҳои классикӣ ва замонавиро медонад, садоҳои мусиқӣ ва ғайримусиқӣ, пасту баланд, ғафсу борик (махин)-ро аз ҳамдигар фарқ мекунад; ҳангоми ҷавоб додан баъзе хатоҳо содир менамояд; ҳангоми сароидани суруд аз рӯи оҳанги додашуда ва шарҳи луғатҳо ба ягон хато роҳ намедиҳад; малалақаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта намоиш медиҳад.

Баҳодихӣ ба натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагон ба мавҷудият ва хусусияти хатоҳо (ҷиддӣ ва начандон ҷиддӣ) ва инчунин аз мустақилияти хонанда ҳангоми ислоҳи хатоҳо вобаста аст, ки дар вақти ҷавобдихӣ ба саволи назариявӣ ва ё ҳангоми иҷрои вазифаи амалӣ пеш омадаанд.

Ба **хатоҳои ҷиддӣ (назаррас)** он хатоҳои фанни таълимӣ дохил мешаванд, ки боиси ҳосил гардидани натиҷаи нодурусти вазифаи амалӣ мегарданд ва сабаби асосии он ба дониш ва салоҳияти (маҳорат) мустақилонаи нокифояи хонанда вобастагӣ дорад.

Агар ҳангоми иҷрои вазифаи амалӣ хато танҳо дар яке аз ҳолатҳои ба ҳам тавбам ба вучуд омада бошад, **он хатоҳои начандон ҷиддӣ (ғайриназаррас)** ҳисобида мешавад. Кумаки омӯзгор барои бартарафсозии хатоҳои ғайриназаррас бо нишон додани ғалати муайян ба хонанда бе таҳлили сабаби руҳ додани (пйдошавии) он анҷом мепазирад. Агар хонанда баъд аз таъкиди омӯзгор хатои худро ёфта ислоҳ кунад, он ба таври мустақилона хатоии бартарафшуда ҳисобида мешавад.

**ОЦЕНИВАНИЕ ДЛЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ
УЧЕНИКОВ 9-11 КЛАССА ПО СОЦИОЛОГИИ (ИСТОРИЯ ТАДЖИКСКОГО
НАРОДА, ОБЩАЯ ИСТОРИЯ, ОСНОВЫ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА,
СЕМЕЙНОЕ ПРОСВЕЩЕНИЕ, ИСТОРИЯ РЕЛИГИИ)**

КАМОЛОВА Б

В данной статье говорится о необходимости введения новой многобалльной (100 – балльной) системы оценивания на уроках в образовательных учреждениях, новая система оценивания может поднять качество знания и компетентность учащихся образовательных учреждений республики.

Ключевые слова: образование, компетентность, многобалльная система, оценивание, учащиеся.

**ASSESSMENT FOR THE ACTIVITY OF EDUCATION OF PUPILS OF 9-11
CLASS ON SOCIOLOGY (HISTORY OF THE TAJIK PEOPLE, GENERAL HISTORY,
BASES STATE AND LAW FAMILY, EDUCATION HISTORY OF RELIGION)**

KAMOLOVA B

The author of the article writes about the need to introduce a new multi - point (100 - point) assessment system in educational institutions. In the author's opinion, by changing the new assessment system, it is possible to raise the quality of knowledge and the competency of students in the educational institutions of the republic.

Key words: education, compilation, multi-point system, evaluation, students.

**БАҲОДИҲӢ
БА САЛОҲИЯТҲОӢ ТАЪЛИМИИ ХОНАНДАГОН
АЗ ФАНИИ МАТЕМАТИКА**

БУРИЕВ БАХТИЁР

*ходими калони илмии ПРМ
ба номи Абдурахмони ҷомии
Академияи таҳсилоти Тоҷикистон*

ҳангоми баҳогузори натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагон аз фанҳои **математика, алгебра ва геометрия донишҳои назариявӣ ва маҳорати амалии хонандагон** аз рӯи самтҳои зерин муайян карда мешавад:

- сатҳи азхудкунии маводи назариявӣ ва амалӣ тибқи талаботи барномаи таълимӣ;
- маҳорати мустақилонаи истифодаи маводи таълимӣ дар ҳолати шинос ва ношинос;
- ҳулосаҳои асоснок, шуурона ва босаводона;
- баёни маводи назариявӣ бо истифода аз истилоҳҳои математикӣ;
- зоҳир намудани фаъолияти азхудкунӣ, мустақилият дар вақти иҷрои вазифаҳои назариявӣ ва амалӣ;
- сатҳи дониши мушаххаси хонандагон дар бораи функсияҳо, инъикосҳо ҳамчун модели муҳимтарини таҷқиқ ва шарҳи ҷараёнҳои табиӣ барои ташаккули тасаввурот оиди мақоми математика дар рушди фарҳанг ва тамаддунҳо;
- сатҳи ташаккули малакаҳои тафаккури мантиқӣ, инкишофи тасавуроти фазоӣ, тафаккури меҳнатии хонандагон;
- риояи қоидаҳои аломат ва ишоратҳои математикӣ, аз ҷумла тартиб ва маданияти навишти онҳо.

**МЕЪЁРҲОӢ
БАҲОДИҲӢ БА ДОНИШИ ШИФОҲӢИ ХОНАНДАГОН
СИНФҲОӢ 5-11 АЗ ФАНИИ МАТЕМАТИКА, АЛГЕБРА ВА ГЕОМЕТРИЯ**

натиҷаи дастовардҳои таълимии хонандагон аз фанҳои дақиқ, аз ҷумла математика (синфҳои 5-6, алгебра синфҳои 7-11 ва геометрия синфҳои 7-11) дар асоси талаботи стандарти давлатии таҳсилоти умумӣ, стандарти фанҳои номбаршуда ва барномаҳои таълимии фанҳои мазкур муайян карда мешавад.

санҷиши натиҷаи фаъолияти таълимии хонандагон дар ҳар дарс дар шакли шифоҳӣ ё хаттӣ амалӣ (ё омехта), тавассути саволномаҳои тестии инфиродӣ ва гурӯҳӣ гузаронида

мешавад. намуд ва шакли гузаронидани санчиш дар ҳар дарс аз ҷониби омӯзгор вобаста ба ҳадафҳои марҳила ва таркиби маводи таълимӣ аз рӯйи ҳар як мавзӯ муайян карда мешавад.

маводи интихобшудаи корҳои санчишии дарсӣ ё мавзӯӣ бояд ба талаботи барномаи таълимӣ ва ба синну соли хонандагон мувофиқат намояд. қисми асосии санчиши азхудкунии маводи назариявӣ ва амалӣ дар асоси талаботи барномаи таълимӣ, ки онро хонандагон алақай омӯхтаанд, таҳия мегардад.

ҳангоми баҳогузориҳои натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагон аз фанҳои математика, алгебра ва геометрия **донишҳои назариявӣ ва маҳорати амалии хонандагон** аз рӯйи самтҳои зерин муайян карда мешавад:

- сатҳи азхудкунии маводи назариявӣ ва амалӣ тибқи талаботи барномаи таълимӣ;
- маҳорати мустақилонаи истифодаи маводи таълимӣ дар ҳолати шинос ва ношинос;
- ҳулосаҳои асоснок, шуурона ва босаводона;
- баён кардани маводи назариявӣ бо истифода аз истилоҳҳои математикӣ;
- зоҳир намудани фаъолияти азхудкунӣ, мустақилият дар вақти иҷрои вазифаҳои назариявӣ ва амалӣ;

- сатҳи дониши мушаххаси хонандагон дар бораи функцияҳо, инъикосҳо ҳамчун модели муҳимтарини тадқиққа шарҳи ҷараёнҳои табиӣ барои ташаккули тасаввурот оиди мақоми математика дар рушди фарҳанг ва тамадунҳо;

- сатҳи ташаккули малакаҳои тафаккури мантиқӣ, инкишофи тасавури фазоӣ, тафаккури меҳнатии хонандагон;

- риояи қоидаҳои аломат ва ишоратҳои математикӣ, аз ҷумла тартиб ва маданияти навишти онҳо.

хोलҳо	дараҷаи салоҳият	дастовардҳои таълимии хонандагон
0-40	дараҷаи 1 нокифоя	хонанда: - маводи таълимӣ дар сатҳи нокифоя дарк мекунад; мафҳумҳои ҷудогонаи математикӣ дар раванди таълим азхуд намекунад; дар дарки элементҳои математикӣ ба душворӣ дучор мегардад; ба саволҳои омӯзгор ҷавоб намедиҳад;
41-47	дараҷаи 2 кофӣ	- мазмуни маводи таълимӣ (пайдарҳам бо пешниҳоди мисолҳо) асосан бо кумаки омӯзгор ба таври умумӣ баён мекунад, маҳорати мустақилона ҳалли мисолу масъалаҳо дар ҳаҷми ҳадди ақли талаботи барномаи таълимӣ намоиш медиҳад; дар истифодаи баъзе мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо, робитаҳои мутақобилаи табиат душворӣ мекашад; аз истилоҳот ва рамзҳои математикӣ хуб истифода карда наметавонад; ба 3 ғалати ҷиддӣ ва 4 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
48-54	Миёна	- мазмуни маводи таълимӣ дар ҳаҷми ҳадди ақли талаботи барномаи таълимӣ баён мекунад, маҳорати мустақилона ҳалли мисолу масъалаҳо бо кумаки муайяни омӯзгор намоиш медиҳад; дар истифодаи баъзе мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо, пешниҳоди далелҳо душворӣ мекашад; аз истилоҳот ва рамзҳои математикӣ дуруст истифода карда наметавонад; ба 3 ғалати ҷиддӣ ва 3 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
55-60	қаноатбахш	- мазмуни маводи таълимӣ (бо пайдарҳамии пешниҳоди мисолҳо) асосан баён мекунад, маҳорати мустақилона ҳалли мисолу масъалаҳо бо кумаки муайяни омӯзгор нишон медиҳад; дар истифодаи баъзе мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо, пешниҳоди далелҳо душворӣ мекашад; аз истилоҳот ва рамзҳои математикӣ дар ҳаҷми андак бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълимӣ истифода мекунад; ба 3 хатҳои ҷиддӣ ва 2 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
61-67	дараҷаи 3, хуб	- мундариҷаи бештари маводи таълимӣ медонад ва мустақилона дар амал онҳоро бо кумаки андаки омӯзгор татбиқ мекунад; дар вазъиятҳои шинос (муқаррарӣ) оид ба роҳҳои ҳалли мисолу масъалаҳои омӯхташуда фикрашро асосан дуруст баён мекунад ва дар исботи фикр мисолҳо пешниҳод мекунад; аз истилоҳот ва рамзҳои математикӣ истифода мекунад, маводро бо пайдарҳамии муайяни мантиқӣ бо кумаки андаки омӯзгор баён мекунад; маҳорати мустақилона ҳал кардани мисолу масъалаҳо дар ҳаҷми бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълимӣ намоиш медиҳад; ба 2 хатҳои ҷиддӣ ва 2 хатҳои на он қадар ҷиддӣ (дар ҳисоббарориҳо) роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.

68-74	Хубгар	- мундариҷаи маводи таълимро бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим медонад ва мустақилона дар амал татбиқ мекунад; дар вазъиятҳои шинос (муқаррарӣ) оид ба роҳҳои ҳалли мисолу масъалаҳои омӯхташуда фикрашро бо андак кумаки омӯзгор баён мекунад ва дар исботи фикр мисолҳо пешниҳод менамояд; аз истилоҳот ва рамзҳои математикӣ асосан дуруст истифода мекунад, маводро бо пайдарҳамии муайяни мантики баён мекунад; маҳорати мустақилона ҳал кардани мисолу масъалаҳоро намоиш медиҳад; ба 2 хатҳои ҷиддӣ ва 1 хатҳои на он қадар ҷиддӣ (дар ҳисоббарориҳо) роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад.
75-80	хубгарин	- мундариҷаи маводи таълимро андак камтар аз талаботи пурраи барномаи таълим медонад ва мустақилона дар амал татбиқ мекунад; дар вазъиятҳои шинос (муқаррарӣ) оид ба роҳҳои ҳалли мисолу масъалаҳои омӯхташуда фикрашро баён мекунад ва дар исботи фикр мисолҳо пешниҳод мекунад; аз истилоҳот ва рамзҳои математикӣ истифода мекунад, маводро бо пайдарҳамии муайяни мантикӣ бо кумаки андаки омӯзгор баён мекунад; маҳорати мустақилона ҳал кардани мисолу масъалаҳоро намоиш медиҳад; ба 1 хатҳои ҷиддӣ ва 1 хатҳои на он қадар ҷиддӣ (дар ҳисоббарориҳо) роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад.
81-87	дарачаи 4 олии	- мундариҷаи базавии фанни математикаро дар сатҳи талаботи барномаи таълим медонад; ҷавобҳои дурустро пешниҳод мекунад; мазмуни мафҳумҳо, қонуниятҳои робитаи мутақобилаи математикиро дуруст дарк мекунад; ҳулосаҳои асоснок, шуурона ва босаводона бо кумаки андаки омӯзгор мебарорад; маводи асосӣ ва дуоиминдараҷаро аз ҳамдигар ҷудо менамояд; сабабҳои монандӣ ва фарқият, алоқаи мутақобилаи махсуси маводи таълимро намоиш медиҳад; мазмуни маводи таълимро таҳлил ва ҳулосабарорӣ менамояд ва амалиёти судмандро баҳри татбиқи он дар ҳолатҳои ғайристандартӣ (ғайримуқаррарӣ) интиҳоб менамояд; маводро бо пайдарҳамии муайяни мантикӣ байн мекунад; маҳорати ҳалли супоришотро мустақилона намоиш медиҳад; ба 1 хатҳои ҷиддӣ (дар ҳисоббарориҳо) роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад.
88-94	Аъло	- мундариҷаи базавии фанни математикаро дар ҳаҷми талаботи пурраи барномаи таълим медонад; ҷавобҳои дурустро пешниҳод мекунад; мазмуни мафҳумҳо, қонуниятҳои робитаи мутақобилаи математикиро дуруст дарк мекунад; ҳулосаҳои асоснок, шуурона ва босаводона мебарорад; маводро бо пайдарҳамии муайяни мантикӣ байн мекунад; маводи асосӣ ва дуоиминдараҷаро аз ҳамдигар ҷудо менамояд; роҳҳои гуногуни иҷрои супоришҳои таълимиро таҳлил менамояд ва амалиёти судмандро баҳри татбиқи он дар ҳолатҳои ғайристандартӣ (ғайримуқаррарӣ) интиҳоб менамояд; маҳорати ҳалли мисолу масъалаҳоро мустақилона намоиш медиҳад; ба 1 хатҳои на он қадар ҷиддӣ (дар ҳисоббарориҳо) роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад.
95-100	Бехтарин	- мундариҷаи базавии фанни математикаро бештар аз талаботи барномаи таълим медонад; ҷавобҳои дақиқро пешниҳод мекунад; мазмуни мафҳумҳо, қонуниятҳои мутақобилаи математикиро дуруст дарк мекунад ва ҳулосаҳои асоснок, шуурона ва босаводона мебарорад; маводро бо пайдарҳамии муайяни мантикӣ байн мекунад; маҳорати иҷрои супоришҳои назариявӣ ва амалиро мустақилона намоиш медиҳад; маводи асосӣ ва дуоиминдараҷаро аз ҳамдигар ҷудо менамояд; роҳҳои гуногуни иҷрои супоришҳои таълимиро таҳлил менамояд ва амалиёти судмандро баҳри татбиқи он дар ҳолатҳои ғайристандартӣ (ғайримуқаррарӣ) интиҳоб менамояд; ба хато роҳ намедиҳад; малакаҳои тафаккури, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта дорад.

БАҲОДИҲӢ БА ҚОРҲОИ ХАТТИИ ХОНАНДАҒОНИ СИНФҲОИ 5-11 АЗ ФАНИИ МАТЕМАТИКА, АЛГЕБРА ВА ГЕОМЕТРИЯ

Ҳангоми баҳогузори ба фанни математика **70** холи имконпазир ба миқдори супоришҳо (мисолу масъалаҳо) ҷудо шуда, барои ҳар як супориши муайян тақсим карда мешавад. масалан, агар дар як қори хаттӣ аз фанни математика 5 супориш дошта бошад, ба иҷрои ҳар як супориши он 14 хол дода мешавад. албатта, сатҳи мураккабии ҳалли ҳар як супориш ба эътибор гирифта мешавад ва аз 0 то 14 хол . баҳогузори карда мешавад. омӯзгор метавонад ҳар як супориши қорҳои хаттии санҷишӣ, қорҳои амалӣ, лабораторӣ ва ғайраро вобаста ба натиҷа ҳолгузори намояд.

ХОЛҲО	дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълими хонандагон
0-35	дараҷаи 1 нокифоя	Хонанда: - мазмуни ҳадди ақали талаботи барномаи таълимиро бо кумаки омӯзгор аз худ мекунад; хусусиятҳои шинохта, аломатҳо, тавсияҳоро номбар карда наметавонад; мисолу масъалаҳои одиро бо кумаки омӯзгор очро мекунад; дар раванди иҷрои супоришҳои қолаби аз рӯи намунаи омӯзгор ба душвории зиёд дучор мегардад; ба хатоҳои қиддӣ сершумор роҳ медиҳад;
36-39	дараҷаи 2 кофӣ	- салоҳияти ҳалли ҳалли ҳадди ақали мисолҳои масъалоҳоро намоиш медиҳад; дар шарҳи маводи таълим то андозае мустақилият нишон медиҳад; ба хатоҳои қиддӣ ва на чандон қиддӣ дар ҳалли мисолу масъалаҳо роҳ медиҳад ва онҳоро бо ёрии омӯзгор баргараф мекунад; аз истилоҳот ва рамзҳои математикӣ дар сатҳи ҳадди ақал истифода мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо ба баъзе душвориҳо дучор мегардад; ба 3 хатои қиддӣ ва 4 хатои на он қадар қиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад;..
40-43	миёна	- мисолу масъалаҳоро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълими иҷро мекунад; ба хатоҳо роҳ медиҳад ва бо ёрии омӯзгор онҳоро баргараф месозад; аз истилоҳот ва рамзҳои математикӣ ба таври умумӣ истифода мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо то андозае мустақилият нишон медиҳад; ба 3 хатои қиддӣ ва 3 хатои на он қадар қиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад;..
44-47	каноат-бахш	- мундариҷаи мавзӯро баён мекунад; салоҳияти иҷрои мисолу масъалаҳоро андак бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим пешниҳод мекунад; салоҳияти шарҳи маводи таълимиро ба таври умумӣ намоиш медиҳад; ба баъзе хатоҳои қиддӣ ва на чандон қиддӣ роҳ медиҳад ва бо кумаки омӯзгор онҳоро баргараф месозад; истилоҳот ва рамзҳои математикиро истифода мекунад; ба 2 хатои қиддӣ ва 3 хатои на он қадар қиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад;..
48-51	дараҷаи 3 хуб	- салоҳияти пешниҳоди ҷавобҳоро бо андак кумаки омӯзгор намоиш медиҳад; мустақилона дар вазъиятҳои шинос (муқаррарӣ) ва ношинос (ғайримуқаррарӣ) супоришро иҷро мекунад; дониши назариявӣ ва амалиро дар вазъияти ношинос асосан дуруст татбиқ мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад; ба 2 хатои қиддӣ ва 2 хатои на он қадар қиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
52-55	хубтар	- салоҳияти пешниҳоди ҷавобҳоро асосан мустақилона намоиш медиҳад; дар вазъиятҳои шинос (муқаррарӣ) ва ношинос бештари супоришҳои пешниҳодшударо иҷро мекунад; аз истилоҳот ва рамзҳои математикӣ асосан дуруст истифода мебарад; дониши назариявӣ ва амалиро дар вазъиятҳои ношинос истифода мебарад; ба 1 хатои қиддӣ ва 2 хатои на он қадар қиддӣ роҳ медиҳад ва онро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад.
56-59	хубтарин	- салоҳияти иҷрои мустақилонаи супоришҳоро дар вазъиятҳои шинос (муқаррарӣ) ва ношинос намоиш медиҳад ва бо далелҳои муътамад ҷавобашро исбот мекунад; дониши назариявӣ ва амалиро дар вазъияти нав намоиш медиҳад; ба 1 хатои қиддӣ ва 1 хатои на он қадар қиддӣ роҳ медиҳад ва онро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад; аз истилоҳот ва рамзҳои математикӣ дуруст истифода мебарад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад.
60-62	дараҷаи аъло	- дар ҳалли супоришҳои математикӣ мустақилияти баланд намоиш медиҳад; мазмуни мафҳум ва қонуниятҳои математикиро бо мисолҳои мушаххас асоснок мекунад; қобилияти эҷодӣ нишон медиҳад; маводро бо пайдарҳамии мантикӣ ва бошӯуруна баён мекунад; ба 1 хатои қиддӣ роҳ медиҳад ва онро мустақилдона ислоҳ мекунад;
63-66	олӣ	- мазмуни маводи таълимиро медонад ва маҳорати амалии истифодаи оноро намоиш медиҳад. мисолу масъалаҳоро мустақилона ҳал мекунад мафҳумҳо, қонуниятҳои робитаи мутақобилаи математикиро дарк ва ошкор менамояд, бо мисолҳои мушаххас асоснок мекунад; аз воситаҳои ёрирасони таълим ва дигар манбаъҳо дуруст истифода мебарад; маҳорати баланди эҷодкориро нишон медиҳад; рамзҳои математикиро дуруст истифода мекунад, маводро бо пайдарҳамии мантиқии шӯуруна баён мекунад; ба 1 хатои на он қадар қиддӣ роҳ медиҳад ва онро мустақилдона ислоҳ мекунад.

67-70	олигарин	- аз мундариҷаи базавии фан ва талаботи барномаи таълим дониши зиёдтарро намоиш медиҳад; маводи назариявӣ ва амалии фанро хуб медонад ва ҳулосаҳои худро ҳамчун менамояд; сабабҳои монандӣ ва фарқияти маводи таълимро номбар мекунад; ҳулосаи ҷолибро оид ба мазмуну муҳтавои маводи таълим иброз менамояд ва фикрҳои навро оид ба ворид сохтани тағйирот ба он пешниҳод месозад; аз сарчашмаҳои зиёди иловагӣ дуруст истифода мебарад; малакаҳои тафаккури, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии худро рушд медиҳад.
-------	----------	---

ОЦЕНИВАНИЕ ДЛЯ КОМПЕТЕНТНОСТИ ОБРАЗОВАНИЙ УЧЕНИКОВ ПО МАТЕМАТИКИ

БУРИЕВ Б

В данной статье рассматривается оценка компетентности учеников и результат их деятельности по математике и геометрии, а также практическая работа учащихся.

Ключевые слова: действие, материал, понятие, примеры, задача.

ASSESSMENT FOR THE COMPETENCE OF THE EDUCATION OF STUDENTS IN MATHEMATICS

BURIEV B

In this article examines the assessment of the competence of students and the result of their activities in mathematics and geometry and also the practical work of students.

Key words: action, material, concept, examples, a task.

МЕЪЁРҲОИ БАҲОДИҲӢ БА САЛОҲИЯТҲОИ ТАЪЛИМИИ ХОНАНДАГОН АЗ ФАНИ НАҚШАКАШӢ

БУРИЕВ БАХТИЁР

*ҳодими калони илмии ПРМ ба
номи Абдурахмони Ҷомии
Академияи таҳсилоти Тоҷикистон*

Ҳангоми арёбии дониш, малака ва маҳорати иҷрои корҳои ҳатӣ, графикӣ ва амалии хонандагони синфҳои 8-9 аз фанни нақшакашӣ **70** холи имконпазир ба миқдори супоришҳо (корҳои ҳатӣ, графикӣ) ҷудо шуда, барои ҳар як супориши муайян тақсим карда мешавад. Масалан, агар дар як кори ҳатӣ 5 супориш дошта бошад, ба иҷрои ҳар як супориши он 14 ҳол дода мешавад. Албатта, сатҳи мураккабии ҳалли ҳар як супориш ба эътибор гирифта мешавад ва аз 0 то 14 ҳол баҳогузори карда мешавад. Омӯзгор метавонад ҳар як супориши корҳои ҳатии санҷишӣ, корҳои амалӣ, лабораторӣ ва ғайраро вобаста ба шаклу намуд ва натиҷа ҳолгузори намояд.

Ба корҳои графикӣ дар журнали синф гузоштани ду баҳо: **барои дуруст иҷро кардани кор, дониш** ва **сифати ниғорониши нақша** тавсия дода мешавад. Масалан: 70/70, 70/68, 67/51, 60/52, 63/44 ва ғайра.

Холҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0 – 35	Дараҷаи 1 Нокифоя	Хонанда: -супоришро дар сатҳи нокифоя иҷро мекунад; мафҳумҳои ҷудогонаи нақшакаширо дар раванди таълим азхуд намекунад; дар дарки элементҳо ба душворӣ дучор мегардад; бо кумаки асосии омӯзгор ба баъзе саволҳо ҷавоб медиҳад; ба хатоҳои зиёд роҳ медиҳад.
36-39	Дараҷаи 2 Кофӣ	- мазмуни маводи таълимро ба таври умумӣ пешниҳод менамояд, вале мустақилона ҳулоса бароварда наметавонад; дар истифодаи ҳадди ақали тасвир, нақша ва ишораҳо душворӣ мекашад; ба баъзе хатоҳои ҷиддӣ ва на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад, вале онҳоро бо кумаки омӯзгор ва ҳамсинфонаш бартараф месозад

40-43	Миёна	- моҳияти маводи таълими пешниҳодшударо дар ҳаҷми пурра баён намекунад, аммо риояи аксари талаботҳои тасвирвайшоратҳоро намоиш медиҳад; ҷавобашнопурава носаҳеҳро пашниҳод мекунад, аммо салоҳияти дарки умумии онро пешниҳод месозад; дар шарҳи маводи таълим мустақилият нишон намедиҳад, вале бо кумаки омӯзгор аз уҳдаи иҷрои он баромада метавона; ба хатои ҷиддӣ ва на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад, вале онҳоро бо кумаки омӯзгор бартараф месозад.
44-47	Қаноатбахш	- моҳияти маводи таълими пешниҳодшударо ба таври умумӣ баён мекунад; салоҳияти аксар тасвирвайшораҳоро намоиш медиҳад; салоҳияти пешниҳоди ҷавобҳоро ба таври умумӣ намоиш медиҳад; дар шарҳи моҳияти нақша боандакмушкilot дучор имегардад ва бо кумаки омӯзгор онро бартараф месозад; баъзе ба хатоҳои ҷиддӣ ва на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад.
48-51	Дараҷаи 3 Хуб	- аксари маводи таълимро аз худ мекунад; нақшаробоандакмушкilot шарҳ медиҳад, салоҳияти тасвирвайшораҳоро дар сатҳи андак бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; мустақилона дар вазъиятҳои шинос (муқаррарӣ) супоришҳои пешниҳодшударо бо андак кумаки омӯзгор иҷро мекунад; дониши назариявиашро дар вазъияти нав татбиқ мекунад; ба 3 хатои на он қадар ҷиддӣ ва 1 хатои ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад.
52-55	Хубтар	- моҳияти маводи таълимро асосан аз худ мекунад, талаботҳои тасвирвайшоратҳоро риоя менамояд; мустақилона дар вазъиятҳои шинос (муқаррарӣ) ва ношинос супоришҳои пешниҳодшударо иҷро мекунад; дониши назариявиашро дар вазъияти ношинос асосан дуруст татбиқ мекунад; ба 2 хатои на он қадар ҷиддӣ ва на зиёда аз 1 хато ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо асосан мустақилият нишон медиҳад.
56-59	Хубтарин	- маводи таълимро аз худ мекунад; нақшаи тасвиркардашро боандакмушкilot шарҳ медиҳад; талаботҳои тасвирвайшораҳоро риоя мекунад; мустақилона дар вазъиятҳои шинос (муқаррарӣ) ва ношинос (ғайримуқаррарӣ) супоришҳои пешниҳодшударо иҷро мекунад; ба 1 хатои на он қадар ҷиддӣ ва 1 хатои ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилият намоиш медиҳад.
60-62	Дараҷаи 4 аъло	- маводи таълимро аз худ мекунад; ҷавобҳои дурустро пешниҳод мекунад; хулосаҳои асоснока бо кумаки андаки омӯзгор мебарорад; маводи асосӣ ва дуоиминдараҷаро аз ҳамдигар ҷудо менамояд; мазмуни нақшаро таҳлил менамояд; дониши назариявиашро дар вазъияти ношинос дар амал татбиқ мекунад; ба 1 хатои ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад.
63-66	Олӣ	- салоҳияти баёни мундариҷаи базавии фанро намоиш медиҳад; ҷавобҳои дурустро пешниҳод мекунад; хулосаҳои асоснок, шуурона ва босаводона бо кумаки андаки омӯзгор мебарорад; маводи асосӣ ва дуоиминдараҷаро аз ҳамдигар ҷудо менамояд; сабабҳои монандӣ ва фарқият, мазмуни нақшаро таҳлил менамояд; салоҳияти ҳалли супоришотро мустақилона намоиш медиҳад; ба 1 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад.
67-70	Олитарин	- салоҳияти дониши назариявӣ ва амалии фанро аз сатҳи талаботи барномаи таълим бештарро намоиш медиҳад, аз манбаъҳои зиёди иловагии иттилоотӣ истифода менамояд; хулосаҳои асоснок, шуурона ва босаводонаро мустақилона пешниҳод месозад; далелҳои қавӣ дар шарҳи мазмуни тасвир пешниҳод мекунад; натиҷаи амалро таҳлил, хатоҳоро номбар мекунад, баҳо медиҳад, фикрҳои ҷолибро баён менамояд; ба ягон хато роҳ намедиҳад; малакаи тафаккури, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта дорад.

**БАҲОДИҲӢ
БА ҚОРҲОИ ГРАФИКӢ ВА АМАЛИИ ХОНАНДАГОНИ
СИНФҲОИ 8-9 АЗ ФАНИ НАҚШАКАШӢ**

Холҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи Ноқифоя	<u>Хонанда:</u> -салоҳияти иҷрои қорҳои графикӣ ва амалии ҳатмиро намоиш дода наметавонад; нақшахоро танҳо бо кумаки омӯзгор иҷро мекунад ва ба ҳамаҷонибаҳои роҳ медиҳад; мафҳум, таъриф, истифодаи истилоҳ, нақша ва графикхоро шарҳ дода наметавонад; супоришҳои ҳатмии графикӣ ва амалиро иҷро намекунад;
36-39	Дараҷаи 2 Қофӣ	- салоҳияти тасвири нақшахоро бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад; дар ҳаҷми талаботи ҳадди ақали барномаи таълим иҷрои нақшахоро пешниҳод месозад ва онҳоро меҳонад, аммо ба қоидаҳои асосии ороиши онҳо баъзан эътибор намедиҳад, қорҳои ҳатмиро, ки мувофиқи барномаи пешбинӣ шудаанд, дар вақташ иҷро намекунад, дафтарро бедикқатона пуркунад; дар раванди фаъолияти графикӣ ба ҳамаҷонибаҳои ҷиддӣ ва на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки асосии омӯзгор ислоҳ мекунад
40-43	Миёна	- салоҳияти ноустувораи иҷрои нақшахоро намоиш медиҳад, онҳоро бо кумаки омӯзгор шарҳ медиҳад, аммо ба қоидаҳои асосии ороиши онҳо эътибор намедиҳад; қорҳои ҳатмиро, ки мувофиқи барномаи пешбинӣ шудаанд, дар вақташ иҷро намекунад, дафтарро саросама пур мекунад; дар раванди фаъолияти графикӣ ба баъзе ҳамаҷонибаҳои ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ менамояд.
44-47	Қаноатбахш	- салоҳияти ноустувори иҷрои нақшахоро намоиш медиҳад, қорҳои ҳатмиро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаҳои таълим иҷро мекунад; қоидаҳои асосии ороиши нақшахоро ба таври умумӣ пешниҳод месозад; дафтарро саросема пур мекунад; дар раванди фаъолияти графикӣ аз кумаки омӯзгор истифода мебарад, вале ба ҳамаҷонибаҳои ҷиддӣ ва на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ менамояд.
48-51	Дараҷаи 3 Хуб	- салоҳияти иҷрои мустақилонаи нақшахоро дар ҳаҷми андак бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; машқхоро асосан мунтазам иҷро мекунад; дар иҷрои қорҳои графикӣ ва амалӣ дар вазъиятҳои шинос (муқаррарӣ) ва ношинос асосан мустақилият нишон медиҳад; аз истилоҳот ва рамзҳои нақшакашӣ дуруст истифода мебарад; ба 2 ҳамаҷонибаҳои ҷиддӣ ва 2 ҳамаҷонибаҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
52-55	Хубтар	- салоҳияти иҷрои мустақилонаи нақшахоро дар сатҳи бештар аз талаботи ҳадди ақали барномаи таълим намоиш медиҳад; мазмуни онҳоро бо андак мушқилот баён месозад; супоришҳоро асосан дуруст иҷро мекунад; дар иҷрои қорҳои графикӣ ва амалӣ дар вазъиятҳои шинос (муқаррарӣ) ва ношинос (ғайримуқаррарӣ) мустақилият нишон медиҳад; аз истилоҳот ва рамзҳои нақшакашӣ дуруст истифода мебарад; ба 1 ҳамаҷонибаҳои ҷиддӣ ва то 2 ҳамаҷонибаҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад.
56-59	Хубтарин	- салоҳияти иҷрои мустақилонаи нақшахоро асосан намоиш медиҳад, мазмуни маводи таълимро асосан баён месозад; супоришҳоро мустақилона иҷро мекунад, супоришҳоро асосан дуруст оро медиҳад; дар иҷрои қорҳои графикӣ ва амалӣ мустақилият нишон медиҳад; аз истилоҳот ва рамзҳои нақшакашӣ дуруст истифода мебарад; ба 1 ҳамаҷонибаҳои ҷиддӣ ва 1 ҳамаҷонибаҳои на он қадар ҷиддӣ ва 1 ҳамаҷонибаҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад; салоҳияти дуруст истифода бурдани иттилооти заруриро намоиш медиҳад;
60-62	Дараҷаи 4 Аъло	-салоҳияти мустақилона, бодикқатвасаривақт иҷрои қорҳои графикӣ, амалӣ ва машқхоро дар ҳаҷми талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; салоҳияти дар лаҳзаҳои шинос ва ношинос истифода бурдани маводи таълимро намоиш медиҳад; дар иҷрои қорҳои графикӣ ва амалӣ мустақилият нишон медиҳад; аз истилоҳот ва рамзҳои нақшакашӣ дуруст истифода мебарад; ба 1 ҳамаҷонибаҳои ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад; салоҳияти дуруст истифода бурдани иттилоотҳои заруриро намоиш медиҳад; супоришҳоро дуруст тасвир месозад.
63-66	Олӣ	- салоҳияти мустақилона, бодикқатвасаривақт иҷрои қорҳои графикӣ, амалӣ ва машқхоро дар ҳаҷми пурраи талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; салоҳияти дар лаҳзаҳои шинос ва ношинос истифода бурдани маводи таълимро намоиш медиҳад; дар иҷрои қорҳои графикӣ ва амалӣ мустақилияти қомил намоиш медиҳад; аз истилоҳот ва рамзҳои нақшакашӣ дуруст истифода мебарад; ба 1 ҳамаҷонибаҳои ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад; салоҳияти аз нақша ва дигар сарчашмаҳои истифода бурдани маводи иловагиро намоиш медиҳад.

67-70	Олигарин	-салоҳияти мустақилона, бодикқатвасаривақт иҷрои корҳои графикӣ, амалӣ ва машқоро дар ҳаҷми бештар аз талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; салоҳияти дар лаҳзаҳои шинос ва ношинос истифода бурдани маводи таълимро пешниҳод месозад; дар иҷрои корҳои графикӣ ва амалӣ мустақилияти комил намоиш медиҳад; аз истилоҳот ва рамзҳои нақшакашӣ қомилан дуруст истифода мебарад; ба ягон ҳато роҳ на медиҳад; салоҳияти аз сарчашмаҳои иловагӣ истифода бурдани иттилооти иловагӣ роҷеъ ба мавзӯ намоиш медиҳад; салоҳияти баланди эҷодӣ, тафаккури, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотиро намоиш медиҳад.
-------	----------	--

Эзоҳ: Дар баробари санҷишҳои тестӣ дигар санҷишҳои амалкунанда истифода бурда мешаванд.

НОРМЫ ОЦЕНИВАНИЕ ДЛЯ КОМПЕТЕНТНОСТИ ОБРАЗОВАНИЙ УЧЕНИКОВ ПО ЧЕРЧЕНИЮ

БУРИЕВ Б

В данной статье автор рассматривает нормы оценки компетентности учеников и результат их деятельности по черчению.

Ключевые слова: действие, материал, черчение, схема, графика, программа.

THE NORMS ASSESSMENT FOR THE COMPETENCE OF THE EDUCATION OF STUDENTS IN DRAWING

BURIEV B

In this article examines the norms assessment of the competence of students and the result of their activities in drawing.

Key words: action, material, drawing, scheme, graphic arts, program.

МЕЪЁРҲОИ БАҲОДИҲӢ БА ФАЪОЛИЯТИ ТАЪЛИМИ ШИФОҲИИ ХОНАНДАГОН АЗ ФАННИ ФИЗИКА

ДАВЛАТОВ А.

ходими калони илмии ПРМ
ба номи Абдурахмони Ҷомии
Академияи таҳсилоти Тоҷикистон

КУЧАКШОЕВ Д.

Ходими калони илмии ПРМ
ба номи Абдурахмони Ҷомии
Академияи таҳсилоти Тоҷикистон

Ҳангоми баҳогузори натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагон аз фанни физика *доншиҳои назариявӣ, маҳорати амалӣ ва корҳои таҷрибавии хонандагон* аз рӯи самтҳои зерин муайян карда мешавад:

- салоҳияти азхудкунии маводи назариявӣ ва амалӣ тибқи талаботи барномаи таълимӣ;
- салоҳияти мустақилона истифодаи маводи таълимӣ дар ҳолати шинос ва ношинос;
- салоҳияти бошуурона, босаводона асосноккунии хулосаҳо роҷеъ ба мавзӯ;
- салоҳияти баёни мундариҷаи назариявии мавзӯ бо истифода аз қонунҳои физикӣ;
- намоиш додани салоҳияти азхудкунии тавассути қори мустақилона дар раванди иҷрои супоришҳои назариявӣ, амалӣ ва таҷрибавӣ;
- салоҳияти мушаххаси хонандагон дар бораи қонуну қоидаҳо, формулаҳои физикӣ, мафҳумҳои асосӣ, ҳодисаҳои дар табиат ба амалоянда ва шарҳи онҳо;
- сатҳи ташаккули малакаҳои тафаккури мантиқӣ, инкишофи тасавуроти фазоӣ, тафаккури меҳнатии хонандагон.

Холҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи 1 Ноқифоя	<u>Хонанда:</u> Мавзӯ ва мафҳумҳои физикиро мустақилона азҳуд намекунад; дар дарки элементҳои физикӣ ба душвории зиёд дучор мегардад; дар ҳисоббарориҳо ба кумаки омӯзгор ниёз дорад; ба ҳаҷҳои зиёд роҳ медиҳад;
36-39	Дараҷаи 2 Қофӣ	- мафҳумҳо, таърифҳо, истифодаи истилоҳҳо, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои физикии маводи таълимро ба таври умумӣ дар сатҳи ҳадди ақали талаботи барномаи таълим бо кумаки муайяни омӯзгор шарҳ медиҳад; салоҳияти ҳалли аксар мисолу масъалаҳои пешниҳодшударо намоиш медиҳад; салоҳияти истифодаи истилоҳот ва рамзҳои физикиро дар сатҳи миёна намоиш медиҳад.
40-43	Миёна	- салоҳияти истифодаи истилоҳот ва рамзҳои физикиро ба таври умумӣ намоиш медиҳад; мафҳумҳо, таърифҳо, истифодаи истилоҳҳо, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои физикии маводи таълимро дар сатҳи ҳадди ақали талаботи барномаи таълим бо кумаки омӯзгор шарҳ медиҳад; салоҳияти ҳалли аксар мисолу масъалаҳои пешниҳодшударо намоиш медиҳад, вале ба баъзе ҳаҷҳои роҳ медиҳад.
44-47	Қаноатбахш	- салоҳияти шарҳи мундариҷаи мафҳумҳо, таърифҳо, истилоҳҳо, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои физикии маводи таълимро дар сатҳи андак бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад; салоҳияти ҳалли аксар мисолу масъалаҳои пешниҳодшударо бо кумаки муайяни омӯзгор намоиш медиҳад, вале ба баъзе ҳаҷҳои роҳ медиҳад; салоҳияти истифодаи рамзҳои физикиро дар ҳаҷми бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад.
48-51	Дараҷаи 3 Хуб	- салоҳияти баёни мундариҷаи мавзӯро намоиш медиҳад; салоҳияти шарҳи мундариҷаи мафҳумҳо, таърифҳо, истилоҳҳо, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои физикии маводи таълимро бо андак кумаки омӯзгор пешниҳод месозад; салоҳияти ҳалли мустақилонаи супоришҳоро дар амал намоиш медиҳад ва далелҳо барои исботи фикр бо андак кумаки омӯзгор пешниҳод месозад; оид ба бузургҳои физикӣ, воҳидҳо ва усули ченкунии онҳо иттилооти зарурӣ пешниҳод менамояд; ба баъзе ҳаҷҳои чиддӣ ва на он қадар чиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ менамояд.
52-55	Хубтар	- салоҳияти ҳалли мисолу масъалаҳоро бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад; салоҳияти истифодаи истилоҳот ва рамзҳои физикиро дар ҳаҷми бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; салоҳияти шарҳи мундариҷаи мафҳумҳо, таърифҳо, истилоҳҳо, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои физикии маводи таълимро бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад; оид ба бузургҳои физикӣ, воҳидҳо ва усули ченкунии онҳо иттилооти зарурӣ пешниҳод менамояд; ба баъзе ҳаҷҳои чиддӣ ва на он қадар чиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ менамояд.
56-59	Хубгарин	- салоҳияти шарҳи мундариҷаи мафҳумҳо, таърифҳо, истилоҳҳо, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои физикии маводи таълимро бештар аз талаботи ҳадди ақали барномаи таълим намоиш медиҳад; салоҳияти мустақилона ҳалли мисолу масъалаҳои пешниҳодшударо намоиш медиҳад, салоҳияти истифодаи истилоҳот ва рамзҳои физикиро асосан дуруст намоиш медиҳад; оид ба бузургҳои физикӣ, воҳидҳо ва усули ченкунии онҳо иттилооти зарурӣ пешниҳод менамояд; ба 1 ҳаҷи чиддӣ ва 1 ҳаҷи на он қадар чиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ менамояд.
60-62	Дараҷаи 4 Аъло	- мундариҷаи фанро дар сатҳи андак камтар аз талаботи барномаи таълим азҳуд мекунад; салоҳияти шарҳи мундариҷаи мафҳумҳо, таърифҳо, истилоҳҳо, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои физикии маводи таълимро намоиш медиҳад; оид ба бузургҳои физикӣ, воҳидҳо ва усули ченкунии онҳо иттилооти зарурӣ пешниҳод менамояд; салоҳияти ҳалли мисолу масъалаҳои пешниҳодшударо намоиш медиҳад, салоҳияти истифодаи истилоҳот ва рамзҳои физикиро намоиш медиҳад; салоҳияти истифодаи иттилооти иловагӣ роҷеъ ба фан намоиш медиҳад; ба 1 ҳаҷи чиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ менамояд.
63-66	Олӣ	- салоҳияти шарҳи мундариҷаи мафҳумҳо, таърифҳо, истилоҳҳо, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои физикии маводи таълимро бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад; оид ба бузургҳои физикӣ, воҳидҳо ва усули ченкунии онҳо иттилооти зарурӣ пешниҳод менамояд; салоҳияти ҳалли мисолу масъалаҳои пешниҳодшударо намоиш медиҳад, салоҳияти истифодаи истилоҳот ва рамзҳои физикиро намоиш медиҳад; салоҳияти мустақилона ва эҷодкоронаи ҳали мисолу масъалаҳоро намоиш медиҳад; аз дигар манъбаҳои иттилоотӣ дуруст истифода мебарад; ба 1 ҳаҷи на он қадар чиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ менамояд.

67-70	Олигарин	- салоҳияти шарҳи мундариҷаи мафҳумҳо, таърифҳо, истилоҳҳо, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои физикии маводи таълимиро пурра намоиш медиҳад; оид ба бузургҳои физикӣ, воҳидҳо ва усули ченкунии онҳо иттилооти бештар аз талаботи барномаи таълим пешниҳод менамояд; салоҳияти ҳалли мисолу масъалаҳои пешниҳодшударо намоиш медиҳад, салоҳияти истифодаи истилоҳот ва рамзҳои физикиро мустақилона намоиш медиҳад; салоҳияти мустақилона ва эҷодкоронаи ҳалли мисолу масъалаҳоро намоиш медиҳад; аз манъбаҳои зиёди иловагии иттилоотӣ истифода мебарад; ба хато роҳ намедиҳад; малакаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта дорад.
-------	----------	--

Баҳодихӣ ба корҳои лабораторӣ (озмоишӣ)

Салоҳияти азхудкунии маводи назариявӣ ва амалии омӯхтаи хонандагон аз рӯи талаботи барномаи таълими санҷида мешавад;

Холҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи 1 Нокифоя	Хонанда: - кори лабораториро асосан бо кумаки омӯзгор иҷро мекунад; салоҳияти иҷрои мустақилонаи кори лабораториро намоиш дода наметавонад; салоҳияти шарҳи мундариҷаи таҷрибаҳо, ченкуниҳо, ҳисоббарориҳо ва мушоҳидаҳоро намоиш дода наметавонад; дар ҳисоббарориҳо ба хатоҳои зиёди роҳ медиҳад;
36-39	Дараҷаи 2 Кофӣ	- салоҳияти иҷрои супоришҳои пешниҳодшударо дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад; салоҳияти шарҳи мафҳумҳо, истилоҳҳо, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои физикии маводи супориши таҷрибавиро бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад, салоҳияти пешниҳоди фикрро бо баъзе далелҳо намоиш медиҳад; натиҷаи хулосаҳоро бо кумаки асосии омӯзгор пешниҳод месозад; ба баъзе хатоҳои ҷиддӣ ва на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
40-43	Миёна	- салоҳияти иҷрои супоришҳои лабораториро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; салоҳияти шарҳи мафҳум, формула, таърифҳо ва қонунҳои физикӣ ва истифодаи онҳоро дар амал бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад; салоҳияти пешниҳоди маълумот роҷеъ ба бузургҳои физикӣ, воҳидҳо ва усулҳои ченкунии онҳо нишон медиҳад; ба баъзе хатоҳои ҷиддӣ ва на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
44-47	Қаноатбахш	- салоҳияти шарҳи мафҳумҳо, истилоҳҳо, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои физикии маводи супориши таҷрибавиро бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад, дар исботи фикр далелҳои умумӣ меорад; салоҳияти ҳалли мисолу масъалаҳо, натиҷаи хулосаҳоро бо кумаки омӯзгор пешниҳод месозад; қоидаҳои бехатариро дар раванди иҷрои корҳои лабораторӣ риоя мекунад; ба баъзе хатоҳои ҷиддӣ ва на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
48-51	Дараҷаи 3 Хуб	- салоҳияти ҳалли мисолу масъалаҳои пешниҳодшударо бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад; натиҷаи хулосаҳоро бо кумаки омӯзгор пешниҳод месозад; қоидаҳои бехатариро дар раванди иҷрои корҳои лабораторӣ риоя мекунад; салоҳияти шарҳи мафҳумҳо, истилоҳҳо, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои физикии маводи супориширо дар сатҳи башғар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад, дар исботи фикр далелҳо меорад; ба 3 хатоҳои ҷиддӣ ва 3 хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад; салоҳияти мустақилонаи иҷрои супоришҳои кори лабораториро бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад.
52-55	Хубтар	- салоҳияти мустақилонаи иҷрои кори лабораторӣ ва интиҳобу ҷобачогузории таҷҳизоти заруриро бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад; натиҷаи хулосаҳоро пешниҳод месозад; корҳои лабораториро асосан дуруст иҷро мекунад, пайдарҳамии онро намоиш медиҳад; қоидаҳои бехатариро дар раванди иҷрои озмоиш риоя мекунад; салоҳияти шарҳи мафҳумҳо, истилоҳҳо, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои физикиро бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад, дар исботи фикр далелҳо меорад; ба 2 хатоҳои ҷиддӣ ва 3 хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад;
56-59	Хубтарин	- салоҳияти мустақилонаи иҷрои кори лабораторӣ ва интиҳобу ҷобачогузории таҷҳизоти заруриро бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад; корҳои лабораториро асосан дуруст иҷро мекунад, қоидаҳои бехатариро риоя мекунад; ҷадвалҳо, расмҳо, нақшаҳоро дуруст истифода менамояд; шарҳи мафҳумҳо, истилоҳҳо, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои физикиро бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад, дар исботи фикр далелҳо меорад; ба 2 хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад.
60-62	Дараҷаи 4 Аъло	- салоҳияти мустақилонаи иҷрои кори лабораторӣ ва интиҳобу ҷобачогузории таҷҳизоти заруриро асосан намоиш медиҳад; корҳои лабораториро дуруст иҷро мекунад, пайдарҳамии иҷрои онҳоро намоиш медиҳад; дар раванди иҷрои кори лабораторӣ қоидаҳои бехатариро риоя мекунад; ҷадвал, расм, нақшаҳоро дуруст истифода менамояд; шарҳи мафҳумҳо, истилоҳҳо, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои физикиро намоиш медиҳад, дар исботи фикр далелҳо меорад; ба 1 хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад.

63-66	Олӣ	- мазмуни маводи таҷрибавиро баён мекунад; шарҳи мафҳумҳо, истилоҳҳо, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои физикиро бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад, дар исботи фикр далелҳо меорад; пайдарпайии иҷрои кори лабораториро ҳангоми озмоиш намоиш медиҳад; қоидаҳои бехатариро риоя мекунад; салоҳияти мустақилонаи гузаронидани таҷрибаро намоиш медиҳад; аз манъбаҳои дигари иттилоотӣ самаранок истифода мебарад; салоҳияти эҷодӣ намоиш медиҳад; ба 1 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад;
67-70	Олитарин	- салоҳияти шарҳи мафҳумҳо, истилоҳҳо, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои физикии маводи супоришии таҷрибавии пешниҳодшударо пурра намоиш медиҳад; салоҳияти ҷамъбасти ва ҳулосабарорӣ намудани натиҷаи кори лабораториро намоиш медиҳад ва далелҳои аз нигоҳи илмӣ асоснокро пешниҳод месозад; қоидаҳои бехатариро риоя мекунад; салоҳияти иҷрои супоришҳои лабораториро ба таври эҷодкорона дар ҳаҷми бештар аз талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; аз манъбаҳои иловагии иттилоотӣ истифода мебарад; салоҳиятҳои эҷодӣ, малакаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии намоиш медиҳад; ба ягон хато роҳ намедиҳад

Меъёрҳои баҳодихӣ ба қорҳои хаттии хонандагон:

Холҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0- 35	Дараҷаи 1 Нокифоя	Хонанда: - салоҳияти мустақилона иҷро кардани супоришҳои пешниҳодшударо намоиш дода наметавонад; баъзе супоришҳоро бо кумаки асосии омӯзгор иҷро мекунад; дар ҳисоббарориҳо ба хатоҳои зиёд роҳ медиҳад
36-39	Дараҷаи 2 Кофӣ	- салоҳияти иҷрои мустақилонаи супоришҳои пешниҳодшудаи кори хаттиро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад; салоҳияти пешниҳоди далелҳо дар ҳаҷми ҳадди ақал намоиш намедиҳад ва баъзе далелҳо меорад; натиҷаи ҳулосаҳоро бо кумаки асосии омӯзгор пешниҳод месозад, вале дар ҳисоббарорӣ ба 4 хатҳои ҷиддӣ ва 4 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад;
40-43	Миёна	- дониши назариявӣ ва амалии худро дар раванди иҷрои супоришҳои пешниҳодшударо дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад; супоришҳои кори хаттиро бо кумаки омӯзгор асосан иҷро мекунад; дар ҳисоббарориҳо ба баъзе хатоҳои роҳ медиҳад; натиҷаи ҳулосаҳоро бо кумаки омӯзгор пешниҳод месозад, вале дар ҳисоббарорӣ ба 4 хатҳои ҷиддӣ ва 3 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад;
44-47	Қаноатбахш	- дониши назариявӣ ва амалии худро дар раванди иҷрои супоришҳои пешниҳодшударо дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад; дар исботи фикр баъзе далелҳо меорад; салоҳияти иҷрои супоришҳои хаттии пешниҳодшударо дар ҳаҷми андак бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад; натиҷаи ҳулосаҳоро дар ҳаҷми маҳдуд пешниҳод месозад; ба 3 хатҳои ҷиддӣ ва 4 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад; салоҳияти мустақилонаи иҷрои супоришҳои кори хаттиро бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад;
48-51	Дараҷаи 3 Хуб	- салоҳияти иҷрои мустақилонаи супоришҳои хаттиро бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад; натиҷаи кори хаттиро бо далелҳои асосан дуруст пешниҳод месозад; дониши назариявӣ ва амалии худро дар раванди иҷрои супоришҳои пешниҳодшуда мустақилона намоиш медиҳад; ба 3 хатҳои ҷиддӣ ва 3 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад; салоҳияти мустақилонаи иҷрои супоришҳои кори хаттиро намоиш медиҳад;
52-55	Хубтар	-дар рафти амалӣ намудани супоришҳои хаттӣ салоҳияти мустақилонаи иҷрои кори хаттиро намоиш медиҳад; дониши назариявӣ ва амалии худро дар раванди иҷрои супоришҳои пешниҳодшуда асосан дуруст намоиш медиҳад; ба 2 хатҳои ҷиддӣ ва 3 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад, онҳоро бо кумаки омӯзгор баргараф месозад;
56-59	Хубтарин	- салоҳияти мустақилонаи иҷрои супоришҳои хаттиро бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад; супоришҳои қорҳои хаттиро бо кумаки андаки омӯзгор асосан дуруст иҷро мекунад; ба 2 хатҳои ҷиддӣ ва 2 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад;
60-62	Дараҷаи 4 Аъло	- салоҳияти иҷрои супоришҳои хаттиро дар ҳаҷмиталаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; маҳорати мустақилона ҳал кардани мисолу масъалаҳоро намоиш медиҳад; ба 1 хатҳои ҷиддӣ ва 2 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад; дар раванди иҷрои супоришҳои хаттӣ аз маводи иловагӣ истифода менамояд;

63-66	Олӣ	- маҳорати мустақилона иҷро кардаи супоришҳои ҳаттиро длар ҳаҷми талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; супоришҳоро асосан бехато ва роҳҳои ҳалли онро дуруст интиҳоб мекунад; аз формулаҳо, қоидаҳо, бузургҳо ва ҳисобқунии қимати амиқи онҳо истифода менамояд; ба 1 ҳатой ҷиддӣ ва 1 ҳатой на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад; дар раванди иҷрои супоришҳои ҳаттӣ аз маводи иловагӣ истифода менамояд
67-70	Олитарин	- супоришҳоро асосан бехато ва роҳҳои ҳалли онро дуруст интиҳоб мекунад; аз формулаҳо, қоидаҳо, бузургҳо ва ҳисобқунии қимати амиқи онҳо истифода менамояд; маҳорати мустақилона иҷро кардаи супоришҳои ҳаттиро намоиш медиҳад; ба ҳатой роҳ намендиҳад; қобилиятҳои эҷодӣ намоиш медиҳад; малакаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта дорад.

НОРМЫ ОЦЕНИВАНИЕ ДЛЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УСТНОЙ ОБУЧЕНИИ УЧАЩИХСЯ ПО ФИЗИКЕ

**ДАВЛАТОВ А.
КУЧАКШОЕВ Д.**

В статье говорится об выставление оценки учащихся и результат их образовательной деятельности по физике и практической работы учеников.

Ключивые слова: оценка, материал, знание, событие, закон, эксперимент, единица.

NORMS OF ASSESSING FOR THE ACTIVITY OF VERBAL TEACHING OF STUDENTS IN PHYSICS

**DAVLATOV A.
KUCHAKSHOEV D.**

The article refers to the presentstion of students assessment and the result of their educational activities in physics and practical work of students.

Key words: assessment, material, knowledge, event, experiment.

БАҲОДИҲӢ БА ФАӢОЛИЯТИ ТАӢЛИМИИ ХОНАНДАГОНАЗ ФАННИ ХИМИЯ (ШИФОӢӢ)

ЗУЛФОНОВ Б.

*Мудири баҳии масоили гузориши ба таҳсилоти 12-солаи
ПРМ ба номи Абдурахмони Ҷомии
Академияи таҳсилоти Тоҷикистон*

УБАЙДОВ Ҳ.

*мудири шуъбаи табишо риезии ПРМ ба номи
Абдурахмони Ҷомии Академияи таҳсилоти Тоҷикистон*

Дар раванди баҳогузорию садҳола ба сатҳи дониши хонандагон аз фанни химия бештар эътибор дода мешавад ба:

- амиқӣ (мувофиқати ҳулосаҳои назариявии омӯхташуда) ва амалӣ тибқи талаботи барномаи таълимӣ;
- сатҳи даркқунӣ (мувофиқати маҳорати истифодаи маводи таълимӣ тибқи барномаи таълимӣ);
- мукаммалӣ (мувофиқати ҳаҷми барнома ба маводи таълимии китоби дарсӣ);
- ҳулосаҳои асоснок, шуурона ва босаводона;
- зоҳир намудани фаъолияти азҳудқунӣ, мустақилият дар вақти иҷрои вазифаҳои назариявӣ ва амалӣ.

Ҳолҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0- 35	Дараҷаи I Нокифоя	Хонанда: - мазмуни маводи таълимиро аз худ намекунад, фарқияти байни элементҳои химиявиро дарк намекунад; дар ҳисоббарориҳо ба ҳатоҳои зиёд роҳ медиҳад;

36-39	Дараҷаи 2 Кофӣ	- мазмуни маводи таълим, ҳодисаҳо ва қонуниятҳои омӯхтаашро бо душворӣ ва кумаки асосии омӯзгор баён мекунад; мундариҷаи маводи таълимро ба таври умумӣ баён мекунад; дониши назариявӣ ва амалиро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим пешниҳод мекунад; аломатҳои асосии мафҳум, ҳодисаҳои химиявӣ, қонун, қоида, таърифҳо, хосияти хоси моддаҳо, онда ва амсоли онҳоро бо кумаки омӯзгор аз худ мекунад; дар рафти иҷрои онҳо ба душвории дучор мегардад; аз истилоҳот ва рамзҳои химиявӣ то андозае истифода мекунад; ба 4 хатҳои ҷиддӣ ва 4 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор баргараф менамояд.
40-43	Миёна	- оид ба мундариҷаи базавии фанни химия фаҳмиши умумӣ нишон медиҳад; мазмуни химиявии ҳодисаҳо ва қонуниятҳои омӯхташударо бо душворӣ баён мекунад; аломатҳои асосии мафҳум, ҳодисаҳои химиявӣ, қонун, қоида, таърифҳо, хосияти хоси моддаҳо, қоида ва амсоли онҳоро бо кумаки омӯзгор аз худ мекунад; маводи таълимро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълимӣ бо иҷрои аксари супоришҳо пешниҳод мекунад; аз истилоҳот ва рамзҳои химиявӣ то андозае истифода мекунад; ба 3 хатҳои ҷиддӣ ва 4 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ менамояд.
44-47	Қаноатбахш	- мазмуни химиявии ҳодисаҳо ва қонуниятҳои омӯхташударо бо кумаки муайяни омӯзгор баён мекунад; аломатҳои асосии мафҳум, ҳодисаҳои химиявӣ, қонун, қоида, таърифҳо, хосияти хоси моддаҳо, қоида ва амсоли онҳоро душвории аз худ мекунад; оид ба мундариҷаи базавии фанни химия фаҳмиши умумӣ нишон медиҳад; маводи таълимро дар ҳаҷми андак бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим бо иҷрои бештари супоришҳо пешниҳод мекунад; аз истилоҳот ва рамзҳои химиявӣ бо кумаки муайяни омӯзгор истифода мебарад; ба 3 хатҳои ҷиддӣ ва 3 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ менамояд.
48-51	Дараҷаи 3 Хуб	- мазмуни маводи таълимро бештар аз ҳаҷми ҳадди ақали барномаи таълим баён мекунад ва онро дар амал истифода бурда метавонад; мазмуни химиявии ҳодисаҳо ва қонуниятҳоро асосан дуруст баён мекунад; дониши назариявиро дар амал татбиқ мекунад ва бо кумаки андаки омӯзгор исботи онро пешниҳод месозад; ҷавоби саҳеҳро дар асоси назарияҳои омӯхташуда пешниҳод месозад; оид ба бузургиҳои химиявӣ маълумоти муайян медиҳад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад; ба 2 хатҳои ҷиддӣ ва 3 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро асосан мустақилона ислоҳ менамояд.
52-55	Хубтар	- мазмуни химиявии ҳодисаҳо ва қонуниятҳоро асосан дуруст баён мекунад; дониши назариявиро дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳои муайян исботи онро пешниҳод месозад; ҷавоби пурраро дар асоси назарияҳои омӯхташуда дар ҳаҷми бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим пешниҳод месозад; мазмуни маводи таълимро мувофиқи талаботи барномаи таълимӣ асосан дуруст баён мекунад; оид ба бузургиҳои химия маълумоти муайян медиҳад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад. ба 1 хатҳои ҷиддӣ ва 2 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ менамояд.
56-59	Хубтарин	- мазмуни маводи таълимро дар ҳаҷми бештар аз талаботи ҳадди ақали барномаи таълим дуруст баён мекунад; оид ба бузургиҳои химиявӣ маълумот медиҳад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад. мазмуни химиявии ҳодисаҳо ва қонуниятҳоро дуруст баён мекунад; дониши назариявиро дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳои исботи онро пешниҳод месозад; варианти ҷавобҳоро дар асоси назарияҳои омӯхташуда мустақилона пешниҳод месозад; ба 1 хатҳои ҷиддӣ ва 1 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ менамояд.
60-62	Дараҷаи 4 Аъло	- дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо то мустақилият нишон медиҳад; мазмуни химиявии ҳодисаҳо ва қонуниятҳоро дуруст баён мекунад; дониши назариявиро дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳои муайян исботи онро пешниҳод месозад; мазмуни маводи таълимро дар ҳаҷми пурраи талаботи барномаи таълим дуруст баён мекунад; маводи таълимро таҳлил ва хулосабарорӣ менамояд; варианти ҷавобҳоро дар асоси назарияҳои омӯхташуда пешниҳод месозад; ба 1 хатҳои ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро ислоҳ менамояд.
63-66	Олӣ	- мазмуни химиявии ҳодисаҳо ва қонуниятҳоро дуруст баён мекунад; дониши назариявиро дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳои исботи онро пешниҳод месозад; мазмуни маводи таълимро дар ҳаҷми пурраи талаботи барномаи таълим баён мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад; варианти ҷавобҳоро дар асоси назарияҳои омӯхташуда пешниҳод месозад; қобилиятҳои баланди эҷодӣ нишон медиҳад; аз баъзе манбаъҳои иловагии иттилоотӣ истифода мебарад; ба 1 хатҳои на он қадар роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ менамояд.
67-70	Олигарин	- аз манбаъҳои иттилоотӣ иловагӣ истифода мебарад; дониши назариявӣ ва амалӣ дар ҳаҷми бештар аз талаботи пурраи барномаи таълим намоиш медиҳад; мазмуни химиявии ҳодисаҳо ва қонуниятҳоро дақиқ баён мекунад; дониши назариявиро дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳои мӯътамад исботи онро пешниҳод месозад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилияти комил нишон медиҳад; варианти ҷавобҳоро дар асоси назарияҳои омӯхташуда пешниҳод месозад; салоҳияти таҳил, муқоиса ва баровардани хулосаҳои илмиро намоиш медиҳад; малакаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, ирғиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта дорад; ба хато роҳ намедиҳад.

БАҲОГУЗОРӢ
БА МАҲОРАТИ КОРИ ОЗМОИШӢ (ЛАБОРАТОРӢ) АЗ ФАНИИ ХИМИЯ:
 Баҳо дар асоси мушоҳидаи кори хонанда ва натиҷаи ҷавоби хаттии ӯ гузошта мешавад:

Холҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи 1 Нокифоя	Хонанда: - корро дар сатҳи ҳадди ақали барномаи таълим иҷро намекунад; қоидаҳои бехатариро хангоми кор бо маводи химиявӣ ва истифодаи таҷҳизот дар рафти озмоиш ғаро намекунад; ба хатоҳои зиёд роҳ медиҳад;
36-39	Дараҷаи 2 Қофӣ	- корро дар сатҳи ҳадди ақали талаботи барномаи таълим иҷро мекунад, вале дар раванди иҷрои он ба 4 хатои қиддӣ ва 3 хатои на он қадар қиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад; қоидаҳои техникаи бехатариро дар раванди истифодаи маводи химиявӣ, моддаҳои гуногун ва таҷҳизот асосан ғаро мекунад
40-43	Миёна	- кори озмоиширо андак бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим дуруст иҷро мекунад; қоидаҳои техникаи бехатариро дар раванди истифодаи маводи химиявӣ, моддаҳои гуногун ва таҷҳизот асосан ғаро мекунад, аммо ба баъзе хатоҳои роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
44-47	Қаноатбах ш	- бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим кори озмоиширо иҷро мекунад, дар рафти он мустақилият нишон медиҳад; қоидаҳои техникаи бехатариро дар раванди истифодаи маводи химиявӣ, моддаҳои гуногун ва таҷҳизот асосан дуруст ғаро мекунад; ба баъзе хатоҳои роҳ медиҳад ва онро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
48-51	Дараҷаи 3, Хуб	- кори озмоиширо асосан иҷро мекунад; дар рафти иҷрои озмоиш мустақилият нишон медиҳад; қоидаҳои техникаи бехатариро дар раванди истифодаи маводи химиявӣ, моддаҳои гуногун ва таҷҳизот дуруст ғаро мекунад; далелҳои асоснок пешниҳод месозад; ба баъзе хатоҳои роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, истифодаи нақшаҳои мустақилият нишон медиҳад.
52-55	Хубтар	- корро озмоиширо мустақилона дар ҳаҷми пурра иҷро мекунад; пайдарҳамии иҷрои ҳар як озмоиширо хангоми гузаронидани озмоиш ва ҷенкуни ғаро мекунад; қоидаҳои техникаи бехатариро дар раванди истифодаи маводи химиявӣ, моддаҳои гуногун ва таҷҳизот дуруст ғаро мекунад; ба баъзе хатоҳои роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад ва онҳоро дар дафтар дуруст қайд мекунад.
56-59	Хубтарин	- корро асосан мустақилона, ба таври пурра ва дуруст иҷро мекунад, пайдарҳамии раванди иҷрои онро таъмин мекунад; ҷавобҳои дақиқ пешниҳод месозад; дар шарҳи мафҳумҳо, реаксияҳои химиявӣ, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад. Ба 2-3 хатои қиддӣ ва 2 хатои на он қадар қиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад; таҷҳизотҳои заруриро интиҳоб ва ҷобачо қарда, озмоиш мегузаронад; дар рафти иҷрои кор қоидаи бехатариро ғаро мекунад; ҷадвалҳо, расмҳо, нақшаҳоро дуруст истифода менамояд;
60-62	Дараҷаи 4 Олӣ	- корро асосан дар ҳаҷми пурра, иҷро мекунад, пайдарҳамии иҷрои онро ғаро менамояд; таҷҳизоти заруриро мустақилона интиҳоб қарда, озмоиш мегузаронад; қоидаҳои бехатариро ғаро мекунад; ба 1-2 хатои қиддӣ ва 2 хатои на он қадар қиддӣ роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад; мустақилият дар гузаронидани озмоишҳоро намоиш медиҳад; дар шарҳи мафҳумҳо, реаксияҳои химиявӣ, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад.
63-66	Аъло	- супоришҳоро асосан дуруст, дар ҳаҷми пурра ва мустақилона иҷро мекунад; таҷҳизоти заруриро интиҳоб мекунад; пайдарҳамии иҷрои кори лабораториро таъмин мекунад; қоидаҳои бехатариро ғаро мекунад; ба 1 хатои қиддӣ ва 1 хатои на он қадар қиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад; дар раванди озмоиш қобилиятҳои эҷодӣ нишон медиҳад; ба рушди малақаҳои тафакқурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии худ таваҷҷуҳ менамояд.
67-70	Олитарин	- кори озмоиширо пурра, мустақилона ва ба таври эҷодқорона дар ҳаҷми бештар аз талаботи барномаи таълим иҷро мекунад; пайдарҳамии иҷрои супоришро таъмин месозад, вариантҳои ҷолиби роҳҳои иҷрои супориш ва ҳалли мушкилоти пайдогардидаро пешниҳод месозад; қоидаҳои бехатариро ғаро мекунад; ба хатоҳои роҳ намедиҳад; дар шарҳи мафҳумҳо, реаксияҳои химиявӣ, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад; малақаи тафакқурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофқаро намоиш медиҳад.

**БАҲОГУЗОРӢ БА МАҲОРАТИ ҲАЛ ҚАРДА ТАВОНИСТАНИ МАСЪАЛАҲОИ
ОЗМОЙИШӢ (ХИМИЯ):**

Холҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи 1 Нокифоя	<u>Хонанда:</u> - масъаларо мустақилона ҳал карда наметавонад; дар интиҳоби маводи химиявӣ ва таҷҳизот ба хатоҳои зиёд роҳ медиҳад
36-39	Дараҷаи 2 Қофӣ	- нақшаи ҳалли масъаларо дуруст тартиб медиҳад; маводи химиявӣ ва таҷҳизотро бо кумаки омӯзгор интиҳоб менамояд; дар баён ва хулосабарорӣ ба 4 хатои ҷиддӣ ва 5 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад; қоидаҳои техникаи бехатариро дар раванди иҷрои супоришҳо риоя мекунад
40-43	Миёна	- нақшаи ҳалли масъаларо дуруст тартиб медиҳад; маводи химиявӣ ва таҷҳизотро бо кумаки омӯзгор интиҳоб менамояд; дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим масъалаҳоро дуруст иҷро мекунад; аммо дар раванди иҷрои он ба 4 хатои ҷиддӣ ва 4 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад; қоидаҳои техникаи бехатариро дар раванди истифодаи маводи химиявӣ, моддаҳои гуногун ва таҷҳизот асосан риоя менамояд,
44-47	Қаноатбах ш	- салоҳияти ҳалли масъаларо бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад; маводи химиявӣ ва таҷҳизотро дуруст интиҳоб менамояд, вале дар ҷамъбасти хулоса ва раванди иҷрои масъалаҳо ба 3 хатои ҷиддӣ ва 4 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад; қоидаи бехатариро дар раванди истифодаи маводи химиявӣ, моддаҳои гуногун ва таҷҳизот асосан риоя мекунад
48-51	Дараҷаи 3, Ҳуб	- салоҳияти ҳалли масъалаҳоро дар ҳаҷми андак бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; дар раванди иҷрои масъалаҳо истифодаи маводи химиявӣ, моддаҳои гуногун ва таҷҳизот қоидаи бехатариро риоя мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад; ба 3 хатои ҷиддӣ ва 3 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад
52-55	Ҳубтар	- маводи химиявӣ ва таҷҳизотро барои ҳалли масъалаҳои озмойишӣ дуруст интиҳоб менамояд; хулосаҳоҳоро бо кумаки андаки омӯзгор асосан дуруст ҷамъбаст мекунад; дар истифодаи маводи химиявӣ, моддаҳои гуногун ва таҷҳизот қоидаи бехатариро риоя мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад; ба 2 хатои ҷиддӣ ва 3 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад;
56-59	Ҳубтарин	- маводи химиявӣ ва таҷҳизотро барои ҳалли масъалаҳои озмойишӣ дуруст интиҳоб менамояд; хулосаҳоҳоро бо кумаки андаки омӯзгор асосан дуруст ҷамъбаст мекунад; дар истифодаи маводи химиявӣ, моддаҳои гуногун ва таҷҳизот қоидаи бехатариро риоя мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад; ба 2 хатои ҷиддӣ ва 2 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад;
60-62	Дараҷаи 4 Оли	- маводи химиявӣ ва таҷҳизотро барои ҳалли масъалаҳои озмойишӣ дуруст интиҳоб менамояд; хулосаҳоҳоро бо кумаки андаки омӯзгор дуруст ҷамъбаст мекунад; дар истифодаи маводи химиявӣ, моддаҳои гуногун ва таҷҳизот қоидаи бехатариро риоя мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад; ба 1 хатои ҷиддӣ ва 2 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад
63-66	Аъло	- маводи химиявӣ ва таҷҳизотро барои ҳалли масъалаҳои озмойишӣ дуруст интиҳоб менамояд; хулосаҳоҳоро дуруст ҷамъбаст мекунад; дар истифодаи маводи химиявӣ, моддаҳои гуногун ва таҷҳизот қоидаи бехатариро риоя мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад; ба 1 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад; масъалаҳои озмойиширо пурра ва дуруст иҷро мекунад;
67-70	Олигарин	- маводи химиявӣ ва таҷҳизотро барои ҳалли масъалаҳои озмойишӣ қомилан дуруст интиҳоб менамояд; хулосаҳоҳоро мустақилона ва аз нигоҳи илмӣ пурра асоснок мекунад; дар истифодаи маводи химиявӣ, моддаҳои гуногун ва таҷҳизот қоидаи бехатариро пурра риоя мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад; ба хато роҳ на медиҳад масъалаҳои озмойиширо пурра ва эҷодкорона иҷро мекунад; малакаи тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта намоиш медиҳад.

**БАҲОДИҲӢ БА МАҲОРАТИ ҲАЛ ҚАРДА ТАВОНИСТАНИ МАСЪАЛАҲОИ
ҲИСОБӢ (ХИМИЯ):**

Ҳолҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи 1 Нокифоя	<u>Хонанда:</u> - дар муҳокимаи мантиқӣ ва ҳалли масъала ба хатоҳои зиёд роҳ медиҳад; супришро бо кумаки омӯзгор иҷро мекунад; дар ҳисоббарорӣ математикӣ ба хатоҳои ҷиддӣ роҳ медиҳад;
36-39	Дараҷаи 2 Қофӣ	- дар муҳокимаи мантиқӣ ва ҳалли масъала бо кумаки омӯзгор иштирок менамояд, мустақилият дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад, вале дар ҳисоббарорӣ математикӣ ба 4 хатоҳои ҷиддӣ ва 5 хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад
40-43	Миёна	- салоҳияти муҳокимаи мантиқӣ ва ҳалли масъалаҳои ҳисобиро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад, вале ба 4 хатоҳои ҷиддӣ ва 4 хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад;
44-47	Қаноатбах ш	- салоҳияти муҳокимаи мантиқӣ ва ҳалли масъалаҳои ҳисобиро дар ҳаҷми андак бештар аз талаботи ҳадди ақали барномаи таълим намоиш медиҳад, вале дар ҳисоббарорӣ математикӣ ба 3 хатоҳои ҷиддӣ ва 4 хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад
48-51	Дараҷаи 3, Ҳуб	- дар муҳокимаи мантиқӣ ва ҳалли масъала асосан ба хатоҳои роҳ на медиҳад, вале дар ҳисоббарорӣ математикӣ ба 3 хатоҳои ҷиддӣ ва 3 хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки андаки ислоҳ мекунад
52-55	Ҳубтар	- салоҳияти муҳокимаи мантиқӣ ва ҳалли масъалаҳои ҳисобиро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад, вале ба 2 хатоҳои ҷиддӣ ва 2 хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад;
56-59	Ҳубтарин	- дар муҳокимаи мантиқӣ ва ҳалли масъала асосан ба хатоҳои роҳ на медиҳад, вале дар ҳисоббарорӣ математикӣ ба 1 хатоҳои ҷиддӣ ва 2 хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад; ҳуҷҷаҳои дурустро бо кумаки андаки омӯзгор баён мекунад;
60-62	Дараҷаи 4 Оли	- дар муҳокимаи мантиқӣ ва ҳалли масъала асосан ба хатоҳои роҳ на медиҳад, вале дар ҳисоббарорӣ математикӣ ба 1 хатоҳои ҷиддӣ ва 1 хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад; ҳуҷҷаҳои дурустро пешниҳод месозад
63-66	Аъло	- салоҳияти мустақилона ҳалли масъалаҳои ҳисобиро дар ҳаҷми талаботи барномаи таълим пурра намоиш медиҳад; ҳуҷҷаҳои мустақилона асоснок мекунад; дар ҳисоббарорӣ мустақилият нишон медиҳад; ба 1 хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад;
67-70	Олтарин	- салоҳияти иҷрои супоришҳои ҳисобиро мустақилона дар ҳаҷми бештар аз талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; реактивҳои химиявӣ ва таҷҳизотро мустақилона интиҳоб менамояд; ҳуҷҷаҳоро аз нигоҳи илмӣ асоснок, эҷодкорона баён мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарорӣ мустақилият нишон медиҳад; ба хатоҳои роҳ на медиҳад масъалаҳои озмояширо пурра ва эҷодкорона иҷро мекунад; малакаи тафаккури, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотӣ рушдефтара намоиш медиҳад.

БАҲОГУЗОРИ БА ҚОРҶОИ НАЗОРАТИИ ХАТӢ

Холҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи 1 Нокифоя	<u>Хонанда:</u> - корро пурра иҷро карда наметавонад, ба хатоҳои зиёд роҳ медиҳад.
36-39	Дараҷаи 2 Қофӣ	- супориши хаттиро бо кумаки омӯзгор иҷро мекунад; мустақилият дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад, вале дар ҳисоббарории математикӣ ба 4 хатои ҷиддӣ ва 5 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад
40-43	Миёна	- салоҳияти иҷрои кори хатиرو дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад, мустақилият дар раванди иҷроӣ қорҷои хаттӣ дар доираи маҳдуд намоиш медиҳад; ба 4 хатои ҷиддӣ ва 4 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад;
44-47	Қаноатбах ш	- салоҳияти иҷроӣ супоришҳои хатиру дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад; вале ба 4 хатои ҷиддӣ ва 3 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад; иҷроӣ қорҷои хатиру дар ҳаҷми талаботи барномаи таълим бо кумаки омӯзгор пешниҳод мекунад;
48-51	Дараҷаи 3, Хуб	- супоришҳои хаттиро асосан дуруст иҷро мекунад, ҳулосаҳоро бо кумаки андаки омӯзгор ҷамъбаст мекунад; салоҳияти мустақилона иҷроӣ қорҷои хаттиро намоиш медиҳад, вале ба 3 хатои ҷиддӣ ва 3 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад; салоҳияти иҷроӣ аксар супориши пешниҳодшударо намоиш медиҳад
52-55	Хубтар	- супоришҳои пешниҳодшударо иҷро мекунад, ҳулосаҳоро дуруст баён мекунад; кори хаттиро асосан мустақилона иҷро мекунад; салоҳияти иҷроӣ аксар супориши пешниҳодшударо намоиш медиҳад ва далелҳо дар иботи онҳоро пешниҳод месозад; ба 2 хатои ҷиддӣ ва 3 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад;
56-59	Хубтарин	- салоҳияти иҷроӣ супоришҳои хатиру дуруст иҷро мекунад, ҳулосаҳоро бо кумаки андаки омӯзгор пешниҳод месозад; мустақилият дар раванди иҷроӣ супоришҳои намоиш медиҳад; қобилияти эҷодӣ нишон медиҳад; ба 2 хатои ҷиддӣ ва 2 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад
60-62	Дараҷаи 4 Оли	- салоҳияти иҷроӣ супоришҳои хаттиро дар ҳаҷми талаботи барномаи таълим дуруст намоиш медиҳад; ҳулосаҳоро мустақилона ва дуруст ҷамъбаст мекунад; дар раванди иҷроӣ супоришҳои қобилияти зехнию эҷодӣ, малақаҳои тафаккури, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотиро намоиш медиҳад; ба 1 хатои ҷиддӣ ва 2 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад
63-66	Аъло	- салоҳияти иҷроӣ супоришҳои хатиру мустақилона дар ҳаҷми талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; ҳулосаҳоро аз нигоҳи илмӣ асосан дуруст асоснок ва дуруст пешниҳод месозад; дар раванди иҷроӣ супоришҳои мустақилият нишон медиҳад; ба хатои ҷиддӣ ва 1 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад;
67-70	Беҳтарин	- салоҳияти иҷроӣ супоришҳои хатиру мустақилона дар ҳаҷми бештар аз талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; ҳулосаҳоро аз нигоҳи илмӣ асоснок, эҷодкорона ва дуруст пешниҳод месозад; дар раванди иҷроӣ супоришҳои мустақилияти комил нишон медиҳад; ба хато роҳ намедиҳад малақаи тафаккури, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии рушдфтаро намоиш медиҳад.

ОЦЕНИВАНИЕ ДЛЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ УЧЕНИКОВ ПО ХИМИИ

**ЗУЛФОНОВ Б
УБАЙДОВ Х**

В данной статье говорится о необходимости введения новой многобалльной (100 – балльной) системы оценивания на уроках химии в образовательных учреждениях, новая система оценивания может поднять качество знания и компетентность учащихся образовательных учреждений республики.

Ключевые слова: образование, компетентция, многобалльная система, оценивание, учащиеся.

THE ASSESSMENT FOR THE ACTIVITY OF EDUCATION OF PUPILS IN CHEMISTRY

**ZULFONOV B
UBAYDOV H**

In this article refers to the need to introduce a new multi- point assessment system in chemistry classes in educational institutions.

Key words: education, compilation, multi-point system, evaluation, students.

БАҶО БА МАЛАКА ВА МАҲОРАТИ АМАЛИИ ХОНАНДАГОН АЗ ФАНИИ БИОЛОГИЯ

ЗУЛФОНОВ Б.

*Мудири баҳии масоили гузориши ба таҳсилоти 12-солаи
ПРМ ба номи Абдурахмони Ҷомии Академияи
таҳсилоти Тоҷикистон*

УБАЙДОВ Ҳ.

*мудири шуъбаи табиғо риезии ПРМ ба номи
Абдурахмони Ҷомии Академияи таҳсилоти Тоҷикистон*

Ҳолҳо	Дараҷаҳои салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи 1 Ноқифоя	Хонанда: - кори амалиро мустақилона дар сатҳи ҳадди ақали талаботи барномаи таълим иҷро намекунад; таҷҳизоти заруриро дар гузаронидани кори амалӣ омода намекунад; хангоми гузаронидани кори амалӣ ба хатоҳои зиёд роҳ медиҳад. қоидаҳои техникаи бехатариро дар раванди истифодаи таҷҳизоти гуногун дуруст риоя мекунад;
36-39	Дараҷаи 2 Қофӣ	- таҷрибаро асосан дуруст мегузаронад; таҷҳизот, объектҳоро дар раванди гузаронидани корҳои амалӣ бо кумаки омӯзгор интиҳоб менамояд; баъзе нишонаҳои асосии объектро қайд менамояд; натиҷаи мушоҳидаҳо дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим ҷамъбаст менамояд, вале дар баён ва пешниҳоди хулоса ба 4 хатои ҷиддӣ ва 5 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ менамояд
40-43	Миёна	- аломатҳои асосии мафҳум, ходисаҳо, қонун, қоида, таърифҳо ва амсоли онҳоро андак бештар аз ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим баён мекунад, аз истилоҳот ва рамзҳои биологӣ то андозае истифода мекунад; дар раванди кори амалӣ техникаи бехатариро асосан риоя мекунад; мустақилият дар раванди иҷрои кори амалӣ дар сатҳи миёна нишон имедиҳад, вале дар баён ва пешниҳоди хулоса ба 4 хатои ҷиддӣ ва 4 на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад
44-47	Қаноатбахш	- иҷрои супоришро бештар аз ҳаҷми ҳадди ақали талаботи стандарти фаннӣ бо мисолҳо пешниҳод мекунад; аломатҳои асосии мафҳум, ходиса, қонун, қоида, таърифҳо ва амсоли онҳоро асосан дуруст баён мекунад; интиҳоби таҷҳизот, гузаронидани таҷрибаҳо бо кумаки омӯзгор амалӣ менамояд; нишонаҳои бештари супоришҳоро қайд менамояд; аз истилоҳот ва рамзҳои биологӣ то андозае истифода мекунад; дар раванди иҷрои супориш техникаи бехатариро асосан риоя мекунад; ба 4 хатои ҷиддӣ ва 3 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад;

48-51	Дараҷаи 3, Хуб	- кори амалиро асосан дуруст иҷро мекунад; нишонаҳои муҳими объект ва рафти мушоҳидаро асосан дуруст қайд мекунад; аз истилоҳот ва рамзҳо то андозае истифода мекунад; техникаи бехатариро асосан риоя мекунад; оид ба натиҷаи кори амалӣ асосан хулосаи дуруст мебарорад, вале ба 3 хатҳои ҷиддӣ ва 3 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
52-55	Хубтар	- кори амалиро пурра ва асосан дуруст иҷро мекунад, вале ба 2 хатҳои ҷиддӣ ва 2-3 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад; нишонаҳои муҳими объекти мушоҳидашавандаро дуруст қайд мекунад; натиҷаи кори амалӣ ва хулосаи мантиқии онро аз нигоҳи илмӣ асосан дуруст асоснок мекунад; дониши назариявиро дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳои муайян исботи онро пешниҳод месозад; техникаи бехатариро асосан риоя мекунад.
56-59	Хубтарин	- супоришҳои пешниҳодшударо иҷро мекунад, дар раванди иҷрои онҳо мустақилият нишон медиҳад; аломатҳои асосии мафҳум, ҳодисаҳо ва нишонаҳои муҳими объект (ҷараёни) - и мушоҳидашавандаро дуруст қайд мекунад; аз истилоҳот ва рамзҳо асосан истифода мебарад; ба 2 хатҳои ҷиддӣ ва 2 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад дар раванди кори амалӣ техникаи бехатариро риоя мекунад.
60-63	Дараҷаи 4 Оли	- кори амалиро асосан дуруст иҷро мекунад; нишонаҳои муҳими объекти мушоҳидашавандаи озмояишро асосан пурра қайд мекунад; мустақилона супоришҳоро иҷро мекунад; аломатҳои асосии мафҳум, ҳодисаҳо ва нишонаҳои муҳими объекти мушоҳидашавандаро дуруст қайд мекунад; аз истилоҳот ва рамзҳо дуруст истифода мебарад; ба 1 хатҳои ҷиддӣ ва 2 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад; дар раванди кори амалӣ техникаи бехатариро риоя мекунад; сатҳи муайяни малакаҳои тафаккури, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии ҳешро дар раванди кори амалӣ намоиш медиҳад.
64-67	Аъло	- кори амалиро пурра дар ҳаҷми талаботи барномаи таълим мустақилона иҷро мекунад; нишонаҳои муҳими объекти мушоҳидашавандаро пурра қайд мекунад; дар интиҳоби таҷҳизот, маводи дигари ёрирасон мустақилият нишон медиҳад; аломатҳои асосии мафҳум, ҳодисаҳо ва нишонаҳои муҳими объекти мушоҳидашавандаро пурра қайд мекунад; аз истилоҳот ва рамзҳо моҳирона истифода мебарад; ба 1 хатҳои ҷиддӣ ва 1 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад; дар раванди кори амалӣ техникаи бехатариро риоя мекунад; сатҳи баланди малакаҳои тафаккури, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии ҳешро дар раванди кори амалӣ намоиш медиҳад;
67-70	Олигарин	- кори амалиро пурра дар ҳаҷми бештар аз талаботи барномаи таълим мустақилона иҷро мекунад, далелҳои муътамад дар исботи онҳо пешниҳод месозад; нишонаҳои муҳими объекти мушоҳидашавандаро пурра қайд мекунад; ба ягон хато роҳ на медиҳад; аломатҳои пурраи мафҳум, ҳодисаҳо ва нишонаҳои муҳими объекти мушоҳидашавандаро қайд мекунад; аз истилоҳот ва рамзҳо моҳирона истифода мебарад; дар раванди иҷрои кори амалӣ техникаи бехатариро риоя мекунад; сатҳи рушдҳои малакаҳои тафаккури, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии ҳешро дар раванди кори амалӣ намоиш медиҳад; ба 1 хатҳои ҷиддӣ ва 1 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад.

БАҲОДИҲӢ БА МАҲОРАТИ МУШОҲИДАГУЗАРОНӢ

Ҳолҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи 1, нокифоя	Хонанда: - максaди мушоҳида ва нишонаҳои объект (ҳодиса)-ро муайян карда наметавонад; дар ҷамъбаст намудани натиҷаи мушоҳида ба хатоҳои зиёд роҳ медиҳад.
36-39	Дараҷаи 2, кофӣ	- салоҳияти гузаронидани мушоҳидаро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; нишона ва аломатҳои асосии мафҳум, ҳодисаҳо, қоида ва амсоли онҳоро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим баён мекунад; натиҷаи мушоҳидаро бо кумаки омӯзгор ҷамъбаст менамояд, дар раванди мушоҳида ба 4 хатҳои ҷиддӣ, 4 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор баргараф месозад.
40-43	Миёна	- мушоҳидаро бо кумаки омӯзгор роҳандозӣ менамояд; маҳорати муайян намудани аломатҳои асосии мафҳум, ҳодисаҳо, қонун, қоида ва амсоли онҳоро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; нишонаҳои муайян ва муҳими объекти мушоҳидашавандаро қайд ва натиҷаи онро бо кумаки омӯзгор ҷамъбаст менамояд, вале ба 3 хатҳои ҷиддӣ, 4 хатҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор баргараф месозад.

44-47	Қағозтаб ш	- мушоҳидаро асосан дуруст мегузаронад; аломатҳои асосии мафҳум, ҳодисаҳо, қонун, қоида ва амсоли онҳоро дар ҳаҷми бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим баён мекунад; нишонаҳои муҳими объектро асосан қайд менамояд; натиҷаи мушоҳидаро бо кумаки омӯзгор ҷамъбаст менамояд, вале ба 3 хатойи қиддӣ, 4 хатойи на он қадар қиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор бартараф месозад
48-51	Дараҷаи 3, Хуб	- мушоҳидаро тибқи супориши омӯзгор амалӣ менамояд; нишонаҳои муҳими объекти мушоҳидашавандаро асосан дуруст пешниҳод месозад; натиҷаи мушоҳида ва хулосаи мантиқии онро аз нигоҳи илмӣ то андозае асоснок мекунад; натиҷаи мушоҳидаро ҷамъбаст менамояд ва хулосаи дурусти онро бо кумаки андаки омӯзгор мебарорад, вале ба 2 хатойи қиддӣ, 4 хатойи на он қадар қиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор бартараф месозад
52-55	Хубтар	- мушоҳидаро тибқи супориши омӯзгор амалӣ менамояд; дар интиҳоби таҷҳизот, маводи дигари ёрирасон мустақилият нишон медиҳад; аломатҳои асосии мафҳум, ҳодисаҳо ва нишонаҳои муҳими объекти мушоҳидашавандаро пурра қайд мекунад; аз истилоҳот ва рамзҳо асосан дуруст истифода мебарад; ба 2 хатойи қиддӣ ва 3 хатойи на он қадар қиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад
56-59	Хубтарин	- мушоҳидаро тибқи супориши омӯзгор роҳандозӣ менамояд; дар интиҳоби таҷҳизот, маводи дигари ёрирасон мустақилият нишон медиҳад; нишона ва аломатҳои асосии мафҳум, ҳодисаҳои муҳими объекти мушоҳидашавандаро пурра қайд мекунад; аз истилоҳот ва рамзҳо дуруст истифода мебарад; дар исботи фикр далелҳои муайян пешниҳод месозад; техникаи бехатариро асосан риоя мекунад; ба 2 хатойи қиддӣ ва 2 хатойи на он қадар қиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад.
60-63	Дараҷаи 4 Олӣ	- мушоҳидаро комилан дуруст ва мустақилона амалӣ менамояд; нишона ва аломатҳои муҳими объекти мушоҳидашавандаро асосан пурра қайд мекунад; дар исботи фикр далелҳои муайян пешниҳод месозад; техникаи бехатариро асосан риоя мекунад; ба 1 хатойи қиддӣ ва 1 хатойи на он қадар қиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад; сатҳи кифояи малакаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотиро дар раванди мушоҳида ва пешниҳоди натиҷаи он зоҳир менамояд.
64-67	Аъло	- мушоҳидаро асосан дуруст роҳандозӣ месозад; нишона ва аломату хусусиятҳои муҳими объекти мушоҳидашавандаро дуруст ва пурра қайд мекунад; дар исботи фикр далелҳои муайян пешниҳод месозад; техникаи бехатариро асосан риоя мекунад; ба 1 хатойи на он қадар қиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад; сатҳи кифояи малакаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотиро дар раванди мушоҳида ва пешниҳоди натиҷаи он зоҳир менамояд.
68-70	Олитарин	- мушоҳидаро комилан дуруст, мустақилона ва бо масъулияти баланд мегузаронад; нишона ва аломатҳои муҳими объекти мушоҳидашавандаро пурра ва аз ҳаҷми пешбинишудаи барномаи таълим бештарро муайян мекунад; дар интиҳоби таҷҳизот, маводи дигари ёрирасон мустақилият нишон медиҳад; аз истилоҳот ва рамзҳо моҳирона истифода мебарад; ба хато роҳ намедиҳад; дар раванди мушоҳида техникаи бехатариро риоя мекунад; сатҳи баланди малакаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии ҳешро дар раванди мушоҳида ва баровардани хулосаи аз нигоҳи илмӣ асоснок намоиш медиҳад; маҳорати рушдёрфтаи фаъолияти мустақилонаро намоиш медиҳад.

ТАТБИҚИ НИЗОМИ БАҲОДИҲИИ БИСЁРҲОЛА ДАР ФАНИИ БИОЛОГИЯ

Меъёри нави баҳогузори бисёрҳола дорои вазифа ва мақсади мушаххас буда дар ташаккули салоҳиятнокии хонандагон чашмас мебошад. Меъёрҳои баҳодихӣ ба фаъолияти таълими хонандагон вобаста ба фанни таълими буда, ба натиҷаи донишҳои назариявӣ ва маҳорати амалии хонандагон вобастагӣ дорад.

Талаботи барномаҳои давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ин мувофиқа намудани китобҳои дарсӣ ва барномаҳо ба стандарти давлатӣ, гузариш ба рейтингҳои сифати дониш, омодагии омӯзгорон ба таълими навин, гузаштан ба низоми нави баҳогузори бисёрҳола ва ғайра маҳсуб меёбад. Бо мақсади баҳогузори шаффоф, баҳои воқеӣ додан ба дониш, маҳорат ва малакаи хонандагон гузариш ба баҳогузори бисёрҳола айни муддаост. Дар ин маврид баҳогузори бисёрҳола на танҳо ба дониш, маҳорат ва малакаи хонандагон, балки ба рафтор, иштироки фаъл дар дарс, сару либоси мактабӣ, ашъи хониш баҳогузори карда мешавад.

Гузаштан аз ин, иқдоми навбатии Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон дар масъалаи гузариш ба низоми нави бисёрҳолаи баҳогузори ба салоҳиятҳои хонанда воқеан қадами навбатӣ дар устувор гардонидани соҳибистиклолии кишвар, рушди иқтисоди сиёсӣ иқтисодӣ, фарҳангию иҷтимоӣ тавассути баланд бардштани сифати таҳсилот, аз ҷумла ба воситаи гузариш ба низоми садҳолаи баҳодихӣ арзёбӣ мегардад.

Асри бисту як асри техникаю технологияи навин мебошад, аз ин лиҳоз дар асоси стандарти ҷаҳонӣ системаи маориф бояд рушду нумӯъ ёбад, барои паси сар намудани мушкилот ба омӯзгорон тақмили ихтисос гузаронидан лозим меояд ва тамоми барномаҳои давлатӣ доир ба маориф қабул ва дар МТМУ бояд ҷорӣ карда шавад. Барои гузаштан ба ягон низом бетадқиқот ва озмоиш ғайриимкон аст. Озмоиш нишон медиҳад, ки барои қабули низоми нави баҳогузори (100 ҳола) омӯзгор ба мушкилоти зиёде дучор меояд. Масалан: зиёд будани шумораи хонандагони МТМУ, нарасидани вақт барои баҳогузори бисёрҳола, нарасидан ва дастрас набудани технологияи иттилоотӣ, вазъи пасти иқтисодию иҷтимоии аҳоли. Барои осон намудани мушкилоти омӯзгорон мутахассисон бояд пеш аз ҳама, ба тартиб додани дастурҳо, ташкили семинарҳо, гузаронидани мизҳои муддавар бо омӯзгорони шахру ноҳияҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ташкили вохӯри бо волидайн ва хонандагонро ба роҳ монанд. Агар мо ҳамаи паҳлӯҳои низоми нави баҳогузори мувофиқи дастурамал иҷро намоем сатҳи сифати дониши хонандагон баланд мешавад. Гузариш ба низоми бисёрҳолаи баҳогузори барои омӯзгору хонанда имконияти зиёде фароҳам меоварад. Муаллим дар ин низом моҳияти ҳар як ҳолро муайян карда, дар сурати пайдо шудани шубҳа аз ҷониби волидону хонанда баҳои умумии шогирдро эзоҳ дода метавонад.

Чуноне мутахассисон дар муассисаҳои таълимӣ таҳлилу натиҷагирӣ намуданд, омӯзгорон, хонандагон ва волидайн ба мушкилиҳо нигоҳ накарда, низоми навро ҷонибдорӣ менамоянд. Зеро тавассути низоми нави бисёрҳола дониши хонанда гурра аз тарафи муаллим арзёбӣ карда мешавад. Хонанда кӯшиш менамояд, ки дар дарсҳо қафо намонда, ҳар рӯз ғаёл бошад, дар ҳолати ғойб будан ӯ метавонад тавассути сабақгардонӣ холи аз дастдодашро баргардонад, ҳуллас ҳавасмандии хонандагон дар ҳолгирӣ аён аст, ки ин албатта дар мушоҳида пас аз татбиқи низоми нав мушоҳида мегардад, ҳатто омӯзгорон мегӯянд, ки бештари хонандагон ба дарсҳо шавқи бештар пайдо намуда, бо тайёрии ҷиддӣ меоянд. Мушоҳидаҳо нишон доданд, ки ҳар як хонанда дар ҷамъбасти дарс баҳои воқеии худро гирифта, дар ҳолати норозӣ будан аз баҳо метавонад, бо саволҳои иловагӣ ҳол ё худ баҳояшро баландтар гардонад.

Албатта чун ҳама кор дар ибтидо душвор аст, татбиқи низоми нав дар муассисаҳои таълимӣ низ аз омӯзгор кӯшишу ғайрати зиёдро талаб мекунад. Масалан чуноне дар боло гуфта шуд, ин низом талаб мекунад, ки хонанда ҳаматарафа аз тарафи омӯзгор омӯхта шавад, яъне ҳам интизомаш ва ҳам донишаш. Баъзе омӯзгорон кифоя набудани вақтро дар низоми нав мекунанд, чунки онҳо дар он ақидаанд, ки мушоҳидаи талаботҳо аз рӯи низоми нав, пурсиши вазифаи ҳонагӣ, риояи сару либос, гузаштани мавзӯи нав, баҳогузори ва ғайра вақти зиёдро мегирад. Вале ин боз ҳам аз ҳуди омӯзгор вобаста аст ва албатта шарт нест, ки ҳар як хонанда ҳар дарс пурсида шавад.

Вазорати маориф ва илм инчунин дар радифи низоми бисёрҳола, низоми нави таълимро дар амал татбиқ менамояд, ки он ба ташаккули рушди салоҳиятнокии хонандагон дар истифодаи амалии дониш, малака ва маҳорат мусоидат хоҳад кард.

Салоҳиятнокии касбии хонанда ҳангоми таълими фанни биология:

бояд донанд:

Ҳангоми баҳогузори натиҷаҳои ғаёлияти таълимии хонандагон аз фанни биология *донишҳои назариявӣ, маҳорати амалӣ ва корҳои таҷрибавии хонандагон* аз рӯи самтҳои зерин муайян карда мешавад:

- сатҳи азҳудкунии маводи назариявӣ ва амалӣ тибқи талаботи барномаи таълимӣ;
- маҳорати мустақилонаи истифодаи маводи таълимӣ дар ҳолати шинос ва ношинос;
- ҳулосаҳои асоснок, бошуурона ва босаводона;
- баён кардани маводи назариявӣ бо истифода аз қонунҳои физикӣ;
- зоҳир намудани ғаёлияти азҳудкунӣ, мустақилият дар вақти иҷрои вазифаҳои назариявӣ, амалӣ ва таҷрибавӣ;
- сатҳи дониши мушаххаси хонандагон дар бораи қонуну қоидаҳо, формулаҳои физикӣ, мафҳумҳои асосӣ, ҳодисаҳои дар табиат ба амалоянда ва шарҳи онҳо;
- сатҳи ташаккули малакаҳои тафаккури мантиқӣ, инкишофи тасавуоти фазоӣ, тафаккури меҳнатии хонандагон.

Меъёрҳои баҳогузори бисёрҳола дастовардҳои омӯзиш аз рӯи мушаххаси таълим аз ҳамдигар фарқ мекунад ва дар баробарии меъёри ҳалафҳои омӯзиши фанҳои мушаххаси таълимӣ шуда метавонад. Барои баҳои воқеӣ додан ба донишҳои назариявии хонандагон низоми нави баҳодихии бисёрҳола дуруст буда яқинии баҳогузори дар таълими фанни биология аз байн мебарад. Аз рӯи меъёри бисёрҳола бошад сатҳи дониши ҳар як хонанда

воқеи муаян карда мешавад. Масалан аз рмеъери баҳогузори дараҷаи 3 баҳои хуб, хубтар, хубтарин аст, ки баҳоҳои зеринро бо баҳои 5 ҳола гардонем ин баҳои 4 аст. Муаян кардан лозим аст, ки хонандаи баҳои хуб гирифта соҳиби 48-51 ҳол, хонандаи баҳои хубтар гирифта соҳиби 52-55 ҳол ва хонандае, ки баҳои хубтарин гирифтааст соҳиби 56-59 ҳол гардидааст. Аз инҷо муаян мегардонем, ки дониши хонандаи дуюм аз хонандаи якум ва дониши хонандаи сеюм аз дониши хонандаи дуюм баландтар аст. Ҳамин тавр низоми нави баҳогузори бисёрҳола, омӯзгор имконияти ба таври воқеи баҳо доданро ба дониш, малака ва маҳорати шогирдон пайдо мекунад. Дар таълими фанни биология аз рӯи низоми мазкур натавон ба дониши шогирдон балки ба сифати иҷрои вазифаи ҳонагӣ санҷишҳои шифой, корҳои мустақилонаи амалӣ, малака ва маҳорати гузаронидани мушоҳида дар табиат ва истехсолот, инчунин баҳогузори ба малака ва маҳорати гузаронидани саёҳат ва ғаёлноки дар дарсҳои баҳогузори карда мешавад.

Баҳогузори ба дастовардҳои таълимии хонандагон меъерӣ ба ҳисоб меравад. Дар вақти баҳогузори меъерӣ барои ҳар як соҳаи таҳсилот дар зинаҳои алоҳида меъерҳои умумии сатҳи дастовардҳои таълимии хонандагони синфҳои 6-11 (аз фанни биология) муассисаҳои миёнаи умумӣ низоми нави 100-ҳолаи баҳогузори ҷорӣ карда мешавад. Дар низоми садҳолаи баҳогузори ҳолҳо ба тариқи зайл тақсим карда мешавад.

Иштирок дар дарс-10 ҳол. Супориши вазифаи ҳонагӣ-40 ҳол.

Риояи қоидаҳои талабагӣ -20 ҳол.

Ғаёлноки дар дарс 30- ҳол.

Дар мавзӯи барои ғаёлнокии хонанда дар ҷараёни дарсҳои 70 ҳол ҷудо карда мешавад. Баҳо додан ба салоҳияти хонандагон аз меъерҳои зерин истифода мебарем:

Дараҷаи 1. Нокифоя 0-35 ҳол.

Дараҷаи 2. Кофӣ 36-39 ҳол.

Миёна Қаноатбахш 44-47 ҳол.

Дараҷаи 3. Хуб 48-51 ҳол.

Хубтар 52-55 ҳол.

Хубтарин 56-59 ҳол.

Дараҷаи 4.

Аъло 60-62 ҳол.

Олӣ 63-66 ҳол.

Олитарин 67-70 ҳол.

Инчунин омӯзгорони фанни биология ҳангоми баҳогузори бояд зиёдтар ба комёбиҳои хонанда диққати ҷиддӣ дода, дар равиши дарс аз мисолҳо, порчаҳои тестӣ, варақчаҳо, расмҳо ва албатта аз тахтаи электронӣ истифода баранд, то ки дар натиҷа аз ҷавобҳои хонанда қаноатманд шуда, ҳаматарафа баҳои ӯро муайян карда тавонанд. Сатҳи комёбиҳои ноилгаштаи хонандагон бо мақсади фаҳмидани дониши хонандаи суҷхону хубхон мебошад. Албатта қўмак аз ҷониби омӯзгор дар ҷараёни таълим ба ташаккули илмомӯзию забномӯзи хонанда ҳатмист, зеро инро бояд ба назар гирифт, ки забон хоричист ва он хусусияти ҳоси худро дорад. Ҳангоми баҳогузори омӯзгор имконияти неруи хонанда, маҳорату истеъдод, дастовардҳо ва мушқилотҳо, ҳатто сифатҳои шахсии ҳар як хонандаро бояд ба назар гирад.

Низоми нави имкон меҳад, то ки муаллим дар алоқамандӣ бо омӯзгорони соҳибтаҷриба, бо истифода аз усулҳои нави таълим ва хусусан аз истифода бо технологияи муосирдарси худро ба роҳ монад. Алалхусус дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дар ҷараёни таълими фанни биология мафҳумҳои дониш, малака ва маҳорат низ мавқеи ҳоса доранд, бо истифода аз низоми нави баҳогузори омӯзгори соҳибзавқу боистеъдод метавонанд ба хонандагон дарси ҷолиди диққат дода, дар натиҷа дониши онҳоро баҳогузори намояд.

Адабиёт:

1. Дастурамал оид ба озмоиши низоми садҳолаи баҳогузори ба сатҳи дониш, маҳорату қобилият ва рафтори хонанда”. Душанбе, 2016. Д.Имомназаров

ВВЕДЕНИЕ НОВОЙ МНОГОБАЛЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ОЦЕНИВАНИЯ НА УРОКАХ БИОЛОГИЯ

**ЗУЛФОНОВ Б
УБАЙДОВ Х**

Автор статьи пишет о необходимости введения новой многобалльной (100 – балльной) системы оценивания на уроках биология в образовательных учреждениях. По мнению автора статьи вредением новой системы оценивания можно поднять качество знания и компетентность учащихся образовательных учреждений республики.

Ключевые слова: образование, компетенция, многобалльная система, оценивание, учащиеся.

THE INTRODUCTION OF A NEW MULTI-POINT ASSESSMENT SYSTEM BIOLOGY LESSONS

**BAHROM ZULFONOV
UBAYDOV H**

The author of the article writes about the need to introduce a new multi - point (100 - point) assessment system in biology lessons in educational institutions. In the author's opinion, by damaging the new assessment system, it is possible to raise the quality of knowledge and the competency of students in the educational institutions of the republic.

Key words: education, compilation, multi-point system, evaluation, students.

МЕЎЁРҲОИ БАҲО БА ФАЪОЛИЯТИ ТАЪЛИМИ ХОНАНДАГОН АЗ ФАННИ ЭКОЛОГИЯ

ЗУЛФОНОВ Б.

*Мудири бахши масоили гузориш ба таҳсилоти 12-солаи
ПРМ ба номи Абдурахмони Ҷомии Академияи
таҳсилоти Тоҷикистон*

УБАЙДОВ Ҳ.

*мудири шуъбаи табишю риезии ПРМ ба номи
Абдурахмони Ҷомии Академияи таҳсилоти Тоҷикистон*

Ҳангоми баҳогузори натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагон аз фанни экология **донишҳои назариявӣ, маҳорати амалӣ ва қорҳои таҷрибавии хонандагон** аз рӯйи самтҳои зерин муайян карда мешавад:

- сатҳи азхудкунии маводи назариявӣ ва амалӣ тибқи талаботи барномаи таълимӣ;
- маҳорати мустақилонаи истифодаи маводи таълимӣ дар ҳолати шинос ва ношинос;
- ҳулосаҳои асоснок, бошуурона ва босаводона;
- зохир намудани фаъолияти азхудкунӣ, мустақилият дар вақти иҷрои вазифаҳои назариявӣ, амалӣ ва таҷрибавӣ;
- сатҳи дониши мушаххаси хонандагон дар бораи табиати экологӣ, мафҳумҳои экологӣ, мафҳумҳои асосӣ, ҳодисаҳои дар табиат ба амалоянда ва шарҳи онҳо;
- сатҳи ташаккули малакаҳои тафаккури мантиқӣ, тафаккури меҳнатии хонандагон.

1. Меъёрҳои баҳо ба фаъолияти таълимии шифоҳии хонандагон аз фанни экология

Ҳолҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи 1 Нокифоя	Хонанда: Ҳодисаҳои табиӣ биологиро дар раванди таълим азхуд намекунад; дар дарки вожаҳои биологӣ ба душвории зиёд дучор мегардад; дар ҳисоббарорихо ба хатоҳои зиёд роҳ медиҳад; - то 40% -и маводи таълимиро медонад ва маҳорати мустақилона ҳалли онҳоро намоиш медиҳад.
36-39	Дараҷаи 2 Қофӣ	- мазмуни экологӣ ҳодисаҳо ва қонуниятҳои дар табиат мавҷуд бударо нопурра баён мекунад; маводи таълимиро дар ҳаҷми талаботи барномаи таълимӣ бо ҳалли аксар мисолҳо пешниҳод мекунад; дар шарҳи мушкилотҳои экологӣ, саёҳат ва иқтисодҳо, ва истифодаи онҳо дар ҳалли мисолҳои гуногун то андозае мустақилият нишон медиҳад, вале ба баъзе хатоҳо роҳ медиҳад; аз истилоҳот ва рамзҳои экологӣ то андозае истифода мекунад; Дараҷаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - қофӣ: 41-47% - и маводи таълимиро медонад ва маҳорати мустақилона ҳалли онро намоиш медиҳад.
40-43	Миёна	- мазмуни экология гарави саломатии ҷомеа ва қонуниятҳои маводи омӯхташавандаро нопурра баён мекунад; маводи таълимиро дар ҳаҷми талаботи барномаи таълимӣ бо ҳалли аксар мисолҳо пешниҳод мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, таърифҳо, истифодаи истилоҳҳо ва истифодаи онҳо дар ҳалли мисолҳои гуногун то андозае мустақилият нишон медиҳад, вале ба баъзе хатоҳо роҳ медиҳад; аз истилоҳот ва рамзҳои экологӣ то андозае истифода мекунад; Дараҷаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - миёна: 48-54% - и маводи таълимиро медонад ва маҳорати мустақилона ҳалли онро намоиш медиҳад.

44-47	Қаноатбахш	- мазмуни вожаҳои экологиро маводи омӯхташавандаро нопурра баён мекунад; маводи таълимиро дар ҳаҷми талаботи барномаи таълимӣ бо ҳалли аксар мисолҳо пешниҳод мекунад; дар шарҳи мафҳумҳо, истифодаи истилоҳҳо ва истифодаи онҳо, дар ҳалли масъалаҳои гуногун то андозае мустақилият нишон медиҳад, вале ба баъзе хатоҳо роҳ медиҳад; аз истилоҳот ва рамзҳои экологӣ то андозае истифода мекунад; Дарачаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - қаноатбахш: 55-60 % - и маводи таълимиро медонад ва маҳорати мустақилона ҳалли онро намоиш медиҳад.
48-51	Дарачаи 3, Хуб	- мазмуни мавзӯро баён мекунад; шарҳи ҳодисаҳои экологиро дуруст баён мекунад; донишиҳудро асосан дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳо исботи онро пешниҳод месозад; оид ба бузургҳои экологӣ вожаҳо ё ҳодисаҳои онҳо маълумоти кофӣ медиҳад; ба хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад; маҳорати мустақилона ҳал кардани мисолу ҳодисаҳоро намоиш медиҳад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳисоббарориҳо мустақилият нишон медиҳад. Дарачаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - хуб: 61-67% - и маводи таълимиро медонад ва роҳҳои ҳалли онро пешниҳод мекунад.
52-55	Хубгар	- мазмуни мавзӯро баён мекунад; шарҳи экологии ҳодисаҳо ва вожаҳоро дуруст баён мекунад; донишиҳудро асосан дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳои исботи онро пешниҳод месозад; оид ба бузургҳои экологӣ, вожаҳо ва усули ҳодисаҳои онҳо маълумоти кофӣ медиҳад; ба хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад; маҳорати мустақилона ҳал кардани мисолу масъалаҳоро намоиш медиҳад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳодисаҳои экологиро мустақилият нишон медиҳад. Дарачаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - хубтар: на камтар аз 68-74% - и маводи таълимиро медонад ва роҳҳои ҳалли онро пешниҳод мекунад;
56-59	Хубгарин	- мазмуни мавзӯро баён мекунад; шарҳи экологии ҳодисаҳо ва вожаҳоро дуруст баён мекунад; донишиҳудро асосан дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳои исботи онро пешниҳод месозад; оид ба бузургҳои экологии онҳо маълумоти кофӣ медиҳад; ба хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад. Дарачаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - хубтарин: - 75-80%-и маводи таълимиро медонад ва роҳҳои ҳалли онҳоро пешниҳод мекунад.
60-62	Дарачаи 4 аъло	- мазмуни мавзӯро мувофиқи талаботи барномаи таълимӣ баён мекунад; шарҳи ҳодисаҳо ва вожаҳои экологиро дуруст баён мекунад; дониши назариявиро дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳои муътамад исботи онро пешниҳод месозад; оид ба бузургҳои экологӣ, ҳодисаҳо ва усули вожаҳои онҳо маълумоти кофӣ медиҳад; ба хатои андак (на он қадар ҷиддӣ) роҳ медиҳад ва онро худаш ислоҳ мекунад; маҳорати мустақилона ҳали мисолу масъалаҳоро намоиш медиҳад; дар шарҳи мафҳумҳо, нақшаҳо, ҳодисаҳои экологӣ мустақилият нишон медиҳад; аз дигар манъаҳои иттилоотӣ дуруст истифода мебарад; маҳорати баланди қобилиятҳои эҷодӣ нишон медиҳад; малақаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта дорад. Дарачаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - аъло: аз 81% то 87% - и маводи таълимиро медонад ва роҳҳои ҳалли онҳоро нишон медиҳад.
63-66	Олӣ	- мазмуни мавзӯро мувофиқи талаботи барномаи таълимӣ баён мекунад; шарҳи ҳодисаҳо ва вожаҳоро дуруст баён мекунад; дониши назариявиро дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳои муътамад исботи онро пешниҳод месозад; оид ба бузургҳои экологӣ, ҳодисаҳо ва вожаҳо маълумоти кофӣ медиҳад; ба хатои андак (на он қадар ҷиддӣ) роҳ медиҳад ва онро худаш ислоҳ мекунад; маҳорати мустақилона ҳали мисолу масъалаҳоро намоиш медиҳад; дар шарҳи мафҳумҳо, ҳодисаҳо вожаҳо мустақилият нишон медиҳад; аз дигар манъаҳои иттилоотӣ дуруст истифода мебарад; маҳорати баланди қобилиятҳои эҷодӣ нишон медиҳад; малақаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта дорад. Дарачаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - олӣ: 88% - 94% - и маводи таълимиро медонад ва барои исбот далелҳо меорад;
67-70	Олитгарин	- мазмуни мавзӯро мувофиқи талаботи барномаи таълимӣ баён мекунад; шарҳи ҳодисаҳо ва вожаҳои экологиро дуруст баён мекунад; дониши назариявиро дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳои муътамад исботи онро пешниҳод месозад; оид ба бузургҳои экологӣ, ва вожаҳои экологиро маълумоти кофӣ медиҳад; ба хатои андак (на он қадар ҷиддӣ) роҳ медиҳад ва онро худаш ислоҳ мекунад; маҳорати мустақилона ҳали мисолу саволҳоро намоиш медиҳад; дар шарҳи мафҳумҳои экологӣ мустақилият нишон

		медихад; аз дигар манъбаҳои иттилоотӣ дуруст истифода мебарад; маҳорати баланди қобилиятҳои эҷодӣ нишон медиҳад; малакаҳои тафаккури, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотӣ инкишофёфта дорад. Дараҷаи дониш ва маҳорати хешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - беҳтарин: аз 95% то 100% - и маводи таълимиро медонад ва барои исбот далелҳо меорад.
--	--	--

Татбиқи низоми баҳодихӣ бисёрҳола дар фанни экология

Меъёрҳои баҳодихӣ ба фаъолияти таълими хонандагон вобаста ба фанни таълими буда, ба натиҷаи донишҳои назариявӣ ва маҳорати амалии хонандагон вобастагӣ дорад.

Гузаштан аз ин, иқдоми навбатии Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон дар масъалаи гузариш ба низоми нави бисёрҳолаи баҳогузори ба салоҳиятҳои хонанда воқеан қадами навбатӣ дар устувор гардонидани соҳибистиклолии кишвар, рушди иқтисоди сиёсӣ, фарҳангии иҷтимоӣ тавассути баланд бардштани сифати таҳсилот, аз ҷумла ба воситаи гузариш ба низоми садҳолаи баҳодихӣ арзёбӣ мегардад.

Асри бисту як асри техникаю технологияи навин мебошад, аз ин лиҳоз дар асоси стандарти ҷаҳонӣ системаи маориф бояд рушду нумӯ ёбад, барои паси сар намудани мушкилот ба омӯзгорон тақмили ихтисос гузаронидан лозим меояд ва тамоми барномаҳои давлатӣ доир ба маориф қабул ва дар МТМУ бояд ҷорӣ карда шавад. Барои гузаштан ба ягон низом бетадқиқот ва озмоиш ғайриимкон аст. Озмоиш нишон медиҳад, ки барои қабули низоми нави баҳогузори (100 ҳола) омӯзгор ба мушкилоти зиёде дучор меояд. Масалан: зиёд будани шумораи хонандагони МТМУ, нарасидани вақт барои баҳогузори бисёрҳола, нарасидан ва дастрас набудани технологияи иттилоотӣ, вазъи пасти иқтисодию иҷтимоӣ аҳоли. Барои осон намудани мушкилоти омӯзгорон мутахассисон бояд пеш аз ҳама, ба тартиб додани дастурҳо, ташкили семинарҳо, гузаронидани мизҳои муддавар бо омӯзгорони шахру ноҳияҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ташкили вохӯри бо волидайн ва хонандагонро ба роҳ монанд. Агар мо ҳамаи паҳлӯҳои низоми нави баҳогузори мувофиқи дастурамал иҷро намоем сатҳи сифати дониши хонандагон баланд мешавад. Гузариш ба низоми бисёрҳолаи баҳогузори барои омӯзгору хонанда имконияти зиёде фароҳам меоварад. Муаллим дар ин низом моҳияти ҳар як ҳолро муайян карда, дар сурати пайдо шудани шубҳа аз ҷониби волидон хонанда баҳои умумии шогирдро эзоҳ дода метавонад.

Чуноне мутахассисон дар муассисаҳои таълимӣ таҳлилу натиҷагирӣ намуданд, омӯзгорон, хонандагон ва волидайн ба мушкилиҳо нигоҳ накарда, низоми навро ҷонибдорӣ менамоянд. Зеро тавассути низоми нави бисёрҳола дониши хонанда пурра аз тарафи муаллим арзёбӣ карда мешавад. Хонанда кӯшиш менамояд, ки дар дарсҳо қафо намонда, ҳар рӯз фаъл бошад, дар ҳолати ғойб будан ӯ метавонад тавассути сабақгардонӣ холи аз дастдодаашро баргардонад, хуллас ҳавасмандии хонандагон дар ҳолгирӣ аён аст, ки ин албатта дар мушоҳида пас аз татбиқи низоми нав мушоҳида мегардад, ҳатто омӯзгорон мегӯянд, ки бештари хонандагон ба дарсҳо шавқи бештар пайдо намуда, бо тайёрии ҷиддӣ меоянд. Мушоҳидаҳо нишон доданд, ки ҳар як хонанда дар ҷамъбасти дарс баҳои воқеии худро гирифта, дар ҳолати норозӣ будан аз баҳо метавонад, бо саволҳои иловагӣ ҳол ё худ баҳояшро баландтар гардонад.

Албатта чун ҳама кор дар ибтидо душвор аст, татбиқи низоми нав дар муассисаҳои таълимӣ низ аз омӯзгор кӯшишу ғайрати зиёдро талаб мекунад. Масалан чуноне дар боло гуфта шуд, ин низом талаб мекунад, ки хонанда ҳаматарафа аз тарафи омӯзгор омӯхта шавад, яъне ҳам интизомаш ва ҳам донишаш. Баъзе омӯзгорон кифоя набудани вақтро дар низоми нав мебинанд, чунки онҳо дар он ақидаанд, ки мушоҳидаи талаботҳо аз рӯи низоми нав, пурсиши вазифаи ҳонагӣ, риояи сару либос, гузаштани мавзӯи нав, баҳогузори ва ғайра вақти зиёдро мегирад. Вале ин боз ҳам аз худи омӯзгор вобаста аст ва албатта шарт нест, ки ҳар як хонанда ҳар дарс пурсида шавад.

Вазорати маориф ва илм инчунин дар радифи низоми бисёрҳола, низоми нави таълимиро дар амал татбиқ менамояд, ки он ба ташаккули рушди салоҳиятнокии хонандагон дар истифодаи амалии дониш, малака ва маҳорат мусоидат хоҳад кард.

Салоҳиятнокии касбии хонанда ҳангоми таълими фанни экология: бояд донанд:

Ҳангоми баҳогузори натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагон аз фанни экология **донишҳои назариявӣ, маҳорати амалӣ ва корҳои таҷрибавии хонандагон** аз рӯи самтҳои зерин муайян карда мешавад:

- сатҳи азхудкунии маводи назариявӣ ва амалӣ тибқи талаботи барномаи таълимӣ;
- маҳорати мустақилонаи истифодаи маводи таълимӣ дар ҳолати шинос ва ношинос;

- хулосаҳои асоснок, бошууроно ва босаводона;
- баён кардани маводи назариявӣ бо истифода аз қонунҳои физикӣ;
- зоҳир намудани ғабӯлияти азхудкунӣ, мустақилият дар вақти иҷрои вазифаҳои назариявӣ, амалӣ ва таҷрибавӣ;
- сатҳи дониши мушаххаси хонандагон дар бораи қонуну қоидаҳо, формулаҳои физикӣ, мафҳумҳои асосӣ, ҳодисаҳои дар табиат ба амалоянда ва шарҳи онҳо;
- сатҳи ташаккули малакаҳои тафаккури мантиқӣ, инкишофи тасавуроти фазоӣ, тафаккури меҳнатии хонандагон.

Меъёрҳои баҳогузори бисёрҳола дастовардҳои омӯзиш аз рӯи мушаххаси таълим аз ҳамдигар фарқ мекунад ва дар баробарии меъёри ҳалафҳои омӯзиши фанҳои мушаххаси таълимӣ шуда метавонад. Барои баҳои воқеи додан ба донишҳои назариявии хонандагон низоми нави баҳодихии бисёрҳола дуруст буда яқинии баҳогузориро дар таълими фанни экология аз байн мебарад. Аз рӯи меъёри бисёрҳола бошад сатҳи дониши ҳар як хонанда воқеи муаян карда мешавад. Масалан аз рӯи меъёри баҳогузори дараҷаи 3 баҳои хуб, хубтар, хубтарин аст, ки баҳои зеринро ба баҳои 5 ҳола гардонем ин баҳои 4 аст. Муаян кардан лозим аст, ки хонандаи баҳои хуб гирифта соҳиби 48-51 ҳол, хонандаи баҳои хубтар гирифта соҳиби 52-55 ҳол ва хонандае, ки баҳои хубтарин гирифтааст соҳиби 56-59 ҳол гардидааст. Аз инҷо муаян мегардонем, ки дониши хонандаи дуҷум аз хонандаи якум ва дониши хонандаи сеҷум аз дониши хонандаи дуҷум баландтар аст. Ҳамин тавр низоми нави баҳогузори бисёрҳола, омӯзгор имконияти ба таври воқеи баҳо доданро ба дониш, малака ва маҳорати шогирдон пайдо мекунад. Дар таълими фанни экология аз рӯи низоми мазкур натавон ба дониши шогирдон балки ба сифати иҷрои вазифаи ҳонагӣ санҷишҳои шифоӣ, қорҳои мустақилонаи амалӣ, малака ва маҳорати гузаронидани мушоҳида дар табиат ва истеҳсолот, инчунин баҳогузори ба малака ва маҳорати гузаронидани саҳат ва ғабӯлноки дар дарсҳо баҳогузори карда мешавад. Баҳогузори ба дастовардҳои таълимии хонандагон меъёрӣ ба ҳисоб меравад. Дар вақти баҳогузори меъёрӣ барои ҳар як соҳаи таҳсилот дар зинаҳои алоҳида меъёрҳои умумии сатҳи дастовардҳои таълимии хонандагони синфҳои 6-11 (аз фанни экология) муассисаҳои миёнаи умумӣ низоми нави 100-ҳолаи баҳогузорӣ қорӣ карда мешавад. Дар низоми садҳолаи баҳогузорӣ ҳолҳо ба тариқи зайл тақсим карда мешавад.

Иштирок дар дарс-10 ҳол.

Супориши вазифаи ҳонагӣ-40 ҳол.

Риояи қоидаҳои талабагӣ -20 ҳол.

Ғабӯлноки дар дарс 30- ҳол.

Дар мавзӯ барои ғабӯлнокии хонанда дар ҷараёни дарсҳо 70 ҳол ҷудо карда мешавад.

Баҳо додан ба салоҳияти хонандагон аз меъёрҳои зерин истифода мебарем:

Дараҷаи 1. Нокифоя 0-35 ҳол.

Дараҷаи 2. Қофӣ 36-39 ҳол.

Миёна 40-43 ҳол.

Қаноатбахш 44-47 ҳол.

Дараҷаи 3. Хуб 48-51 ҳол.

Хубтар 52-55 ҳол.

Хубтарин 56-59 ҳол.

Дараҷаи 4.

Аъло 60-62 ҳол.

Олӣ 63-66 ҳол.

Олитарин 67-70 ҳол.

Инчунин омӯзгорони фанни экология ҳангоми баҳогузорӣ бояд зиёдтар ба қомеъҳои хонанда диққати ҷиддӣ дода, дар равиши дарс аз мисолҳо, қорҳои тестӣ, варақчаҳо, расмҳо ва албатта аз тахтаи электронӣ истифода баранд, то ки дар натиҷа аз ҷавобҳои хонанда қаноатманд шуда, ҳаматарафа баҳои ӯро муайян карда тавонанд. Сатҳи қомеъҳои ноилгаштаи хонандагон бо мақсади фаҳмидани дониши хонандаи суҷхону хубхон мебошад. Албатта қӯмак аз қониби омӯзгор дар ҷараёни таълим ба ташаккули илмомӯзию забномӯзии хонанда ҳатмист, зеро инро бояд ба назар гирифт, ки забон ҳориҷист ва он хусусияти ҳоси ҳудро дорад. Ҳангоми баҳогузорӣ омӯзгор имконияти неруи хонанда, маҳорату истеъдод, дастовардҳо ва мушқилотҳо, ҳатто сифатҳои шахсии ҳар як хонандаро бояд ба назар гирад.

Низоми нав имкон медиҳад, то ки муаллим дар алоқамандӣ бо омӯзгорони соҳибтаҷриба, бо истифода аз усулҳои нав ва хусусан аз истифода бо технологияи муосирдарси ҳудро ба роҳ монад. Алалхусус дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дар ҷараёни таълими фанни биология мафҳумҳои дониш, малака ва маҳорат низ мавқеи ҳоса

доранд, бо истифода аз низоми нави баҳогузорӣ омӯзгори соҳибзавку боистеъдод метавонад ба хонандагон дарси ҷолиди диққат дода, дар натиҷа дониши онҳоро баҳогузорӣ намояд.

Адабиёт:

Дастурамал оид ба озмоиши низоми садҳолаи баҳогузорӣ ба сатҳи дониш, маҳорату қобилият ва рафтори хонанда”. Душанбе, 2016. Д.Имомназаров

ВВЕДЕНИЕ НОВОЙ МНОГОБАЛЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ОЦЕНИВАНИЯ НА УРОКАХ ЭКОЛОГИЯ

**ЗУЛФОНОВ Б
УБАЙДОВ Х**

Авторы статьи пишут о необходимости введения новой многобалльной (100 – балльной) системы оценивания на уроках экологии. По их мнению путём проведения новой системы оценивания можно поднять качество знания и учащихся образовательных учреждений республики.

Ключевые слова: многобалльная система оценивания, реформа, знание, .

THE INTRODUCTION OF A NEW MULTI-POINT ASSESSMENT SYSTEM ECOLOGY LESSONS

**BAHROM ZULFONOV
UBAYDOV H**

The author of the article writes about the need to introduce a new multi - point (100 - point) assessment system in ecology lessons in educational institutions. In the author's opinion, by damaging the new assessment system, it is possible to raise the quality of knowledge and the competency of students in the educational institutions of the republic.

Key words: education, compilation, multi-point system, evaluation, students.

МЕЪЁРҲОИ БАҲО БА ФАЪОЛИЯТИ ТАЪЛИМИ ШИФОҶИИ ХОНАНДАГОН АЗ ФАНИИ ГЕОГРАФИЯ

УБАЙДОВ Х.

*мудири ишӯбаи табишо риезии
ПРМ ба номи Абдурахмони Ҷомии
Академияи таҳсилоти Тоҷикистон*

Холҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи 1 Нокифоя	Хонанда: -мазмунӣ заминавии фанни географияро то охир аз худ накардааст, моҳияти мавзӯро қушода наметавонад; маводи таълимиро таҳлил карда наметавонад; ба саволи додашуда ҷавоб намедихад; супоришҳои таълимӣ қолабири аз рӯи намуна иҷро мекунад; - то 35% -и маводи таълимиро медонад ва муस्ताқилона онро истифода мебарад.
36-39	Дараҷаи 2 Қофӣ	- дониш ва маҳорати ақали фанни географияро дорад, вале мафҳумҳо, қонуниятҳоро аниқ маънидоду шарҳ дода наметавонад; ба ҳатогихо роҳ медиҳад, робитаҳои мутақобилаи табиатро бо душворӣ шарҳ медиҳад; маводи таълимиро ҷамъбааст ва ҳулосабарорӣ карда наметавонад. супориши таълимӣ муқаррариро иҷро мекунад. Дараҷаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - қофӣ: 41-47% - и маводи таълимиро медонад ва муस्ताқилият дар иҷрои он нишон медиҳад.
40-43	Миёна	- дониш оид ба фанни география дорад. Мафҳумҳо, қонуниятҳоро аниқ маънидоду шарҳ дода наметавонад; ба баъзе ҳатого роҳ медиҳад, вале онро бо кӯмаки омӯзгор ислоҳ мекунад; робитаҳои мутақобилаи табиатро бо душворӣ шарҳ медиҳад; Дар вақти ҳулосабарорӣ ба ҳатогихо роҳ медиҳад. супориши таълимӣ муқаррариро иҷро мекунад. Дараҷаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - миёна: 48-54% - и маводи таълимиро медонад ва муस्ताқилият дар иҷрои он нишон медиҳад.
44-47	Қаноатбахш	- - дониш ва маҳорати ақали фанни географияро дорад, вале мафҳумҳо, қонуниятҳоро аниқ маънидоду шарҳ дода наметавонад; ба баъзе ҳатого роҳ

		медихад, вале онро бо кӯмаки омӯзгор ислоҳ мекунад; робитаҳои мутақобилаи табиатро бо душворӣ шарҳ медиҳад; хулосаи дуруст бароварда наметавонад; супориши таълимиро иҷро мекунад. Дараҷаи дониш ва маҳорати хешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - қаноатбахш: 55-60% - и маводи таълимиро медонад.
48-51	Дараҷаи 3, Хуб	- таҷрибаро асосан дуруст мегузаронад; нишонаҳои муҳими объект (ҷараёни) - и мушоҳидашавандаро дуруст қайд мекунад; натиҷаи таҷриба ва хулосаи мантиқии онро аз нигоҳи илмӣ асосан асоснок мекунад; оид ба натиҷаи таҷриба то андозае хулосаи дуруст мебарорад, вале ба хатоҳои андак роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад; Дараҷаи дониш ва маҳорати таҷрибаро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - хуб: - 61-67 % -и натиҷаи таҷрибаро мушоҳида, ҷамъбаст ва хулосабарорӣ менамояд.
52-55	Хубтар	- Мазмун ва мақсади ҷанрро медонад. хулосаҳои дуруст бароварда метавонад, вале ба хатоҳои андак роҳ медиҳад, аз иҷрои қорҳои амалӣ мебарояд хатоҳои содиркардашро мустақилона ислоҳ менамояд. Мушоҳидаҳо дар табиат гузаронда метавонад; натиҷаи мушоҳида ва хулосаи мантиқии онро аз нигоҳи илмӣ асосан асоснок мекунад; дониши назариявиро дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳои исботи онро пешниҳод менамояд. Дараҷаи дониш ва маҳорати таҷрибаро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - хубтар: - 68-74 % -и натиҷаи таҷрибаро, ҷамъбаст менамояд.
56-59	Хубтарин	- дониши назариявиро дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳои муайян исботи онро пешниҳод месозад; оид ба натиҷаи таҷриба то андозае хулосаи дуруст мебарорад, вале ба хатоҳои андак роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад; нишонаҳои муҳими иншоотҳои - мушоҳидашавандаро дуруст қайд мекунад; натиҷаи таҷриба ва хулосаи мантиқии онро аз нигоҳи илмӣ асосан асоснок мекунад; Дараҷаи дониш ва маҳорати таҷрибаро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - хубтарин: - 75-80 % -и натиҷаи таҷрибаро мушоҳида, ҷамъбаст ва хулосабарорӣ менамояд.
60-63	Дараҷаи 4 аъло	- дар гузаронидаи таҷриба ва интиҳоби таҷҳизот, объектҳо мустақилият нишон медиҳад; нишонаҳои муҳими объект (ҷараёни) – мушоҳидашавандаи озмояишро пурра қайд мекунад; натиҷаи таҷриба ва хулосаи мантиқии онро аз нигоҳи илмӣ асоснок мекунад, бо далелҳои мӯътамад дониши назариявиро исбот месозад; - малакаҳои, таҳқиқотӣ, ва иттилоотии инкишофёфта дорад. Дараҷаи дониш ва маҳорати таҷрибагузарониро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - аъло: ни қамтар аз 81-87% - и -и натиҷаи таҷрибаро мушоҳида, ҷамъбаст ва хулосабарорӣ менамояд.
64-67	Олӣ	- нишонаҳои муҳими объект (ҷараёни) – мушоҳидашавандаи озмояишро пурра қайд мекунад; натиҷаи таҷриба ва хулосаи мантиқии онро аз нигоҳи илмӣ асоснок мекунад дар гузаронидаи таҷриба ва интиҳоби таҷҳизот, объектҳо мустақилият нишон медиҳад; бо далелҳои мӯътамад дониши назариявиро исбот месозад; - малакаҳои, таҳқиқотӣ, ва иттилоотии инкишофёфта дорад. Дараҷаи дониш ва маҳорати таҷрибагузарониро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - олӣ: аз 88%-94 % - и -и натиҷаи таҷрибаро мушоҳида, ҷамъбаст ва хулосабарорӣ менамояд.
68-70	Олитарин	- натиҷаи таҷриба ва хулосаи мантиқии онро аз нигоҳи илмӣ асоснок мекунад дар гузаронидаи таҷриба ва интиҳоби таҷҳизот, объектҳо мустақилият нишон медиҳад; нишонаҳои муҳими объект (ҷараёни) – мушоҳидашавандаи озмояишро пурра қайд мекунад; бо далелҳои мӯътамад дониши назариявиро исбот месозад; - малакаҳои таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта дорад. Дараҷаи дониш ва маҳорати таҷрибагузарониро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - олитарин: аз 95%-100% - инатиҷаи таҷрибаро мушоҳида, ҷамъбаст ва хулосабарорӣ менамояд.

БАҲОДИҲӢ БА МАҲОРАТИ АМАЛИИ ХОНАНДАГОН (ГЕОГРАФИЯ).

Холҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи 1, нокифоя	Хонанда: - салоҳияти мустакилона иҷро кардани кори амалиро дар сатҳи ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш дода наметавонад; таҷҳизоти заруриро дар гузаронидани кори амалӣ бо кумаки омӯзгор омода мекунад; Ҳангоми гузаронидани кори амалӣ ба хатоӣ зиёд роҳ медиҳад; коиди техникаи бехатариро дар раванди истифодаи таҷҳизоти гуногун дуруст риоя намекунад;
36-39	Дараҷаи 2, кофӣ	- мазмуни корҳои амалиро дарк мекунад; таҷҳизот, объектҳо бо кумаки омӯзгор дуруст интиҳоб менамояд; дониши назариявиро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш дода, онро бо мисолҳо исбот мекунад, баъзе нишонаҳои муҳими объектро номбар мекунад; натиҷаи корҳои амалиро бо кумаки омӯзгор ҷамъбаст менамояд, вале ба баъзе хатоҳо дар баёни мазмун ва ҳулоса (4-5) роҳ медиҳад;
40-43	Миёна	- салоҳияти иҷроӣ супоришро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; таҷҳизот, объектҳо бо кумаки омӯзгор дуруст интиҳоб менамояд; дониши назариявиро дар амал бо кумаки омӯзгор исбот иекунад, баъзе нишонаҳои муҳими объектро дар сатҳи талаботи ҳадди ақал номбар мекунад; натиҷаи корҳои амалиро бо кумаки омӯзгор ҷамъбаст менамояд, вале ба 3-4 хатоҳои ҷиддӣ ва на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад
44-47	Қаноатбахш	- салоҳияти иҷроӣ супоришро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; таҷҳизот, объектҳо бо кумаки ками омӯзгор дуруст интиҳоб менамояд; таҷҳизот, объектҳо бо кумаки ками омӯзгор интиҳоб менамояд; дониши назариявиро бо мисолҳо бо ёрии омӯзгор исбот мекунад, баъзе нишонаҳои муҳими объектро номбар карда наметавонад; натиҷаи корҳои амалиро асосан ҷамъбаст менамояд, вале ба 2-3 хатоҳои ҷиддӣ ва на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад; дар пешниҳоди ҳулоса ба хатоҳои ҷиддӣ роҳ медиҳад;
48-51	Дараҷаи 3, Хуб	- салоҳияти кори амалиро дар сатҳи хуб намоиш медиҳад; аз истилоҳот ва рамзҳо то андозае истифода мекунад; техникаи бехатариро асосан риоя мекунад; оид ба натиҷаи кори амалӣ асосан ҳулосаи дуруст мебарорад, вале ба 2 хатоҳои ҷиддӣ ва 3 хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад; натиҷа ва ҳулосаи мантиқии кори амалиро бо кумаки омӯзгор аз нигоҳи илмӣ асоснок мекунад; натиҷаи корҳои амалиро асосан ҷамъбаст менамояд ва ҳулосаи дуруст мебарорад.
52-55	Хубтар	- кори амалиро асосан дуруст мегузаронад; маводи пешниҳодшударо шарҳ медиҳад; нишонаҳои муҳими объект (ҷараёни) –и мушоҳидашавандаро дуруст қайд мекунад; натиҷа ва ҳулосаи мантиқии кори амалиро аз нигоҳи илмӣ асосан асоснок мекунад; натиҷаи корҳои амалиро бо кумаки андаки омӯзгор ҷамъбаст менамояд ва ҳулосаи дуруст мебарорад, вале ба 2 хатоҳои ҷиддӣ ва 2 хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад
56-59	Хубтарин	- кори амалиро пурра ва асосан дуруст иҷро мекунад, вале ба 2 хатоҳои ҷиддӣ ва 2-3 хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онро мустакилона ислоҳ мекунад; нишонаҳои муҳими объекти мушоҳидашавандаро дуруст қайд мекунад; натиҷаи кори амалӣ ва ҳулосаи мантиқии онро аз нигоҳи илмӣ асосан дуруст асоснок мекунад; дониши назариявиро дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳои муайян исботи онро пешниҳод месозад; техникаи бехатариро асосан риоя мекунад
60-63	Дараҷаи 4 Олӣ	- салоҳияти кори амалиро асосан пурра намоиш медиҳад; аз истилоҳот ва рамзҳо то андозае истифода мекунад; техникаи бехатариро асосан риоя мекунад; оид ба натиҷаи кори амалӣ асосан ҳулосаи дуруст мебарорад, вале ба 1 хатоҳои ҷиддӣ ва 2 хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустакилона ислоҳ мекунад; натиҷа ва ҳулосаи мантиқии кори амалиро аз нигоҳи илмӣ асоснок мекунад; натиҷаи корҳои амалиро асосан ҷамъбаст менамояд ва ҳулосаи дуруст мебарорад; малакаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии худро инкишоф медиҳад.
64-67	Аъло	- салоҳияти кори амалиро асосан пурра намоиш медиҳад; аз истилоҳот ва рамзҳо то андозае истифода мекунад; техникаи бехатариро асосан риоя мекунад; оид ба натиҷаи кори амалӣ асосан ҳулосаи дуруст мебарорад, вале ба 1 хатоҳои ҷиддӣ ва 1 хатоҳои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустакилона ислоҳ мекунад; натиҷа ва ҳулосаи мантиқии кори амалиро аз нигоҳи илмӣ асоснок мекунад; натиҷаи корҳои амалиро ҷамъбаст менамояд ва ҳулосаи дуруст мебарорад; малакаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии худро инкишоф медиҳад
68-70	Олигарин	- кори амалиро аз ҳадди аксари талаботи барномаи таълим бештар иҷро менамояд, дар раванди иҷро мустақилият, эҷодкорӣ намоиш медиҳад; нишонаҳои муҳими объект (ҷараёни) –и мушоҳидашавандаро дуруст қайд мекунад; натиҷа ва ҳулосаи мантиқии кори мустақиланро пешниҳод, ҷамъбаст менамояд ва ҳулосаи дурусти онро бо далелҳои муътамад исбот месозад; малакаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта дорад.

Баҳодихӣ**ба малака ва маҳорати гузаронидани мушоҳида дар табиат ва истехсолот:**

Холҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи 1, ноқифроя	Хонанда: - мақсади мушоҳидаро муайян карда наметавонад; нишонаҳои объект (ҳодиса)- и мушоҳидашавандаро номбар карда наметавонад; ҳангоми мушоҳида ва ҷамъбаст намудани натиҷаи он ба хатоҳои зиёд роҳ медиҳад.
36-39	Дараҷаи 2, кофӣ	- мушоҳидаро дар асоси нақша асосан дуруст мегузаронад; интиҳоби таҷҳизоти зарурӣ барои гузаронидани мушоҳида бо кумаки омӯзгор амалӣ менамояд; баъзе нишонаҳои асосии муҳими объектро асосан қайд менамояд; натиҷаи мушоҳидаро асосан ҷамъбаст ва хулосаи дуруст мебарорад, вале ба 3 хатои ҷиддӣ ва 5 на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад
40-43	Миёна	-интиҳоби таҷҳизоти зарурӣ барои гузаронидани мушоҳида бо кумаки омӯзгор амалӣ менамояд; баъзе нишонаҳои асосии муҳими объектро асосан қайд менамояд; натиҷаи мушоҳидаро асосан ҷамъбаст ва хулосаи дуруст мебарорад, вале ба 3 хатои ҷиддӣ ва 4 на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад; мушоҳидаро дар асоси нақша асосан дуруст роҳандозӣ менамояд
44-47	Қаноатбахш	- нишонаҳои асосии муҳими объектро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим бо кумаки омӯзгор баён мекунад; таҷҳизоти зарурӣ барои гузаронидани мушоҳида бо дастгирии омӯзгор асосан дуруст интиҳоб менамояд; мустақилият дар раванди мушоҳида намоиш менамояд, онро дар ҳаҷми ҳадди ақал ҷамъбаст менамояд ва хулоса мебарорад, вале ба 3 хатои ҷиддӣ ва 4 на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад
48-51	Дараҷаи 3, Хуб	- мушоҳидаро тибқи супориши омӯзгор амалӣ менамояд; интиҳоби таҷҳизот, объектҳо ва гузаронидани мушоҳидаро дуруст роҳандозӣ менамояд; нишонаҳои муҳими объектро бо кумаки омӯзгор номбар мекунад; натиҷаи таҷриба ва хулосаи мантиқии онро бо кумаки андаки хонандагони синф пешниҳод мекунад; натиҷаи мушоҳидаро ҷамъбаст менамояд ва хулосаи дуруст мебарорад, ба 3 хатои ҷиддӣ ва 3 на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад
52-55	Хубтар	- салоҳияти ташкил ва интиҳоби таҷҳизот, объектҳо барои гузаронидани мушоҳида тибқи намунаи омӯзгор намоиш медиҳад; нишонаҳои муҳими объектро асосан дуруст пешниҳод месозад; натиҷаи таҷриба ва хулосаи мантиқии онро бо кумаки андаки омӯзгор ҷамъбаст менамояд; дар рафти мушоҳида ба 2 хатои ҷиддӣ ва 2 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад, онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад
56-59	Хубтарин	- салоҳияти гузаронидани мушоҳидаро бо интиҳоби дурусти таҷҳизот, объектҳо бо кумаки андаки омӯзгор намоиш медиҳад; нишонаҳои муҳими объектро асосан дуруст номбар мекунад; натиҷаи таҷриба ва хулосаи мантиқии онро асосан ҷамъбаст менамояд, дар рафти мушоҳида ба 2 хатои ҷиддӣ ва 2 хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад, онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад
60-63	Дараҷаи 4 Олӣ	- салоҳияти мустақилона муайян намудани объекти мушоҳидаро намоиш медиҳад; салоҳияти интиҳоби таҷҳизот, дигар воситаҳоро барои ташкил ва гузаронидани мушоҳида намоиш медиҳад; нишонаҳои муҳими объектро асосан дуруст номбар мекунад; натиҷаи таҷриба ва хулосаи мантиқии онро бо кумаки андаки хонандагони синф пешниҳод мекунад; натиҷаи мушоҳидаро ҷамъбаст менамояд ва хулосаи дуруст мебарорад, ба 1 хатои ҷиддӣ ва 2 на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад
64-67	Аъло	- салоҳияти интиҳоби таҷҳизот, дигар воситаҳоро барои ташкил ва гузаронидани мушоҳида намоиш медиҳад; салоҳияти мустақилона муайян намудани объекти мушоҳидашавандаро намоиш медиҳад; нишонаҳои муҳими объектро асосан дуруст номбар мекунад; натиҷаи таҷриба ва хулосаи мантиқии онро пешниҳод мекунад; натиҷаи мушоҳидаро ҷамъбаст менамояд ва хулосаи дурустро пешниҳод месозад, ба 1 хатои ҷиддӣ ва 1 на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад;

68-70	Олитарин	- салоҳияти интиҳоби таҷҳизот, дигар воситаҳоро барои ташкил ва гузаронидани мушоҳида намоиш медиҳад; салоҳияти мустақилона муайян намудани объекти мушоҳидашавандаро намоиш медиҳад; дар раванди иҷро мустақилият, эҷодкорӣ намоиш медиҳад; нишонаҳои муҳими объект (ҷараёни) –и мушоҳидашавандаро дуруст қайд мекунад; натиҷа ва хулосаи мантиқии кори мустақилонаро пешниҳод, ҷамъбаст менамояд ва хулосаи дурусти онро бо далелҳои муътамад пешниҳод месозад; малакаҳои тафаккури, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта дорад, ба хато роҳ намендиҳад.
-------	----------	---

ТАТБИҚИ НИЗОМИ БАҲОДИҲИИ БИСЁРХОЛА ДАР ТАЪЛИМИ ФАНИИ ГЕОГРАФИЯ.

- Низоми нави баҳогузори бисёрхола дорои вазифа ва мақсадимушаххас буда дар ташаккули салоҳиятноки хонандагон чашмрас аст. Меъёрҳои баҳодиҳӣ ба ҷаъолияти таълими хонандагон вобаста ба фанни таълими буда, ба натиҷаи донишҳои назариявӣ ва маҳорати амалии хонандагон вобастагӣ дорад. Ҳангоми баҳодиҳии натиҷаи ҷаъолияти таълимии хонандагон аз фанни география низ донишҳои назариявӣ ва маҳорати амалии хонандагон аз рӯи самтҳои зерин муайян карда мешавад.

- сатҳи азхудкунии маводи назариявӣ ва амалӣ тибқи талаботи барномаи таълимӣ;
- маҳорати мустақилонаи истифодаи маводи таълимӣ дар ҳолати шинос ва ношинос;
- хулосаҳои асоснок, шуурона ва босаводона;
- баён кардани маводи назариявӣ бо истифода аз истилоҳҳои қабулгардидаи фанни мазкур;

- зоҳир намудани ҷаъолияти азхудкунӣ, мустақилият дар вақти иҷрои вазифаҳои назариявӣ ва амалӣ;

--сатҳи ташаккули малакаҳои таффақури мантиқӣ, инкишофи тасавуроти ҷазоӣ, таффақури меҳнатии хонандагон.

Низом ва меъёрҳои баҳогузори дастовардҳои омӯзишӣ аз рӯи фанҳои мушаххаси таълим аз ҳамдигар фарқ мекунад ва дар баробарии меъёри ҳадафҳои омӯзиши фанҳои мушаххаси таълимӣ шуда метавонад.

Барои баҳои воқеи додан ба донишҳои назариявии хонандагон низоми нави баҳодиҳии бисёрхола дуруст буда якрангии баҳогузори дар таълими фанни география аз байн мебарад. Масалан дар таълими баҳогузори 5 хола 4 нафар хонанда агар баҳои 3 гиранд, муайян кардан душвор аст, ки кадоме аз онҳо нисбат аз дигарон дониши зиёд доранд. Ҳол он, ки низоми баҳогузори 5 –хола ба 3-хола табдил ёфтааст. Омӯзгорон гузоштани баҳои 1-ро қайҳо фаромӯш қадаанд. Баҳои ду ягон-ягон ба чашм мерасад. Аз рӯи меъёри баҳогузори бисёрхола бошад сатҳи дониши ҳар як хонанда воқеи муайян карда мешавад. Масалан аз рӯи меъёри баҳогузори дараҷаи 3 баҳои хуб, хубтар, хубтарин аст, агар баҳои зеринро бо баҳои 5 хола гардонем ин баҳои 4 аст. Муайян кардан лозим аст, ки хонанда баҳои хуб гирифта соҳиби 48-51 ҳол, хонанда баҳои хубтар гирифта соҳиби 52-55 ҳол ва хонанда, ки баҳои хубтарин гирифтааст соҳиби 56-59 ҳол гардидааст. Аз ин ҷо муайян менамоем, ки дониши хонандаи дуҷум аз хонандаи якум ва дониши хонандаи сеҷум аз дониши хонандаи дуҷум баландтар аст. Ҳамин тавр дар низоми нави баҳогузори бисёрхола омӯзгор имконияти ба таври воқеи баҳо доданро ба дониш, малака ва маҳорати шогирдон пайдо мекунад.

Дар таълими фанни география аз рӯи низоми мазкур на танҳо ба дониши шогирдон балки ба сифати иҷрои вазифаи ҳонагӣ, санҷишҳои шифой, қорҳои мустақилонаи амалӣ, малака ва маҳорати гузаронидани мушоҳида дар табиат ва истехсолот, инчунин баҳогузори ба малака ва маҳорати гузаронидани саъҳат ва ҷаъолноки дар дарсҳо баҳогузори карда мешавад. Дар натиҷаи баҳодиҳӣ ба сатҳи дониши шогирдон, дастовардҳои таълимии хонандагон муайян мегардад ва бо назардошти ҳаҳоҳои содиршуда дониши вақеи ӯ баҳогузори карда мешавад.

Ҳамин тариқ бо мақсади ба системаи нави баҳогузори ворид шудан дастоварҳои инфиродии хонандаро қорӣ намуда таввасути он таълими босифатро таъмин менамоем, масъулияти волидайнро дар ин самт бо мақсади қарори ҳаётан муҳим оид ба идома додани таҳсили минбаъда ё шугли меҳнатии фарзандон низ таъмин менамоем.

Баҳогузори ба дастовардҳои таълимии хонандагон меъёри ба ҳисоб меравад. Дар вақти баҳогузори меъёри барои ҳар як соҳаи таҳсилот дар зинаҳои алоҳида меъёрҳои умумии сатҳи дастовардҳои таълимии хонандагони синфҳои 6-11(аз фанни география) муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ низоми 100-ҳолаи баҳогузори қорӣ карда мешавад. Дар низоми садҳолаи баҳогузори ҳолҳо ба тариқи зайл тақсим карда мешавад.

Иштирок ба дарс- 10 ҳол.

Риояи қоидаҳои талабагӣ- 20 ҳол.
 Супориши вазифаи хонагӣ-40 ҳол.
 Фаъолноки дар дарс-30- ҳол.
 Дар маҷмӯъ барои фаъолнокии хонанда дар ҷараёни дарсҳо 70 ҳол ҷудо карда мешавад.
 Баҳо додан ба салоҳияти хонандагон аз меъёрҳои зерин истифода менамоем.
Дарачаи I. Нокифоя-0-35 ҳол.
Дарачаи II. Кофӣ- 36-39 ҳол.
 Миёна- 40-43 ҳол.
 Қаноатбахш- 44-47 ҳол.
Дарачаи III.
 Хуб - 48-51 ҳол.
 Хубтар-52-55 ҳол.
 Хубтарин-56-59 ҳол.
Дарачаи IV.
 Аъло-60-62 ҳол.
 Олӣ- 63-66 ҳол.
 Олитарин-67-70 ҳол.

Барои муайян кардани дараҷаи дастовардҳои таълимии хонандагон аз фанни география аз қолаби супоришҳо истифода мекунем.

Ҳолҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи 1, нокифоя	Хонанда: -мазмунӣ заминавии фанни географияро дар ҳаҷми талаботи ҳадди ақали барномаи таълим наметавонад; моҳияти мавзӯро қушода наметавонад; маводи таълимиро таҳлил, ба саволи додашуда ҷавоб дода наметавонад; супоришҳои таълимии қолабиро аз рӯи намуна бо кумаки асосии омӯзгор иҷро мекунад; ба хатоҳои зиёди ҷиддӣ роҳ медиҳад.
36-39	Дараҷаи 2, кофӣ	- дониши назариявӣ ва амалии ҳадди ақали талаботи барномаи таълимии фанни географияро намоиш медиҳад, вале мафҳумҳо, қонуниятҳоро аниқ маънидоду шарҳ дода наметавонад; робитаҳои мутақобилаи табиатро бо душворӣ шарҳ медиҳад; маводи таълимиро бе ҷамъбасту хулосабарорӣ номбар мекунад; супориши таълимии муқаррариро иҷро мекунад; ба 3 хатоӣ ҷиддӣ ва 4 хатоӣ на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
40-43	Миёна	- мундариҷаи маводи таълимиро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълимии фанни географияро медонад ва онро бо кумаки омӯзгор дар амал татбиқ карда наметавонад; дар шарҳ ва маънидод кардани мафҳумҳо, қонуниятҳо ба душворӣ дучор мегардад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор баргараф месозад; робитаҳои мутақобилаи табиатро бо душворӣ шарҳ медиҳад; маводи таълимиро бе ҷамъбасту хулосабарорӣ номбар мекунад; супориши таълимии муқаррариро иҷро мекунад; ба 3 хатоӣ ҷиддӣ ва 3 хатоӣ на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
44-47	Қаноатбахш	- моҳияти маводи таълими фанни географияро дар ҳаҷми андак бештар аз талаботи барномаи таълим аз худ мекунад; дар шарҳу маънидод намудани мафҳумҳо, қонуниятҳо ба душворӣ дучор мегардад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор баргараф месозад; робитаҳои мутақобилаи табиатро бо душворӣ шарҳ медиҳад; маводи таълимиро бо кумаки омӯзгор ҷамъбасту хулосабарорӣ мекунад; супориши таълимии пешниҳодшударо иҷро мекунад; ба 3 хатоӣ ҷиддӣ ва 2 хатоӣ на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
48-51	Дараҷаи 3, Хуб	- мундариҷаи маводи таълими фанни географияро асосан аз худ мекунад ва дар амал бо кумаки омӯзгор истифода мебарад; нишонаҳои муҳими воситаҳои мушоҳидашавандаро дуруст қайд мекунад; натиҷаи омӯзиш ва хулосаи мантиқии онро бо кумаки омӯзгор асосан асоснок мекунад; хулосаи дуруст мебарорад; дар шарҳу маънидод намудани мафҳумҳо, қонуниятҳо ба душворӣ дучор мегардад ва онҳоро асосан мустақилона баргараф месозад; ба 2 хатоӣ ҷиддӣ ва 2 хатоӣ на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.

52-55	Хубгар	- мундариҷаи маводи таълимии фанни географияро аз худ мекунад ва дар амал бо кумаки омӯзгор истифода мебарад; оид ба маводи таълим хулосаи дуруст мебарорад; нишонаҳои муҳими объект (ҷараёни) - и мушоҳидашавандаро дуруст қайд мекунад; хулосаи мантиқии маводи таълимро асосан дуруст муайян мекунад, вале бо кумаки андаки омӯзгор ниёз дорад; дониши назариявиро дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳои муайян исботи онро пешниҳод месозад; ба 1 хатой ҷиддӣ ва 2 хатой на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро асосан мустақилона ислоҳ мекунад.
56-59	Хубгарин	- дониши назариявиро дар ҳаҷми андак камтар аз талаботи пурраи барномаи таълимии фанни география ва татбиқи онро дар амал намоиш медиҳад; далелҳои дуруст дар исботи фикр пешниҳод месозад; оид ба маводи таълим хулосаи дуруст мебарорад; нишонаҳои муҳими маводи таълим (объект)-ро дуруст қайд мекунад; оид ба мавзӯи хулосаи мантиқии асоснок пешниҳод менамояд; маҳорати кор бо харита, диаграммаҳо, навишторҳо намоиш медиҳад; аз маводи иловагии иттилоотӣ истифода мебарад; ба 1 хатой ҷиддӣ ва 1 хатой на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро асосан мустақилона ислоҳ мекунад.
60-63	Дарраҷаи 4 Олӣ	- дониши назариявиро дар ҳаҷми пурраи талаботи барномаи таълимии фанни география ва татбиқи онро дар амал намоиш медиҳад; далелҳои дуруст дар исботи фикр пешниҳод месозад; оид ба маводи таълим хулосаи дуруст мебарорад; нишонаҳои муҳими маводи таълим (объект)-ро дуруст қайд мекунад; оид ба мавзӯи хулосаи мантиқии асоснок пешниҳод менамояд; маҳорати кор бо харитаҳо, диаграммаҳо, навишторҳо намоиш медиҳад; аз маводи иловагии иттилоотӣ истифода мебарад; ба 1 хатой ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад.
64-67	Аъло	- дониши назариявиро дар ҳаҷми пурраи талаботи барномаи таълимии фанни география ва татбиқи онро дар амал намоиш медиҳад; далелҳои дуруст дар исботи фикр пешниҳод месозад; оид ба маводи таълим хулосаи дуруст мебарорад; нишонаҳои муҳими маводи таълим (объект)-ро дуруст қайд мекунад; оид ба мавзӯи хулосаи мантиқии асоснок пешниҳод менамояд; маҳорати кор бо харита, диаграммаҳо, навишторҳо, замимаҳо намоиш медиҳад; аз маводи иловагии иттилоотӣ истифода мебарад; ба 1 хатой на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад.
68-70	Олигарин	- дониши назариявиро дар ҳаҷми бештар аз талаботи барномаи таълимии фанни география ва татбиқи онро дар амал намоиш медиҳад; далелҳои муътамад дар исботи фикр пешниҳод месозад; оид ба маводи таълим хулосаи дуруст мебарорад, пешниҳоду дархостҳои навро муарифи менамояд; нишонаҳои муҳими маводи таълим (объект)-ро дуруст қайд мекунад; оид ба мавзӯи хулосаи мантиқии асоснок пешниҳод менамояд; маҳорати кор бо харита, диаграмма, замимаҳо дар сатҳи баланд намоиш медиҳад; аз маводи иловагии иттилоотии гуногун истифода мебарад; ба хато роҳ намедиҳад; малақаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта дорад.

Омӯзгор дар раванди дарси география барои ба салоҳиятнокии хонандагон баҳогузори намудан аз ҷадвали дар боло нишон додашуда истифода менамояд. Дар вақти баҳогузори намудан ба қисмати дастовардҳои таълимии хонандагон диққати асоси бояд дод.

Дар раванди татбиқи низоми баҳогузори бисёрхона омӯзгор ба мушкилиҳои зиёд дучор мешавад. Дар роҳёфти мушкилотҳои ба амал омада дастовардҳои зерин ҳалли худро меёбад: муносибат ба фард нигаронидашуда, муносибати ғаёлона, шароити педагогӣ, арзёбии муваффақиятҳои таълимӣ, таълими интихоби воқеии сатҳи фардии дастовардҳои таълимӣ, баҳодиҳии натиҷаи омӯзиши фанҳо, натиҷаи иҷтимоишавии хонандагон.

Ҳамин тавр бо мақсади ба системаи нави баҳогузори ворид шудан дастовардҳои инфиродии хонандаро ҷорӣ намуда таввасути он таълими босифатро таъмин менамоем, масъулияти волидайнро дар ин самт бо мақсади қарори ҳаётан муҳим оид ба идома додани таҳсилоти минбаъда ё шугли меҳнатии фарзандон низ таъмин менамоем.

НОРМЫ И ОЦЕНКИ ДЛЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ УЧЕНИКОВ ПО ГЕОГРАФИИ

УБАЙДОВ Х

В данной статье говорится о необходимости введения новой системы оценивания на уроках географии в образовательных учреждениях, новая система оценивания может поднять качество знаний и компетентность учащихся образовательных учреждений республики.

Ключевые слова: образование, компетенция, многобалльная система, оценивание, учащиеся.

NORMS AND ASSESSMENT FOR THE ACTIVITY OF EDUCATION OF PUPILS IN GEOGRAPHY

UBAYDOV H

In this article refers to the need to introduce a new multi- point assessment system in geography classes in educational institutions.

Key words: education, compilation, multi-point system, evaluation, students.

МЕЪЁРҲОИ БАҲО БА ФАЪОЛИЯТИ ТАЪЛИМИ ХОНАНДАГОН АЗ ФАННИ АСОСҲОИ ИҚТИСОДИЁТ

ҚОДИРОВ ШОДИБЕГ
Ходими калони илмии ПРМ
ба номи Абдурахмони Ҷомии
Академияи таҳсилоти Тоҷикистон

Ҳангоми баҳогузори натиҷаҳои фаъолияти таълимии хонандагон аз фанни асосҳои иқтисодиёт *донишҳои назариявӣ, маҳорати амалии хонандагон* аз рӯи самтҳои зерин муайян карда мешавад:

- сатҳи азхудкунии маводи назариявӣ ва амалӣ тибқи талаботи барномаи таълимӣ;
- маҳорати мустақилонаи истифодаи маводи таълимӣ дар ҳолати шинос ва ношинос;
- ҳулосаҳои асоснок, бошууроно ва босаводона;
- зоҳир намудани фаъолияти азхудкунӣ, мустақилият дар вақти иҷрои супоришҳои назариявӣ ва ҳонагӣ;
- сатҳи дониши мушаххаси хонандагон дар бораи иқтисодиёти ҷаҳон ва ватанӣ, мафҳумҳои асосӣ, ҳулосаи онҳо;
- сатҳи ташаккули малакаҳои тафаккури мантиқӣ, тафаккури меҳнати хонандагон.

1. Меъёрҳои баҳо ба фаъолияти таълими шифоҳии хонандагон аз фанни асосҳои иқтисодиёт

Ҳолҳо	Дараҷаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи 1 Нокифоя	Хонанда: -мазмунӣ заминавии фанни асосҳои иқтисодиётро то охир аз худ накардааст, моҳияти мавзӯро қушода наметавонад; маводи таълимиро таҳлил карда наметавонад; ба саволи додшуда ҷавоб намедихад; супоришҳои таълимии қолабиро аз рӯи намуна иҷро мекунад; - то 35% -и маводи таълимиро медонад ва мустақилона онро истифода мебарад.
36-39	Дараҷаи 2 Кофӣ	- дониш ва маҳорати ақали асосҳои иқтисодиётро дорад, вале мафҳумҳо, қонуниятҳоро аниқ маънидоду шарҳ дода наметавонад; ба ҳатоғиҳо роҳ медихад, робитаҳои мутақобилаи табиатро бо душворӣ шарҳ медихад; маводи таълимиро ҷамъбаст ва ҳулосабарорӣ карда наметавонад. супориши таълимии муқаррариро иҷро мекунад. Дараҷаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - кофӣ: 41-47% - и маводи таълимиро медонад ва мустақилона иҷро мекунад.
40-43	Миёна	- дониш оид ба фанни асосҳои иқтисодиёт дорад. Мафҳумҳо, қонуниятҳоро аниқ маънидоду шарҳ дода наметавонад; ба баъзе ҳатоғиҳо роҳ медихад, вале онро бо кӯмаки омӯзгор ислоҳ мекунад; робитаҳои мутақобилаи табиатро бо душворӣ шарҳ медихад; дар вақти ҳулосабарорӣ ба ҳатоғиҳо роҳ медихад. супориши таълимии муқаррариро иҷро мекунад. Дараҷаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - миёна: 48-54% - и маводи таълимиро медонад ва мустақилият дар иҷрои он нишон медихад.
44-47	Қаноатбахш	- дониш ва маҳорати ақали фанни асосҳои иқтисодиётро дорад, вале мафҳумҳо, қонуниятҳоро аниқ маънидоду шарҳ дода наметавонад; ба баъзе ҳатоғиҳо роҳ медихад, вале онро бо кӯмаки омӯзгор ислоҳ мекунад; робитаҳои мутақобилаи табиатро бо душворӣ шарҳ медихад; ҳулосаи дуруст бароварда наметавонад.; супориши таълимиро иҷро мекунад. Дараҷаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - қаноатбахш: 55-60% - и маводи таълимиро медонад .
48-51	Дараҷаи 3, Хуб	- дониш ва маҳорати ақали фанни асосҳои иқтисодиётро дорад, вале мафҳумҳо, қонуниятҳоро аниқ каму беш маънидоду шарҳ дода метавонад; ба баъзе ҳатоғиҳо роҳ медихад, вале онро бо ёрии омӯзгор ислоҳ мекунад; робитаи фанро бо фанҳои дигар бо душворӣ шарҳ медихад; ҳулосаи дуруст бароварда наметавонад.; супориши таълимиро иҷро мекунад. Дараҷаи дониш ва маҳорати ҳешро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - қаноатбахш: 55-60% - и маводи таълимиро медонад .
52-55	Хубтар	- мазмун ва мақсади фанро медонад.ҳулосаҳои дуруст бароварда метавонад. ,вале ба ҳатоғиҳо андак роҳ медихад, аз иҷрои қорҳои амалӣ мебарояд хатоғиҳои содиркардашро мустақилона ислоҳ менамояд. дониши назариявиро дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳои исботи онро пешниҳод менамояд. Дараҷаи дониш ва маҳорати таҷрибаро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - хубтар: - 68-74 % -и натиҷаи таҷрибаро , ҷамъбаст менамояд.

56-59	Хубгарин	- дониши назариявиро дар амал татбиқ мекунад ва бо далелҳои муайян исботи онро пешниҳод месозад; Дараҷаи дониш ва маҳорати таҷрибаро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - хубгарин: - 75-80 % -и натиҷаи таҷрибаро мушоҳида, ҷамъбаст ва хулосабарорӣ менамояд.
60-63	Дараҷаи 4 аъло	- дар раванди омӯзиши фан мустақилият нишон медиҳад; нишонаҳои муҳими объект (ҷараёни) – мушоҳидашавандаи озмояишро пурра қайд мекунад; - малакаҳои, таҳқиқотӣ, ва иттилоотии инкишофёфта дорад. Дараҷаи дониш ва маҳорати таҷрибагузарониро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - аъло:на камтар аз 81-87%- и -и натиҷаи таҷрибаро мушоҳида, ҷамъбаст ва хулосабарорӣ менамояд.
64-67	Оли	- нишонаҳои муҳими объект (ҷараёни) – мушоҳидашавандаи озмояишро пурра қайд мекунад; натиҷаи таҷриба ва хулосаи мантиқии онро аз нигоҳи илмӣ асоснок мекунад дар гузаронидаи таҷриба ва интиҳоби таҷҳизот, объектҳо мустақилият нишон медиҳад; бо далелҳои мӯътамад дониши назариявиро исбот месозад; - малакаҳои, таҳқиқотӣ, ва иттилоотии инкишофёфта дорад. Дараҷаи дониш ва маҳорати таҷрибагузарониро дар сатҳи зерин намоиш дода метавонад: - оли:аз 88%-94 %- и -и натиҷаи таҷрибаро мушоҳида, ҷамъбаст ва хулосабарорӣ менамояд.
68-70	Олитарин	- натиҷаи таҷриба ва хулосаи мантиқии онро аз нигоҳи илмӣ асоснок мекунад дар раванди омӯзиш мустақилият нишон медиҳад; бо далелҳои мӯътамад дониши назариявиро исбот месозад; - малакаҳои тафаккурӣ, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта дорад. Дараҷаи дониш ва маҳорати баланди омӯзишӣ дорад: - олитарин: аз 95%-100% - и маводи таълимиро аз худ намуда аз маводҳои манбаъҳои дигар истифода баранд.

Дар низоми баҳогузори садҳола баҳои хонанда аз ду бахш иборат аст:

- дар дар раванди таҳсил (омӯзиш) баҳо (ҳолҳо)-и ҳар як фанни таълимӣ дар ҳар як марҳилаи рейтингӣ ва ҷамъбасти солона ба дастомада, хусусияти таркибӣ дошта, дар маҷмӯъ 50% ҳоли умумии хонандаро ташкил медиҳанд;

- 50%-и дигари ҳолҳо дар ҳар як марҳилаи рейтингӣ ва ҷамъбасти солона аз ҳисоби санҷишҳои тестӣ ба даст оварда мешавад.

Натиҷаи санҷиши вазифаи хонагӣ, фаъолнокӣ ва иштирок дар дарс ба шакли ҳолҳо (0-70 - ҳола) дар журнали синфӣ баҳогузорӣ карда мешавад.

Натиҷаи баландтарин (70–ҳол) ба хонандае гузошта мешавад, ки малакаи таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишофёфта дорад.

Замима

тарзи тақдирҳои низоми баҳогузори 5-ҳола ба 100 – ҳола

Низоми 5 –ҳола	Низоми 100-ҳола	Калимагӣ	Ҳарфӣ
5	67-70	Олитарин	A+
	63-66	Оли	A
	60-62	Аъло	A-
4	56-59	Хубгарин	B+
	52-55	Хубгар	B
	48-51	Хуб	B-
3	44-47	Қаноатбахш	C+
	40-43	Миёна	C
	36-39	Кофӣ	C-
1-2	0-35	Нокифоя	F

**БАҲОДИҲӢ
БА НАТИҶАҲОИ ФАЪОЛИЯТИ ТАЪЛИМИИ ХОНАНДАГОН
АЗ ФАНИИ «ТЕХНОЛОГИЯ» (ТАЪЛИМИ МЕҲНАТ)**

ЛУТФУЛЛОЕВА П.

*Ходими калони илмӣ ПРМ
ба номи Абдурахмони Ҷомии*

Академияи таҳсилоти Тоҷикистон

Натиҷаи дастовардҳои таълимии хонандагон аз фанни технология (таълими меҳнат) дар асоси талаботи стандарти давлатии таҳсилоти умумӣ, стандарт ва барномаи таълимӣ аз рӯи меъриҳои зерин муайян карда мешавад:

- технологияи равандҳои иттилоотӣ;
- технологияи коркарди чӯбу тахта
- технологияи коркарди оҳан (металл). Элемантҳои мошиншиносӣ;
- технологияи коркарди матоъ. Элемантҳои мошиншиносӣ;
- технологияи тайёр кардани хӯроки миллий. Элемантҳои мошиншиносӣ;
- маданияти корҳои таъмири- сохтмонӣ;
- корҳои хочагии қишлоқ;
- касбҳои хунароҳои миллий;
- асосҳои истеҳсолот;
- иқтисодиёти оила;
- асосҳои соҳибкорӣ;
- барқ дар рӯзгор;
- истеҳсолот ва муҳити атроф;
- интиҳоби касб;
- лоиҳаи эҷодӣ;
- таълими касбӣ.

Санҷиши натиҷаи фаъолияти таълимии хонандагон дар раванди дарсҳо дар *шакли шифоҳӣ, хаттию амалӣ (ё омехта), тавассути нишон додани салоҳияти коркарди мавод ва ба намоиш гузоштани онҳо, санҷишҳои (саволномаҳо) тестии инфиродӣ ва гурӯҳӣ* гузаронидан шарт ва зарур арзёбӣ мегардад.

Дар асоси баҳодихӣ ба сатҳи дониш, маҳорати хонандагон аз ҷанни технология *донишҳои назариявӣ ва маҳоратҳои амалии хонандагон* аз рӯи меъёрҳои зерин ба назар гирифта мешаванд:

- сатҳи азхудкунии маводи назариявӣ ва амалӣ (салоҳияти) тибқи талаботи барномаи таълим;
- сатҳи омода намудани маводи зарурӣ барои омода намудани масолеҳи чӯбу тахта, металл, матоъ, хӯрокаи ва ғайра;
- сатҳи маҳорати амалиёти рангмолино пардоз дар алоқамандӣ бо масъалаҳои ҳифзи табиат, муносибат бо асбобу лавозимоти дуредгарӣ, техника, таҷҳизот;
- маҳорати кушодани ҳар як амалиёти бо расм, нақшаҳо ва харитаҳои технологияи маснуоти иҷрошуда;
- зоҳир намудани фаъолияти азхудкунӣ, нишон додани маҳорати мустақилона дар раванди иҷрои супоришҳои назариявӣ ва амалӣ;
- маҳорати қандакорӣ чӯб, сикказанӣ дар тахта, металл, бофта аз масолеҳи табиӣ, гачкорӣ ва қуллоқгарӣ ва ғайра;
- сатҳи азхудкунии соҳаи хочагии халқ, фаъолият дар хочагиҳо, протсессҳои технологӣ.

Холҳо	Дараҷаҳои салоҳият	Тасвири дастовардҳои таълимии хонандагон
0-35	Дараҷаи 1, нокифоя	Хонанда: - мазмуни маводи таълимиро бо кумаки асосии омӯзгор дар сатҳи шинохти оддӣ бо душворӣ аз худ мекунад, дар раванди истифода бурдани дониши назариявӣ дар амал ба душвориҳои зиёд дучор мегардад; ба хатоҳои ҷиддӣ роҳ медиҳад; маҳорати кашидани нақша, тайёр кардани натиҷаи амалро мустақилона нишон дода наметавонад.
36-39	Дараҷаи 2, кофӣ	- мазмуни маводи назариявиро дар сатҳи ҳадди ақали талаботи стандарт азхуд мекунад; натиҷаи амалро дар асоси нақша, харитаи технологӣ, маҳорати қандакорӣ дар чӯб ва ғайр бо кумаки омӯзгор намоиш медиҳад; таҷҳизоти таълимии муосирро асосан бо кумаки омӯзгор истифода мебарад; ба хатоҳои (4 адад ва ҷиддӣ то 3 адад) роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
40-43	Миёна	- маҳорати омода намудани натиҷаи амалро аз рӯи нақша дар сатҳи ҳадди ақали талаботи барномаи таълим бо кумаки муайяни омӯзгор намоиш медиҳад; мазмуни маводи таълимиро баён мекунад; таҷҳизоти таълимӣ озмоишии муосирро бо кумаки омӯзгор истифода мебарад; дар раванди иҷрои корҳои амалӣ мустақилият нишон медиҳад; 4 адад ва ҷиддӣ то 3 адад) роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
44-47	Қаноатбахш	- маҳорати омода намудани маҳсулот аз рӯи нақша, харитаи технологӣ дар чӯб ва оҳан ва ғайраро андак бештар аз талаботи ҳадди ақали барномаи таълим намоиш медиҳад; мазмуни маводи назариявӣ таълимиро бо кумаки андаки омӯзгор баён мекунад; таҷҳизоти таълимӣ муосирро бо кумаки омӯзгор истифода мебарад; дар раванди иҷрои корҳои амалӣ то андозаи мустақилият

		нишон медиҳад; ба хатоҳо (3 адад ва ҷиддӣ то 3 адад на он қадар ҷиддӣ) роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки муайяни омӯзгор ислоҳ мекунад.
48-51	Дарачаи 3, Хуб	- мундариҷаи заминавии фаннро асосан аз худ мекунад ва онро дар амал дтатбиқ менамояд; маҳорати тайёр кардани масолеҳи гуногун аз ҷӯбу тахта ва амалиёти рангмолию пардоз ва ғайраро андак бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; дар вазъиятҳои шинос оид ба мазмуни маводи омӯхташуда фикрашро бо кумаки андаки омӯзгор баён мекунад; маҳорати таъмиру тармими асбобҳои гуногуни рӯзгор ва барқиро нишон медиҳад; ба хатоҳои алоҳида (на он қадар ҷиддӣ 3 адад ва ҷиддӣ то 2 адад) роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
52-55	Хубтар	- мундариҷаи заминавии фанни мазкурро медонад ва онро татбиқ мекунад; дар вазъиятҳои шинос оид ба мазмуни маводи омӯхташуда фикрашро баён мекунад; маҳорати таъмиру тармими асбобҳои гуногуни рӯзгор ва барқиро нишон медиҳад; маҳорати тайёр кардани масолеҳи гуногун аз ҷӯбу тахта, амалиёти рангмолию пардоз ва ғайраро намоиш медиҳад; ба хатоҳои алоҳида (на он қадар ҷиддӣ на зиёда аз 3 адад ва ҷиддӣ то 1 адад) роҳ медиҳад ва онҳоро асосан мустақилона ислоҳ мекунад;
56-59	Хубтарин	- мундариҷаи заминавии фанни мазкурро хуб медонад ва онро татбиқ менамояд; дар вазъиятҳои шинос оид ба мазмуни маводи омӯхташуда фикрашро баён мекунад; маҳорати таъмиру тармими асбобҳои гуногуни рӯзгор ва барқиро намоиш медиҳад; маҳорати тайёр кардани масолеҳи гуногун аз ҷӯбу тахта, амалиёти рангмолию пардоз ва ғайраро намоиш медиҳад; ба хатоҳои алоҳида (на он қадар ҷиддӣ на зиёда аз 2 адад ва ҷиддӣ то 1 адад) роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ мекунад.
60-63	Дарачаи 4 Оли	- фаъолияти мустақилонашро назорат мекунад, дар лаҳзаҳои маъмул ва ношинос мазмуни маводи таълимро шарҳ медиҳад ва аз маводи иловагии азхудкарда истифода мебарад; мундариҷаи заминавии фанни таълимро азхуд кардааст ва онро намоиш медиҳад; маҳорати мустақилона истифодаи нақша, харитаи технологӣ, кандакорӣ дар ҷӯб, таъмиру тармими асбобҳои гуногуни рӯзгорро намоиш медиҳад; аз манъаҳои гуногун мисолҳо меорад, ба 1 адад хатоҳои ҷиддӣ ва 1 адад хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онҳоро мустақилона ислоҳ менамояд.
64-67	Аъло	- мундариҷаи заминавии фаннро пурра азхуд мекунад ва онро намоиш медиҳад; маҳорати мустақилона истифодаи нақша, харитаи технологӣ, кандакорӣ дар ҷӯб, таъмиру тармими асбобҳои гуногуни рӯзгор, барқӣ ва ғайраро намоиш медиҳад; фаъолияти мустақилонаи худро назорат мекунад, дар лаҳзаҳои маъмул ва ношинос мазмуни маводи таълимро шарҳ медиҳад ва аз маводи иловагии азхудкарда истифода мебарад; аз манъаҳои гуногун мисолҳо меорад, вале ба 1 адад хатои на он қадар ҷиддӣ роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ менамояд;
68-70	Олитарин	- дониши назариявӣ ва амалии фанро дар ҳаҷми бештар аз талаботи барномаи таълим намоиш медиҳад; маҳорати мустақилона истифодаи нақша, харитаи технологӣ, растанипарварӣ, кандакорӣ дар ҷӯб, таъмиру тармими асбобҳои гуногуни рӯзгор, барқӣ ва ғайраро нишон медиҳад; натиҷаи амалро (маҳсулот) дар сатҳи баланд пешниҳод месозад; аз маводи иловагӣ истифода мебарад; аз манъаҳои гуногун мисолҳо меорад, ба хато роҳ намедиҳад; - малакаҳои тафаккури, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотӣ инкишофёфаро нишон медиҳад.

ВВЕДЕНИЕ НОВОЙ МНОГОБАЛЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ОЦЕНИВАНИЯ ПО ТРУДУ

ЛУТФУЛЛОЕВА П. М.

Автор статьи пишет о необходимости введения новой многобалльной (100 – балльной) системы оценивания на уроках труда. По её мнению путём проведения новой системы оценивания можно поднять качество знания и улучшить навыки образовательных учреждений республики.

Ключевые слова: многобалльная система оценивания, реформа, материал, технология.

100 – BALL SYSTEM ESTIMATION AT THE TECHNOLOGY LESSONS

LUTFULLOEVA P

The author writes about the need to introduce new 100 ball system estimation (100 - point scale) at technology lessons. In his opinion by conducting a new assessment system can improve the quality of knowledge and to improve the linguistics students of educational institutions of the republic.

Keywords: 100 ball system estimation (100 - point scale), reform, English language, knowledge, linguistics.

**БАҲОДИҲӢ БА ФАЪОЛИЯТИ ТАЪЛИМИИ ХОНАНДАГОН
АЗ ФАННИ “ОМОДАГИИ ИБТИДОИИ ҲАРБӢ” ДАР СИНҲОИ 10-11**

ЗИЁЕВ Қ.

*Ходими калони илми ПРМ
ба номи Абдурахмони Ҷомии
Академияи таҳсилоти Тоҷикистон*

ҲАКИМОВА Б.

*Ходими калони илми ПРМ
ба номи Абдурахмони Ҷомии
Академияи таҳсилоти Тоҷикистон*

Холҳо	Дарачаи салоҳият	Дастовардҳои таълимии хонандагон
0 - 35	Дарачаи 1 Нокифоя	Хонанда: -дониши назариявии фанни мазкурро аз худ намекунад; омодагии низомӣ ва тактикӣ, маҳорати хаританигорӣ ва ғайраро дар худ ташаккул намедихад; нишондодҳои оинномаи ҳарби роия намекунад; тартиби сафкашӣ ва қоидаҳои бехатариро таҳти назорати омӯзгор роия мекунад.
36-39	Дарачаи 2 Кофӣ	-дониши назариявии фанни мазкурро дар ҳаҷми андак камтар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим аз худ мекунад; омодагии низомӣ ва тактикӣ, маҳорати хаританигорӣ ва ғайраро ба таври умумӣ намоиш медиҳад; нишондодҳои оинномаи ҳарби асосан медонад ва таҳти назорат роия мекунад, супориши таълимии муқаррариро бо кумаки андаки омӯзгор; тартиби сафкашӣ ва қоидаҳои бехатариро асосан роия мекунад; ба хатоҳои муайяни ҷиддӣ 2 адад ва на он қадар ҷиддӣ то 5 адад роҳ медиҳад, вале онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад
40-43	Миёна	- дониши назариявии фанни мазкурро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим аз худ мекунад; омодагии низомӣ ва тактикӣ, маҳорати хаританигорӣ ва ғайраро ба таври умумӣ намоиш медиҳад; нишондодҳои оинномаи ҳарби асосан медонад ва таҳти назорати роҳбари омодагии ибтидоии ҳарбӣ роия мекунад, супориши таълимии муқаррариро иҷро мекунад; тартиби сафкашӣ ва қоидаҳои бехатариро асосан роия мекунад; ба хатоҳои ҷиддӣ 2 адад ва на он қадар ҷиддӣ то 4 адад роҳ медиҳад, вале онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад;
44-47	Қаноатбахш	- дониши назариявии фанни мазкурро дар ҳаҷми андак бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим аз худ мекунад; нишондодҳои оинномаи ҳарби асосан медонад ва роия мекунад, супориши таълимии муқаррариро иҷро мекунад; тартиби сафкашӣ ва қоидаҳои бехатариро асосан роия мекунад; омодагии низомӣ ва тактикӣ, маҳорати хаританигорӣ ва ғайраро дар худ ташаккул медиҳад; ба хатоҳои ҷиддӣ 1 адад ва на он қадар ҷиддӣ то 4 адад роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
48-51	Дарачаи 3 Хуб	- дониши назариявии фанни мазкурро дар ҳаҷми бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим аз худ мекунад; маводи омӯхташударо дар вазъиятҳои шинос ва ношинос истифода мебарад, тартиби сафкашӣ, қоидаҳои бехатарӣ, омодагии ҷисмонӣ ва нишондодҳои оинномаи ҳарби асосан дуруст роия мекунад; амалиётро иҷро мекунад; бо андак кумаки омӯзгор ҳулоса мебарорад; маҳорати худидора, химоя ва муҳофизату худмуҳофизат, расонидани ёрии аввал дар вазъиятҳои гуногунро намоиш медиҳад; ба хатоҳои ҷиддӣ 1 адад ва на он қадар ҷиддӣ то 3 адад роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
52-55	Хубтар	- салоҳияти истифодаи маводи омӯхташударо дар вазъияти шинос ва ношинос намоиш медиҳад; дониши назариявӣ ва амалиро дар ҳаҷми бештар аз ҳадди ақали талаботи барномаи таълим аз худ мекунад; тартиби сафороӣ, қоидаҳои бехатарӣ, омодагии ҷисмонӣ ва талаботи оинномаи ҳарби роия мекунад; амалиётро мустақилона иҷро мекунад; бо андак кумаки омӯзгор ҳулоса мебарорад; маҳорати худидора, химоя ва муҳофизату худмуҳофизат, расонидани ёрии аввал дар вазъиятҳои гуногунро намоиш медиҳад; ба хатоҳои ҷиддӣ 1 адад ва на он қадар ҷиддӣ то 2 адад роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки омӯзгор ислоҳ мекунад.
56-59	Хубтарин	- салоҳияти истифодаи маводи омӯхташударо дар вазъияти шинос ва ношинос намоиш медиҳад; дониши назариявӣ ва амалиро дар ҳаҷми камтар аз талаботи пурраи барномаи таълим аз худ мекунад; тартиби сафороӣ, қоидаҳои бехатарӣ, омодагии ҷисмонӣ ва нишондодҳои оинномаи ҳарби асосан роия мекунад; бо андак кумаки омӯзгор ҳулоса мебарорад; маҳорати худидора, химоя ва муҳофизату худмуҳофизат, расонидани ёрии аввал дар вазъиятҳои гуногунро намоиш медиҳад; ба хатоҳои ҷиддӣ 1 адад ва на он қадар ҷиддӣ то 1 адад роҳ медиҳад ва онҳоро бо кумаки андаки омӯзгор ислоҳ мекунад.

60-62	Дарачан 4 Аъло	- дониши назариявӣ ва амалиро дар ҳаҷми камтар аз талаботи пурраи барномаи таълим аз худ мекунад; маводи омӯхташударо дар вазъияти шинос ва ношинос истифода мебарад; тартиби сафороӣ, қоидаҳои бехатарӣ, омодагии ҷисмонӣ, ва нишондодҳои оинномаи ҳарби роия мекунад; бо кӯмаки андаки омӯзгор хулоса мебарорад; маҳорати худидора, ҳимоя ва муҳофизату худмуҳофизат, расонидани ёрии аввалро дар вазъиятҳои гуногун намоиш медиҳад; ба хатоҳои ҷиддӣ 1 адад ва на он қадар ҷиддӣ то адад роҳ медиҳад ва онро мустақилона ислоҳ мекунад.
63-66	Оли	- дониши назариявӣ ва амалиро дар ҳаҷми пурраи талаботи барномаи таълим аз худ мекунад; маводи омӯхташударо дар вазъияти шинос ва ношинос истифода мебарад; тартиби сафороӣ, қоидаҳои бехатарӣ, омодагии ҷисмонӣ ва нишондодҳои оинномаи ҳарби роия мекунад; маҳорати худидора, ҳимоя ва муҳофизату худмуҳофизат, расонидани ёрии аввалро дар вазъиятҳои гуногун намоиш медиҳад; ба хатоҳои на он қадар ҷиддӣ то 1 адад роҳ медиҳад ва онро ислоҳ мекунад.
67-70	Олитарин	- маводи омӯхташударо дар вазъияти шинос ва ношинос истифода мебарад; тартиби сафороӣ, қоидаҳои бехатарӣ, омодагии ҷисмонӣ ва нишондодҳои оинномаи ҳарби аз пурра роия мекунад; мазмуни маводи таълимии омӯхтаро дар ҳаҷми бештар аз талаботи барномаи таълим мустақилона баён мекунад; амалиётро бехато иҷро мекунад; мустақилона хулоса мебарорад; маҳорати худидора, ҳимоя ва муҳофизату худмуҳофизат, расонидани ёрии аввалро дар вазъиятҳои гуногун намоиш медиҳад; малалақаҳои тафаккури, таҳқиқотӣ, иртиботӣ ва иттилоотии инкишоффта намоиш медиҳад.

Талаботҳои санҷиш истифодаи воситаҳои химиявӣ фардӣ аз рӯи нақшаи таълими ОИХ (омодагии ибтидоии ҳарбӣ)

1. Тарзи истифодабарии ниқоби зидди гази (меъёри №1).

Пушидани ниқоби зидди газ ва респиратор

Ниқоби зидди газ ё респиратор ба мавқеи «сафарӣ» (походном положении). Ногаҳон фармон дода мешавад «ГАЗИ» ё «Респираторро пӯшед».

Хонандагон ниқоби зидди газ ё респираторро мепӯшанд. Барои пӯшидани ниқоби зидди газ нафаскаширо қатъ карда, чашмонро пӯшида, кӯлохро аз сар мегиранд, тоскӯлоҳ-ниқобро аз халта мебароранд. Ду тарафи онро бо даст мустаҳкам меқапанд, токи ангуштони калон аз берун ва дигар ангуштон дар даруни тоскӯлоҳ-ниқоб мемонанд. Қисми поёни тоскӯлоҳ-ниқобро ба таги манаҳ мегузоранд ва бо ҳаракати тез дастонро ба боло бурда, ниқобро ба сару рӯ чунон мепӯшонанд, ки ҷойҳои ноҳамвор намонанд ва айнакҳо муқобили чашмон ҷойгир шаванд. Нафаси чуқур бароварда чашмонро мекушоянд ва нафаскаширо давом медиҳанд. Кӯлохро аз болои он мепӯшанд ва халтаро ба паҳлӯ маҳкам мекунанд.

Вақт аз додани фармон то пӯшидани сарпӯш (кӯлоҳ) ба эътибор гинрифта мешавад.

Баҳогузори бо нишондоди вақт (синфи 10)

Категория	Баҳогузори бо вақташ		
	60 – 70	48-59 хол	36-47 хол
Хонандагон	7 сония 60-62 хол- бо 2 хато 63-66 хол- бо 1 хато 67-70 хол- бе хато	8 сония 48-51 хол- бо 2 хато 52-55 хол- бо 1 хато 56-59 хол – бе хато	10 сония 36- 39- холл- бо 2 хато 40-43 хол-бо 1 хато 45-47 хол-бе хато

Хатоҳое, ки холҳоро аз рӯи чадвали меъёрҳо як зина паст мекунанд:

1. Напӯшидани чашм ва нақалидани нафас дар дарун дар вақти пӯшидани ниқоби зидди «гази» ва хорич накардани (набаровардани) нафас баъди пӯшидан ниқоби зидди «гази».

2. Қач пӯшидани тоскулоҳ-ниқоб ё тоб хӯрдани найчаи пайвандкунанда.

Хатоҳое, ки холҳои «ғайриқаноатбахш-ро» (яъне 0- 35 хол) инъикос мекунанд:

1. Роҳ додан ба пайдошавии чинҷӣ ё қачӣ хангоми дохилшавии ҳавои берун ба дохили тоскулоҳ-ниқоб.

2. Тоб надодани гайкаи найчаи пайвандкунанда то охир. Ба шахси осебдида пушонидани ниқоби зидди газ ва респиратор (меъёри №1 а.).

Категория	Баҳогузори бо нишондоди вақт		
	60 – 70	48-59	36-47
Хонандагон ду қатор рӯ ба рӯ саф ораста, бо фармон ба замин дароз мекашанд. Барои сафи дуҷум фармон «Газ» дода мешавад, ки мувофиқи зиддигази мепӯшанд.	16 сония 60-62 хол- бо 2 хато 63-66 хол- бо 1 хато 67-70 хол- бе хато	17 сония 48-51 хол-бо 2 хато 52-55 хол-бо 1 хато 56-59 хол –бе хато	18 сония 36- 39- хол - бо 2 хато 40-43 хол -бо 1 хато 45-47 хол-бе хато
Хонандагон баъди фармони «Ба зарардидагон ниқоби зиддигазиро пӯшонанд. Ё аз фармони рафик Холов, ниқобро ба шаҳси осебдида пӯшонед!» хонанда ниқобро ба рафики осебдида мепӯшонанд.	16 сония 60-62 хол- бо 2 хато 63-66 хол- бо 1 хато 67-70 хол- бе хато	17 сония 48-51 хол- бо 2 хато 52-55 хол- бо 1 хато 56-59 хол - бе хато	18 сония 36-39- холл- бо 2 хато 40-43 хол-бо 1 хато 45-47 хол-бе хато

Хатоҳое, ки холҳоро аз рӯи чадвали меъёрҳои ба як зина паस्त мекунад:

- 1.Қаҷ пӯшидани ниқоби зидди «гази» ва рост наомадани айнақҳо ба чашм.
- 2.Сахт тоб хӯрдани найчаи васлқунандаи ниқоби зиддигази.
3. Қаҷ пӯшидани ниқоби зидди «гази» ва ба ин васила ба дарун даромадани ҳаво.
- 4.Аз ягон ҷо даридани ниқоб ҳангоми пӯшидани он.

Талаботи санҷиши омодагии ҷисмонӣ аз рӯи нақшаи таълимии ОИХ барои хонандагони синфи 10(меъёри №2).

Машқҳои Санҷишӣ	Меъёрҳо (хол)					
	Писарон			Духтарон		
	60-70	48-59	36-47	60-70	48-59	36-47
Дави 100 м (сон)	14.6	15.0	15.6	16.7	17.2	17.8
Чаҳиш ба дарозӣ (м.,см.) ё баландӣ (м.,см.)	4.30	3.80	3.40	3.65	3.30	2.60
Хаҷиш ба дарозӣ (м.,см.)	1.30	1.25	1.15	1.15	1.10	1.05
Хаҷиш ба дарозӣ (м.,см.)				18	13	10
Хаҷиш ба дарозӣ (м.,см.)	32	26	22			
Қаҷидани ҷисм аз ҳолати овеза дар турники баланд(маротиба)	11	9	7			
Бардоштани ҷисм дар 30 сония аз ҳолати хобид ба пушт, дастҳо паси сар (маротиба)	23	22	20	22	18	16
Дави 1 км (дақ.,сон.)	3.50	4.00	4.10	4.30	4.40	4.50
Дави 2 км (дақ.,сон.)				1.00	12.20	13.20
Дави 3 км. (дақ.,сон.)	15.30	16.30	17.30			
Шиновари (метр)	50	40	25	50	30	20
Шиноварӣ бо меъёри вақт дақ.,сон.)	0.42	б/в	б/в	1.03	б/в	б/в

Намудҳои санҷиш аз рӯи нақшаи таълимии фанни О.И.Х. барои синфи 11 (гурӯҳи тайёри) (меъёри 3).

Машқҳои Санҷишӣ	Меъёрҳо					
	Писарон			Духтарон		
	60-70	48-5	36-4	60-70	48-59	36-47
Дави 100 м (сон)	14.4	14.8	15.4	16.5	17.4	17.6
Чаҳиш ба дарозӣ (м.,см.) ё Баландӣ (м.,см.)	4.45	4.20	3.70	3.60	3.35	3.10
Хаҷиш ба дарозӣ (м.,см.)	1.35	1.30	1.20	1.20	1.15	1.10
Хаҷиш ба дарозӣ (м.,см.)				20	16	12
Хаҷиш ба дарозӣ (м.,см.)	38	32	26			
Қаҷидани ҷисм аз ҳолати овеза дар турники баланд	12	10	8			
Бардоштани ҷисм дар 30 сония аз ҳолати хобид ба пушт, дастҳо паси сар (маротиба)	25	23	21	23	21	18
Дави 1 км (дақ.,сон.)	3.40	3.50	4.00			
Дави 2 км (дақ.,сон.)				10.30	12.10	13.00
Дави 3 км. (дақ.,сон.)	14.00	16.00	17.00			
Шиновари (метр)	50	40	25	50	30	15
Шиноварӣ бо меъёри вақт дақ.,сон.)	0.41	б/в	б/в	1.00	б/в	б/в

- 1.Дар вақти нодуруст иҷро намудани меъёрҳо холҳо кам карда мешаванд.

НАМУДҲОИ САНЧИШ АЗ РӯИ НАҚШАИ ТАЪЛИМИИ ФАННИ ОИҲ БАРОИ СИНФИ 11 (ГУРӯҲИ ТАЙЁРӢ) (меъёри №4).

№/лп	Машкҳои Санчишӣ	Меъёрҳо					
		Писарон			Духтарон		
		60-70	48-59	36-47	60-70	48-59	36-47
1	Дави 3000 м (дақ., сон.) бо гузариш ба роҳгардӣ	Бе назардошти вақт					
2	Дави 2000 м (дақ., сон.) бо гузариш ба роҳгардӣ	Бе назардошти вақт					
3	Ҳаводихии норинчаки дастии хучум ва дури дар аз ҳолати рост	40/3м	35/3 м	30/м			
4	Донишҳои назариявӣ оид ба тарбияи ҷисмонӣ (3 савол)	3	2	1	3	2	1

Дар вақти нодуруст иҷро намудани меъёрҳо ҳолҳо кам карда мешаванд.

Намудҳои санчиш аз рӯи нақшаи таълимии фанни ОИҲ барои синфи 11 ҳангоми машкҳои таълимии тирпарронӣ (тирандозӣ) (меъёри №5).

Тирандозӣ аз ҷои пойдошавии нишон, рӯзона дар ҳолати гуногун. Мақсад: Нишон қафаси сина бо гирдак (нишон № 4) , 3 бор дар 15 сония, 50, 60, 70 с барои автомат.

Дарозӣ то нишон: 100 м.

Миқдори тирҳо: 15 дона

Ҳолати тирандозӣ: ба таври хоб рафта, бо зону ва рост истода.

Ҳолҳо:

Ҳолҳо	Миқдори балҳо АК-74
60-62 хол- аъло, бо 2 хато 63-66 хол- олий, бо 1 хато 67-70 хол- бе хато олитарин	105
48-51 хол- хуб, бо 2 хато 52-55 хол- хубтар, бо 1 хато 56-59 хол- хубтарин бе хато	95
36- 39- хол кофӣ, бо 2 хато 40-43 хол миёна, бо 1 хато 45-47 хол қаноатбахш бе хато	90
0 – 35 нокифоя	89

Дар вақти иҷрои маъёрҳо ба нишон расида лекин ба хатогиҳо роҳ дода шавад ҳолҳо аз рӯи ҷадвали баҳогузорӣ кам карда мешаванд.

Меъёрҳои амалии донишҳои тиббӣ.

Докапеч кардани узвҳои бадан (сар, банди даст, бугумҳои оринчу китфҳо, зону ва сокҳои пой)

Баҳои нишондодҳои меъёрӣ	1 д.50 сония	2 дақ	2 д.10 сония
Банд ва дигар воситаҳои ёрии аввалини тиббӣ дар назди хонанда гирд оварда шудаанд. Вақти сарфшуда барои ҷустуҷӯи ҷои захм ба назар гирифта намешавад. (захмдорро аз болои либос докапеч кардан мумкин аст)	60-62 хол- аъло, бо 2 хато 63-66 хол- олий, бо 1 хато 67-70 хол- бе хато олитарин	48-51 хол- хуб, бо 2 хато 52-55 хол- хубтар, бо 1 хато 56-59 хол- хубтарин бе хато	36- 39- хол кофӣ, бо 2 хато 40-43 хол миёна, бо 1 хато 45-47 хол қаноатбахш бе хато

Ҳатоҳое, ки ҳолро як зина кам мекунанд:

1. Нодуруст доштани дока.

2. Сусти докапеч кардан ё ҳангоми печонидан канори дока қат шуда бошад.

3. Нодуруст бастани банд.

Баҳодихӣ ба салоҳиятҳои таълимии хонандагон аз фанни «Тарбияи ҷисмонӣ (синфҳои 1-4)

Нокифоя 0- 35 хол)	Дараҷаи 1,хол	Дараҷаи 2,хол	Дараҷаи 3,хол
	Кофӣ - 36-39	Хуб- 48-51	Олий- 60-63
	Миёна - 40-43	Хубтар - 52-55	Аъло- 64-67
	Қаноатбахш - 44-47	Хубтарин- 56-59	Беҳтарин - 68-70
Дарки моҳияти фанни тарбияи ҷисмонӣ аз ҷониби хонанда			
- мундариҷаи	- мундариҷаи заминавии	- мундариҷаи заминавии	- мундариҷаи

<p>заминавии фанни мазкурро наредонад; - зарурати ташаққули тарзи ҳаёти солимро дарк наменамояд; речаи рӯзро риоя намекунад.</p>	<p>фанро дар ҳаҷми ҳадди ақали талаботи барномаи таълим медонад; баҳри ташаққули ҳаёти солим таҳти назорати омӯзгор кушиш менамояд; - речаи рӯзро медонад, вале қисман риоя менамояд.</p>	<p>фанни мазкурро асосан медонад; - дар ташаққули ҳаёти солими хеш сахм мегузорад; - речаи рӯзро медонад, онро асосан риоя мекунад.</p>	<p>заминавии фанни мазкурро медонад; - ташаққули тарзи ҳаёти солимро таъмин менамояд; - речаи рӯзро медонад ва онро пурра риоя менамояд;</p>
<p>Хонанда қоидаҳои бехатариро риоя менамояд</p>			
<p>- асосан бо либоси муқаррарӣ машқ менамояд; таҷҳизоти варзиширо дуруст истифода наменамояд; қоидаҳои бехатариро таҳти назорати омӯзгор риоя мекунад.</p>	<p>- асосан бо либоси варзишӣ машқ мекунад; - баъзан таҷҳизоти варзиширо дуруст истифода менамояд; баъзан қоидаҳои бехатариро риоя намекунад.</p>	<p>- бо либоси варзишӣ машқ менамояд; бо таҷҳизоти варзишӣ эҳтиёткорона муносибат менамояд; қоидаҳои бехатариро асосан риоя менамояд.</p>	<p>- танҳо бо либоси варзишӣ машқ менамояд; бо таҷҳизоти варзиширо дуруст истифода мебарад; - қоидаҳои бехатариро пурра риоя менамояд.</p>
<p>Хонанда ба радиф ва қатор саф ороштан метавонад.</p>			
<p>- ростани радиф ва қаторро наредонад; - амри сафорой «Ба як қатор саф-ОРО!»- ро наредонад; - амрҳои сафороиро иҷро карда наметавонад; - дар саф қояшро ба тезӣ ва бехато гирифта наметавонад.</p>	<p>- ростани радиф ва қаторро дар ҳаҷми талаботи барномаи таълим асосан медонад; амри сафорой «Ба як қатор саф-ОРО!»- ро медонад ва иҷро мекунад; амрҳои сафороиро пурра иҷро карда наметавонад; - дар саф қояшро ба тезӣ ва бехато ишғол карда метавонад, вале ба хатоӣ роҳ медиҳад</p>	<p>- ростани радиф ва қаторро медонад; - амри сафорой «Ба як қатор саф-ОРО!»- ро медонад ва асосан дуруст иҷро мекунад; амри сафорой «Ба як радиф саф-ОРО!»-ро иҷро мекунад; амрҳои сафороиро пурра иҷро карда наметавонад; - дар саф қояшро ба тезӣ ва бехато гирифта метавонад.</p>	<p>- ростани радиф ва қаторро пурра медонад; - амри сафорой «Ба як қатор саф-ОРО!»- ро медонад ва дуруст иҷро мекунад; - амри сафорой «Ба як радиф саф-ОРО!»- ро медонад ва иҷро мекунад; амрҳои сафороиро пурра иҷро мекунад; - дар саф қояшро ба тезӣ ва бехато гирифта метавонад.</p>
<p>Хонанда оддитарин машқҳои гимнастикӣ муқаррариро иҷро менамояд.</p>			
<p>- оддитарин машқҳои гимнастикӣ иҷро карда наметавонад; - машқи нишастану хестанро бо хатоӣ иҷро мекунад; - машқи хаму рост намудани дасту қоматро медонад ва онро таҳти назорати омӯзгор иҷро мекунад; - машқҳои рақсии оддиро иҷро намекунад.</p>	<p>- оддитарин машқҳои гимнастикӣ бо кумаки омӯзгор иҷро мекунад; - маҳорати машқи нишастану хестанро медонад ва иҷро мекунад; машқи хаму рост намудани дасту қоматро дар ҳаҷми талаботи барномаи таълим медонад ва бо кумаки омӯзгор иҷро менамояд; - машқҳои рақсии оддиро асосан иҷро наменамояд.</p>	<p>- оддитарин машқҳои гимнастикӣ асосан дуруст иҷро менамояд; шиштану хестанро дар сатҳи меъёрҳо иҷро менамояд; хаму рост намудани дасту қоматро иҷро мекунад; машқҳои рақсии оддиро асосан дуруст иҷро менамояд.</p>	<p>- оддитарин машқҳои гимнастикӣ дар ҳаҷми пурраи талаботи барномаи таълим иҷро менамояд; нишастану хестанро дар сатҳи олӣ иҷро мекунад; хаму рост намудани дасту қоматро медонад ва дар амал онро нишон медиҳад; машқҳои рақсии оддиро хеле моҳирона намоиш медиҳад.</p>
<p>Хонанда давидан, ҷаҳидан ва туби хурдро ҳаво додан метавонад</p>			
<p>- даврро дар масофаи 30 метр писарон дар 7,4 сон., ва духтарон дар 7,8 сон. бо душворӣ тай мекунанд. - бо дав ба дарозӣ ҷаҳиданро ба масофаи 1,40 м. писарон ва 1,20 м. духтарон иҷро карда наметавонанд; ҷаҳиданро ба баландии 0,50 м. писарон ва 0,40 м. духтарон иҷро карда наметавонанд; - туби хурдро ба масофаи 13 м. писарон</p>	<p>- даврро дар масофаи 30 метр писарон дар 7,4 сон., ва духтарон дар 7,8 сон. иҷро менамоянд. - бо дав ба дарозӣ ҷаҳиданро ба масофаи 1,40 м. писарон ва 1,20 м. духтарон иҷро карда наметавонанд. - ҷаҳиданро ба баландии 0,50 м. писарон ва 0,40 м. духтарон бо душворӣ иҷро карда наметавонанд. - туби хурдро ба масофаи 13 м. писарон ва 12 м. духтарон ҳаво дода наметавонанд.</p>	<p>- даврро дар масофаи 30 метр писарон дар 7,0 сон. ва духтарон дар 7,4 сон. иҷро менамоянд. - бо дав ба дарозӣ ҷаҳиданро ба масофаи 1,60 м. писарон ва 1,40 м. духтарон иҷро карда наметавонанд. - ҷаҳиданро ба баландии 0,60 м. писарон ва 0,50 м. духтарон бо баъзе душворихо иҷро карда наметавонанд. - туби хурдро ба масофаи 15 м. писарон ва 13 м. духтарон ҳаво дода наметавонанд.</p>	<p>- даврро дар масофаи 30 метр писарон ва 6,4 сон., духтарон дар 6,8 сон. иҷро менамоянд. - бо дав ба дарозӣ ҷаҳиданро ба масофаи 1,80 м. писарон ва 1,40 м. духтарон иҷро карда наметавонанд. - ҷаҳиданро ба баландии 0,70 м. писарон ва 0,60 м. духтарон иҷро карда наметавонанд. - туби хурдро ба масофаи 18 м.</p>

ва 12 м. духтарон ҳаво дода наметавонанд.			писарон ва 15 м. духтарон ҳаво дода метавонанд.
Хонанда шиноварӣ карда метавонад.			
- ба об парида метавонад, вале ба пеш ҳаракат карда наметавонад; - бо дастҳо ва пойҳо дар чуқурии 50-80 см. ҳаракат карда наметавонад. - хангоми шиноварӣ қоидаи бехатариро риоя намекунад.	- ба об парида метавонад, вале ба пеш дуруст ҳаракат карда наметавонад; - бо дастҳо ва пойҳо дар чуқурии 50-80 см. ҳаракат карда метавонад. - хангоми шиноварӣ қоидаи бехатариро на ҳама вақт риоя менамояд.	- ба об дуруст парида метавонад; ба пеш ҳаракат карда метавонад; бо дастҳо ва пойҳо дар чуқурии 50-80 см. асосан дуруст ҳаракат карда метавонад; хангоми шиноварӣ баъзе қоидаҳои бехатариро риоя намекунад.	- ба об дуруст парида, ба пеш ҳаракат карда метавонад; бо дастҳо ва пойҳо дар чуқурии 50-80 см. ҳаракат карда метавонад; хангоми шиноварӣ қоидаҳои бехатариро пурра риоя менамояд.

Меъёрҳои баҳогузорӣ ба комёбиҳои таълимӣ (варзишӣ) – и хонандагон аз фанни тарбияи ҷисмонӣ

СИНФИ 1

Нокифоя 0- 35 ҳол)	Дарачаи 1, ҳол	Дарачаи 2, ҳол	Дарачаи 3, ҳол
	Кофӣ - 36-39	Хуб - 48-51	Олӣ - 60-63
	Миёна - 40-43	Хубтар - 52-55	Аъло - 64-67
	Қаноатбахш - 44-47	Хубтарин - 56-59	Олитарин - 68-70

Машқҳои санҷишӣ	Меъёрҳо					
	Писарон			Духтарон		
	60-70 ҳол	48-59 ҳол	36-47 ҳол	60-70 ҳол	48-59 ҳол	36-47 ҳол
Дав 30м., в/с. (сек)	6,4	7,0	7,4	6,8	7,4	7,8
Ҷаҳидан ба дарозӣ бо дав (м.,см.)	1,80	1,60	1,40	1,60	1,40	1,20
Ҷаҳидан ба баландӣ бо дав (м.,см.)	0,70	0,60	0,50	0,60	0,50	0,40
Партофтани тӯб ба дурӣ (вазн 150г.)	18	15	13	15	13	12
Кашидани ҷисм аз ҳолати овеза дар турники баланд (маротиба)	2	1	1			
Бардоштани ҷисм аз ҳолати овеза дар турники паст (маротиба)				6	3	2
Кашидани ҷисм аз ҳолати овеза дар турники паст (маротиба)				7	5	3
Давидан дар масофаи тӯлонӣ 500 м.	Бе назардошти вақт					
Шиноварӣ 25м.	Бе назардошти вақт					

СИНФИ 2

Машқҳои санҷишӣ	Меъёрҳо					
	Писарон			Духтарон		
	60-70 ҳол	48-59 ҳол	36-47 ҳол	60-70 ҳол	48-59 ҳол	36-47 ҳол
Дав 30м., в/с. (сек)	6,2	6,6	7,0	6,3	6,7	7,3
Ҷаҳидан ба дарозӣ бо дав (м.,см.)	2,00	1,80	1,60	1,80	1,60	1,50
Ҷаҳидан ба баландӣ бо дав (м.,см.)	0,75	0,70	0,60	0,70	0,65	0,55
Партофтани тӯб ба дурӣ (вазн 150г.)	20	18	15	18	16	14
Кашидани ҷисм аз ҳолати овеза дар турники баланд (маротиба)	3	2	1			
Бардоштани ҷисм аз ҳолати дарозкашида дар замин (маротиба)				7	4	3
Бардоштани ҷисм аз ҳолати овеза дар турники паст (маротиба)				8	6	4
Давидан дар масофаи тӯлонӣ 500 м	5,10	5,20	5,30	5,50	6,00	6,10
Шиноварӣ 25м.	Бе назардошти вақт					

СИНФИ 3

Машқҳои санҷишӣ	Меъёрҳо					
	Писарон			Духтарон		
	60-70 хол	48-59 хол	36-47 хол	60-70 хол	48-59 хол	36-47 хол
Дав 30м., в/с. (сон)	6,0	6,2	6,4	6,2	6,5	7,2
Ҷаҳидан ба дарозӣ бо дав (м.,см.)	2,50	2,40	2,20	2,40	2,20	2,00
Ҷаҳидан ба баландӣ бо дав (м.,см.)	0,80	0,75	0,60	0,75	0,60	0,55
Партофтани тӯб ба дурӣ (вазн 150г.)	23	20	18	20	18	15
Кашидани ҷисм аз ҳолати овеза дар турники баланд (маротиба)	5	3	2			
Бардоштани ҷисм аз ҳолати дарозкашида дар замин замин (маротиба)				9	6	4
Кашидани ҷисм аз ҳолати овеза дар турники паст (маротиба)				10	8	6
Давидан дар масофаи тӯлонӣ 1000 м	5,0	5,10	5,20	5,40	5,50	6,00
Шиноварӣ 25м.	Бе назардошти вақт					

СИНФИ 4

Машқҳои санҷишӣ	Меъёрҳо					
	Писарон			Духтарон		
	60-70 хол	48-59 хол	36-47 хол	60-70 хол	48-59 хол	36-47 хол
Дав 30м., в/с. (сек)	10,8	11,2	11,9	11,0	11,2	11,8
Ҷаҳидан ба дарозӣ бо дав (м.,см.)	2,80	2,60	2,20	2,50	2,20	1,60
Ҷаҳидан ба баландӣ бо дав (м.,см.)	0,95	0,90	0,80	0,90	0,85	0,75
Партофтани тӯб ба дурӣ (вазн 150г.)	26	24	20	16	15	12
Кашидани ҷисм аз ҳолати овеза дар турники баланд (маротиба)	6	4	3			
Бардоштани ҷисм аз ҳолати дарозкашида дар замин замин (маротиба)				10	7	5
Бардоштани ҷисм аз ҳолати овеза дар турники паст (маротиба)				12	9	7
Давидан дар масофаи тӯлонӣ 500 м	4,50	5,00	5,10	5,30	5,40	5,50
Шиноварӣ 25м.	Бе назардошти вақт					

Дараҷаи нишондоди писарон

Сину сол	Паст	Хурди миёна	Миёна	Миёнаи баланд	Баланд
	0-35 хол	36-43 хол	44-47 Хол	48-59 Хол	60-70хол
7 сол	6,8 ва баландтар	6,7-6,3	6,2-5,6	5,4-5,2	5,1 ва пасттар
8 сол	7,0 ва баландтар	6,9-6,5	6,4-5,6	5,5-5,1	5,0 ва пасттар
9 сол	6,5 ва баландтар	6,4-6,1	6,0-5,2	5,1-4,8	4,7 ва пасттар
10 сол	6,2 ва баландтар	6,1-5,8	5,7-5,2	5,1-4,8	4,6 ва пасттар
Духтарон					
7 сол	7,3 ва баландтар	7,2-6,9	6,4-5,9	5,8-5,4	5,3 ва пасттар

8 сол	7,1 ва баландтар	7,0-6,7	6,1-5,8	5,7-5,4	5,3 ва пасттар
9 сол	6,8 ва баландтар	6,8-6,4	5,9-5,6	5,5-5,2	5,1 ва пасттар
10 сол	6,6 ва баландтар	6,5-6,2	5,6-5,3	5,2-4,9	4,8 ва пасттар

Тайёрии ҷисмонии фардии хонандагони хурдсол, меъёри баҳогузори тахминии натиҷаҳои дави 30 метр (сония) дараҷаи инкишофи сифатҳои ҷолокӣ-боқувватии писарон
Меъёрҳои баҳодихии тахминии нишондодҳои каффӣшорӣ (динамометрия).

Сину сол	Даст	Дараҷабандии натиҷаҳо				
		Паст	Аз миёна паст	Миёна	Миёнаи баланд	Баланд
		<i>0-35хол</i>	<i>36-43 хол</i>	<i>44-47 хол</i>	<i>48-59 хол</i>	<i>60-70 хол</i>
Дараҷаи нишондоди писарон						
7 сол	Рост Чап	12,12 11,3	13,5 12,5	14,0-18,0 13,0-18,0	18,5 17,0	19,0 17,0
8 сол	Рост Чап	13,1 11,5	14,5 12,5	15,0-19,0 13,0-17,5	19,5 18,0	20,0 19,5
9 сол	Рост Чап	15,0 14,2	17,0 15,5	17,5-23,5 16,0-21,5	24,0 22,0	24,5 23,0
10 сол	Рост Чап	17,2 15,0	19,5 17,5	20,0-25,5 18,0-24,5	26,0 25,0	27,5 26,5
Дараҷаи нишондоди духтарон						
7 сол	Рост Чап	11,2 10,3	12,0 11,0	12,5-16,0 11,5-14,0	16,5 14,5	17,5 15,0
8 сол	Рост Чап	12,3 10,2	13,5 11,5	14,0-16,5 12,0-15,0	17,0 15,5	18,5 16,0
9 сол	Рост Чап	13,4 12,1	14,5 14,0	15,0-20,0 14,5-19,0	20,5 19,5	21,0 20,5
10 сол	Рост Чап	14,5 13,2	17,0 16,0	17,5-22,0 16,5-20,0	22,5 20,5	23,0 21,5

Меъёрҳои баҳогузорӣ ба нишондодҳои партофтани тӯби вазнаш 1 кг (масофа бо м., см.)
Дараҷаи инкишофи сифатҳои ҷолокӣ-боқувватии дастон ва китфҳо
Дараҷаи нишондоди писарон

Сину сол	Паст	Аз миёна паст	Миёна	Аз миёнаи баланд	Баланд
	<i>0-35хол</i>	<i>36-43 хол</i>	<i>44-47 хол</i>	<i>48-59 хол</i>	<i>60-70 хол</i>
7 сол	94 ва пасттар	95-109	110-129	130-139	140 ва баландтар
8 сол	99 ва пасттар	100-114	115-139	140-149	150 ва баландтар
9 сол	104 ва пасттар	105-119	120-144	145-159	160 ва баландтар
10 сол	114 ва пасттар	115-129	130-154	155-169	170 ва баландтар
Дараҷаи нишондоди духтарон					
7 сол	89 ва пасттар	90-99	100-119	120-129	130 ва баландтар
8 сол	89 ва пасттар	90-99	100-124	125-139	140 ва баландтар
9 сол	89 ва пасттар	90-104	105-129	130-144	145 ва баландтар
10 сол	104 ва пасттар	105-114	115-139	140-154	155 ва баландтар

Меъёрҳои баҳогузорӣ ба нишондодҳои партофтани тӯби вазнаш 1 кг (масофа бо м., см.)
Дараҷаи инкишофи сифатҳои ҷолокӣ-боқувватии дастон ва китфҳо
Дараҷаи нишондоди писарон

Сину сол	Паст	Аз миёна паст	Миёна	Аз миёнаи баланд	Баланд
	<i>0-35 хол</i>	<i>36-43 хол</i>	<i>44-47 хол</i>	<i>48-59 хол</i>	<i>60-70 хол</i>
7 сол	0,99 ва пасттар	1,00-1,49	1,50-2,48	2,50-2,99	3,00 ва баландтар
8 сол	0,99 ва пасттар	1,00-1,99	2,00-2,49	2,50-2,99	3,00 ва баландтар
9 сол	0,99 ва пасттар	1,50-1,99	2,00-2,99	3,00-3,49	3,50 ва баландтар
10 сол	0,99 ва пасттар	2,00-2,49	2,50-3,49	3,50-3,99	4,00 ва баландтар

Дараҷаи нишондоди духтарон					
7 сол	0,99 ва пасттар	1,00-149	1,50-1,99	2,00-2,49	2,50 ва баландтар
8 сол	0,99 ва пасттар	1,00-149	1,50-1,99	2,00-2,49	2,50 ва баландтар
9 сол	0,99 ва пасттар	1,00-149	1,50-2,49	2,50-2,99	3,00 ва баландтар
10 сол	1,49 ва пасттар	1,50-1,99	2,00-2,99	3,00-3,49	3,50 ва баландтар

Меъёрҳои баҳогузори ба натиҷаҳои қад ва рост намудани дастҳо дар ҳолати таъҷ ба курсии варзишӣ (маротиба)

Дараҷаи инкишофи сифатҳои шахсӣ-боқувватӣ

Дараҷаи нишондоди писарон

Сину сол	Паст	Аз миёна паст	Миёна	Аз миёнаи баланд	Баланд
	<i>0-35 ҳол</i>	<i>36-43 ҳол</i>	<i>44-47 ҳол</i>	<i>48-59 ҳол</i>	<i>60-70 ҳол</i>
7 сол	9 ва пасттар	10-15	16-23	24-30	31 ва баландтар
8 сол	9 ва пасттар	10-15	16-24	25-31	32 ва баландтар
9 сол	10 ва пасттар	11-16	17-27	28-34	35 ва баландтар
10 сол	10 ва пасттар	11-17	18-28	29-35	36 ва баландтар

Дараҷаи нишондоди духтарон

7 сол	1	2-3	5-16	17-20	21 ва баландтар
8 сол	1	2-3	5-16	17-22	23 ва баландтар
9 сол	1	3-4	5-16	17-22	23 ва баландтар
10 сол	1	3-4	5-16	17-22	23 ва баландтар

СИНФИ 5

Машқҳои санҷишӣ	Меъёрҳо					
	Писарон			Духтарон		
	60-70 ҳол	48-59 ҳол	36-47 ҳол	60-70 ҳол	48-59 ҳол	36-47 ҳол
Дав 60 м (сек)	10.2	10.6	11.4	10.6	10.8	11.6
Ҷаҳидан ба дарозӣ бо дав (м.,см.)	3.10	3.00	2.70	2.80	2.60	2.20
Ҷаҳидан ба баландӣ бо дав (м.,см.)	1.00	0.95	0.85	0.95	0.85	0.80
Партофтани тӯб ба дурӣ (вазн 150г.)	32	27	20	21	17	14
Қашидани ҷисм аз ҳолати овеза дар турники баланд (маротиба)	6	5	3			
Бардоштани ҷисм дар 30 сон аз ҳолати ҳобида ба пушт, дастҳо паси сар (маротиба)	18	16	14	16	14	12
Дав дар масофаи тӯлонӣ 1 км (мин.,сек)	4.40	4.50	5.00	5.20	5.10	5.40
	Бе назардошти вақт					
Шиновари бе назардошти вақт (метр)	50	25	12	50	20	10
Шиноварӣ бо вақти муайян (дақ.,сон)	1.00	0.5	0.5	1.10	0.5	0.5

СИНФИ 6

Машқҳои санҷишӣ	Меъёрҳо					
	Писарон			Духтарон		
	60-70 ҳол	48-59 ҳол	36-47 ҳол	60-70 ҳол	48-59 ҳол	36-47 ҳол
Дав 60 м (сек)	10.0	10.4	11.2	10.4	10.6	11.2
Ҷаҳидан ба дарозӣ (м.,см.)	3.40	3.10	2.70	3.10	2.80	2.30
Ҷаҳидан ба баландӣ (м.,см.)	1.10	1.00	0.90	1.05	0.95	0.85
Ҳаводихии туби 150г.(м., см.).	34	29	21	23	16	14
Қашидани ҷисм аз ҳолати овеза дар	6	5	4			

турники баланд						
Бардоштани ҷисм дар 30 сония аз ҳолати хобида ба пушт, дастҳо паси сар (маротиба)	19	17	16	16	14	12
Дави 1 км (дақ.,сон.)	4.30	4.40	4.50	5.10	5.20	5.30
Дави 2 км (дақ.,сон.)	Бе назардошти вақт					
Шиновари бе меъёри вақт (метр)	50м	40м	25м	50м	30м	25м
Шиновари бо меъёри вақт (дақ.,сон.)	1.00	б\в	б\в	1.10	б\в	б\в

СИНФИ 7

Машқҳои санҷишӣ	Меъёрҳо					
	Писарон			Духтарон		
	60-70 хोल	48-59 хोल	36-47 хोल	60-70 хोल	48-59 хोल	36-47 хोल
Дав 60 м (сек)	9.6	10.2	11.00	10.0	10.4	11.2
Ҷаҳидан ба дарозӣ (м.,см.) ё	3.60	3.30	2.90	3.20	3.00	2.40
Ҷаҳидан ба баландӣ (м.,см.)	1.20	1.10	1.00	1.10	1.00	0.90
Ҳаводихии туби 150г.(м., см.)	37	30	25	24	19	16
Кашидани ҷисм аз ҳолати овеза дар турники баланд (мар)	7	6	5			
Бардоштани ҷисм дар 30 сония аз ҳолати хобида ба пушт, дастҳо паси сар (маротиба)	20	19	17	18	16	15
Дави 1 км (дақ.,сон.)	4.20	4.30	4.40	5.00	5.10	5.20
Дави 2 км	Бе назардошти вақт					
Шиновари (метр)	50	40	25	50	30	25
Шиновари бо меъёри вақт (дақ.,сон.)	0.50	б\в	б\в	1.07	б\в	б\в

СИНФИ 8

Машқҳои санҷишӣ	Меъёрҳо					
	Писарон			Духтарон		
	60-70 хोल	48-59 хोल	36-47 хोल	60-70 хोल	48-59 хोल	36-47 хोल
Давидан ба масофаи 60 м (сек)	9.4	9.8	10.6	9.8	10.4	10.8
Ҷаҳидан ба дарозӣ (м.,см.) ё	4.00	3.50	3.10	3.40	3.10	2.60
Ҷаҳидан ба баландӣ (м.,см.)	1.25	1.15	1.05	1.10	1.05	0.95
Ҳаводихии туби 150г.(м., см.)	38	35	28	25	21	18
Кашидани ҷисм аз ҳолати овеза дар турники баланд	8	7	5			
Бардоштани ҷисм дар 30 сония аз ҳолати хобида ба пушт, дастҳо паси сар (маротиба)	21	20	18	19	18	16
Дави 1 км (дақ.,сон.)	4.10	4.20	4.30	4.50	5.00	5.10
Дави 2 км	Бе назардошти вақт					
Шиновари (метр)	50	30	25	50	25	15
Шиновари бо меъёри вақт (дақ.,сон.)	0.47	б\в	б\в	1.06	б\в	б\в

СИНФИ 9

Машқҳои санҷишӣ	Меъёрҳо					
	Писарон			Духтарон		
	60-70 хोल	48-59 хोल	36-47 хोल	60-70 хोल	48-59 хोल	36-47 хोल

Давидан ба масофаи 60 м (сек)	9.0	9.4	10.2	9.8	10.2	10.6
Чахиш ба дарозӣ (м.,см.) ё	4.10	3.60	3.30	3.50	3.20	2.70
Баландӣ (м.,см.)	1.25	1.20	1.10	1.10	1.05	0.90
Ҳаводиҳии туби 150г.(м., см.).	40	38	31	26	22	17
Кашидани ҷисм аз ҳолати овеза дар турники баланд	10	8	6			
Бардоштани ҷисм дар 30 сония аз ҳолати хобида ба пушт, дастҳо паси сар (маротиба)	22	21	19	20	19	17
Дави 1 км (дақ.,сон.)	4.00	4.10	4.20	4.40	4.50	5.00
Дави 3км. (дақ.,сон.).	15.30	16.30	17.30	11.30	12.30	13.30
Шиновари (метр)	50	40	25	50	30	20
Шиноварӣ бо меъёри вақт (дақ.,сон.).	0.43	б\в	б\в	1.05	б\в	б\в

СИНФИ 10

Машқҳои санҷишӣ	Меъёрҳо					
	Писарон			Духтарон		
	60-70 ҳол	48-59 ҳол	36-47 ҳол	60-70 ҳол	48-59 ҳол	36-47 ҳол
Дави 100 м (сон)	14.6	15.0	15.6	16.7	17.2	17.8
Чахиш ба дарозӣ (м.,см.) ё	4.30	3.80	3.40	3.65	3.30	2.60
Баландӣ (м.,см.)	1.30	1.25	1.15	1.15	1.10	1.05
Ҳаводиҳии норинчаки 500г.(м., см.).				18	13	10
Ҳаводиҳии норинчаки 700г.(м., см.).	32	26	22			
Кашидани ҷисм аз ҳолати овеза дар турники баланд	11	9	7			
Бардоштани ҷисм дар 30 сония аз ҳолати хобида ба пушт, дастҳо паси сар (маротиба)	23	22	20	22	18	16
Дави 1 км (дақ.,сон.)	3.50	4.00	4.10	4.30	4.40	4.50
Дави 2 км (дақ.,сон.)				1.00	12.20	13.20
Дави 3км. (дақ.,сон.).	15.30	16.30	17.30			
Шиновари (метр)	50	40	25	50	30	20
Шиноварӣ бо меъёри вақт (дақ.,сон.).	0.42	б\в	б\в	1.03	б\в	б\в

СИНФИ 11

Машқҳои санҷишӣ	Меъёрҳо					
	Писарон			Духтарон		
	60-70 ҳол	48-59 ҳол	36-47 ҳол	60-70 ҳол	48-59 ҳол	36-47 ҳол
Дави 100 м (сон)	14.4	14.8	15.4	16.5	17.4	17.6
Чахиш ба дарозӣ (м.,см.) ё	4.45	4.20	3.70	3.60	3.35	3.10
Баландӣ (м.,см.)	1.35	1.30	1.20	1.20	1.15	1.10
Ҳаводиҳии норинчаки 500г.(м., см.).				20	16	12
Ҳаводиҳии норинчаки 700г.(м., см.).	38	32	26			
Кашидани ҷисм аз ҳолати овеза дар турники баланд	12	10	8			
Бардоштани ҷисм дар 30 сония аз ҳолати хобида ба пушт, дастҳо паси сар (маротиба)	25	23	21	23	21	18
Дави 1 км (дақ.,сон.)	3.40	3.50	4.00			
Дави 2 км (дақ.,сон.)				10.30	12.10	13.00
Дави 3км. (дақ.,сон.).	14.00	16.00	17.00			
Шиновари (метр)	50	40	25	50	30	15
Шиноварӣ бо меъёри вақт (дақ.,сон.).	0.41	б\в	б\в	1.00	б\в	б\в

**Санчишхо оид ба варзиш дар синфҳои 9-11-и мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ
Намудҳои санчиш барои хонандагони синфи 9 (гурӯҳи асосӣ)**

№п/п	Машқҳои санчишӣ	Меъёрҳо					
		Писарон			Духтарон		
		60-70 хол	48-59 хол	36-47 хол	60-70 хол	48-59 хол	36-47 хол
1	Дави 60 м (сон)	8.6	9.4	10.4	9.6	10.3	10.6
2	Дави 2000 м (дак., сон.)	9.25	10.20	11.20	11.30	12.30	13.30
3	Кашидани чисм аз ҳолати овеза дар турники баланд (маротиба)	10	8	7			
4	Бардоштани чисм аз ҳолати хобида ба пушт, дастҳо дар қафаси сина (маротиба дар 1 дак)				25	20	15
5	Донишҳои назариявӣ оид ба тарбияи чисмонӣ (3 савол)	3	2	1	3	2	1

НАМУДҲОИ САНЧИШ БАРОИ ХОНАНДАГОНИ СИНФҲОИ 9 (ГУРҲИ ТАЙЁРӢ)

п/п	Машқҳои санчишӣ	Меъёрҳо					
		Писарон			Духтарон		
		60-70 хол	48-59 хол	36-47 хол	60-70 хол	48-59 хол	36-47 хол
1	Дави 60 м (сон)	9.2	9.6	10.6	9.8	10.6	11.0
2	Дави 3000 м (дак., сон.) бо гузариш ба роҳгардӣ	Бе назардошти вақт					
3	Ҳаводихии туби 150г. м.	40	36	30	27	21	17
4	Донишҳои назариявӣ оид ба тарбияи чисмонӣ (3 савол)	3	2	1	3	2	1

НАМУДҲОИ САНЧИШ БАРОИ ХОНАНДАГОНИ СИНФИ 11 (ГУРҲИ АСОСӢ)

п/п	Машқҳои санчишӣ	Меъёрҳо					
		Писарон			Духтарон		
		60-70 хол	48-59 хол	36-47 хол	60-70 хол	48-59 хол	36-47 хол
1	Дави 100 м (сон)	14.3	14.7	15.3	16.2	17.0	17.6
2	Дави 2000 м (дак., сон.)				10.00	11.30	12.30
3	Дави 3000 м (дак., сон.)	13.00	15.00	16.30			
4	Кашидани чисм аз ҳолати овеза дар турники баланд (маротиба)	12	10	8			
5	Бардоштани чисм аз ҳолати ба пушт хобида, дастҳо паси сар (маротиба дар 1 дак.)				30	25	20
6	Донишҳои назариявӣ оид ба тарбияи чисмонӣ (3 савол)	3	2	1	3	2	1

НАМУДҲОИ САНЧИШ БАРОИ ХОНАНДАГОНИ СИНФИ 11 (ГУРҲИ ТАЙЁРӢ)

п/п	Машқҳои санчишӣ	Меъёрҳо					
		Писарон			Духтарон		
		60-70 хол	48-59 хол	36-47 хол	60-70 хол	48-59 хол	36-47 хол
1	Дави 3000 м (дак., сон.) бо гузариш ба роҳгардӣ	Бе назардошти вақт					
2	Дави 2000 м (дак., сон.) бо гузариш ба роҳгардӣ	Бе назардошти вақт					

3	Ҳаводихии норинчаки 500г.(м., см.).				21	16	10
4	Ҳаводихии норинчаки 700г.(м., см.).	36	30	26			
5	Донишҳои назариявӣ оид ба тарбияи ҷисмонӣ (3 савол)	3	2	1	3	2	1

МЕЪЁРҲОИ ИНФИРОДИИ ВАРЗИШИИ ХОНАНДАҶОНИ СИНФҲОИ 5-11
Баҳои тахминии меъёрҳои дав 30, 60, 100 метра аз ҳолати рост истода (сон)

Сину сол	Паст	Аз миёна паст	Миёна	Аз миёнаи баланд	Баланд
	<i>0-35хол</i>	<i>36-43 хол</i>	<i>44-47 хол</i>	<i>48-59 хол</i>	<i>60-70 хол</i>
11 (30м)	6,4 ва баландтар	6,3-6,0	5,9-5,6	5,5-5,2	4,9 ва пасттар
12 (60м)	11,5 ва баландтар	11,4-10,9	10,8-9,9	9,8-9,2	9,1 ва пасттар
13 (60м)	10,5 ва баландтар	10,4-10,1	10,0-9,4	9,3-9,0	8,9 ва пасттар
14 (60м)	10,3 ва баландтар	10,2-9,8	9,7-9,2	9,1-8,8	8,7 ва пасттар
15 (100м)	15,9 ва баландтар	15,8-15,4	15,3-14,4	14,3-13,8	13,7 ва пасттар
16 (100м)	15,4 ва баландтар	15,3-14,9	14,8-14,3	14,1-13,7	13,6 ва пасттар
17 (100м)	15,0 ва баландтар	15,1-14,6	14,5-14,2	14,0-13,5	13,4 ва пасттар
Дараҷаи нишондоди духтарон					
11 (30м)	6,8 ва баландтар	6,6-6,4	6,2-6,0	5,9-5,7	5,6 ва пасттар
12 (60м)	11,9 ва баландтар	11,7-11,6	11,5-11,3	11,2-11,0	10,8 ва пасттар
13 (60м)	11,0 ва баландтар	10,8-10,6	10,4-10,2	10,0-10,8	10,6 ва пасттар
14 (60м)	10,8 ва баландтар	10,6-10,4	10,2-10,0	9,8-9,6	9,4 ва пасттар
15 (100м)	16,6 ва баландтар	16,4-16,2	16,0-15,8	15,6-15,4	15,0 ва пасттар
16 (100м)	16,4 ва баландтар	16,2-16,0	15,8-15,6	15,4-15,0	14,9 ва пасттар
17 (100м)	16,0 ва баландтар	15,9-15,6	15,4-15,2	15,0-14,8	14,7 ва пасттар

МЕЪЁРҲОИ БАҲОГУЗОРИИ ҚУВВАИ ДАСТҲО

Сину сол	Даст	Дараҷабандии натиҷаҳо				
		Паст	Аз миёна паст	Миёна	Миёнаи баланд	Баланд
		<i>0-35хол</i>	<i>36-43 хол</i>	<i>44-47 хол</i>	<i>48-59 хол</i>	<i>60-70 хол</i>
1	2	3	4	5	6	7
Дараҷаи нишондоди писарон						
11	Рост Чап	17,0 14,5	19,5 19,0	20,0 19,5	28,0 26,0	30,0 27,0
12	Рост Чап	20,0 18,0	24,5 22,0	25,0 23,5	36,0 34,0	37,0 35,0
13	Рост Чап	22,5 20,0	32,5 30,0	33,0 30,0	41,5 40,0	42,0 41,0
14	Рост Чап	30,5 28,0	40,0 37,0	40,5 37,5	52,0 48,5	53,5 50,0
15	Рост Чап	35,0 30,5	44,5 42,0	45,0 42,5	60,5 57,5	61,0 58,0
16	Рост Чап	38,0 32,5	49,0 45,5	49,5 46,0	61,0 58,0	62,5 59,5
17	Рост Чап	42,6 40,0	55,0 52,5	56,5 53,5	63,0 62,0	64,5 63,0
1	2	3	4	5	6	7
Дараҷаи нишондоди духтарон						
11	Рост Чап	15,5 12,0	21,0 15,5	21,5 20,0	27,0 26,5	28,0 27,0
12	Рост Чап	16,0 12,5	22,5 21,0	23,0 21,5	29,5 28,0	30,0 29,5
13	Рост Чап	18,0 14,0	26,5 25,5	27,0 26,0	34,5 33,5	35,5 34,0
14	Рост Чап	20,0 17,0	30,0 29,0	30,5 29,5	37,0 36,0	38,5 37,0
15	Рост Чап	25,5 20,5	33,5 31,5	34,0 32,0	40,5 38,5	41,0 35,0
16	Рост Чап	29,5 22,0	35,5 35,0	36,0 36,5	42,5 42,0	43,0 42,5
17	Рост Чап	30,0 26,5	37,0 36,5	38,5 37,0	44,5 43,0	45,0 44,0

Баҳоҳои меъёрҳои нишондоди ҷаҳидан ба дарозӣ аз ҷой (масофа бо м.,см.)

Дараҷаи нишондоди писарон

Сину сол	Паст	Аз миёна паст	Миёна	Аз миёнаи баланд	Баланд
	<i>0-35хол</i>	<i>36-43 хол</i>	<i>44-47 хол</i>	<i>48-59 хол</i>	<i>60-70 хол</i>
11	119 ва пасттар	120-134	135-164	165-179	180 ва баландтар
12	129 ва пасттар	130-144	145-169	170-184	185 ва баландтар
13	144 ва пасттар	145-159	160-184	185-199	200 ва баландтар
14	149 ва пасттар	150-164	165-194	195-214	215 ва баландтар
15	154 ва пасттар	160-174	174-200	210-229	225 ва баландтар
16	157 ва пасттар	159-183	185-219	220-239	240 ва баландтар
17	159 ва пасттар	160-184	187-234	235-264	265 ва баландтар
Дараҷаи нишондоди духтарон					
11	114 ва пасттар	115-124	125-149	150-164	165 ва баландтар
12	119 ва пасттар	120-139	140-164	165-179	180 ва баландтар
13	124 ва пасттар	125-144	145-169	170-184	185 ва баландтар
14	129 ва пасттар	130-144	145-174	175-189	190 ва баландтар
15	133 ва пасттар	134-147	149-176	178-193	195 ва баландтар
16	134 ва пасттар	135-148	150-179	180-194	198 ва баландтар
17	135 ва пасттар	136-149	152-184	185-204	205 ва баландтар

Баҳогузори ҷамъбасти

Баҳодихии ҷамъбасти дар давраҳои ниҳии таълим (марҳила ва давраҳои рейтингӣ) ва дар охири соли хониш бо мақсади муайян намудани дараҷаи азхудкунии дониш, маҳорат, малака ва салоҳиятҳои таълимии хонандагон гузаронида мешавад.

Ҳангоми гузоштани баҳои ҷамъбасти барои фосила, давра ва марҳилаҳои рейтингӣ омӯзгорон ба таври зерин амал мекунанд:

➤ Мувофиқи ҳар як меъёр баҳои ҷамъбасти гузошта мешавад, барои ин чунин амалиёт иҷро карда мешавад:

- ҳангоми баровардани баҳои ҷамъбасти аз рӯи ҳар як меъёр, ҳоли миёна, ки дар вақти омӯхтани ҳамаи модулҳо ба даст оварда шудаанд, ҳисоб карда мешавад;

- агар ҳоли миёна ҳосилшуда бо адади касрӣ ифода ёбад (масалан, 83, 58 ва ғайра) он гоҳ мувофиқи қоидаҳои математика то адади бутун яқлухт карда мешавад (мас. 83,58 то 84 яқлухт карда мешавад ва ғайра);

- агар давоми марҳилаи рейтингӣ хонанда афзоиши мусбиро намоиш диҳад (дар доираи ҳамаи меъёр) он гоҳ ба ҳоли миёнаи он 1 илова карда мешавад.

Масалан, *бали миёна аз рӯи баҳоҳои 40, 50, 60, 70, 31 ба (40+50+60+70+31): 5=50,2. Ин натиҷа то 51 яқлухт карда мешавад (ба он 1 ҷамъ карда мешавад), чунки афзоиши мусбӣ намоён аст.* Ҳамин тавр, дар ин ҳолат ҳоли миёна ба 51 баробар аст.

Ҳолҳои ҷамъбасти ниҳой натиҷаҳои ниҳии хонандаро аз рӯи ҳамаи меъёрҳои ҷоришуда ифода менамояд.

Ҳангоми баровардани ҳолҳои ҷамъбасти аз ҳар як фанни таълимӣ ҳамаи ҳолҳои гирифташуда, аз ҷумла ҳолҳои қорҳои ҳаттӣ ва ҳолҳои аттестатсия ҷамъ карда мешаванд; инчунин ҳолҳои супоришҳои салоҳиятнок ба назар гирифта мешаванд.

Ҳангоми ба синфи дигар гузаронидан муваффақиятҳои таълимии хонанда бояд аз нишондиҳандаҳои дараҷаи омодагии муайяншуда (дараҷаи қаноатбахши дастовардҳои таълимӣ) паст набояд.

Дар низоми садҳолаи баҳогузори баҳои хонанда аз ду баҳш иборат аст:

Баҳши аввалро ҳолҳои умумие, ки хонанда аз ҳар як фанни таълимӣ дар давоми ҳар як марҳилаи рейтингӣ дар раванди пурсиши вазифаи ҳонагӣ, фаъолнокӣ, натиҷаи қорҳои ҳаттӣ, амалӣ, лабораторӣ, рафтор ва иштирок ба дарсҳо ба даст овардааст, ташкил мекунанд. Ва онҳо натиҷаи омодагӣ ба дарс ва фаъолнокии ўро нишон медиҳанд.

Гузашта аз ин, ҳолҳои, ки дар рафти таҳсил ба даст меоянд, хусусияти таркибӣ дошта, дар давоми як марҳила аз рӯи натиҷаи иштирок дар дарс, иҷрои вазифаи ҳонагӣ, фаъолнокӣ ва рафтор ба даст меоянд, 50% - и ҳоли умумии хонандаро ташкил медиҳанд.

Баҳши дууми баҳодихиро ҳолҳои санҷишҳои тестӣ ташкил медиҳанд. Дар раванди санҷишҳои тестӣ (фосилавӣ, марҳилаҳои рейтингӣ, солона) хонанда натавонанд дониши назарӣ ва амалии воқеии худро оид ба ин ё он фанни таълимӣ намоиш медиҳад, балки метавонад ҳолҳои аз дастдодаи худро барқарор мекунад. Мувофиқи он ба хонанда имконият фароҳам оварда мешавад ва рӯзҳое, ки ӯ дар дарсҳо баҳо нагирифтааст (пурсида нашудааст, ё иштирок надоштааст) барои тасдиқи салоҳиятнокии худ санҷишҳои тестӣ супорида, ҳолҳои аз дастдодаашро барқарор намояд.

Тартиби баҳогузори дар низоми нави баҳодихӣ ба дониш, малака, маҳорат ва рафтори хонандагон дар журнали синф ба таври зерин пешниҳод карда мешавад (нигаред ба қадвали 2):

Т/р	Ном ва насаби хонанда	О к т я б р					Марҳилаи 1. Рейтинги 1					
		2	4	6	10 К/Х	16	ИХ	СДХ	РХ	ХУ:2	СТ	ХЧМІРІ
1	Каримов П.	70	Ғ		70	68	8	69	18	46	46	92
2	Абдуллоев	Ғ	60		62	60	8	61	18	44	47	91
3	Собиров М.	70		65	60		10	65	18	44	46	90
4	Наимбоев Н.	Ғ	60		62	60	8	61	18	42	47	89

8. НАМУНАИ ҚАЙДҲО ДАР ЖУРНАЛИ СИНФ

Дар ин ҷо КХ – корҳои хаттӣ, ИХ-иштироки хонанда, СДХ- сатҳи дониши хонанда, РХ- рафтори хонанда, ХУ- ҳолҳои умумӣ, СТ-санчиши тестӣ, ХЧМІРІ- ҳолҳои ҷамъбастии марҳилаи 1, рейтинги 1 мебошанд.

Ҳолҳои СДХ- сатҳи дониши хонанд (ичрои вазифаи ҳонагӣ ва фаълнокӣ), КХ- корҳои хаттӣ, КЛ- корҳои лабораторӣ, КА- корҳои амалии хонанда, ИХ- иштироки хонанда ба дарсҳо, РХ- ҳолҳои рафтори хонанда дар ҳар як марҳилаи рейтингӣ ба ҳамдигар ҷамъ карда мешаванд ва ба микдори баҳоҳои ин фаъолиятҳо тақсим карда мешаванд ва дар журнали синф қайд карда мешаванд.

Иҷрои вазифаи ҳонагӣ ва фаълнокии хонанда бо назардошти шумораи хонандагон синф вобаста ба шароити имконот санчида мешавад ва натиҷаи он дар шакли ҳолҳо дар журнали синф гузошта мешавад. Дар раванди санчиши ҷорӣ ва фосилавӣ баробарии микдори санчиши хонандагон бояд ҳатман риоя карда шавад.

Ҳолҳои СДХ - сатҳи дониши хонандаро ҳолҳои ВХ- вазифаи ҳонагӣ ва фаълнокӣ, КХ - корҳои хаттӣ, КЛ- корҳои лабораторӣ, КА- корҳои амалӣ ташкил медиҳанд ва натиҷаи онҳо дар журнали синф ба таври муқаррарӣ қайд карда мешавад. Ҳолҳои сатҳи дониши хонанда ба таври алоҳида дар журнали синф қайд карда мешавад. Масалан, $(70+70+68): 3 = 69$ ҳол (нигаред ба чадвали 2, сатри 1)

Ҳолҳои (маҷмӯӣ) умумии (ХУ) хонандаро ҳолҳои СДХ- сатҳи дониши хонанда, ИХ- ҳолҳои иштироки хонанда ба дарсҳо ва РХ- ҳолҳои рафтори хонанда ташкил медиҳанд. Ҳолҳои умумиро хонандагон дар раванди таълим ба даст меоранд ва ин ҳолҳо хусусияти таркибӣ дошта, дар давоми як марҳилаи рейтингӣ аз рӯи натиҷаи иштирок дар дарс, иҷрои вазифаи ҳонагӣ, фаълнокӣ дар дарс, корҳои хаттӣ, амалӣ, лабораторӣ ва рафтори хонанда ҷамъбаст карда мешаванд ва ба ду тақсим карда шуда, дар журнали синф қайд карда мешаванд ва дар маҷмӯъ 50%-и ҳоли умумии хонандаро ташкил медиҳанд **Масалан, $(8+61+18):2=44$ ҳол** (нигаред ба чадвали 2, сатри 2).

Санчишҳои тестӣ (СТ) дар охири ҳар як марҳилаи рейтингӣ гузаронида мешаванд ва ҳамаи хонандагон, аввалан, ҳолҳои гирифтаашонро тасдиқ менамоянд, баъдан, онҳо ба таври иловагӣ имконият пайдо мекунанд, ки ҳолҳои аздастдодаи худро дар ҳар як марҳилаҳои рейтингӣ барқарор намоянд. Ҳолҳои санчиши тестии хонанда 50%-ро ташкил медиҳанд.

Ҳол (баҳо)-и ҷамъбастии хонанда ба таври зерин муайян карда мешавад.

ХУ + ХСТ = ХЧМІРІ. Масалан, $44+46 = 90$ ҳол (нигаред ба чадвали 2, сатри 3).

Дар ин ҷо ХУ - ҳолҳои умумӣ, ХСТ - ҳолҳои санчиши тестӣ, ХЧМІРІ- ҳолҳои ҷамъбастии марҳилаи 1, рейтингӣ 1.

Омӯзгор дар низоми нави баҳогузорӣ бояд дар дафтари қайди худ он фаъолиятҳои хонандаро, ки дар журнали асосӣ инъикос нагардидаанд, қайд намояд ва дар давраи ҷамъбаст намудани натиҷаи фаъолиятҳои хонанда дар марҳилаҳои рейтингӣ аз онҳо истифода намояд (нигаред ба чадвали 3).

9. НАМУНАИ ҚАЙДИ БАҲОГУЗОРИИ БИСЁРҲОЛА ДАР ДАФТАРИ ОМУЗГОР

Синфи _____ класс Номи фан _____		Ном ва насаби омӯзгор											
Таърихи рӯз		02.10.2015			04.10.2015			Марҳилаи 1, рейтингӣ 1					
Т/Р	Ном ва насаб	ИД	СДХ	РХ	ИД	СДХ	РХ	ИД	СДХ	РХ	ХУ:2	СТ	ХЧМІРІ
1	Каримов П.	10	70	10	Ғ			8	9	9	6	5	92
2	Абдуллоев А	Ғ			0	0		8	0	8	4	0	84
3	Со биров У.	10	65	8	8	58	4	9	1	8	1	0	91

Эзох: Ҳамаи калимаҳои кутоҳкардашуда дар боло шарҳ дода шудаанд (нигаред ба саҳифаҳои 106 - 107).

Холҳои иштирок ба дарсҳо (дар сурати ҳозир набудан, дер мондан ё дар дарсҳои охир иштирок накардани хонанда), холҳои рафтори хонанда (дар сурати иҷро накардаи қоидаҳои талабагӣ дар раванди дарс) дар дафтари қайди омӯзгор гузошта мешаванд. Натиҷаи онҳо дар шакли алоҳида дар ҳар як марҳилаи рейтингӣ ҷамъбаст карда мешавад ва бо дигар фаъолиятҳои хонанда (сатҳи дониш ва холҳои санҷишҳои тестӣ) холҳои умумӣ ва ҷамъбасти хонандаро ташкил медиҳанд ва дар дафтари қайдҳо гузошта мешаванд.

Рохбари синф холҳои маҷмӯи хонандаро дар мувофиқа бо омӯзгорон

дар охири ҳар як ҳафта ҷамъбаст намуда дар рӯзномаи хонанда мегузорад ва ҳамин тариқ ҳамкориҳои муассисаи таҳсилоти умумиро бо падару модар дар самти самараи фаъолияти хонанда дар давоми ҳафта таъмин месозад.

Қайдҳои дигареро, ки ба фаъолияти манфии хонанда дар раванди дарс ва дар муҳити таълимгоҳ тааллуқ доранд, рохбари синф дар дафтари қайдҳо онҳоро бояд қайд намояд ва онҳо танҳо барои омӯзгору хонанда ва падару модари ӯ дастрас буда метавонанд. Чунин дафтари қайдҳо ба омӯзгор имкон медиҳад, ки тарафҳои сусту қавии хонандаро ба ҳуби муайян кунад ва вобаста ба он ба фаъолияти худ ва хонанда баҳри бартараф намудани онҳо тағйиротҳо ворид созад ва таваччуҳи падару модаронро низ ба он равона созад.

Ҷадвали 4

10. НАМУНАИ ҚАЙДҲО ДАР РҶЗНОМАИ ХОНАНДА

Р/х	Номгӯи фанҳои таълимӣ	Вазифаи хонагӣ	Холҳо				Имзои омӯзгор
			ИХ	СДХ	РХ	ХУ	
Душанбе	Забони тоҷикӣ		10	60	10	80	
	География		10	60	6	76	
	Математика		8	50	10	68	
Сешанбе							

Қайди махсуси омӯзгорон, рохбари синф _____

Имзо _____
 Дар повараки сатри дигари рӯзнома
 Қайдҳои махсуси пару модар _____

Имзо _____

Дар ин ҷо СДХ (вазифаи хонагӣ ва фаъолнокӣ) сатҳи дониши хонанда, ИХ- иштироки хонанда, РХ- рафтори хонанда, ХУ- холи умумӣ.

Барои осон кардани кори омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти умумӣ дар табдилдиҳии низом ва меъёрҳои бисёрҳола ба низомҳои дигари баҳодихӣ, аз ҷумла амалкунандаи 5-ҳола ҷадвалҳои 4,5 пешниҳод карда мешаванд (нигаред ба ҷадвалҳои 4,5).

Ҷадвали 4

11. Мувофиқати низомии баҳогузори 5-ҳола ба 100 –ҳола

Низомии 5-ҳола	Сатҳи дониш	Иштирок ба дарсҳо	Рафтор	Ҷамъи холҳо	Калимагӣ	Ҳарфӣ
5	67-70	10	20	100	олитарин	А+
	63-66	8	18	92	олӣ	А
	60-62	6	16	84	аъло	А-
4	56-59	6	14	79	хубтарин	В+
	52-55	6	12	73	хубтар	В

	48-51	6	12	69	хуб	В-
3	44-47	10	18	75	кофӣ	С+
	40-43	10	16	69	миёна	С
	36-39	8	16	63	қаноатбахш	С-
1-2	35	6	10	51	нокифоя	Ғ

Ҷадвали 5

11.1. Меъёрҳои баҳодихии 100-ҳола. Муайян намудани ҳолҳо вобаста ба зинаҳои баҳодихӣ тавассути ҷадвали мазкур.

5 – хола	Зинаҳои баҳодихӣ	Сатҳи дониш	Иштирок ба дарсҳо	Рафтор	Ҷамъи ҳолҳо	Ҳарфӣ	Калимагӣ
5+	Зинаи 10	67-70	10	20	100	А+	олитарин
5	Зинаи 9	63-66	8	18	92	А	аъло
5-	Зинаи 8	60-62	6	16	84	А-	олӣ
4+	Зинаи 7	56-59	6	14	79	В+	хубтарин
4	Зинаи 6	52-55	6	12	73	В	хубтар
4-	Зинаи 5	48-51	6	12	69	В-	хуб
3+	Зинаи 4	44-47	10	18	75	С+	қаноатбахш
3	Зинаи 3	40-43	10	16	69	С	миёна
3-	Зинаи 2	36-39	8	16	63	С-	кофӣ
2-1	Зинаи 1	35	6	10	51	Д/Ғ	нокифоя

70 - ҳол (70%) ба ҳонанда барои иҷрои вазифаи ҳонагӣ ва ғаълолноқӣ дар дарсҳо (сатҳи дониш), барои иштирок ба дарсҳо (10- ҳол), ва рафтор (20 - ҳол) гузошта мешавад, ки дар маҷмӯъ 100-ҳоли (100%) - и ғаълолияти маҷмӯии ўро ташкил медиҳад.

12. ҲОЛҲОИ УМУМИЙ БА ТАВРИ ЗЕРИН ҲИСОБ КАРДА МЕШАВАНД:

Ҳоли умумии (маҷмӯӣ) ҳонанда ва натиҷаи санҷишҳои тести марҳилаҳои рейтингӣ дар сатҳи 50% ба 50% ҳисоб карда мешаванд.

Ҳисобу китоб ба тариқи формулаи математикӣ ба чунин шакл сурат мегирад:

1. Дар дафтари қайди омӯзгор ҳолгузори ин тавр амалӣ мешавад:

$HU = \text{ҳолҳои ИД} + \text{ҳолҳои СДХ} + \text{ҳолҳои РХ} : 2 + \text{ҳолҳои СР}$

Дар ин ҷо ХУ- ҳоли умумии ҳонанда, ҳолҳои ИД - иштирок дар дарсҳо, ҳолҳои СДХ- сатҳи дониши ҳонанда, ҳолҳои РХ –рафтори ҳонанда, ҳолҳои СҒ- сачиши тести.

ОЦЕНИВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБРАЗОВАНИЯ УЧЕНИКОВ 10-11 КЛАССА ПО ВОЕННОЙ ПОДГОТОВКЕ И ФИЗКУЛЬТУРЕ

**ЗИЁЕВ К
ҲАКИМОВА Б**

В данной статье рассматривается необходимости введения новой многобалльной системы оценивания на уроках военной подготовки и физкультуре в образовательных учреждениях, новая система оценивания может поднять качество знания и компетентность учащихся образовательных учреждений республики.

Ключевые слова: образование, компетенция, многобалльная система, оценивание, учащихся.

ASSESSMENT FOR THE ACTIVITY OF EDUCATION OF PUPILS OF 10-11 CLASS IN MILITARY TRAINING AND SPORT

**ZIYOEV K.
HAKIMOVA B.**

The author of the article writes about the need to introduce a new multi - point assessment system in educational institutions. In the author's opinion, by damaging the new assessment system, it is possible to raise the quality of knowledge and the competency of students in the educational institutions of the republic.

Key words: education, compilation, multi-point system, evaluation, students

БА МАЪЛУМОТИ МУАЛЛИФОН

Дар маҷаллаи илмии «Илм ва инноватсия» мақолаҳои чоп карда мешаванд, ки онҳо дорои натиҷаи таҳқиқотҳои илмӣ оид ба илмҳои педагогӣ, равоншиносӣ, табиӣ, иқтисодӣ, гуминатарӣ, адабиётшиносӣ ва забоншиносӣ мебошанд. Ҳангоми ирсоли мақолаҳо муаллифони бояд қоидаҳои зеринро риоя намоянд:

Ҳаҷми мақола яқоя бо матн, расмҳо, ҷадвал, диаграмма, графика, рӯйхати адабиёт ва матни аннотатсия бо забонҳои русӣ ва англисӣ набояд аз 10 саҳифаи чоппи компютери зиёд бошад.

Мақола бояд дар системаи Microsoft Word омода карда шавад. Мақола дар компютер хуруфчинӣ гардида (гарнитура Times New Roman Tj 14, формат А4, фосилаи байни сатрҳо - 1см, ҳошияҳо: боло -3см, поён -2,5см, чап -3см, рост -2см;), ҳамаи саҳифаҳо бояд ракамгузори кард шаванд.

Дар саҳифаи якум унвони мақола, дар сатри дуюм ному насаби муаллиф (муаллифон) нишон дода мешавад. Дар сатри сеюм номгуи муассасаи таълимӣ, суроға ва e-mail. Баъд аз як фосила матни асосии мақола оғоз меёбад. Дар охири мақола баъд аз рӯйхати адабиёт аннотатсияҳо бо забонҳои русӣ ва англисӣ ва калидвожаҳо (8-10 калима) оварда мешавад.

Рӯйхати адабиёт бо тартиби умумӣ баъд аз матни мақола оварда мешавад. Қоидаҳои тартибдиҳии рӯйхати адабиёт бояд риоя карда шаванд.

Мақолаҳои илмие, ки ба маҷалла супорида мешаванд, бояд хулосаи экспертӣ, маълумотномаи муаллифӣ (барои мақолаҳои силсилаи табиӣ) ва тақризи мутахассисони соҳаро оид ба имконияти чоппи он дошта бошанд.

Ҳайати таҳририя ҳуқуқ дорад, ки мақолаҳои илмиро ихтисор ва ислоҳ намоянд.

Мақолаҳо, ки ба талаботи зерин ҷавобгӯ нестанд, бо пешниҳоди ҳайати таҳририя маҷалла ба муаллифони баргардонидани маҷаллаи мешаванд.

К СВЕДЕНИЮ АВТОРОВ

В научном журнале «Наука и инновация» печатаются статьи, содержащие результаты проведенных исследований по педагогическим наукам.

При направлении статьи в редколлегию авторам необходимо соблюдать следующие правила:

1.Размер статьи не должен превышать 10 страниц компьютерного текста, включая текст, таблицы, библиографию, рисунки и тексты аннотации на таджикском, русском, персидском и английском языках.

2.Статья должна быть подготовлена в системе Microsoft Word. Одновременно с распечаткой статьи сдается электронная версия. Рукопись должна быть отпечатана на компьютере (гарнитура TimesNewRoman Tj 14, формат А4, интервал одинарный, поля: верхнее-2,5 см, левое -3см, правое-2см;), все листы статьи должны быть пронумерованы.

Сверху страницы по центру листа указывается название статьи, ниже через один интервал инициалы и фамилия автора (авторов). Ниже название организации, адрес. Далее через строку следует основной текст. В конце статьи приводятся ключевые слова (до 10 слов на таджикском, русском и английских языках).

Ссылки на цитируемую литературу даются в скобках, например (12.с.42). Список литературы приводится общим списком после ключевого слова (под заголовком «Литература») в порядке упоминания в тексте.

К статье прилагается резюме на таджикском, русском и английском языках с указанием названия статьи. Текст резюме приводится в конце статьи после списка использованной литературы.

Редколлегия оставляет за собой право производить сокращения и редакционные изменения статьи. Статьи, не отвечающие настоящим правилам, редколлегией не принимаются.

Масъули чоп: ХОЛОВ А.

Муҳаррири матни русӣ: ҚОНМАҲМАДОВА Г.

Муҳаррири матни англисӣ: ЛУТФУЛЛОЕВА П.

Хуруфчини компютерӣ: САЪДОНШОЕВА Н.

Саҳифабанд: ҲАЙДАРОВ Р.

Ответственный секретарь: ХОЛОВ А,

Редактор русского текста: ДЖОНМАХМАДОВА Г.

Редактор английского текста: ЛУТФУЛЛОЕВА П.

Компьютерный набор: САЪДОНШОЕВА Н.

Верёстка: ХАЙДАРОВ Р.

*Пажӯҳишигоҳи руиҳди маориф ба номи Абдурахмони Чомиш
Академияи таҳсилоти Тоҷикистон, шаҳри Душанбе, хиёбони С. Айни, 45*

*Институт развития образования имени Абдурахмана Джами
Академии образования Таджикистана, г. Душанбе, пр.С. Айни, 45*

Ба матбаа 29. 10. 2017 супорида шуд. Ба чопаш 01. 11. 2017 имзо шуд. Коғазӣ офсетӣ.

Андозаи 60x84 1/16 11,5 ҷузъи чопӣ. Теъдод 100 нусха.

Супориши № 12ориши

*Дар матбааи «Нигор» чоп шуд
ш. Душанбе*